

ΠΝΕΥΜΑΤΙΚΗ ΚΥΠΡΟΣ

ΧΡΥΣΟΘΕΜΙΣ ΧΑΤΖΗΠΑΝΑΓΗ, ΑΡΧΙΕΠ. ΚΥΠΡΟΥ ΧΡΥΣΟΣΤΟΜΟΣ Β', ΥΠΟΥΡΓΟΣ ΠΑΙΔΕΙΑΣ ΑΝΔΡΕΑΣ ΔΗΜΗΤΡΙΟΥ, ΠΡΕΣΒΗΣ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ ΒΑΣΙΛΗΣ ΠΑΠΑΪΩΑΝΝΟΥ, ΜΙΧΑΛΑΚΗΣ Ι. ΜΑΡΑΘΕΥΤΗΣ, ΜΑΙΡΗ ΠΕΡΙΔΟΥ, ΣΤΑΜΑΤΗΣ ΑΠ. ΑΠΟΣΤΟΛΑΚΗΣ, ΛΟΥΛΑ Κ. ΧΡΥΣΑΝΘΗ, ΓΕΡΑΣΙΜΟΣ ΡΗΓΑΤΟΣ, DR. WINFRIED VELLNER, ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΣ ΓΙΑΛΟΥΚΑΣ, ΑΝΔΡΕΑΣ ΜΑΚΡΙΔΗΣ, ΑΝΔΡΕΑΝΗ ΗΛΙΟΦΩΤΟΥ, ΒΕΡΑ ΚΟΡΦΙΩΤΗ, MASSIMO CARNELOS, ΤΑΚΗΣ ΣΚΑΝΑΤΟΒΙΤΣ, ΣΩΚΡΑΤΗΣ ΜΕΛΙΣΣΑΡΑΤΟΣ, ΘΕΟΧΑΡΗΣ ΑΡΙΣΤΟΔΗΜΟΥ, ΜΑΡΙΝΟΣ ΣΤΥΛΙΑΝΟΥ, ΔΙΑΜΑΝΤΩ ΚΑΤΣΟΥΝΩΤΟΥ, ΓΙΩΡΓΟΣ ΠΕΤΟΥΣΗΣ, ΣΤΑΥΡΟΥΛΑ ΚΑΤΕΛΑΝΟΥ, ΚΥΠΡΟΣ ΧΡΥΣΑΝΘΗΣ, ΝΙΚΟΣ ΖΑΝΟΠΟΥΛΟΣ, ΡΟΥΛΑ ΙΩΑΝΝΙΔΟΥ ΣΤΑΥΡΟΥ, ΓΙΑΝΝΗΣ ΒΕΛΑΖΗΣ, ΓΛΑΥΚΟΣ ΑΝΤΩΝΙΑΔΗΣ, ΝΤΙΝΟΣ Σ. ΚΟΥΜΠΑΤΗΣ, ΜΑΚΗΣ ΑΠΟΣΤΟΛΑΤΟΣ, ΓΙΑΝΝΗΣ ΜΟΥΓΟΓΙΑΝΝΗΣ, ΜΑΡΟΥΛΑ ΒΙΟΛΑΡΗ, ΝΙΚΟΣ ΠΑΝΑΓΙΩΤΟΥ, ΔΗΜΗΤΡΗΣ ΧΡ. ΜΠΟΣΙΝΑΚΗΣ, ΕΥΑΓΓΕΛΙΑ ΜΙΣΡΑΧΗ

427

ΠΡΩΤΟ ΤΕΥΧΟΣ ΤΗΣ ΔΕΥΤΕΡΗΣ ΠΕΝΗΝΤΑΕΤΙΑΣ

ISSN 0554 - 3363

ΠΝΕΥΜΑΤΙΚΗ ΚΥΠΡΟΣ

ΤΕΤΡΑΜΗΝΙΑΙΟ ΛΟΓΟΤΕΧΝΙΚΟ ΠΕΡΙΟΔΙΚΟ

Υπεύθυνη εκδότρια: ΛΟΥΛΑ ΚΥΠΡΟΥ ΧΡΥΣΑΝΘΗ

Άνδροκλέους 2, 1060 Λευκωσία

Τηλ. 22764900

Το Περιοδικό εκδίδεται από Έπιτροπή Φιλολόγων και Λογοτεχνών

Έτήσια συνδρομή	€12
Έτήσια συνδρομή Ελλάδος	€25
Έτήσια συνδρομή εξωτερικού	€25 ή \$35
Τιμή τεύχους	€4,50
Συνδρομή για βιβλιοθήκες, σχολεία και Όργανισμούς	€18

Τα χειρόγραφα δέν επιστρέφονται. Φωτογραφίες επιστρέφονται. Ανάτυπα πληρώνονται στον τυπογράφο.

Για τούς συνδρομητές Ελλάδος:

ΕΘΝΙΚΗ ΤΡΑΠΕΖΑ ΕΛΛΑΔΟΣ - ΛΟΓΑΡΙΑΣΜΟΣ 080/51260530

στο όνομα Παναγιώτης Κ. Χρυσάνθης.

Αιτιολογία: Συνδρομή Περιοδικού «Πνευματική Κύπρος»

και να αποστέλλεται στο περιοδικό ή απόδειξη

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

Χρυσόθεμις Χατζηπαναγιώ: Ό έορτασμός τών 50 χρόνων τής «Πνευματικής Κύπρου»	1
Άρχιεπίσκοπος Κύπρου Χρυσόστομος Β': Χαιρετισμός	7
Υπουργός Παιδείας Άνδρέας Δημητρίου: Χαιρετισμός	11
Πρέσβης τής Ελλάδος Βασίλης Παπαϊωάννου: Χαιρετισμός	13
Μιχαλάκης Ι. Μαραθεύτης: Χαιρετισμός	15
Ένωση Συντακτών Κύπρου: Χαιρετισμός	17
Παγκύπριος Πολιτιστικός Σύλλογος: Χαιρετισμός	18
Κυπριακός Σύνδεσμος Παιδικού Νεανικού Βιβλίου: Χαιρετισμός	19
Περιοδικό «Άνευ»: Χαιρετισμός	20
Κλαίρη Άγγελίδου, Κρίτων και Σόφη Φοιτίδη, Ίωάννης Γ. Θεοχάρης: Χαιρετισμός	20-21
Μαίρη Πιερίδου: «Πνευματική Κύπρος», 50 χρόνια ζωής	22
Σταμάτης Άπ. Άποστολάκης: «Πνευματική Κύπρος»	23
Λούλλα Κ. Χρυσάνθη: Πενήντα χρόνια «Πνευματικής Κύπρου»	25
Γεράσιμος Α. Ρηγάτος: Οί αύτοτελείς εκδόσεις τής «Πνευματικής Κύπρου»	29
Dr. Winfried Vellner, : «Πνευματική Κύπρος»	32
«Πνευματική Κύπρος»: Μανφέστο τοῦ 1964	34
Κωνσταντίνος Σ. Γιάλουκας: Ό μίτος τής Αριάνδης	45

(Συνέχεια στη σελ. 96)

Το παρόν τεύχος έχει επιχορηγηθεί από τις Πολιτιστικές Υπηρεσίες του Υπουργείου Παιδείας και Πολιτισμού. Η επιχορήγηση δέν σημαίνει την άποδοχή από πλευράς του Υπουργείου Παιδείας και Πολιτισμού του περιεχομένου ή τών απόψεων που εκφράζονται από τή Συντακτική Έπιτροπή.

ΠΝΕΥΜΑΤΙΚΗ ΚΥΠΡΟΣ

ΤΟ ΠΕΡΙΟΔΙΚΟ ΤΙΜΗΘΗΚΕ ΑΠΟ ΤΗΝ ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ
Ίδρυτής: ΚΥΠΡΟΣ ΧΡΥΣΑΝΘΗΣ

ΧΡΟΝΙΑ ΝΑ΄

ΙΑΝΟΥΑΡΙΟΣ-ΑΠΡΙΛΙΟΣ 2011

ΑΡ. 427

Η ΕΟΡΤΑΣΤΙΚΗ ΕΚΔΗΛΩΣΗ ΓΙΑ ΤΑ 50 ΧΡΟΝΙΑ ΤΗΣ ΠΝΕΥΜΑΤΙΚΗΣ ΚΥΠΡΟΥ

Στις 14 Δεκεμβρίου του απελθόντος έτους η αίθουσα της Καστελιώτισσας ήταν κατάμεστη από τους φίλους συνδρομητές, τους συνεργάτες, καθώς και τους εκτιμητές του περιοδικού *Πνευματική Κύπρος* για τα 50 χρόνια ζωής και αδιάλειπτης δημιουργικής προσφοράς του. Η εκδήλωση, που οργάνωθηκε από τα δραστήρια μέλη της εκδοτικής Επιτροπής και τις Πολιτιστικές Υπηρεσίες του Υπουργείου Παιδείας και Πολιτισμού, πλην των χαιρετισμών εκ μέρους του Αρχιεπισκόπου, του Υπουργού Παιδείας και Πολιτισμού, του Πρέσβευς της Ελλάδος και του εκ των συνεργατών του πρώτου τεύχους κ. Μιχαλάκη Μαραθεύτη, περιελάμβανε ομιλίες και απαγγελίες, όπως και ανακοίνωση του ευρύτερου καταλόγου των αποσταλέντων χαιρετισμών από την Ελλάδα και την Κύπρο.

Η *Πνευματική Κύπρος*, που συνορτάζει με τα πενήντάχρονα της Κυπριακής Δημοκρατίας, από την έναρξη της κυκλοφορίας της μέχρι σήμερα έδωσε εξάιρετα δείγματα γραφής τηρώντας με συνέπεια τους στόχους των προδιαγραφών και των υποσχέσών της. Την πολυσχιδή και καρποφόρα πορεία του περιοδικού μέσα από φωτεινά ορόσημα αλλά και δύσκαμπτους ανηφορικούς δρόμους περιέγραψε αδρομερώς στην ομιλία της η κ. Λούλλα Χρυσάνθη, που συνέχισε ως κατά νόμον υπεύθυνη της έκδοσης μετά τον θάνατο του συζύγου της να βαδίζει επί τα ίχνη της δομικής πλαισίωσης και του ποικίλου περιεχομένου του αξιόλογου αυτού εντύπου, τιμώντας έμπρακτα τη μνήμη του με το καλύτερο πνευματικό μνημόσυνο. Η δική της περιφάνια και ηθική ικανοποίηση με το άρτι εκδοθέν τελευταίο τεύχος 426 έσμιγε εκείνες τις ξεχωριστές στιγμές με τη χαρά και τη συγκίνηση του αξέχαστου μας Κύπρου Χρυσάνθη, που πρωτοπαίρνοντας στα χέρια του το πρώτο τεύχος έβλεπε να πραγματοποιείται το όνειρό του, όπως και σε κάθε νέο τεύχος δοκίμαζε καινούριες εξάρσεις νιώθοντάς το όχι μόνο ως κατάθεση ψυχής, αλλά

και ως αποστολή ενός επιβεβλημένου χρέους: να ψυχαγωγήσει πνευματικά τον αναγνώστη και να δώσει ένα βήμα έκφρασης σε μεγαλύτερους ή μικρότερους δημιουργούς, εκπέμποντας το φως της ακτινοβολίας τους ανά το πανελλήνιο και σ' ολόκληρο τον κόσμο, εφόσον το περιοδικό αποστέλλόταν σε πνευματικούς ανθρώπους, ελληνιστές, βιβλιοθήκες και πανεπιστήμια του εξωτερικού, από τη Ρωσία και τις χώρες της Ευρώπης ως την Αμερική, τη Χιλή, τον Καναδά και την Αυστραλία μαζί με διαφωτιστικά φυλλάδια στα Αγγλικά μετά την τουρκοανταρσία του 1963 και την τουρκική εισβολή του 1974.

Όσον αφορά στις άλλες πολύπλευρες δραστηριότητες και στην ανεκτίμητη συνεισφορά του περιοδικού στα πολιτισμικά δρώμενα του τόπου μας η κ. Χρυσάνθη ανέφερε ενδεικτικά τη διοργάνωση έκθεσης ζωγραφικής, διαγωνισμούς για ποίηση, δοκίμια, έργα παιδικής λογοτεχνίας και λαογραφίας, καθώς και μουσικές συνθέσεις. Διενήργησε επίσης έρευνες πάνω σε διάφορα θέματα, συνέβαλε στη σύσφιγξη των δεσμών του μητροπολιτικού και κυπριακού Ελληνισμού προσκαλώντας γνωστούς ακαδημαϊκούς, πανεπιστημιακούς, πρέσβεις και λογοτέχνες, οργάνωσε συνεστιάσεις με κοινωφελείς εράνους, συμπόσια κριτικής και πλην των ειδικών αφιερωμάτων σε προσωπικότητες, θεσμούς και επετείους, εξέδωσε 4 τεύχη με τίτλο *Θέματα Κριτικής*. Σε μια εποχή, όπου οι εκδότες ήταν ανύπαρκτοι έως ελάχιστοι, κατέθεσε από το 1962 μέχρι σήμερα στη Λογοτεχνία της Κύπρου και στην πανελλήνια νεότερη Γραμματολογία μια σειρά από 90 αξιοπρόσεχτα βιβλία είτε ως προσαρτήματα στο περιοδικό είτε ως αυτοτελείς εκδόσεις. Έτσι, στάθηκε πολύτιμος βοηθός και ενισχυτής συμπαραστάτης σε πολλούς συγγραφείς για να εκδώσουν το ολιγοσέλιδο ή πολυσέλιδο έργο τους και άλλοτε πάλι μέσα από φιλολογικές μελέτες άγνωστες πτυχές της δημιουργίας πνευματικών ανθρώπων της Κύπρου και της Ελλάδας, εκδίδοντας ταυτόχρονα συγκροτημένες βιβλιογραφικές έρευνες και διάφορα άλλα χρήσιμα μελετήματα με κυπροκεντρικό ως επί το πλείστον άξονα. Ως προς την κατηγοριοποίηση και τη θεματική των εκδόσεων αυτών αναφέρθηκε αναλυτικότερα στην ομιλία του ο προσκληθείς από την Αθήνα για να παραστεί στην εκδήλωση συγγραφέας και επίκουρος καθηγητής Ιατρικής κ. Γεράσιμος Ρηγάτος, ο οποίος δεν υπήρξε μόνο φίλος ομότεχνος του Χρυσάνθη αλλά και βαθύς μελετητής του έργου του.

Ως ένδειξη αναγνώρισης της πολύτροπης και διαχρονικής προσφοράς του το μακροβιότερο και άνευ διακοπής τούτο περιοδικό της Κύπρου δίκαια έτυχε επανειλημμένων βραβεύσεων από τον ελλαδικό χώρο: με τη συμπλήρωση των 20 χρόνων του από την Ακαδημία Αθηνών, το ανώτατο πνευματικό ίδρυμα της Ελλάδος, την Εταιρεία Ελλήνων Μεταφραστών Λογοτεχνίας και πρόσφατα από το «Καφενείο των Ιδεών» – Οργανισμό για την ανάπτυξη του πνεύματος και της Τέχνης, τον Δήμο της Σαλαμίνας και τον Όμιλο Ουνέσκο Πειραιά και Νήσων κατά το 25ο Πανελλήνιο Συμπόσιο Ποίησης και Πεζογραφίας.

Πέραν τούτων, από τις ομιλίες που εκφωνήθηκαν κατά τη διάρκεια της εκδήλωσης κρατήσαμε κάποιες επιλογικές επισημάνεις, που θα μπορούσαμε

να υπογραμμίσουμε και εδώ. Σύμφωνα με τον κ. Μ. Μαραθεύτη η αφθονούσα λογοτεχνική παραγωγή σήμερα οφείλεται σ' ένα μεγάλο μέρος στην Πνευματική Κύπρο, στον ιδρυτή και στους συνεργάτες της. «Η τακτική έκδοση του περιοδικού, τα λογοτεχνικά συνέδρια, οι πνευματικές εκδηλώσεις και οι συναντήσεις των «Δειπνοσοφιστών», που οργανώνονταν με επίκεντρο την Πνευματική Κύπρο δημιουργούσαν ένα συνεχές κίνητρο που ανεδεικνυε νέους συγγραφείς, εμπλούτιζε την κυπριακή λογοτεχνική παραγωγή και συνέβαλλε στην ανάπτυξη της πνευματικής ζωής, παρά τις συμφορές που έπληξαν την Κύπρο στην περίοδο αυτή». Ενώ ο κ. Ν. Παναγιώτου υπέμνησε κάποια αδιαμφισβήτητα γεγονότα, τους αμετακίνητους στόχους του περιοδικού και την υπό προϋποθέσεις αναγκαιότητα συνέχισης της κυκλοφορίας του: Καθώς η ψυχή του ήταν ο Χρυσάνθος, τροφοδοτώντας πολλές στήλες και σελίδες του, μετά την εκδημία του παρουσιάστηκαν δυσκολίες ως προς την κινητοποίηση ανθρώπων και πόρων. Παρόλα ταύτα, η αξιέπαινη Επιτροπή Έκδοσης σημειώνει στην εξαγγελία της ότι «θα εξακολουθήσει να είναι ένα περιοδικό για τη λογοτεχνία και τη ζωή του πνεύματος, και θα παρουσιάζει, θα σχολιάζει, θα κρίνει θέματα που αφορούν την κίνηση των ιδεών, τη γλώσσα, την παιδεία, χωρίς προκαταλήψεις και μονομέρειες». «Για να συνεχίσει όμως με αξιοπρέπεια τη ζωή του το περιοδικό, έστω κι αν δεν ανήκει στα μοντέρνα και “προοδευτικά”, χρειάζεται να προστεθεί νέο αίμα, με καινούργια ματιά απέναντι στα πράγματα του τόπου και του Ελληνισμού γενικότερα, το δε κράτος, η Εκκλησία κι άλλοι φορείς, αλλά και χορηγοί από τον ιδιωτικό τομέα, νοουμένου ότι συμεριζόνται τις ιδέες που το περιοδικό εκπροσωπεί, να έρθουν αρωγοί και όχι μόνο στη σφαίρα των λόγων. Καλοί οι έπαινοι, αλλά είναι απαραίτητοι και οικονομικοί πόροι, για να πάρει μπρος η τυπογραφική μηχανή και τα γρανάζια της διεκπεραίωσης, διανομής και δημοσιότητας».

Οι σκέψεις της γράφουσας που συμπίπτουν με τις πιο πάνω αναφορές και αποτιμήσεις αποδόθηκαν ποιητικά στην «Ωδή στην Πνευματική Κύπρο», που απαγγέλθηκε κατά την εκδήλωση και από την οποία μεταφέρουμε εδώ ως ακροτελεύτιο λόγο τους τελευταίους στίχους:

*Πνευματική μας Κύπρος χαίρε
του ωραίου Λόγου Κιβωτός
με βραβεία άθλα αρετής
καλλιγραφίας μνημείο κτήμα εσαεί
στου μέλλοντος τις μέρες.*

ΧΡΥΣΟΘΕΜΙΣ ΧΑΤΖΗΠΑΝΑΓΗ

ΠΝΕΥΜΑΤΙΚΗ ΚΥΠΡΟΣ

ΓΡΑΜΜΑΤΑ ΤΕΧΝΕΣ ΕΠΙΣΤΗΜΕΣ

ΟΚΤΩΒΡΗΣ 1960

ΣΥΝΕΡΓΑΖΟΝΤΑΙ:

+ Ο Κύπρου Μακάριος, Δρ. Κ. Σπυριδάκης, Φρ. Βράχας, Μ. Δαλιμάτ, Α. Διαμαντής, Τηλ' Κανός, Ν. Κληρίδης, Σ. Κουσιζιμοντο, Α. Κούρος, Μκ. Μαραθεύτης, Β. Μχαλιθός, Κ. Μόντης, Θ. Παπαϊωάννου, Α. Πεχνάρης, Α. Περίδου, Ν. Ρολάνδης, Θ. Σοφοκλέους, Λ. Στυμενίδου, Τ. Ουλακτσό, Α. Χριστοφίδης, Κ. Χρουσάνης.

ΑΡ. 1 ΧΡΟΝΙΑ Α'

Το έξωφυλλο και η πρώτη σελίδα
του πρώτου τεύχους
της «Πνευματικής Κύπρου»

ΠΝΕΥΜΑΤΙΚΗ ΚΥΠΡΟΣ

Πνευματική Ομάδα : ΦΡ. ΒΡΑΧΑΣ, Κ. ΜΟΝΤΗΣ, Τ. ΦΥΛΑΚΤΟΥ,
Α. ΧΡΙΣΤΟΦΙΔΗΣ, Κ. ΧΡΥΣΙΑΝΘΗΣ

Γραμματείς : ΚΥΠΡΟΣ ΧΡΥΣΙΑΝΘΗΣ
Ταμίς : ΤΑΚΗΣ Γ. ΦΥΛΑΚΤΟΥ

ΧΡΟΝΙΑ Α'	ΟΚΤΩΒΡΗΣ 1960	ΑΡ. 1
-----------	---------------	-------

ΧΑΙΡΕΤΙΣΜΟΣ

ΤΗΣ Α.Μ. ΤΟΥ ΑΡΧΙΕΠΙΣΚΟΠΟΥ ΚΥΠΡΟΥ κ. ΜΑΚΑΡΙΟΥ
ΠΡΟΣ ΤΟ ΠΕΡΙΟΔΙΚΟΝ «ΠΝΕΥΜΑΤΙΚΗ ΚΥΠΡΟΣ»

Με ιδιαίτερον βελοποίησιν χαριετιζόμεν την έκδοσιν τοῦ περιοδικοῦ «Πνευματικὴ Κύπρος» καὶ συγγαίρομεν τοὺς ἀναλαμβάνοντας τὴν τοιαύτην ἀξίωσιν προτοδοσῶν πνευματικῶν ἀνθρώπων τοῦ τόπου μας.

Εἶναι σήμερον πρόδηλος ἡ ἀνάγκη υπάρξεως ἐνὸς ὁργανοῦ ἐκφράσεως τῶν προσδοκῶν καὶ τῶν ἐπιδιώξεων τοῦ λαοῦ μας, προβολῆς τῶν τάσεων καὶ ἀσπέρων του. Ἐπὶ πλέον τούτου ἐν περιοδικῶν δόναται νὰ συντελέσῃ εἰς τὴν πνευματικὴν ἐξύψωσιν καὶ τὴν ἔθνηκην καὶ ἠθικὴν ἰσχυροσὶν τοῦ λαοῦ μας. Εὐχόμεθα ὅπως ἡ «Πνευματικὴ Κύπρος» ἐπιτελέσῃ πλήρως τὸ εὐγενὲς ταῦτο ἔργον.

Πρόκει ἀφ'αὐτοῦ οἱ δεσμοὶ μετὰ τῆς Ἑλλάδος νὰ ἐνισχυθοῦν περαιτέρω καὶ ἡ κοινὴ πνευματικὴ κληρονομία νὰ καθορῶσῃ τὴν περαιτέρω πορείαν μας. Πρὸς τὴν κατεύθυνσιν αὐτὴν πρέπει νὰ στομαροῦν αἱ προσπάθειαι τῶν πνευματικῶν ἀνθρώπων τῆς γῆρου μας.

Εὐχόμεθα ὅπως ἡ «Πνευματικὴ Κύπρος» ἐπιτελέσῃ πλήρως τὸ σκοπὸν τῆς ἐνὸς τῶν πλασίων τούτων.

† Ο Κύπρου ΜΑΚΑΡΙΟΣ

ΕΟΡΤΑΣΤΙΚΗ ΕΚΔΗΛΩΣΗ ΓΙΑ ΤΑ 50 ΧΡΟΝΙΑ ΤΗΣ ΠΝΕΥΜΑΤΙΚΗΣ ΚΥΠΡΟΥ

Αίθουσα Καστελλιώτισσα
Τρίτη, 14 Δεκεμβρίου 2010, ώρα 19:00

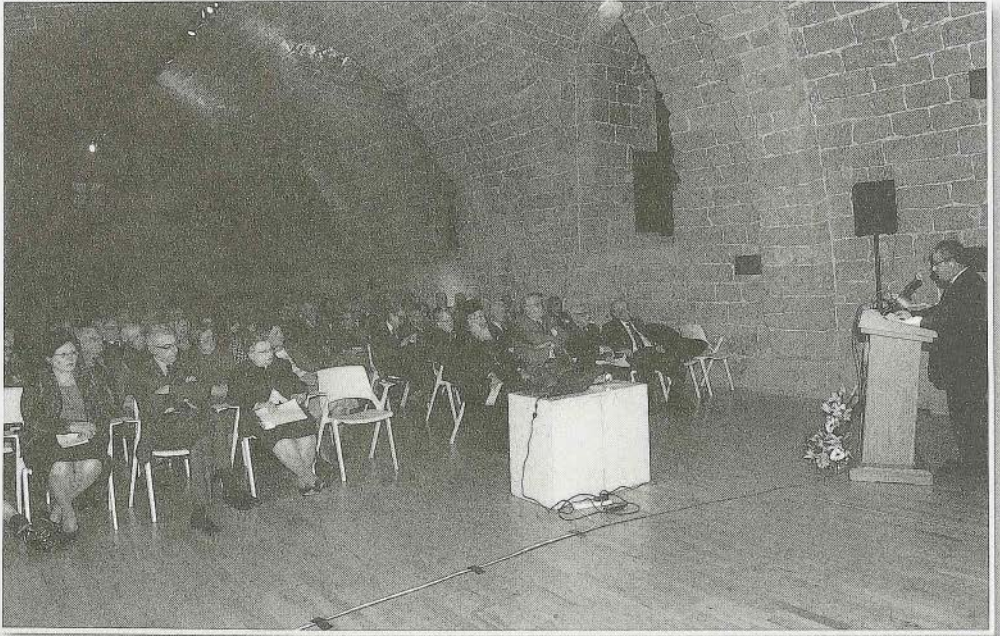
ΠΡΟΣΚΛΗΣΗ

Το Υπουργείο Παιδείας και Πολιτισμού – Πολιτιστικές Υπηρεσίες
και το περιοδικό *Πνευματική Κύπρος*
σας προσκαλούν στην εορταστική εκδήλωση
με την ευκαιρία των 50 χρόνων από την ίδρυσή του
την Τρίτη, 14 Δεκεμβρίου, ώρα 19:00 στην Αίθουσα Καστελλιώτισσα.

ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ

- Ανάγνωση του Χαιρετισμού του Αρχιεπισκόπου Μακαρίου Γ' για την έκδοση του περιοδικού *Πνευματική Κύπρος* (Οκτώβριος 1960).
- *Με λογισμό και με όνειρο* – Προγραμματικό κείμενο του Φρίξου Βράχα στο πρώτο τεύχος του περιοδικού.
- Χαιρετισμοί από:
 - τον Αρχιεπίσκοπο Κύπρου κ.κ. Χρυσόστομο Β'
 - τον Υπουργό Παιδείας και Πολιτισμού κ. Ανδρέα Δημητρίου
 - τον Πρέσβη της Ελλάδας στην Κύπρο κ. Βασιλή Παπαϊωάννου
 - τον κ. Μιχαλάκη Μαραθεύτη, εκ των συνεργατών του πρώτου τεύχους
- Απαγγελία: *Ωδή στην Πνευματική Κύπρο*, της κ. Χρυσοθέμιδας Χατζηπαναγή. Απαγγέλλει η ίδια
- *Στιγμές από την πενήντάχρονη πορεία της Πνευματικής Κύπρου*, από την εκδότρια του περιοδικού κ. Λούλλα Κ. Χρυσάνθη
- *Πενήντα Χρόνια Πνευματικής Κύπρου*, από τον κ. Νίκο Παναγιώτου
- *Εκδόσεις της Πνευματικής Κύπρου*, από τον καθηγητή κ. Γεράσιμο Ρηγάτο
- Ανακοίνωση του καταλόγου των αποσταλέντων Χαιρετισμών για τα πενήντα χρόνια της *Πνευματικής Κύπρου*
- Απαγγελία του ποιήματος του Κύπρου Χρυσάνθη *Ξέσπασμα*

Παρουσίαση του Προγράμματος, ανάγνωση του Χαιρετισμού του Αρχιεπισκόπου Μακαρίου Γ', ανακοίνωση του καταλόγου των αποσταλέντων Χαιρετισμών και απαγγελία του ποιήματος του Κύπρου Χρυσάνθη *Ξέσπασμα* από τον κ. Θουκυδίδη Μηχανικό.

Γενική εικόνα της έορταστικής εκδήλωσης

Άποψη του άκροατηρίου

ΧΑΙΡΕΤΙΣΜΟΣ ΤΗΣ ΑΥΤΟΥ ΜΑΚΑΡΙΟΤΗΤΑΣ
ΤΟΥ ΑΡΧΙΕΠΙΣΚΟΠΟΥ ΚΥΠΡΟΥ κ.κ. ΧΡΥΣΟΣΤΟΜΟΥ
ΜΕ ΤΗΝ ΕΥΚΑΙΡΙΑ ΤΩΝ ΠΕΝΗΝΤΑΧΡΟΝΩΝ
ΚΥΚΛΟΦΟΡΙΑΣ ΤΟΥ ΦΙΛΟΛΟΓΙΚΟΥ ΠΕΡΙΟΔΙΚΟΥ
«ΠΝΕΥΜΑΤΙΚΗ ΚΥΠΡΟΣ»

Με αισθήματα χαράς και ευαρέσκειας παρίσταμαι στην αποψινή εορταστική εκδήλωση, που γίνεται με την ευκαιρία των πενήντα χρόνων ζωής του εξαίρετου φιλολογικού περιοδικού «ΠΝΕΥΜΑΤΙΚΗ ΚΥΠΡΟΣ» και απονέμω «έπαινον τον πρόποντα» προς τους πρωτεργάτες και συνεργάτες του πρωτοπόρου αυτού περιοδικού.

Το επίπεδο του πολιτισμού μιας χώρας εμφανίζεται κυρίως από την ποιότητα των εντύπων που κυκλοφορούν. Και το περιοδικό «Πνευματική Κύπρος» με υπότιτλο «Γράμματα – Τέχνες – Επιστήμες» που γεννήθηκε, παράλληλα με την Κυπριακή Δημοκρατία, το 1960, ήλθε επάξια, ως η πνευματική της έκφραση και πυγμή, να εκπροσωπήσει τον Ελληνισμό της Μεγαλονήσου στους πνευματικούς και εθνικούς του οραματισμούς και να πείσει μέσα από χιλιάδες άρθρα, σχόλια και κριτικές ότι ο ελληνισμός με την πνευματική του αλκή προώριστα να ζήσει και να μεγαλοουργήσει.

Η πορεία του περιοδικού, στα πενήντα χρόνια της ζωής του, υπήρξε καθ' όλα αξιοθαύμαστη και αξιέπαινη. Με πρωτεργάτη τον αλήστου μνήμης Κύπρο Χρυσάνθη και με ένα εκλεκτό επιτελείο πνευματικών ανθρώπων, όπως ήταν ο Αρχιεπίσκοπος Μακάριος, ο Κωνσταντίνος Σπυριδάκης, ο Φρίξος Βράχας, ο Μιχαλάκης Μαραθεύτης, ο Κώστας Μόντης, ο Ανδρέας Χριστοφίδης και πλειάδα άλλοι επιστήμονες, λογοτέχνες, κριτικοί και πολιτικοί αναλυτές όχι μόνον αναδίφησαν τον γιγαντόριζο και αιθαλή πνευματικό ελληνισμό της μεγαλονήσου αλλά και τον εξέφρασαν στις εθνικές του αγωνίες και οραματισμούς, όπως αυτοί διαμορφώνονταν κατά το ιστορικό του γίγνεσθαι της πεντηκονταετίας 1960-2010.

Ο ίδιος ο Μακάριος, που προλόγισε το πρώτο τεύχος, τόνισε την επιτακτική ανάγκη της έκδοσης και κυκλοφορίας ενός πνευματικού περιοδικού, το οποίο να προβάλλει τις σκέψεις, τους προβληματισμούς και τους οραματισμούς του ελληνικού λαού. Και ως ο πνευματικός ταγός του χριστεπωνύμου πληρώματος της Εκκλησίας της Κύπρου τόνιζε την υποχρέωση καθώς και τη δυνατότητα του περιοδικού να καλλιεργήσει και να εξυψώσει ηθικά και εθνικά τον λαό.

Και πράγματι. Όπως έγραφε ο αείμνηστος Φρίξος Βράχας «... η Πνευματική Κύπρος δεν πρόκειται να κάνει έργο της την κωδικοποίηση των όποιων επιτευγμάτων της δημιουργίας. Θα ορθωθεί κυρίως σαν έπαλξη μαχητική για να δώσει τον πνευματικό αγώνα της ιδιαίτερης μας πατρίδος σ'

όλους τους τομείς του πολιτισμού μας και της εθνικής μας ζωής... γι' αυτό και σαλπίζουν με αισιόδοξη προοπτική το ξεκίνημα και καλούν: όσοι πιστοί...»

Με αυτό το πνεύμα και με αυτούς τους οραματισμούς άρχισε τους αγώνες της η Πνευματική Κύπρος. Και πέτυχε! Μέσα στις θύελλες και τις αντιξοότητες, μέσα στους υφάλους και τους σκοπέλους, που παρουσίαζε η πολιτική πορεία της νεοσύστατης Κυπριακής Δημοκρατίας, με την απειλή της Τουρκίας να επικρέμαται ως δαμόκλειος σπάθη επί του Κυπριακού λαού, η Πνευματική Κύπρος συνέχιζε απτόητη να δίνει τις δικές της μάχες. Ήταν μάχες του Πνεύματος και της Αρετής! Με νηφαλιότητα αλλά και με μεθοδικότητα πρόβαλλε τα πνευματικά επιτεύγματα του νησιού μας, έκρινε καλοπροαίρετα τα διαμορφούμενα ρεύματα ιδεών, επαινούσε κάθε τι ευγενικό και ωραίο, καταδίκασε κάθε τι το αντιπνευματικό και αντεθνικό και καθοδηγούσε τον λαό προς τις κορυφές των υψηλών ιδεωδών του Χρέους προς την Πατρίδα και την Ελευθερία!

Το γεγονός ότι η Πνευματική Κύπρος κάλυπτε με απόλυτη επιτυχία κάθε πνευματική πτυχή του λαού μας στα Γράμματα, στις Τέχνες, στη Φιλοσοφία και στις Επιστήμες ταυτίστηκε στη συνείδηση τόσο των Κυπρίων όσο και των Ελλαδιτών διανοουμένων ως το κατ' εξοχήν κυπριακό περιοδικό που απέδιδε την εικόνα της νήσου μας και το οποίο κατά την έκφραση ενός Ελλαδίτη κριτικού «δείχνει πόσο πάθος για πνευματική ζωή υπάρχει στην Κύπρο...»

Έτσι πολύ γρήγορα η Πνευματική Κύπρος αναδείχτηκε σε περιοδικό με πανελλήνιά εμβέλεια. 40% των αρθρογράφων του ανήκαν στον ελλαδικό χώρο, γεγονός που μαρτυρεί τόσο το επίπεδο του περιοδικού όσο και την εκτίμηση που ετύγχανε από το ευρύτερο αναγνωστικό κοινό.

Και όπως ήταν φυσικό ήλθε και η ώρα της πιο επίσημης αναγνώρισης του περιοδικού από το ανώτατο πνευματικό ίδρυμα του Ελληνισμού. Την Ακαδημία Αθηνών. Είκοσι ολόκληρα χρόνια μετά την πρώτη του έκδοση. Το 1980. Στο σχετικό σχεπτικό αναφέρονται τα εξής:

«Μετά γνώμην της Τάξεως των Γραμμάτων και των Καλών Τεχνών και απόφασιν της Ολομελείας, απονέμεται έπαινος στο περιοδικό Πνευματική Κύπρος, που εκδίδεται τακτικά επί μίαν εικοσαετίαν από ομάδα Κυπρίων Λογοτεχνών στη Λευκωσία.

Η ύλη του περιοδικού παρουσιάζει άλλοτε ποιότητα λόγου και άλλοτε μαχητικότητα, πάντοτε όμως έντονη ελληνικότητα. Πρόκειται για αξιόλογη πνευματική και εθνική προσπάθεια, που δεν σταμάτησε παρ' όλες τις δύσκολες μέρες που πέρασε ο Κυπριακός λαός».

Αγαπητοί συνδαιτυμόνες,

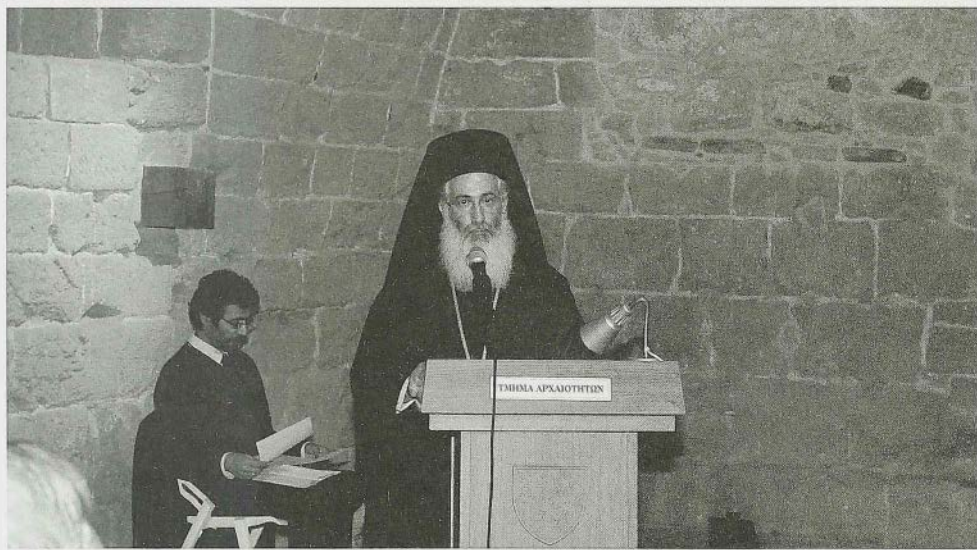
Πιστεύω ότι στην πνευματική αυτή συνεστίαση επιβάλλεται να γίνει ιδιαίτερη μνεία για τον ακάματο πρωτεργάτη της Πνευματικής Κύπρου, τον ια-

τρό Κύπρο Χρυσάνθη. Αυτός υπήρξε, όντως, ο αιθαλής σκαπανέας και στυλοβάτης του περιοδικού. Είχε το ταλέντο όχι μόνο να γράφει περί παντός επιστητού αλλά και να συναρπάζει με τον πληθωρικό του χαρακτήρα και την ευγένεια της ψυχής του τους συνεργάτες του και τους φίλους του περιοδικού. Υποκλινόμεθα με σεβασμό μπροστά στην πνευματική και ιατρική του προσωπικότητα και ευχόμεθα από κέντρου καρδιάς, όπως ο Κύριος αναπαύσει την αγωνιστική του ψυχή «εν σκηναίς δικαίων».

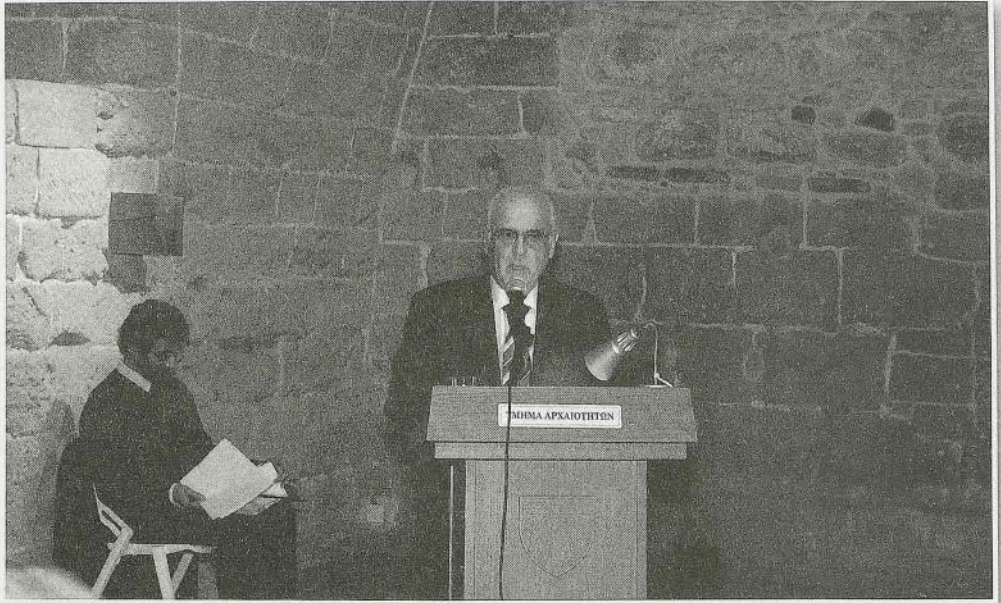
Χρέος μου επίσης θεωρώ να συγχαρώ θερμά και την κυρία Λούλλα Χρυσάνθη, η οποία όχι μόνο συνόδευσε στον επιστημονικό και λογοτεχνικό μόχθο τον αείμνηστο σύζυγό της αλλά και τώρα ακόμη αγωνίζεται εν μέσω ποικίλων δυσκολιών για τη συνέχιση της έκδοσης της **Πνευματικής Κύπρου**.

Συγχαίρω ακόμη και όλους τους συνεργάτες και συνεχιστές του περιοδικού και ενθέρμως τους προτρέπω να συνεχίσουν να το εκδίδουν με τον ίδιο ζήλο που το εξέδιδε ο αείμνηστος **Κύπρος Χρυσάνθης**.

Στους χαλεπούς και δυσχειμέρους καιρούς στους οποίους η χειμαζόμενη Πατρίδα μας διέρχεται, το λογοτεχνικό και επιστημονικό περιοδικό **ΠΝΕΥΜΑΤΙΚΗ ΚΥΠΡΟΣ** αποτελεί μία όαση πνευματικής αναψύξεως και ανατροφοδοτήσεως του λαού μας που καθοδηγεί την πορεία του στον εύδιο λιμένα της Αρετής και της πνευματικής καρποφορίας.

Ό πρωτοσύγκελλος άρχιμ. Ίερώνυμος διαβάζει τόν Χαιρετισμό τού άρχιεπισκόπου κ.κ. Χρυσοστόμου Β΄

Ό κ. Νίκος Παναγιώτου, κύριος όμιλητής στην έκδήλωση

Μερική άποψη του άκροατηρίου

ΧΑΙΡΕΤΙΣΜΟΣ ΤΟΥ ΥΠΟΥΡΓΟΥ ΠΑΙΔΕΙΑΣ ΚΑΙ ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΥ ΣΤΗΝ ΕΚΔΗΛΩΣΗ ΓΙΑ ΤΑ 50 ΧΡΟΝΙΑ ΤΟΥ ΠΕΡΙΟΔΙΚΟΥ ΠΝΕΥΜΑΤΙΚΗ ΚΥΠΡΟΣ

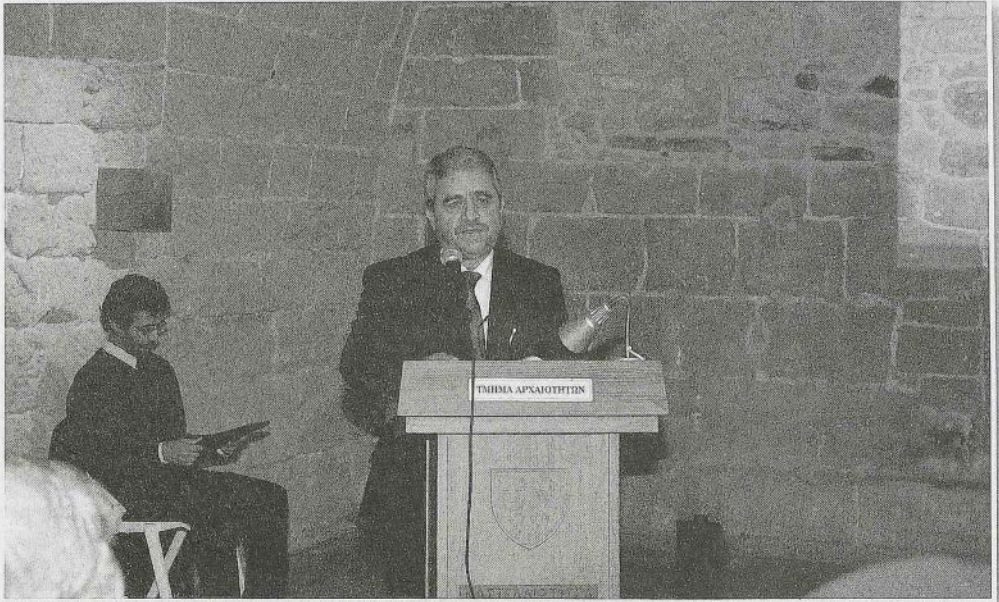
Ο περιοδικός τύπος στην Κύπρο διαδραματίζει πολύ σημαντικό ρόλο στην προώθηση ιδεών, σκέψεων και απόψεων, καθώς επίσης και στην προβολή πνευματικής δημιουργίας που αποκαλύπτει διαχρονικά την πολιτισμική μας ταυτότητα.

Το περιοδικό «Πνευματική Κύπρος» συμπληρώνει φέτος 50 χρόνια ζωής, συνεορτάζοντας με την Κυπριακή Δημοκρατία. Είναι ένα από τα μακροβιότερα λογοτεχνικά Περιοδικά της Κύπρου και στις σελίδες του έχει φιλοξενήσει κείμενα των σημαντικότερων πνευματικών ανθρώπων της Κύπρου, του ευρύτερου Ελληνισμού αλλά και της παγκόσμιας διανόησης. Έχοντας ιδρυθεί από τον πολύ σημαντικό πνευματικό παράγοντα της Κύπρου Κύπρο Χρυσάνθη φιλοδοξούσε να καλύψει το κενό που δημιουργήθηκε από τον τερματισμό της έκδοσης του περιοδικού «Κυπριακά Γράμματα» και σίγουρα ο στόχος αυτός έχει επιτευχθεί σε πολύ μεγάλο βαθμό. Ο ρόλος που διαδραμάτισε όλα αυτά τα χρόνια στην πολιτιστική ζωή του ελληνισμού γενικότερα υπογραμμίστηκε με την απονομή επαιίνου από την Ακαδημία Αθηνών με την ευκαιρία της συμπλήρωσης των 20χρονων του.

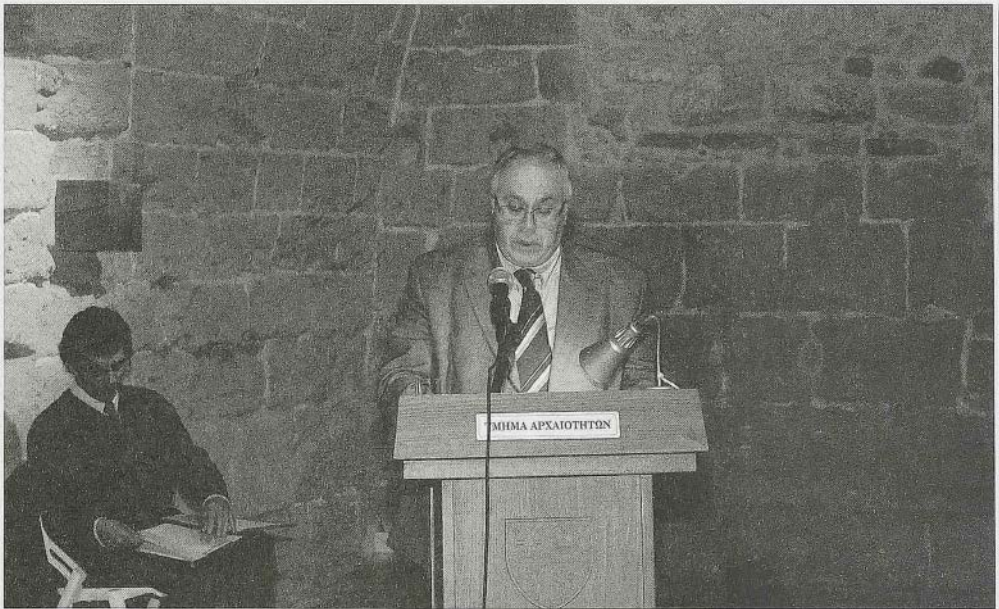
Ένας ιδιαίτερος τομέας προσφοράς του περιοδικού είναι ο μεγάλος αριθμός αφιερωματικών τευχών που αριθμούν αρκετές δεκάδες. Μέσα από τα αφιερωματικά τεύχη ανασυντίθεται το περίγραμμα του χώρου και του χρόνου μέσα στο οποίο κινήθηκαν και έδρασαν οι πνευματικοί μας άνθρωποι. Σ' αυτά συμπυκνώνονται θεματικές πνευματικές τάσεις, συνήθως συγκεκριμένης χρονικής περιόδου, ή αφιερώματα σε δημιουργούς που τα καθιστούν έργα μεγάλης λογοτεχνικής και ιστορικής σημασίας. Μέσα από αυτά φωτίζεται το παρελθόν και συντηρείται η μνήμη, αναγνωρίζεται η πολυσήμαντη προσφορά των πνευματικών ανθρώπων και καταργείται η λήθη. Αντικατοπτρίζεται η εποχή τους και συνάμα γεφυρώνουν τα επιτεύγματα του παρελθόντος με το πολιτισμικό παρόν. Ως εκ τούτου, έχουν αφ' εαυτών την αξία τους ως πηγές αναφοράς.

Ο ιδρυτής του και αρκετά από τα μέλη της πνευματικής ομάδας η οποία ήταν επιφορτισμένη με το δύσκολο έργο της έκδοσης κατά τη διάρκεια αυτού του μισού αιώνα ζωής του περιοδικού μπορούν να είναι ήσυχοι ότι έχουν επιτελέσει την αποστολή τους στο ακέραιο ενώ οι συνεχιστές αυτής της προσπάθειας, η κ. Λούλλα Χρυσάνθη, που ανέλαβε ως υπεύθυνη εκδότρια μετά το θάνατο του συζύγου της, καθώς και η επιτροπή φιλολόγων και λογοτεχνών που συνεργάζονται για τη συνέχιση του περιοδικού, μπορούν να αισθάνονται περήφανοι για την εξαιρετική προσφορά τους.

Συγχαίρω και πάλι θερμά το Περιοδικό για την σπουδαία δουλειά που κάνει όλα αυτά τα χρόνια. Η προσφορά του είναι ανεκτίμητη.

Ὁ Διευθυντὴς τῶν Πολιτιστικῶν Ὑπηρεσιῶν τοῦ Ὑπουργείου Παιδείας
κ. Παῦλος Παρασκευάς διαβάζει τὸν Χαιρετισμὸ τοῦ ὑπουργοῦ Παιδείας

Ὁ κ. Γεράσιμος Ρηγάτος στὸ βῆμα

**ΧΑΙΡΕΤΙΣΜΟΣ ΤΟΥ ΠΡΕΣΒΗ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ
κ. ΒΑΣΙΛΗ ΠΑΠΑΪΩΑΝΝΟΥ ΣΤΗΝ ΕΟΡΤΑΣΤΙΚΗ ΕΚΔΗΛΩΣΗ
ΓΙΑ ΤΑ 50 ΧΡΟΝΙΑ ΤΟΥ ΠΕΡΙΟΔΙΚΟΥ
ΠΝΕΥΜΑΤΙΚΗ ΚΥΠΡΟΣ**

1. Με ιδιαίτερη χαρά συμμετέχω σήμερα εδώ στην Εορταστική Εκδήλωση για τα 50 χρόνια του περιοδικού «Πνευματική Κύπρος», η οποία διοργανώνεται από το Υπουργείο Παιδείας και Πολιτισμού και το Περιοδικό «Πνευματική Κύπρος».

2. Η απόδοση τιμής σε σημαντικές μορφές της λογοτεχνίας και της ευρύτερης πνευματικής ζωής της Ελλάδας και της Κύπρου είναι μια οφειλόμενη δική μας, ελάχιστη ανταπόδοση, ένα αντίδωρο αν θέλετε, για τη μεγάλη προσφορά των πνευματικών μας ανθρώπων, που αφιέρωσαν τη ζωή τους στην υπηρεσία των γραμμάτων, των τεχνών και του πολιτισμού. Ιδιαίτερα, η αποφινή εκδήλωση όπως αποδεικνύει άλλωστε και το σύνολο της διαδρομής του Περιοδικού «Πνευματική Κύπρος» ενισχύουν την αδιάκοπη προσήλωση και συνεχή συμπαράσταση μας στον Ελληνισμό της Κύπρου.

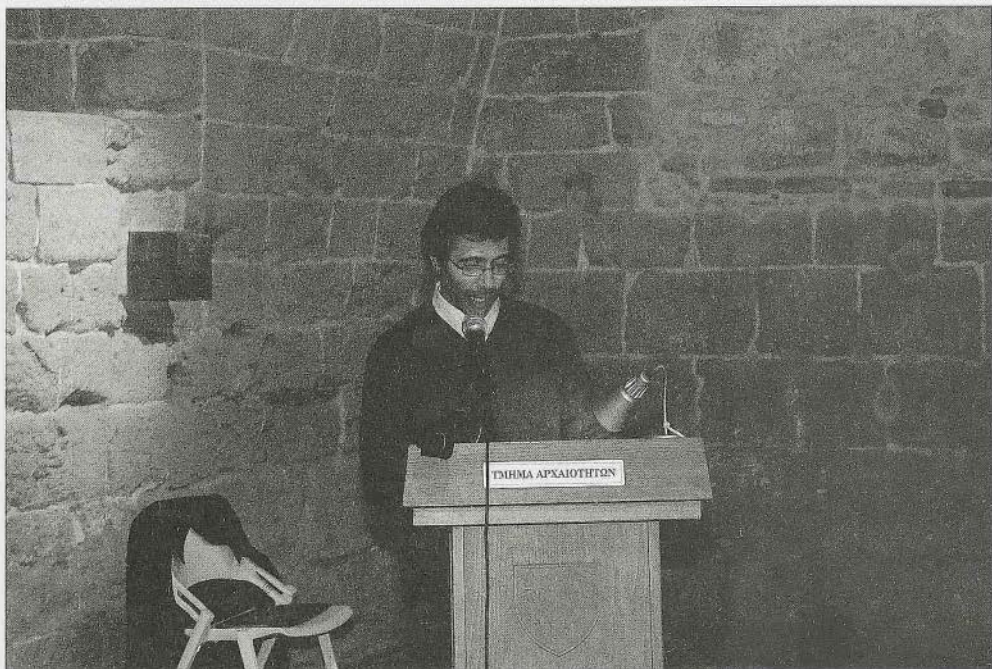
3. Η διατήρηση άσβεστης της μνήμης, υπήρξε και εξακολουθεί να αποτελεί άλλωστε και κεντρική αποστολή του περιοδικού ήδη από την εποχή που υπεύθυνοι για την έκδοση του ήταν μεγάλοι λογοτέχνες μας όπως ο Κύπρος Χρυσάνθης και ο Κώστας Μόντης. Στον απόηχο του εθνικοαπελευθερωτικού αγώνα της ΕΟΚΑ και ταυτόχρονα σχεδόν με την ανακήρυξη της Κυπριακής Δημοκρατίας, ο γιατρός και λογοτέχνης Κύπρος Χρυσάνθης, παισιούμενος από πολλούς πνευματικούς ανθρώπους της Κύπρου, εξέδωσε το περιοδικό **Πνευματική Κύπρος**. Στο πρώτο του τεύχος (Οκτώβριος 1960) φιλοξένησε στις σελίδες του άρθρο του Αρχιεπισκόπου Μακαρίου το οποίο μόλις ακούσαμε.

4. Στην πολύχρονη διαδρομή του, το περιοδικό, φιλοξένησε γραφίδες που διακρίθηκαν και τιμούν τα ελληνικά γράμματα. Ανάμεσα στις κορυφαίες αναδεικνύεται, χωρίς αμφιβολία, η μορφή του Γιώργου Σεφέρη, παρά την παρεξήγηση που συνέβη τότε, μεταξύ του ιδίου και του φίλου του Κύπρου Χρυσάνθη λόγω της μη δημοσίευσης στην «Πνευματική Κύπρος» του συμβολικού, κατά της Χούντας, ποιήματος του Σεφέρη «Οι γάτες του Άη Νικόλα».

5. «Η ποίηση αρχίζει από τη στιγμή που πεθαίνει ο ποιητής». Αυτή η άποψη είναι μια πικρή αλήθεια που τη δέχονται πολλοί. Με το θάνατο του ποιητή ένα μεγάλο ποσοστό των ανασχετικών δυνάμεων εξαφανίζονται και αφήνονται ελεύθερα το κοίταγμα και η ερμηνεία του ποιητικού έργου. (...) Εξάλλου το έργο είναι πια τελειωμένο, δεν περιμένεις κάποιες εκπληκτικές προσθήκες, γιατί τα κατάλοιπα, που δημοσιεύονται μεταθανάτια, έχουν περισσότερο φιλολογική σημασία». Την επισήμανση αυτή, μεταξύ άλλων, έκανε

ο Κύπρος Χρυσάνθης στο κείμενό του «Ο Σεφέρης και η Κύπρος», το οποίο δημοσιεύτηκε στο «Δελτίον Επιστημονικού και Φιλολογικού Συλλόγου Αμμοχώστου» το 1972, λίγο μετά από το θάνατο του Γ. Σεφέρη. Το κείμενο αυτό, αποτελούσε μια, αντιπροσφορά στη μεγάλη ποιητική προσφορά του Σεφέρη στην αγαπημένη του Κύπρο, «στην Κύπρο τη θαλασσοφίλητη / που έταξαν, για να μου θυμίζει την πατρίδα», όπως αναφέρει στο ποίημα «Ελένη».

6. Εκφράζω την εκτίμηση και το σεβασμό μου στο πολύτιμο και δημιουργικό έργο του Περιοδικού «Πνευματική Κύπρος» και σας συγχαίρω για αυτή την ωραία πρωτοβουλία της εορταστικής εκδήλωσης. Εύχομαι δύναμη και συνεχή επιτυχία στο έργο σας.

Ό παρουσιαστής του Προγράμματος κ. Θουκυδίδης Μηχανικός

ΧΑΙΡΕΤΙΣΜΟΣ ΣΕ ΕΟΡΤΑΣΤΙΚΗ ΕΚΔΗΛΩΣΗ ΓΙΑ ΤΑ ΠΕΝΗΝΤΑ ΧΡΟΝΙΑ ΤΟΥ ΠΕΡΙΟΔΙΚΟΥ «ΠΝΕΥΜΑΤΙΚΗ ΚΥΠΡΟΣ»

Με ξεχωριστή τιμή χαιρετίζω ως ένας από τους συνεργάτες στο πρώτο τεύχος του περιοδικού «Πνευματική Κύπρος» τη γιορταστική αυτή εκδήλωση για τα πενήντα χρόνια συνεχούς έκδοσης του περιοδικού. Για μισό αιώνα η «Πνευματική Κύπρος» πρωτοπορεί στην πνευματική ζωή της Κύπρου, συμβάλλοντας άμεσα και έμμεσα στην ανάπτυξη και στην προβολή των ελληνικών γραμμάτων.

Η έκδοση της «Πνευματικής Κύπρου» το 1960 συνέπεσε με τις πνευματικές και εθνικές ανακατατάξεις που επιδιώκονταν μετά τη ματαίωση της Ένωσης και την ανακήρυξη της Κύπρου σε ανεξάρτητη δημοκρατία. Η έκδοση ενός λογοτεχνικού περιοδικού με ευρύτερα πνευματικά ενδιαφέροντα την εποχή αυτή αποτελούσε μια πρωτοποριακή πρωτοβουλία στην ανάπτυξη της πνευματικής ζωής υπό τις νέες συνθήκες που διαμορφώνονταν τότε στην Κύπρο.

Η μνήμη μου ανατρέχει στον αεικίνητο ιδρυτή του περιοδικού, τον γιατρό Κύπρο Χρυσάνθη, που δίκαια μπορεί να χαρακτηριστεί ως ένας από τους βασικούς συντελεστές στην ανάπτυξη της λογοτεχνίας και της πνευματικής ζωής στη νεοσύσταση Κυπριακή Δημοκρατία. Η συμβολή του στην ανάπτυξη αυτή δεν περιορίζεται μόνο στις δεκάδες των βιβλίων που ο ίδιος συνέγραψε, ούτε και στην έκδοση του περιοδικού «Πνευματική Κύπρος», αλλ' επεκτείνεται και στην παρότρυνση πολλών νεαρών προσώπων να ασχοληθούν με τη λογοτεχνία. Πολλοί νέοι της δεκαετίας του 1960 πολλά του οφείλουμε για τις συνεχείς του παροτρύνσεις να ασχοληθούμε με το γράψιμο κειμένων, τα οποία με προθυμία φιλοξενούσε στο περιοδικό. Με τον τρόπο αυτό ανέδειξε πολλούς νέους συγγραφείς, συμβάλλοντας κατά τρόπο θετικό στην ανάπτυξη της πνευματικής ζωής στην Κύπρο.

Πέρασαν πενήντα χρόνια. Συγκρίνοντας το τώρα με το τότε, η διαφορά είναι μεγάλη όσον αφορά τον αριθμό των συγγραφέων και την ποσότητα της λογοτεχνικής παραγωγής. Και τούτο οφείλεται σ' ένα μεγάλο μέρος στο περιοδικό «Πνευματική Κύπρος», στον ιδρυτή του και στους συνεργάτες που το περιέβαλλαν. Η τακτική έκδοση του περιοδικού, τα λογοτεχνικά συνέδρια, οι πνευματικές εκδηλώσεις και οι συναντήσεις των «Δειπνοσοφιστών» που οργανώνονταν με επίκεντρο την «Πνευματική Κύπρο», δημιούργησαν ένα συνεχές κίνητρο που αναδείκνυε νέους συγγραφείς, εμπλούτιζε την κυπριακή λογοτεχνική παραγωγή και συνέβαλλε στην ανάπτυξη της πνευματικής ζωής, παρά τις συμφορές που έπληξαν την Κύπρο στην περίοδο αυτή.

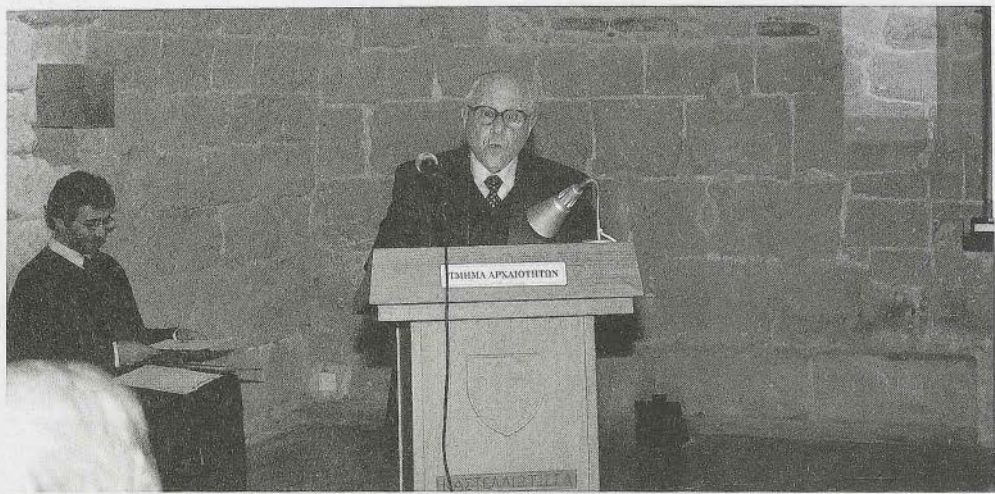
Παρόλο που ο ιδρυτής και στυλοβάτης του περιοδικού Κύπρος Χρυσάνθης έχει από καιρό εγκαταλείψει τα γήινα, είναι ευχάριστο που το περιοδικό

«Πνευματική Κύπρος» συνεχίζει τη φωτεινή παρουσία του στα Κυπριακά και στα Ελληνικά Γράμματα, χάριν στη σύζυγό του κυρία Λούλα Χρυσάνθη και στους άξιους συνεργάτες της. Τους συγχαίρω εγκάρδια για την πρωτοβουλία τους και τους εύχομαι ευόδωση του δημιουργικού τους έργου.

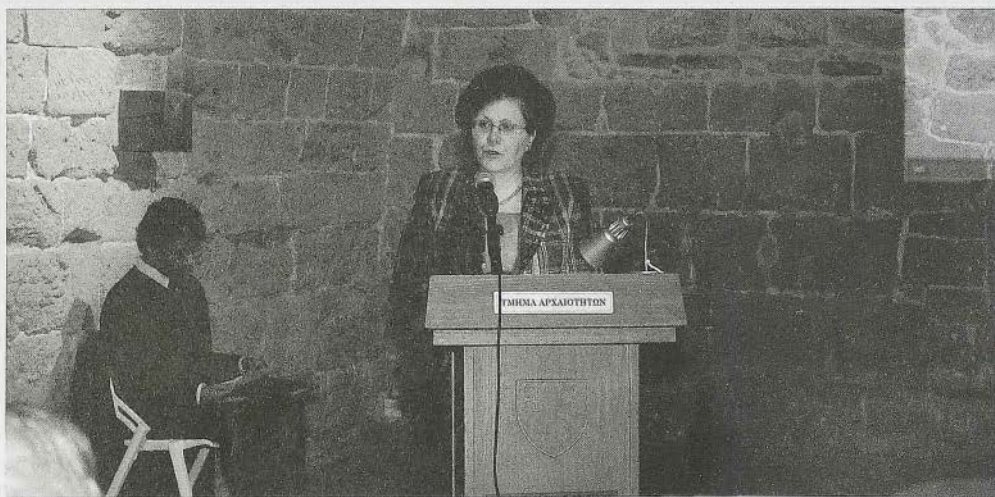
ΜΙΧΑΛΑΚΗΣ Ι. ΜΑΡΑΘΕΥΤΗΣ

Εκ των συνεργατών του πρώτου τεύχους

Οκτώβριος 1960

Ό κ. Μιχαλάκης Μαραθεύτης στο βήμα

Ή κ. Χρυσόθεμις Χατζηπαναγή άπαγγέλλει έπίκαιρο ποίημά της

ΕΝΩΣΗ ΣΥΝΤΑΚΤΩΝ ΚΥΠΡΟΥ
UNION OF CYPRUS JOURNALISTS

Λεωφόρος ΡΙΚ 12
2120 Αγλαντζιά
Τ.Θ. 23495, 1683 Λευκωσία

Τηλ.: (357) 22446090 - 22446092
Φαξ: (357) 22446095
E-mail: cyjournal@logosnet.cy.net

Λευκωσία, 10 Δεκεμβρίου, 2010

Κυρία
Λούλλα Κ. Χρυσάνθη,
εκδότρια του Περιοδικού «Πνευματική Κύπρος».

Αγαπητή κα Χρυσάνθη,

Ευχαριστώ θερμά για την ευγενική πρόσκληση σας να παραστώ στην εορταστική εκδήλωση με την ευκαιρία των 50 χρόνων από την ίδρυση του ιστορικού περιοδικού «Πνευματική Κύπρος».

Λυπούμαι ειλικρινά γιατί, λόγω ανυπέβλητου κωλύματος, αδυνατώ να ανταποκριθώ και να χαρώ μαζί σας και τους συνεργάτες σας την όμορφη εκδήλωση. Θα είμαι νοερά μαζί σας.

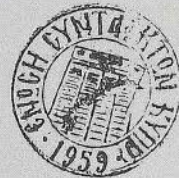
Εκφράζω την βαθιά εκτίμηση μου στο πλούσιο και σημαντικό συγγραφικό και πνευματικό έργο του αείμνηστου συζύγου σας Κύπρου Χρυσάνθη και την πολύχρονη και εξαιρετική πνευματική και δημιουργική προσφορά της «Πνευματικής Κύπρου», της οποίας υπήρξε δημιουργός και ακάματος στυλοβάτης. Και σίγουρα συγχαρητήρια και ευγνώμονες ευχαριστίες και σε σας, ως υπεράξιου συνεργάτη, συνοδοιπόρου και συνεχιστή του εξαιρετικού αυτού περιοδικού, του οποίου επαξίως και με δικαιολογημένη ικανοποίηση εορτάζετε τα 50 χρόνια ζωντανής και γόνιμης ύπαρξης και προσφοράς.

Καλά Χριστούγεννα και Ευτυχισμένο τον Καινούργιο Χρόνο εύχομαι σε όλους, με πλήρη υγεία και αγάπη.

Με την εκτίμηση
και την αγάπη μου,

(Ανδρέας Καννάουρος)

Πρόεδρος της Ένωσης
Συντακτών Κύπρου

ΧΑΙΡΕΤΙΣΜΟΣ ΤΟΥ ΠΑΓΚΥΠΡΙΟΥ ΠΟΛΙΤΙΣΤΙΚΟΥ ΣΥΛΛΟΓΟΥ

Εκ μέρους του «Παγκύπριου Πολιτιστικού Συλλόγου» με συγκίνηση απευθύνω τον σύντομο αυτό χαιρετισμό για τα πενήντάχρονα της «Πνευματικής Κύπρου».

Ήταν πριν από 50 τόσα χρόνια – μισός αιώνας! – στις αρχές της νέας περιόδου, της Κυπριακής Δημοκρατίας, όταν ο αείμνηστος Κύπρος Χρυσάνθης και οι συνεργάτες του άρχιζαν μια μεγάλη προσπάθεια, την έκδοση μιας νέας περιοδικής έκδοσης, λογοτεχνικής, φιλολογικής, πολιτιστικής, της «Πνευματικής Κύπρου», που έμελλε να αναδειχτεί σε κορυφαία έκδοση στον χώρο της πνευματικής και πολιτιστικής μας ζωής.

Και πραγματικά! Για μισό αιώνα η «Πνευματική Κύπρος» συνεχίζει μια σταθερή και ανοδική πορεία, αποτελώντας ένα σταθερό και ουσιαστικό βήμα έκφρασης, επικοινωνίας, ενημέρωσης και προβληματισμού.

Σ' όλα αυτά τα χρόνια, με υπευθυνότητα και σεβασμό προς τους αναγνώστες, η έκδοση αυτή πρόσφερε πολύτιμες υπηρεσίες και ασφαλώς συνέβαλε αποφασιστικά στην πνευματική και πολιτιστική μας πορεία, με ηγέτη, πρωτομάστορα και «νου» τον αξέχαστο φίλο και δάσκαλο στους πολλούς, και, κυρίως, στους νεότερους, Κύπρο Χρυσάνθη.

Και όταν, κάποια στιγμή, ο πλάτανος έπεσε, η σύντροφος της ζωής του, συνεργάτιδα και συναγωνίστρια σ' όλους τους ωραίους αγώνες, η φίλτατη κ. Λούλλα Χρυσάνθη, πήρε τη σκυτάλη με ευλάβεια, σεβασμό και αγάπη, για να συνεχίσει. Όπως και έγινε. Παρά τις πολλές δυσκολίες, η έκδοση συνέχισε και συνεχίζει, απρόσκοπτα.

Γι' αυτό και σήμερα ο Π.Π.Σ. επαινεί ιδιαίτερα, συγχαίρει την Λούλλα Χρυσάνθη όχι μόνο για τη συμβολή της στην έκδοση αλλά και για το πλούσιο και ποικίλο έργο της, πνευματικό, πολιτιστικό, κοινωνικό, εθνικό.

Ως «Παγκύπριος Πολιτιστικός Σύλλογος», μαζί με τα θερμά συγχαρητήρια και τις ευχαριστίες μας προς τους πρωτεργάτες της έκδοσης στέλλουμε την αγάπη μας και τις πιο θερμές ευχές μας για καλή συνέχεια.

Δρ ΓΙΩΡΓΟΣ ΚΙΤΡΟΜΗΛΙΔΗΣ
Πρόεδρος του Παγκυπρίου
Πολιτιστικού Συλλόγου
Οκτώβρης 2010

**ΚΥΠΡΙΑΚΟΣ ΣΥΝΔΕΣΜΟΣ ΠΑΙΔΙΚΟΥ
ΝΕΑΝΙΚΟΥ ΒΙΒΛΙΟΥ**

Στέγη Γραμμάτων και Τεχνών
Ξ. Ξενιέρου 53, 1015 Λευκωσία, Τηλ.-Φαξ: 22 375919

**CYPRUS ASSOCIATION ON BOOKS
FOR YOUNG PEOPLE**

53 X. Xenierou str., 1015 Nicosia-Cyprus,
Tel.-Fax: 22 375919

Κυρία,

Λούλα Χρυσάνθη,
Ανδροκλέους 2,
1060 Λευκωσία

Λευκωσία, 22 Δεκεμβρίου 2010

Αγαπητή Κ. Χρυσάνθη,

Δεχθείτε τα θερμά συγχαρητήρια του Κυπριακού Συνδέσμου Παιδικού Νεανικού Βιβλίου για τα 50χρονα της Πνευματικής Κύπρου, που αποτελεί ένα από τα μακροβιότερα και ιστορικά περιοδικά της Κύπρου στο χώρο των γραμμάτων και των τεχνών.

Το λογοτεχνικό περιοδικό *Πνευματική Κύπρος* αποτελεί μια σημαντική πνευματική προσφορά του αείμνηστου Κύπρου Χρυσάνθη στην αγαπημένη του Κύπρο και στους συγγραφείς που πάντα στήριξε και αναδείκνυε. Η πενήντάχρονη πορεία του περιοδικού, που είναι χρονολογικά παράλληλη με την Κυπριακή Δημοκρατία, που συμπληρώνει επίσης φέτος 50χρονα ζωής, υπήρξε κατά γενική ομολογία λαμπρή και αξιόλογη. Αυτό καταμαρτυρείται άλλωστε από τα 425 τεύχη της Πνευματικής Κύπρου, μέσα από τις σελίδες των οποίων καθρεφτίζεται η σύγχρονη κυπριακή λογοτεχνική δημιουργία του νησιού μας και η γενικότερη πνευματική ζωή του τόπου, ενώ παράλληλα καταγράφονται σημαντικές στιγμές της ελλαδικής και της παγκόσμιας λογοτεχνίας.

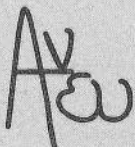
Μαζί με τα συγχαρητήριά μας εκφράζουμε και τις πιο θερμές ευχές μας στο περιοδικό *Πνευματική Κύπρος*, για μια εξίσου επιτυχημένη και λαμπρή συνέχεια, στην υπηρεσία της πνευματικής ζωής του τόπου, της κυπριακής λογοτεχνίας και της ευρύτερης νεοελληνικής λογοτεχνικής δημιουργίας.

Με βαθιά εκτίμηση,

Ο Πρόεδρος

Κώστας Κατσώνης
Κώστας Κατσώνης

Τριμηνιαίο περιοδικό λόγου τέχνης και προβληματισμού.
 Α. Παπαδιαμάντη 8, 2123 Αγλαντζιά, Κύπρος
 τηλ. 22-336752, 99-028603 φαξ.22-334692, anefdina@cytanet.com.cy

7 Δεκεμβρίου, 2010

Κυρία Λούλα Κ. Χρυσάνθη,
 Εκδότρια του περιοδικού Πνευματική Κύπρος

Αγαπητή Λούλα,

το περιοδικό Λόγου, Τέχνης και Προβληματισμού ANEY και εγώ προσωπικά
 συγχαίρομε θερμά για τα 50 χρόνια από την ίδρυση του περιοδικού σας και
 ευχόμαστε καλή συνέχεια.

Ντίνα Κατσούρη
 εκδότρια περιοδικού ANEY

ZCZC LOC7543
 NICOSIA 53 07/DEC 12:24

PROEDRO KAI DIOIKHTIKO SYMBOULIO
 PNEVMATIKHS KYPROU
 ANDROKLEOUS 2
 1060 LEFKOSIA

Η ΟΜΟΣΠΟΝΔΙΑ ΛΥΚΕΙΟΥ ΕΛΛΗΝΙΔΟΝ ΑΜΜΟΧΟΣΤΟΥ ΣΥΧΑΙΡΕΙ ΤΗΡΜΑ ΓΙΑ ΤΗΝ
 ΣΥΜΠΛΗΡΩΣΗ 50 ΧΡΟΝΩΝ ΑΓΟΝΩΝ ΚΑΙ ΞΕΡΕΤΙΚΗΣ ΠΑΡΟΥΣΙΑΣ ΤΟΥ ΠΕΡΙΟΔΙΚΟΥ
 ΠΝΕΥΜΑΤΙΚΗ ΚΥΠΡΟΣ ΣΤΑ ΚΥΠΡΙΑΚΑ ΓΡΑΜΜΑΤΑ.
 ΜΙΑ ΚΑΤΑΘΗΣΙ ΨΥΧΙΣ ΤΟΥ ΠΡΟΤΟΠΟΡΟΥ ΙΔΡΥΤΗ ΤΗΣ ΑΕΙΜΝΙΣΤΟΥ ΚΥΠΡΟΥ
 CHRYSANTHI.
 ΕΥΧΟΜΑΣΤΕ ΣΥΝΕΧΗ ΑΝΟΔΟ ΚΑΙ ΠΡΟΣΦΟΡΑ.
 ΚΛΑΙΡΗ ΑΓΓΕΛΙΔΟΥ
 PROEDROS OMOSPONDIAS L.E.A

Αγαπητή κυρία Λούλλα,

Μαζί με τις ολόθερμες ευχές μας για τα Χριστούγεννα και το Νέο Έτος, παρακαλούμε δεχθείτε και το ελάχιστο αυτό ποσό με την ευκαιρία των 50 χρόνων της «Πνευματικής Κύπρου». Καλή δύναμη για να συνεχίσετε το πνευματικό αυτό έργο.

Με την αγάπη μας

ΚΡΙΤΩΝ ΚΑΙ ΣΟΦΗ ΦΟΙΤΙΔΗ

ΛΟΥΛΛΑ ΚΥΠΡΟΥ ΧΡΥΣΑΝΘΗ
Περιοδικό «ΠΝΕΥΜΑΤΙΑΚΗ ΚΥΠΡΟΣ»
ΛΕΥΚΩΣΙΑ

Αγαπητή κ. Χρυσάνθη,

για τὰ 50 χρόνια προσφορᾶς τοῦ λαμπροῦ περιοδικοῦ σας: «Πνευματικὴ Κύπρος», ποὺ διαγωνίζει τμήματα τοῦ «ζωντανοῦ χρόνου» ἱστορίας καὶ πολιτισμοῦ χιλιετιῶν, ὀλόψυχα εὐχομαι πολύκαρπη συνέχεια. Ἡ διαδικασία τοῦ «ποιεῖν» ὑποσυνείδητα, αἰσθήσεις, διάνοια συγγυμνάζονται καὶ ἀποκαλύπτουν τὴν ψυχικὴν μας ἀρχοντιά. Πάντα τὸ ὑγιὲς πνεῦμα εἶναι ὁ Ἠνίοχος ποὺ τιθασσεύει τὰ ἄλογα τοῦ Τεθρίππου. Ἡ ἐπιλογή τῆς σημαίας κάτω ἀπὸ τὴν ὁποία θὰ πολεμήσει, θὰ θυσιαστεῖ, ὁ συγγραφέας γίνεται ἀπὸ ἐλεύθερη βούληση.

Ὁ ἀείμνηστος σύζυγός σας ἰδρυτὴς καὶ ἔνδοξος μαχητὴς μακαριστὸς Κύπρος Χρυσάνθης στὶς ἐπάξεις τῆς «Πνευματικῆς Κύπρου» καὶ σεῖς ἐπάξια συνεχιστὴς τοῦ μεγάλου ἔργου του μὲ τὸν πνευματικὸ σας κόπο, ἰδρώτα, φυλάσσετε Θερμοπύλες! Ὁ Θεὸς νὰ σᾶς ἔχει καλά, εὐτυχισμένη στὸ φῶς τῆς Κύπρου μας καὶ τῆς Ἑλλάδας μας.

Ἐγκάρδια φίλος σας
ΙΩΑΝΝΗΣ Γ. ΘΕΟΧΑΡΗΣ
τ. ΛΥΚΕΙΑΡΧΗΣ
ΙΩΑΝΝΙΝΑ

«ΠΝΕΥΜΑΤΙΚΗ ΚΥΠΡΟΣ» 50 ΧΡΟΝΙΑ ΖΩΗΣ

Το Υπουργείο Παιδείας και Πολιτισμού – Πολιτιστικές Υπηρεσίες και το περιοδικό «Πνευματική Κύπρος» διοργάνωσαν εκδήλωση με την ευκαιρία των 50χρονων από την ίδρυση του (περιοδικού) στην αίθουσα Καστελλιώτισσα.

Η εκδότρια του περιοδικού η σεμνή και αξιοπρεπέστατη αλλά δραστήρια Λούλλα Χρυσάνθη, η σύζυγος του ακούραστου και πολυγραφότατου αείμνηστου λογοτέχνη Κύπρου Χρυσάνθη, κρατάει ακόμη σταθερά τα ηνία του περιοδικού «Πνευματική Κύπρος» ως παρακαταθήκη του δικού της ανθρώπου που τόσο πολύ θαύμαζε.

Η νύκτα γιορταστική γεμάτη από ανθρώπους του πνεύματος και της Τέχνης. Παλιούς στενούς και καλούς συνεργάτες – μαθητές και φίλους του Κύπρου Χρυσάνθη.

Μια νύκτα γεμάτη φως και γνώση. Άνθρωποι των Γραμμάτων που εργάζονται πάντα για το σύνολο ήταν εκεί για να τιμήσουν τον άνθρωπο Κύπρο Χρυσάνθη, τον λογοτέχνη, τον δημιουργό αλλά και να εξάρουν τη σημασία της προσφοράς του περιοδικού στην όλη πορεία του.

Απαγγελίες συγκίνησαν, χαιρετισμοί, ομιλίες. Η κ. Λούλλα Χρυσάνθη συγκινημένη και πολύ φορτισμένη παρουσίασε στιγμές από την πενήντάχρονη πορεία της «Πνευματικής Κύπρου».

Ο δρ Νίκος Παναγιώτου στενός φίλος και συνεργάτης του Κύπρου Χρυσάνθη μίλησε για την ανεκτίμητη προσφορά του περιοδικού αλλά και για τις δυσκολίες που παρουσιάστηκαν όταν ο Κύπρος Χρυσάνθης, ο οποίος ήταν η «ψυχή» του περιοδικού όπως χαρακτηριστικά τόνισε ο κ. Παναγιώτου – αμέτρητες δυσκολίες και πολλές σελίδες του περιοδικού έπρεπε να «γεμίσουν» να τροφοδοτηθούν.

Τόνισε επίσης – ο κ. Παναγιώτου – την αναγκαιότητα της συνέχισης της κυκλοφορίας του. Πρέπει είτε να προστεθεί νέο αίμα και νέοι πόροι.

Στην συνέχεια της εκδήλωσης μίλησαν ο επίκουρος καθηγητής Ιατρικής κ. Γεράσιμος Ρηγάτος μελετητής και φίλος του αείμνηστου Κύπρου Χρυσάνθη, αναφέρθηκε στις βραβεύσεις του περιοδικού και είπε ότι δίκαια έτυχε αυτή την βράβευσιν από τον ελλαδικό χώρο.

Η βραδιά κύλησε με απαγγελίες αλλά η απαγγελία της Χρυσόθεμης Χατζηπαναγή «Ωδή στην Πνευματική Κύπρο» ήταν πολύ συγκινητική και δημιούργησε μια όμορφη ατμόσφαιρα.

Συγχαρητήρια αξίζουν σε όλους τους συνεργάτες και συνοδοιπόρους του περιοδικού «Πνευματική Κύπρος» που κρατούν ακόμα άσβεστη την φλόγα της!

Αναδημοσίευση από τα «Χανιώτικα Νέα» 18/2/2011

Κι από τις ρίζες της Κρήτης μας, στις αδελφές Κύπρου την παρουσία μιας ιδιαίτερα σημαντικής περιοδικής έκδοσης:

Τετραμηνιαίο λογοτεχνικό περιοδικό: «Πνευματική Κύπρος» Λευκωσία - Κύπρου, Δεκέμβριος 2010, αρ. τεύχους 426, σχ. 8ο, σ. 165-300

(Αφιέρωμα στα Πενήντα Χρόνια (1960-2010) τακτικής έκδοσής της)

Ο αξέχαστος Κύπρος Χρυσάνθης, επιστήμονας, γιατρός, λογοτέχνης χαρισματικός, εκδότης επιτυχημένος της «Πνευματικής Κύπρου», κατέχει ιδιαίτερα σημαντική θέση στα Κυπριακά Γράμματα.

Τον Οκτώβριο του 1960 έθεσε σε κυκλοφορία στην Κύπρο και στον Ελλαδικό χώρο, την λογοτεχνική περιοδική έκδοση: «Πνευματική Κύπρος».

Από το πρώτο κιόλας τεύχος της «Πνευματικής Κύπρου» σημαντικές μορφές της Κυπριακής διάνοησης αλλά και του ευρύτερου ελληνικού χώρου πνευματικοί εργάτες, συγκαταλέγονται στους συνεργάτες της.

Το 1980 είχε φτάσει η «Πνευματική Κύπρος» στο 240 τεύχος της και οι πολυσέλιδοι είκοσι ετήσιοι τόμοι της, είχαν έναν θησαυρό στις σελίδες των. Αξιολογείται και βραβεύεται επάξια από την Ακαδημία Αθηνών και το σπουδαιότερο, ο εκδότης-δ/ντής της, συνεχίζει με ενθουσιασμό την έκδοση, ως τον θάνατό του, το 1998. Την έκδοση συνέχισε και συνεχίζει απρόσκοπτα η χαρισματική σύζυγός του κα Λούλλα Κύπρου Χρυσάνθη, με την συμπαράσταση επιτροπής αξιολογών φιλολόγων και εκλεκτών λογοτεχνών.

Με το τέλος του 2010 έφτασεν η «Πνευματική Κύπρος» στα 50 χρόνια ανελλιπούς έκδοσης, στο τεύχος 426, που ευχόμαστε να ξεπεράσει τη χιλιάδα. Δεν έχουμε τον χώρο για ν' αναφερθούμε διεξοδικά στα περιεχόμενα των χιλιάδων σελίδων των ως τώρα 50 ογκωδέστατων ετήσιων τόμων της «Πνευματικής Κύπρου» κι ούτε στις αυτοτελείς εκδόσεις της περιοδικής αυτής έκδοσης που ξεπερνούν τις εννέα δεκάδες και που συνιστούν ένα ακόμη από τα σημαντικότερα επιτεύγματα της πολλά προσφέρουσας «Πνευματικής Κύπρου».

Η ετήσια έκδοση του Ελληνικού Πνευματικού Ομίλου Κύπρου, έχει αφιερώσει ογκωδέστατο τόμο «Φιλολογική Κύπρος» (1998-1999), (Λευκωσία 2000) στην μνήμη Κύπρου Χρυσάνθη, όπου παραπέμπουμε όσους ενδιαφέρονται ειδικά.

Εμείς για την ώρα, θα κλείσουμε το σημείωμά μας αυτό, με το γράμμα που είχαμε στείλει στην κα Λούλλα Κ. Χρυσάνθη (τη συνεχίζουσα την έκδοση) απ' αφορμή τα πενήντάχρονα της «Πνευματικής Κύπρου» και που το ξαναδιαβάσαμε στη σελ. 194 του πανηγυρικού τεύχους της, αρ. 426, Δεκ. 2010.

Της γράφαμε: «Σεβαστή κα Λούλλα,

θεωρώ απόκτημα της βιβλιοθήκης μου τους τόμους της «Πνευματικής Κύπρου» από το 1962 μέχρι σήμερα, χωρίς να μου 'χει χαθεί τεύχος.

Μαχαρίζω τον Κύπρο Χρυσάνθη για τη μοναδική, την ανεκτίμητη προσωπική προσφορά του στη Νεώτερη Κυπριακή Λογοτεχνία καθώς και την προβολή της μεσ' από τις σελίδες της ανεπανάληπτης περιοδικής του έκδοσης «Πνευματική Κύπρος». Ανέδειξε, προέβαλε και καταξίωσε ποιητές, πεζογράφους και δοκιμιογράφους σημαντικούς!

Τιμώ και σέβομαι την κα Λούλλα, που δεν τη γονάτισε ο πόνος της απουσίας, σωματικά, του Κύπρου μας, αλλά βρήκε μαζί με τον Παναγιώτη της και άξιους και πιστούς συνεργάτες, το κουράγιο και την αντοχή, να συνεχίζει το έργο του Κύπρου Χρυσάνθη της, να μας το υπενθυμίζει μόνιμα και σωστά, να έχει βρει την οδό που ο ίδιος ο Κύπρος πολύ θα ποθούσε ν' ακολουθεί η «Πνευματική Κύπρος» του! Ασφαλέστατα και το παρακολουθεί από ψηλά...

Χαιρετισμούς από την Κρήτη εγκάρδιους, αδελφικούς και να μη το βλέπετε κάτω, «αντί πάσης θυσίας». Εμείς θα 'μαστε πάντα κοντά σας, γιατί το αξίζετε!

ΣΤΑΜΑΤΗΣ ΑΠ. ΑΠΟΣΤΟΛΑΚΗΣ

Χανιά, 10.10.2010

Η κ. Λούλλα Χρυσάνθη στην όμιλία της

ΟΜΙΛΙΑ κ. ΛΟΥΛΛΑΣ ΧΡΥΣΑΝΘΗ

Καλωσορίζω τον εκ μέρους του Μακαριστάτου Πανοσιολογιώτατο Πρωτοσύγκελλο της Ιεράς Αρχιεπισκοπής Αρχιμανδρίτη Ιερώνυμο, τον κύριο Υπουργό Παιδείας και Πολιτισμού, τον κύριο πρέσβη της Μητρός Πατρίδος.

Σας ευχαριστώ που μας τιμάτε με την παρουσία σας και τους χαιρετισμούς σας

Κυρίες και κύριοι,

Ο Κύπρος κάποτε έγραψε:

*Οι επέτειοι με γεμίζουν φως και κρίση,
εκφράζουν γεγονότα αγύριστα.
Το χτες μια εικόνα θαλερή που σε πληγώνει.
Τα γεγονότα παρατάσσονται γυμνά,
τα επισκοπείς χωρίς το μικροσκόπιο.
Της κριτικής το μάτι σε βοηθεί
να τα μετρήσεις με της σύνεσης τα μέτρα
χωρίς το θάμπος του φανατισμού.*

Λοιπόν ξεκίνησε πριν πενήντα χρόνια η «Πνευματική Κύπρος» με μόχθο αλλά και τ' όνειρο να γράφει τ' όνομά της σ' αυτό τον χώρο που το λένε Κύπρο, με υπόληψη και καθαρό λόγο.

Σήμερα με την παρουσία σας γίνεται η αποτίμηση του έργου της.

Νιώθουμε περήφανοι που για 50 τόσα χρόνια η «Πνευματική Κύπρος» έπραξε το καθήκον της και υπηρέτησε με αγάπη και χωρίς ιδιοτέλεια τα ελληνικά γράμματα και τους πνευματικούς ανθρώπους της Κύπρου και της Ελλάδας.

Με το τεύχος 426 κλείνουν 50 χρόνια από την έκδοσή της. Πηγαίνοντας πίσω θυμάμαι πως μετά το κλείσιμο των «Κυπριακών Γραμμάτων» και λίγο αργότερα των «Καιρών της Κύπρου» δεν υπήρχε άλλο έντυπο όπου οι πνευματικοί άνθρωποι της Κύπρου μας να μπορούν να εκφράζουν τις ανησυχίες τους για τα πολιτιστικά και πνευματικά δρώμενα της εποχής εκείνης. Ο Κύπρος άρχισε να σκέπτεται την έκδοση ενός νέου περιοδικού. Σε μια από τις συναντήσεις του με τον αείμνηστο Αρχιεπίσκοπο Μακάριο τον Γ' του μίλησε για τις σκέψεις του αυτές, και εκείνος τον προέτρεψε να προχωρήσει στην προσπάθεια αυτή και προσφέρθηκε να την ενισχύσει με 200 λίρες. Τότε ο Κύπρος κάλεσε τέσσερις φίλους του, τον Φρίξο Βράχα, τον Κώστα Μόντη, τον Ανδρέα Χριστοφίδη που υπήρξε μαθητής του και τον Τάκη τον Φυλακτού και οι οποίοι δέχτηκαν να συμμετέχουν στην έκδοση του νέου περιοδικού.

Ο Κύπρος Χρυσάνθης ανέλαβε την εγγραφή του περιοδικού «Πνευματική Κύπρος» στις αρμόδιες Αρχές με υπότιτλο «Γράμματα - Τέχνες - Επι-

στήμες». Κατέθεσε επίσης την τραπεζική εγγύηση και ανέλαβε την εγγραφή συνδρομητών, τη συγκέντρωση κειμένων και την επιμέλεια της έκδοσης. Ο Τάκης Φυλακτού ανέλαβε το ταμείο.

Δεν ξεχνώ τη χαρά και τη συγκίνηση του Κύπρου, όταν πήρε στα χέρια του το πρώτο τεύχος με τον χαιρετισμό του αείμνηστου Αρχιεπισκόπου Μακαρίου Γ' και είδε το όνειρο του να πραγματοποιείται. Κάθε καινούργιο τεύχος, παρόλες τις δυσκολίες που παρουσίαζε, ήταν για τον Κύπρο μια κατάθεση ψυχής. Κάθε έκδοσή του ήταν θέμα προσωπικών θυσιών. Πόσοι κόποι, πόση αγωνία και πόση ευθύνη ώστε οι εκδόσεις αυτές να ικανοποιούν τους πνευματικούς ανθρώπους Κύπρου και Ελλάδας.

Η «Πνευματική Κύπρος», διοργάνωσε έκθεση ζωγραφικής, διαγωνισμούς για ποίηση, δοκίμια, παιδικής λογοτεχνίας, Μουσικές Συνθέσεις, και δοκίμια λαογραφίας με αθλοθέτες τον Ζήνωνα Πιερίδη, την Ιερά Αρχιεπισκοπή Κύπρου, την ΟΧΕΝ, τον Γιάννη Ρωσσίδα, τον Σύνδεσμο Αποφοίτων Παιδαγωγικής Ακαδημίας, την Πρεσβεία της Ελλάδας και την Παγκυπριακή Ασφαλιστική Εταιρεία. Διενήργησε επίσης έρευνες πάνω σε διάφορα θέματα και οργάνωσε συμπόσια κριτικής. Εξέδωσε 4 τεύχη με τίτλο «Θέματα Κριτικής». Μια άλλη δραστηριότητα ήταν οι συνεστιάσεις, σε μια απ' αυτές το 1961 έγινε έρανος και συγκεντρώθηκε το πρώτο ποσό για την ανέγερση μνημείου προς τιμήν του ήρωα του Αλβανικού Έπους Ροδίωνα Γεωργιάδη. Τας κατά καιρούς συναντήσεις πνευματικών ανθρώπων της Κύπρου με πνευματικούς ανθρώπους από την Ελλάδα με τον ερχομό τους στην Κύπρο όπως τον ακαδημαϊκό Πέτρο Χάρη, τον ακαδημαϊκό Τάσο Αθανασιάδη, τον λογοτέχνη Τάσο Αναγνώστου με τον Νικηφόρο Βρεττάκο, τον καθηγητή Φώτη Δημητρακόπουλο με τους φοιτητές της Φιλοσοφικής Σχολής Αθηνών με όλους σχεδόν τους κατά καιρούς Πρέσβεις της Ελλάδος, την κ. Τούλα Μπούτου ιατρό-λογοτέχνη, τον Χρίστο Σολομωνίδη συγγραφέα εκδότη εφημερίδας από τη Σμύρνη, τον κ. Θανάση Παπαθανασόπουλο δικαστικό, λογοτέχνη και άλλους. Σε μια εποχή που δεν υπήρχαν εκδότες η «Πνευματική Κύπρος» συνέβαλε στην έκδοση 91 βιβλίων και βοήθησε αρκετούς συγγραφείς να εκδώσουν το έργο τους είτε λιγοσέλιδο είτε πολυσέλιδο, άλλοτε με προσαρτήματα στο περιοδικό ή και αυτοτελείς εκδόσεις. Τα έξοδα των εκδόσεων αυτών βάρυναν κατά διάφορους τρόπους το περιοδικό, ελάχιστα βάρυναν τον συγγραφέα.

Η «Πνευματική Κύπρος» έδωσε βήμα σε νέους λογοτέχνες ανεξάρτητα της κομματικής ή ιδεολογικής τους ιδιότητας. Μερικοί απ' αυτούς είναι σήμερα καταξιωμένοι λογοτέχνες με βραβεία και διακρίσεις. Μέσα από τα κείμενα προβάλλονται τα Ελληνοχριστιανικά ιδεώδη, η εξύψωση της εθνικής μας συνείδησης, το ιδεώδες της Ελευθερίας και η περαιτέρω σύσφιγξη των δεσμών με τους πνευματικούς ανθρώπους της Ελλάδας.

Η έκδοση του περιοδικού συνεχίστηκε όλα αυτά τα πενήντα χρόνια χωρίς διακοπή, παρόλο που με την καταστροφή του 1974 και την κατοχή της Πατρίδας μας από τον Αττίλα ήταν δύσκολο να συνεχιστεί, αφού χάθηκαν βι-

βλιοθήκες, οι συνδρομητές σκορπίστηκαν, παλιές συνδρομές δεν μπορούσαν να εισπραχθούν και οι δαπάνες αυξήθηκαν με την αύξηση των τυπογραφικών και ταχυδρομικών τελών. Τότε ήρθε η προτροπή του τότε Υπουργού Πολιτισμού της Ελλάδας Κωνσταντίνου Τσάτσου και του Γενικού Διευθυντή Γ. Κουρνούτου να συνεχιστεί η έκδοση με την οικονομική βοήθεια από την Ελλάδα, με αντάλλαγμα να στέλλεται το περιοδικό δωρεάν σε βιβλιοθήκες και πνευματικούς ανθρώπους στην Ελλάδα και σε σπουδαστές της Παιδαγωγικής Ακαδημίας που ενδιαφέρονταν.

Μαζί με το περιοδικό στέλλαμε και ενημερωτικά φυλλάδια σε πνευματικούς ανθρώπους, σε ελληνοιστές, σε Πανεπιστήμια της Αμερικής, της Χιλής, του Καναδά, της Ρωσίας, της Αυστραλίας, της Ευρώπης και αλλού για τα τραγικά γεγονότα που συνέβησαν τον Δεκέμβρη του 1963 και με την εισβολή των Τούρκων το 1974, την κατοχή των εδαφών μας και την καταπάτηση των ανθρωπίνων δικαιωμάτων μας.

Στην πορεία ήρθε η αναγνώριση της προσφοράς του περιοδικού με την βράβευσή του από το ανώτατο ίδρυμα της Ελλάδας την Ακαδημία Αθηνών. Η Εταιρεία Ελλήνων Μεταφραστών λογοτεχνίας βράβευσε το περιοδικό για τη σημαντική προσφορά του στα Ελληνικά γράμματα. Πρόσθετα το «Καφενείο των Ιδεών», Οργανισμός για την ανάπτυξη του πνεύματος και της Τέχνης, ο Δήμος της Σαλαμίνας και ο «Όμιλος Ουνέσκο Πειραιά και Νήσων» κατά τη διάρκεια του 25ου Πανελληνίου Συμποσίου Ποίησης και Πεζογραφίας στις 30 και 31 Ιανουαρίου 2010, υπό την αιγίδα του Υπουργείου Πολιτισμού της Ελλάδας, απένειμε στο περιοδικό «Πνευματική Κύπρος» το βραβείο «Ευπρεπούς Πολιτιστικής Παρέμβασης».

Μετά τον θάνατο του Κύπρου το 1998 με συναίσθηση και ευθύνη θέλησα να συνεχίσω την έκδοση του περιοδικού εις μνήμη του. Θέλω να ευχαριστήσω όμως ιδιαίτερος τους κυρίους Νίκο Παναγιώτου, Γεώργιο Χατζηκωστή και Πάυλο Χατζημάρκο που κράτησαν την υπόσχεση που δώσανε στον Κύπρο λίγο πριν τον θάνατό του να βοηθήσουν και να στηρίξουν τη συνέχιση της έκδοσης της «Πνευματικής Κύπρου» και που αποτελούν μαζί με τις κυρίες Ανδρεανή Ηλιοφώτου και Μαρούλα Βιολάρη Ιακωβίδου την επιτροπή έκδοσής της.

Μνημονεύω και την αείμνηστη Νίκη Λαδάκη Φιλίππου που αποτελούσε μέλος της επιτροπής με ανταποκρίσεις από την Αθήνα μέχρι τον θάνατό της.

Νοιώθουμε την υποχρέωση και την ευθύνη απέναντι των πνευματικών ανθρώπων να κρατήσουμε σε υψηλά επίπεδα το περιοδικό.

Ευχαριστώ και όλους όσους συνεργάστηκαν αυτά τα 12 χρόνια με κείμενά τους.

Εξακολουθούμε να στέλλουμε το περιοδικό δωρεάν σε πνευματικούς ανθρώπους στην Ελλάδα, Βιβλιοθήκες, περιοδικά, εφημερίδες και σε Πανεπιστήμια και ελληνοιστές στην Ευρώπη, Αμερική, Χιλή, Ρωσία και αλλού.

Θέλω να ευχαριστήσω τον γνωστό λαογράφο και εκπαιδευτικό κ. Χρύσανθο Κυπριανού για το Ευρετήριο των 5 πρώτων χρόνων της «Πνευματικής Κύπρου» και τον κ. Νίκο Παναγιώτου για την αποδελτίωση εργασιών για Νεοέλληνες λογοτέχνες (της Κύπρου και του ευρύτερου Ελληνισμού) που δημοσιεύτηκαν στους πρώτους 20 τόμους του περιοδικού «Πνευματική Κύπρος» (1960-1980), και την αποδελτίωση των βιβλιοκρισιών που δημοσιεύτηκαν στους πρώτους είκοσι τόμους του περιοδικού «Πνευματική Κύπρος» (1960-1980). Τον κ. Ανδρέα Χατζηθωμά, για την συγκέντρωση και παρουσίαση των αφιερωματικών τευχών της «Πνευματικής Κύπρου», και τον κ. Γεώργιο Χατζηκωστή που κατέγραψε τους συνεργάτες αυτών των 50 χρόνων.

Μνημονεύω επίσης τους χορηγούς που με τις χορηγίες τους στήριξαν το περιοδικό, όπως τον αείμνηστο Αρχιεπίσκοπο και Εθνάρχη Μακάριο τον Γ', τον αείμνηστο Κωνσταντίνο Σπυριδάκι ως Πρόεδρο της Ελληνικής Κοινωνικής Συνέλευσης και αργότερα ως Υπουργό Παιδείας. Τους αείμνηστους Ζήωνα και Θεοδώρα Περίδη, τον πρώην Πρόεδρο της Κυπριακής Δημοκρατίας αείμνηστο Σπύρο Κυπριανού. Τους χορηγούς των αφιερωματικών τευχών όπως ο Δημήτρης Μαραγκός, Γεώργιος Μαραγκός, Νίκος Σ. Νικολαΐδης, τον Ρένο Λυσιώτη. Ευχαριστώ επίσης για τις κατά καιρούς χορηγίες τους, την Πρεσβεία της Ελλάδας, τη Μονή Κύκκου, τη Λαϊκή Τράπεζα. Ευχαριστίες οφείλουμε και προς τις Πολιτιστικές Υπηρεσίες του Υπουργείου Παιδείας για τη συνεχή χορηγία τους. Ευχαριστώ ακόμη τους συνδρομητές και τους συνεργάτες που στηρίζουν τις προσπάθειές μας να εξυπηρετήσουμε τα Ελληνικά Γράμματα και τον πολιτισμό μας. Τους διαφημιστές μας, το Τυπογραφείο Theopress για τις διευκολύνσεις που μας προσφέρει, την κ. Χριστούλα Μουρουζή που επιμελείται το περιοδικό.

Ιδιαίτερως θέλω να ευχαριστήσω τον κ. Τάκη Θεοφάνους για τη δωρεάν έκδοση του τεύχους 388-390, αφιέρωμα στη μνήμη του Κύπρου.

Ευχαριστώ τις Πολιτιστικές Υπηρεσίες του Υπουργείου Παιδείας για την συνδιοργάνωση της αποφινής εκδήλωσης υπό την αιγίδα του Υπουργού Παιδείας και Πολιτισμού και το Διευθυντή των Πολιτιστικών Υπηρεσιών κ. Παύλο Παρασκευά. Καλωσορίζω τον κ. Γεράσιμο Ρηγάτο που μας τιμά απόψε με την παρουσία του και τον λόγο του, τον κ. Νίκο Παναγιώτου για την ομιλία του και την κ. Χρυσόθεμη Χατζηπαναγή για το ποίημα της «Ωδή στην Πνευματική Κύπρο».

Ευχαριστώ τον κ. Μιχαλάκη Μαραθεύτη, που υπήρξε από τους πρώτους συνεργάτες, για το χαιρετισμό του και όλους εκείνους που έστειλαν χαιρετισμό από την Ελλάδα και Κύπρο, τον παρουσιαστή της αποφινής βραδιάς κ. Θουκυδίδη Μηχανικό, γιο του αείμνηστου Παντελή Μηχανικού που υπήρξε συνεργάτης του περιοδικού, την εγγονή μου Ελεονώρα για την παρουσίαση του φωτογραφικού υλικού και όλους εσάς που μας τιμάτε απόψε με την παρουσία σας.

ΟΙ ΑΥΤΟΤΕΛΕΙΣ ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΤΟΥ ΠΕΡΙΟΔΙΚΟΥ «ΠΝΕΥΜΑΤΙΚΗ ΚΥΠΡΟΣ»

Η ενασχόληση του Κύπρου Χρυσάνθη με τον τύπο ανάγεται ήδη στα μαθητικά του χρόνια. Η πολύχρονη συμβολή του, ως ανταποκριτή και συντάκτη έχει επίσημα αναγνωρισθεί και έχει επιβραβευθεί με ειδική εκδήλωση που διοργάνωσε το 1997 η Ένωση Συντακτών Κύπρου. Εκτός όμως από συντάκτης ο Κ.Χ. υπήρξε και διευθυντής ή και εκδότης περιοδικών. Ίδρυσε ή διήθυε συνολικώς 11 περιοδικά. Ανάμεσά τους και το πρώτο βιο-ιατρικό περιοδικό της Κύπρου με τον τίτλο «Δελτίον Σχολικής Υγιεινής και Αντιλήψεως», το 1947, μερικούς μήνες πριν το *Cyprus Medical Journal* του γιατρού Shelley. Το 1955 εκδίδει το λογοτεχνικό περιοδικό «Λυρική Κύπρος», με τη μορφή δίμηνων αυτοτελών εκδόσεων, που συνεχίστηκε ως το 1963. Από το 1960 επιμελείται την ετήσια έκδοση «Φιλολογική Κύπρος», που συνέχισε να διευθύνει μέχρι το 1998 και την οποία στη συνέχεια ανέλαβε συντακτική ομάδα του ΕΠΟΚ. Την ίδια χρονιά, το 1960, εκδίδει και την «Πνευματική Κύπρο» που τιμήθηκε με έπαινο της Ακαδημίας Αθηνών το 1980. Η «Πνευματική Κύπρος» μετά τον θάνατο του ιδρυτή της το 1998, συνεχίζεται από την κ. Λούλλα Κ. Χρυσάνθη και επιτροπή λογοτεχνών, παρέχοντάς μας τη δυνατότητα να γιορτάζουμε σήμερα τα 50 χρόνια του περιοδικού.

Η «Πνευματική Κύπρος» εκτός από τα 426 τεύχη της με την πλούσια κυπριακή και ελλαδική λογοτεχνική ύλη, έχει καταθέσει στα γράμματα και μια σειρά 91 αυτοτελών εκδόσεων από το 1962 ως σήμερα. Δεν υπήρχε κάποια περιοδικότητα στις εκδόσεις αυτές, ούτε συγκεκριμένος θεματικός άξονας. Τα βιβλία που εκδόθηκαν αφορούν σε όλα τα είδη του λόγου και σε διαφορετικές αισθητικές αντιλήψεις. Δεν υπάρχει τυποποιημένο μέγεθος σειράς. Ανάμεσα στις εκδόσεις υπάρχουν πολυσέλιδοι τόμοι αλλά και βιβλία με λίγες σελίδες και μικρό μέγεθος.

Από τα 91 αυτά βιβλία των εκδόσεων της «Πνευματικής Κύπρου» τα 44 είναι έργα του ίδιου του Κ. Χρυσάνθη, άλλα δύο είναι γραμμένα από τον ίδιο και άλλον ένα συνεργάτη, ενώ άλλα δύο τα έχει επιμεληθεί ο ίδιος. Από τα αναφερόμενα στη σειρά των προσωπικών βιβλίων του Κ.Χ. τα 19 είναι ποιητικές συνθέσεις, εννέα είναι θεατρικά έργα, έξι είναι βιβλία πεζού λόγου, άλλα έξι είναι μελέτες και δοκίμια, δύο είναι παιδικά λογοτεχνήματα, ένα βιβλιογραφικό και ένα έργο μεταφυσικής και μυστηρίου.

Από την ομάδα αυτή των βιβλίων του Κ.Χ. θα αναφέρω δύο ενδεικτικά δείγματα που εκδόθηκαν το 1974. Πρόκειται για μία έκδοση πεζού και μία θεατρικού λόγου. Το πρώτο με τον τίτλο «Ένα γαλάζιο κορίτσι από την Κύπρο» απαρτίζεται από 200 σελίδες διαστάσεων 17,5X24,5 και περιλαμβάνει τέσσερις νουβέλες, δύο από τις οποίες είναι εμπνευσμένες από την παιδιατρική του εμπειρία, η τρίτη από τη ζωή του στην Αγγλία, ενώ η τέταρτη με

τίτλο «Κληρίδης ο δάσκαλος» είναι αφιερωμένη στον λαογράφο Νέαρχο Κληρίδη. Το δεύτερο με τον τίτλο «Δραματικός Λόγος» απαρτίζεται από 330 σελίδες ίδιων όπως πιο πάνω διαστάσεων και περιλαμβάνει ένδεκα θεατρικά μονόπρακτα εμπνευσμένα από τη μυθολογία, την κυπριακή και την ελληνική ιστορία από την αρχαιότητα ως το 1821. Στη συλλογή αυτή αναδημοσιεύει από τη σειρά «Μικρές Εκδόσεις» της «Πνευματικής Κύπρου» και το μονόπρακτο «Ιπποκράτης», το περιεχόμενο του οποίου είναι απόλυτα συμβατό με τα αναφερόμενα στην ιστορία του πατέρα της ιατρικής και συνολικά στα ασκληπιεία και την εποχή τους.

Από το σύνολο των 19 ποιητικών βιβλίων του που κυκλοφόρησαν στη σειρά της Π.Κ. θα κάνω ιδιαίτερη μνεία μιας συλλογής της ωριμότητάς του, «Τα τραγούδια της Τριανταφυλλένης». Το βιβλίο, στις ίδιες διαστάσεις 17X24, περιέχει στις 48 σελίδες του 38 ποιήματα, αφιερωμένα στη σύντροφό του Λούλλα, «την Τριανταφυλλένη από την Αμμόχωστο», την πόλη που η τουρκική αρβύλα πατά το μέτωπό της.

Θα κάνω απλή αναφορά σε δύο ακόμα ενδιαφέρουσες εκδόσεις της Πνευματικής Κύπρου του 1966. Αναφέρομαι στα «Πενήντα κινέζικα ποιήματα» και στα «Εκατοτριάντα γιαπωνέζικα ποιήματα». Με τα δύο αυτά βιβλία ο μεταφραστής Χρυσάνθης προφανώς αναπλάθει τα ποιήματα, από την Αγγλική πιθανότατα γλώσσα, με την πρόθεση να μυθήσει το Κυπριακό αναγνωστικό κοινό, ή γενικότερα, το ελληνόφωνο κοινό, με δύο μακρινές και άγνωστες ξένες λογοτεχνίες.

Από τα μελετήματά του έχει ιδιαίτερο ενδιαφέρον ο Κυπροκεντρικός άξονας βιβλίων. Αναφέρομαι στα βιβλία εκείνα που μελετούν και αναδεικνύουν κυπριακά θέματα, όπως τη «Στιχουργική του Κυπριακού Δημοτικού τραγουδιού» και τους «Κύπριους Δειπνοσοφιστές» καθώς και επώνυμους Κύπριους δημιουργούς όπως ο Νίκος Νικολαΐδης, ο Γλαύκος Αλιθέρης και ο Ξάνθος Λυσιώτης.

Τα υπόλοιπα 42 βιβλία είναι πνευματικοί καρποί ελλαδιτών και κυπρίων λογοτεχνών. Πρόκειται κυρίως για φιλολογικές μελέτες και δοκίμια, κατά δεύτερο δε λόγο για ποιητικά έργα και σε πολύ μικρότερη αναλογία για άλλης φύσεως έργα. Από τις φιλολογικές μελέτες, άλλες αναφέρονται σε Κύπριους δημιουργούς, συμπληρώνοντας τον κυπρολογικό δρόμο που είχε ανοίξει ο Χρυσάνθης, και άλλες σε Ελλαδίτες δημιουργούς. Από την πρώτη ομάδα έχουμε τρεις εκδόσεις αναφερόμενες στο έργο του ίδιου του Χρυσάνθη και από ένα βιβλίο αναφερόμενο στους Νίκο Κρανιδιώτη, Λουκή Ακρίτα και Πολυξένη Λοϊζιάδα. Στις πιο πάνω μονογραφίες θα πρέπει να προσθέσουμε και κάποια ενδιαφέροντα αφιερώματα της «Πνευματικής Κύπρου» στον σατιρικό Άνθη Ροδίνη, στο περιοδικό «Κυπριακά Γράμματα» και στον ιδρυτή της Κύπρου Χρυσάνθη, μετά την αναχώρησή του. Τέλος να αναφέρουμε ότι ένας Ελλαδίτης λογοτέχνης, ο Πάνος Παναγιωτούνης επεχείρησε με βιβλίο του στη σειρά αυτή μια γενικότερη «Εισαγωγή στην Κυπριακή Λογοτεχνία».

Εκτός όμως από τα μελετήματα αυτά για την Κυπριακή Λογοτεχνία έχουμε και μια αντίστοιχη προσπάθεια συμβολής συνολικά στην Ελληνική λογοτεχνία. Μονογραφίες έχουν αφιερωθεί στον Γεώργιο Σεφέρη (δύο φορές), στον Κων. Τσάτσο, τον Ανδρέα Καραντώνη, τον Τάσο Αθανασιάδη και τις Παλαμικές γιορτές της Πάφου, ενώ ειδικό αφιέρωμα τιμά τον Παντελή Πρεβελάκη.

Εκτός από τις φιλολογικές μελέτες και τα δοκίμια έχουμε αναφέρει και επτά τουλάχιστον ποιητικά βιβλία στη σειρά της «Πνευματικής Κύπρου». Αναφέρουμε ιδιαίτερος την «Προσμαρτυρία» του Γλ. Αλιθέρση (1964) και το «Εξ μερτής Κύπρου» του Κ. Μόντη (1969), ο οποίος κυκλοφόρησε στην ίδια σειρά και «Διηγήματά» του (1970). Οι άλλοι τίτλοι των εκδόσεων της «Πνευματικής Κύπρου» καλύπτουν πεζά, θεατρικά, ταξιδιωτικά έργα, βιβλιογραφικά θέματα (ένα από τον Κ. Χρυσάνθη και ένα από τον Νίκο Παναγιώτου). Αναφέρω τέλος τρεις μουσικολογικές εκδόσεις, μία του Γιώργου Κοτσώνη (1963) με λαογραφικό ενδιαφέρον και δύο του Ρογήρου Λοϊζίδη, με πρόσθετο αρχαιολογικό ενδιαφέρον.

Τις 91 συνολικά εκδόσεις του περιοδικού έγραψαν 39 συγγραφείς ή μεταφραστές, από την Κύπρο, την Ελλάδα και τρίτες χώρες. Προς τιμή όλων αυτών των σημαντικών και εξίσου αξιέπαινων συγγραφέων θα αναφέρω αντιπροσωπευτικά με αλφαβητική σειρά τους Κύπριους Γλ. Αλιθέρση, Νίκη Λαδάκη-Φιλίππου, Κ. Μόντη, Ν. Παναγιώτου, Άντη Περνάρη, Γ. Χατζηκωστή, Ανδρέα Χριστοφίδη, Κ. Χρυσάνθη. Θα αναφέρω ακόμα στους Ελλαδίτες Δημ. Γιάκο, Τάκη Δόξα, Μήτσο Λυγίζο, Πάνο Παναγιωτούνη και Ι.Μ. Χατζηφώτη. Από δε τους συνεργάτες άλλων χωρών είναι οφειλόμενο χρέος η αναφορά στους Michele Iannelli, Jack Gaist και Peter Thomson που στις εκδόσεις της Πνευματικής Κύπρου έχουν δώσει τις μεταφράσεις τους έργων Κυπρίων δημιουργών.

ΓΕΡΑΣΙΜΟΣ Α. ΡΗΓΑΤΟΣ

Συγγραφέας - Επίκ. Καθηγητής Ιατρικής
και Επίτιμος Διδάκτωρ

Παιδαγωγικού Τμήματος Δ.Ε. του Πανεπιστημίου Αθηνών

«ΠΝΕΥΜΑΤΙΚΗ ΚΥΠΡΟΣ» Περιοδικό

Αφιερώματα: Χρυσάνθης, Κ.: Πνευματική Κύπρος 14 (1973/1974) 111. – Χρυσάνθης, Κ.: Πνευματική Κύπρος 16 (1975/1976) 54/55.

Αφιερώματα/Μενάρδος, Σίμος: Χρυσάνθης, Κ.: Πνευματική Κύπρος 10 (1969/1970) 114.

Αφιερώματα/Χάρης, Πέτρος: Γκοσιόπουλος, Τάκης: Πνευματική Κύπρος 17 (1976/1977) 92/93. – Χρυσάνθης, Κ.: Πνευματική Κύπρος 16 (1975/1976) 237.

(Και) Βαφόπουλος, Γεώργιος: Γκοσιόπουλος, Τ.: Πνευματική Κύπρος 14 (1973/1974) 206/207.–

(Και) Δημαράς, Κωνσταντίνος Θ.: Χρυσάνθης, Κ.: Πνευματική Κύπρος 13 (1972/1973) 28.

Διαγωνισμοί μουσικών συνθέσεων: Πνευματική Κύπρος 1 (1960/1961) 454. Πνευματική Κύπρος 2 (1961/1962) 226/227.

Δραστηριότητες: Πνευματική Κύπρος 20 (1979/1980) 192-197. – Χρυσάνθης, Κ.: Πνευματική Κύπρος 1 (1960/1961) 301-303. – Χρυσάνθης, Κ.: Πνευματική Κύπρος 10 (1969/1970) 16/17.–

(Και) ΕΟΚΑ/Βιβλιογραφικά: Χρυσάνθης, Κ.: Πνευματική Κύπρος 25 (1985) 183-193.

Έρευνες: Βράχας, Φ./Κούρος, Α./Μαραθεύτης, Μ.: Πνευματική Κύπρος 2 (1961/1962) 181/182.– Βράχας, Φ.: Πνευματική Κύπρος 2 (1961/1962) 262/263. – Χρίστης, Δ.: Πνευματική Κύπρος 2 (1961/1962) 264/265. – Χρυσάνθης, Κ.: Πνευματική Κύπρος 2 (1961/1962) 29. – Χρυσάνθης, Κ.: Πνευματική Κύπρος 2 (1961/1962) 79. – Χρυσάνθης, Κ.: Πνευματική Κύπρος 2 (1961/1962) 265. – Χρυσάνθης, Κ.: Πνευματική Κύπρος 6 (1965/1966) 131/132.

Ιστορία: Πνευματική Κύπρος 9 (1968/1969) 188-190. – Πνευματική Κύπρος 38 (1998) 124. – Παναγιώτου, Ν.: Πνευματική Κύπρος 26 (1986) 235-237. (Αναδημ. σε: Παναγιώτου, Ν.: Μελετήματα, Λευκωσία 1986, 30-32). – Χατζηκωστής, Γ.: Πνευματική Κύπρος 21 (1980/1981) 172-178. – Χρυσάνθης, Κ.: Η Λέξη 85/86 (Ιουν./Αυγ. 1989) 720-727. – Χρυσάνθης, Κ.: Πνευματική Κύπρος 2 (1961/1962) 41/42.– Χρυσάνθης, Κ. (1961/1962): Πνευματική Κύπρος 3 (1962/1963) 37/38. – Χρυσάνθης, Κ. (1962/1963): Πνευματική Κύπρος 4 (1963/1964) 21/22. – Χρυσάνθης, Κ. (1963/1964): Πνευματική Κύπρος 5 (1964/1965) 19/20. – Χρυσάνθης, Κ. (1966): Πνευματική Κύπρος 7 (1966/1967) 181/182. (Αναδημ.) – Χρυσάνθης, Κ.: Πνευματική Κύπρος 9 (1968/1969) 89-95 και 190. (Αποσπ. αναδημ. σε: Πνευματική Κύπρος 20 [1979/1980] 189-192). – Χρυσάνθης, Κ.: Πνευματική Κύπρος 11 (1970/1971) 2/3.– Χρυσάνθης, Κ.: Πνευματική Κύπρος 20 (1979/1980) 36. – Χρυσάνθης, Κ.: Πνευματική Κύπρος 20 (1979/1980) 187/188. – Χρυσάνθης, Κ.: Πνευματική Κύπρος 25 (1985) 27. – Χρυσάνθης, Κ.: Πνευματική Κύπρος 30 (1990) 243.

(Και) κοινό: Χρυσάνθης, Κ.: Πνευματική Κύπρος 31 (1991) 21.

(Και) κυπριακή ιστορία: Χρυσάνθης, Κ.: Πνευματική Κύπρος 15 (1974/1975) 18. – Χρυσάνθης, Κ.: Πνευματική Κύπρος 17 (1976/1977) 54.

(Και) **κυπριακή ιστορία/βιβλιογραφικά:** Χρυσάνθης, Κ.: Πνευματική Κύπρος 20 (1979/1980) 211-215

(Και) **κυπριακή πνευματική ζωή:** Πνευματική Κύπρος 8 (1967/1968) 220.

(Και) **κυπριακό σκετς:** Πνευματική Κύπρος 8 (1967/1968) 236.

(Και) **λογοτεχνική κριτική:** Πνευματική Κύπρος 8 (1967/1968) 215.

Λογοτεχνικοί διαγωνισμοί: Πνευματική Κύπρος 1 (1960/1961) 306.- Πνευματική Κύπρος 1 (1960/1961) 519/520.- Πνευματική Κύπρος 1 (1960/1961) 578. - Πνευματική Κύπρος 1 (1960/1961) 635. - Πνευματική Κύπρος 1 (1961/1962) 134. - Πνευματική Κύπρος 2 (1961/1962) 294/295.- Πνευματική Κύπρος 3 (1962/1963) 80. - Πνευματική Κύπρος 4 (1963/1964) 17/18.- Πνευματική Κύπρος 4 (1963//1964) 50-52.- Πνευματική Κύπρος 9 (1968/1969) 280. - Πνευματική Κύπρος 9 (1968/1969) 325. - Πνευματική Κύπρος 11 (1970/1971) 80.- Πνευματική Κύπρος 11 (1970/1971) 151/152. - Κυπριανού, Χ. Μαραθεύτης, Μ./Σπανός, Ν.: Πνευματική Κύπρος 7 (1966/1967) 156. - Χρυσάνθης, Κ.: Πνευματική Κύπρος 11 (1970/1971) 172/173.

(Και) **Μακάριος Γ', αρχιεπίσκοπος Κύπρου:** Χρυσάνθης, Κ.: Πνευματική Κύπρος (1976/1977) 351/352.

(Και) **«Νέα Εποχή»:** Χρυσάνθης, Κ.: Πνευματική Κύπρος 2 (1961/1962) 131/132.

(Και) **«Νέα Πορεία»:** Χρυσάνθης, Κ.: Πνευματική Κύπρος 2 (1961/1962) 42/43.

(Και) **Παιδική λογοτεχνία:** Χρυσάνθης, Κ.: Πνευματική Κύπρος 20 (1979/1980) 65.

Πρόγραμμα: Βράχας, Φ.: Πνευματική Κύπρος 1 (1960/1961) 41/42. - Χρυσάνθης, Κ.: Πνευματική Κύπρος 7 (1966/1967) 59. - Χρυσάνθης, Κ.: Πνευματική Κύπρος 12 (1971/1972) 16. - Χρυσάνθης, Κ.: Πνευματική Κύπρος 13 (1972/1973) 171. - Χρυσάνθης, Κ.: Πνευματική Κύπρος 18 (1977/1978) 21. - Χρυσάνθης, Κ.: Πνευματική Κύπρος 25 (1985) 194.

Προσαρτήματα: Χρυσάνθης, Κ.: Πνευματική Κύπρος 2 (1961/1962) 183.

(Και) **Σιγούρος, Μαρίνος:** Τροβάς, Δ.: Πνευματική Κύπρος 2 (1961/1962) 91.

Τιμή: Χρυσάνθης, Κ.: Πνευματική Κύπρος 19 (1978/1979) 35.

DR WINFRIED VELLNER

ΤΟ ΠΕΡΙΟΔΙΚΟ ΣΤΟΥΣ ΕΘΝΙΚΟΥΣ ΑΓΩΝΕΣ

Ένα μανιφέστο του 1964

“ΠΝΕΥΜΑΤΙΚΗ ΚΥΠΡΟΣ”

(Cyprus Literary Review)

A MONTHLY MAGAZINE

January 1964.

Sir,

After a four year liberation struggle, Cyprus became independent on 16th August 1960. The London and Zurich Agreements which outlined the framework within which the Republic of Cyprus was to operate, were imposed upon the people of Cyprus, who were never given the chance to say whether they liked them or not.

The Cyprus Constitution, never placed before the people of Cyprus for ratification, proved to be unworkable, because it contained provisions that hindered the normal functioning of the state and separated rather than united the population, which consisted of 80% Greeks, 18% Turks and 2% others, mainly Armenians, and Maronites.

The Constitution gave unjustified political privileges to the Turkish minority. To mention only some of these privileges: the Vice-President's veto (The Vice-President has to be a Turk); separate vote in the House of Representatives on financial matters — in the House the Turks are represented on the ratio of 30%; separate courts for Greeks and Turks; excessive participation in the civil service (30%), the police force and the army (40%); separate municipalities in the main towns the total population of which ranges between 5 and 50 thousand. The repeated abuse of these privileges led the newly formed state to administrative paralysis.

The President of the Republic, Archbishop Makarios, last November submitted a plan for the revision of the constitution in such a way as to make it workable and democratic for the benefit of all the citizens of the state and called upon the leadership of the Turkish minority to discuss his plan at a round table conference. Instead of a reply, the Turks, who ever since Independence have been arming themselves in anticipation of the day, with the blessings of the Turkish Government, staged an armed attack against the legal government and the Greek Cypriots. On the other hand, Turkey threatened invasion of the island, Turkish fighter planes violated Cyprus airspace and flew low over Nicosia in an unmistakable effort to terrorize the people, and the Turkish contingent which is stationed on the island under the treaties of Alliance, left barracks in battle outfit and took up positions opposite the legal forces of the state. All this was calculated to advance the Turkish plans to conquer, or at least, partition the island. Further deterioration of the situation was averted by the timely appeal of the Cyprus government to the Security Council, but the plans remain unaltered and are pursued by other means. Turkish propaganda tries hard to present the Turks of Cyprus as being persecuted and oppressed by the Greeks, as being

in danger of genocide and other such gross and malicious allegations and, therefore, unable to live in peace side by side with the Greeks.

Any sane person knows that there is no foundation whatever in these monstrous allegations. Greeks and Turks have lived peacefully together in Cyprus for four centuries and there is no reason whatever why they cannot do so in the future. If the Turks were made to take up arms against the Greeks, we all know that it is because they have been led astray by their fanatical and intransigent leadership.

The expressed and sincere intention of the Greek Cypriots is that the two communities should be left alone to carry on their peaceful occupations in their usual friendly way, in a really free and democratic Cyprus, united and secure, sovereign over its land and people, without threats or interferences from any outside country. Neither Greece nor Turkey, no other country for that, should have any right to interfere in any way in the internal affairs of Cyprus.

In this country, the democratic principle of majority rule should be accepted, whereas the rights of the minority should be duly protected and guaranteed by international organizations such as the United Nations or the British Commonwealth of which Cyprus is a member.

The Constitution should be approved by the people, and all citizens should have the same civil rights and be considered equal before the law.

Cyprus is one of the smallest states in existence too small to be further subdivided with another state or be partitioned geographically or administratively. The Turkish minority hardly constitutes $1/5$ of the population and should have no right to direct the fate of the other $4/5$.

The way that the two communities are distributed over the island is such that there is no room for any kind of separation or distinction on a racial basis.

The Greeks and Turks of the island can live and work side by side in peace and march forward hand-in-hand.

Everybody understands this. What we appeal for is support, especially from the intellectuals and the political leaders of the world; support for Cyprus, its people, its territorial integrity and independence.

EDITORIAL COMMITTEE

ΠΡΟΣΩΠΑ ΚΑΙ ΓΕΓΟΝΟΤΑ ΠΟΥ ΣΥΝΔΕΘΗΚΑΝ ΜΕ ΤΑ ΠΡΩΤΑ ΠΕΝΗΝΤΑ ΧΡΟΝΙΑ ΤΗΣ «ΠΝΕΥΜΑΤΙΚΗΣ ΚΥΠΡΟΥ»

Ἡ βράβευση τοῦ περιοδικοῦ ἀπὸ τὴν Ἀκαδημία Ἀθηνῶν - 1980

ΑΚΑΔΗΜΙΑ

ΑΘΗΝΩΝ

ΤΥΧΗ, ΑΓΑΘΗ,

ΕΔΩΞΕ ΤΗ, ΑΚΑΔΗΜΙΑ, ΑΘΗΝΩΝ

ΤΟ ΠΕΡΙΟΔΙΚΟΝ "ΠΝΕΥΜΑΤΙΚΗ ΚΥΠΡΟΣ,"

ΕΠΑΙΝΕΣΑΙ

ΟΤΙ ΕΠ' ΕΤΗ ΕΙΚΟΣΙΝ ΤΟΙΣ ΓΡΑΜΜΑΣΙ ΔΙΑΚΟΝΟΥΝ ΔΙΑΤΕΛΕΙ

ΑΝΕΙΠΕΙΝ ΔΕ ΤΑΣ ΤΙΜΑΣ ΕΝ ΤΗ ΠΑΝΗΓΥΡΕΙ ΜΗΝΟΣ ΔΕΚΕΜΒΡΙΟΥ
ΤΡΙΑΚΑΔΙ ΕΤΟΥΣ ΟΓΔΟΗΚΟΣΤΟΥ ΚΑΙ ΕΝΑΚΟΣΙΟΣΤΟΥ ΚΑΙ ΧΙΛΙΟΣΤΟΥ

Ο ΠΡΟΕΔΡΟΣ

Γεώργιος Παπαδόπουλος

Ο ΓΕΝΙΚΟΣ ΓΡΑΜΜΑΤΕΥΣ

Γεώργιος Παπαδόπουλος

Ἡ κ. Λούλλα Χρυσάνθη παραλαμβάνει το Βραβεῖο γιὰ τὴν «Πνευματικὴ Κύπρος» ἀπὸ τὴν «Ἑλληνικὴ Ἐταιρεία Μεταφραστῶν Λογοτεχνίας», Ἀθῆναι

Ἀπὸ τὸν Διαγωνισμὸ τῆς «Πνευματικῆς Κύπρου» γιὰ παιδικὸ βιβλίο. Οἱ βραβευθέντες Τούλα Κακουλλῆ καὶ Ἀνδρέας Κωνσταντινίδης. Στὸ μέσο τους ὁ Τάκης Φυλακτοῦ

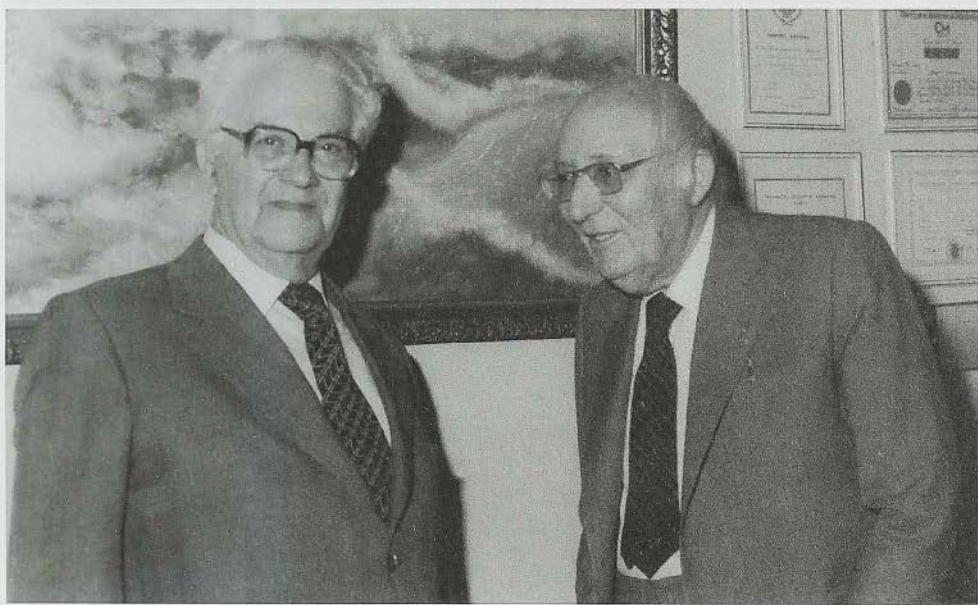
Άπο έκπομπή στο ραδιόφωνο του ΡΙΚ. Άπο άριστερά Κύπρος Χρυσάνθης, Άνθος Λυκαύγης, Νίκος Σπανός, Γιώργος Χατζηκωστής

Ό Κύπρος Χρυσάνθης με τόν Φρίξο Βράχα

Με τὸν ποιητὴ καὶ πεζογράφο Νίκο Κρασιδιώτη

Με τὸν ποιητὴ Ἐάνθο Λυσιώτη

Με τόν Κώστα Μόντη - δεύτερο από άριστερά

Με τόν μελετητή-συγγραφέα Κώστα Προυσή

Με τὴν πρόεδρο τῆς «Ἐθνικῆς Ἐταιρείας Ἑλλήνων Λογοτεχνῶν Κύπρου»
Ἀνδρεανὴ Ἡλιοφώτου

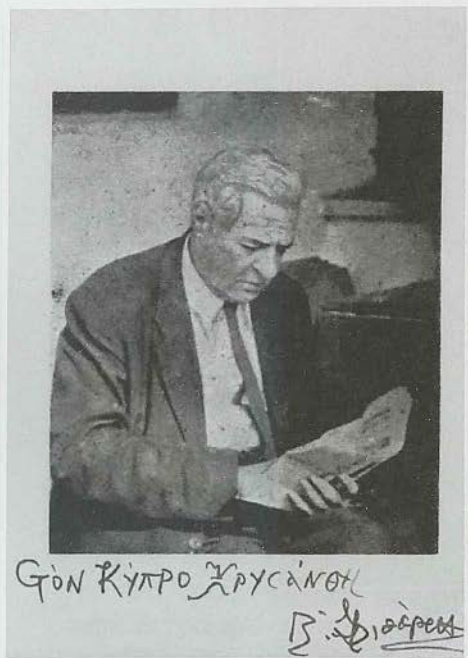
Με τὸν Νίκο Παναγιώτου

Με τὸν Γεώργιο Κ. Ἰωαννίδη καὶ τὴ Νίκη Λαδάκη-Φιλίππου

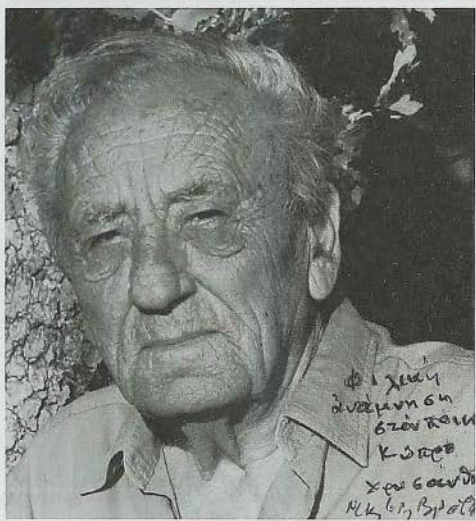
Με τὸν Γιώργο Χατζηκωστή καὶ τὸν καθηγητὴ Γεράσιμο Ρηγάτο

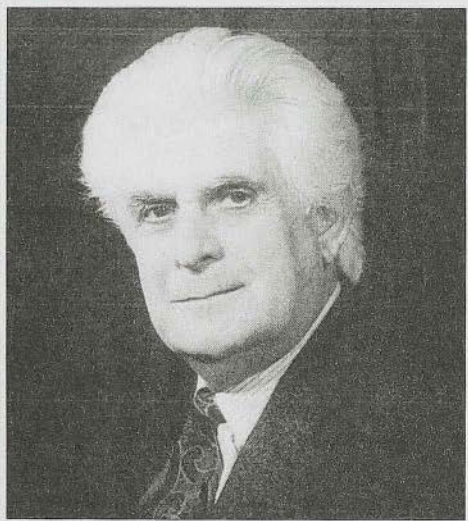
Ό ποιητής Γλαῦκος Ἀλιθέρσης

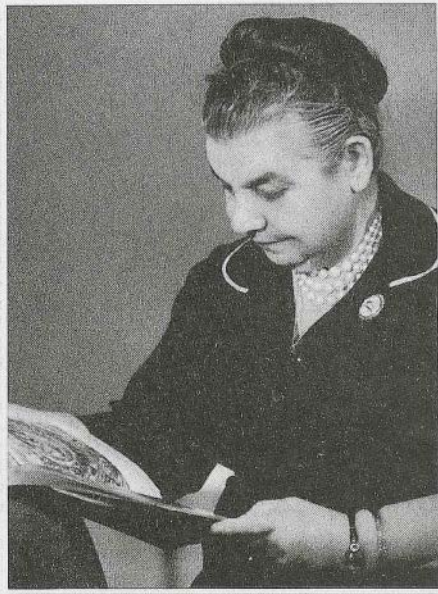
Ό ποιητής τῆς Θεσσαλονίκης
Γ.Θ. Βαφόπουλος

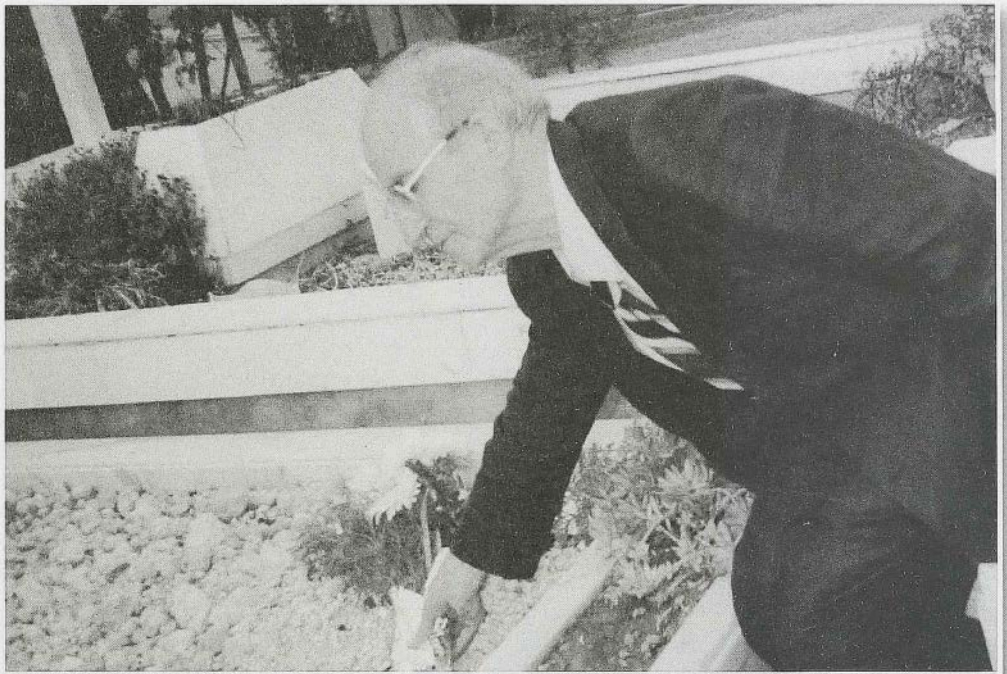
Ό ποιητής Νικηφόρος Βρεττάκος

Ό συγγραφέας Κώστας Σαρδελής

Ἡ Μαρία Π. Ἰωάννου

Ὁ ἰταλὸς ἐλληνοιστὴς Michele Iannelli καταθέτει λουλούδια στὸν τάφο τοῦ Κύπρου Χρυσάνθη

Ο ΜΙΤΟΣ ΤΗΣ ΑΡΙΑΔΝΗΣ

Ο Μινώταυρος μουγκρίζει πάλι απειλητικά,
κι εμείς χαμένοι στο Λαβύρινθο
των καταστάσεων και περιστάσεων
μάταια αναζητούμε για διέξοδο
της Αριάδνης το χαμένο μίτο.

Μετά από τόσα βάσανα κι ωδίνες τοκετού ανώφελου¹
αυτή κοιμάται ανυποψίαστη στον ιερό της Αμαθούντας λόφο²,
ώσπου μια μέρα χέρι Ασιάτη βέβηλο
κι αυτής τον τάφο θα συλήσει.

Ο μίτος χάθηκε, μην ψάχνεις πια για μίτο·
τον σκέπασαν τ' ανήσυχα νερά της θάλασσας
σε μια απόμερη γωνιά της μακρινής Μεσόγειος
και τις φωνές των γλάρων κάλυψαν γλαύκες μοιρολογίστρες
μ' ένα τραγούδι λυπητερό μακρόσυρτο
για ξεγραμμένες πια πατρίδες.

Κυρήνεια, Λάπηθος, Χύτροι και Σαλαμίνα,
πικρές και θλιβερές αναμνήσεις,
Ερινύες που τυραννούν τις σκέψεις μας
μαζί με τις αλλόθροες κρωγμές των μαύρων νυχτερίδων³.
Κάπου μες στην πορεία μας
χάσαμε της ιστορίας το μίτο·
και τώρα Επιμηθείς μες στο σκοτάδι
άσκοπα ψάχνουμε του Προμηθέα το λύχνο.

ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΣ Σ. ΓΙΑΛΟΥΚΑΣ

1. Όπως ανώφελοι υπήρξαν οι αγώνες, τα βάσανα και οι οδύνες του Κυπριακού λαού για την ελευθερία.

2. Για μια εκδοχή του κύκλου των περί Αριάδνης και Θησέα μύθων, στην οποία ο Πλούταρχος (Θησ. 20, 3-7) αποδίδει στον Κύπριο ιατρό Παίονα τον Αμαθούσιο, σχετικά με την άφιξη της εγγύου από το Θησέα Αριάδνης στην Κύπρο, τον άτυχο τοκετό, το θάνατο, τη φημολογούμενη ταφή της στο άλσος της Αμαθούντας και τον πιθανολογούμενο τάφο της με τη συνακόλουθη καθιέρωση της λατρείας της Αριάδνης-Αφροδίτης και του εθίμου της αρρενολοχείας με σχετική επιστημονική (φιλολογική και αρχαιολογική) βιβλιογραφία βλ. Α. Βοσκού, *Άρχαία Κυπριακή Γραμματεία*, τόμος 3, *Πεζογραφία* (ΑΚυΓ³) (Λευκωσία 2002), σσ. 276-77 και 608-18). Για το σχετικό με την Αριάδνη έθιμο της αρρενολοχείας στην Κύπρο βλ. επίσης Ε. Δρακωνάκη-Καζαντζάκη, «*Άμαθουσία Αριάδνη και το έθιμο*

της 'αρρενολοχείας'. Μια θρησκευολογική και λαογραφική ανάλυση: φιλολογική συμβολή στο χρητομινωικό υπόβαθρο της Κύπρου", ΣΤΑΣΙΝΟΣ ΙΑ' (1994-2004) 41-98.

3. Οι αλλόφυλες φωνές των εισβολέων κατακτητών κι οι μορφές των μακροφορούσων Ασιάτιδων εποίκων γυναικών με τις μαύρες μαντίλες, που σαν μαύρες νυκτερίδες κυκλοφορούν στους δρόμους της κατεχόμενης Λευκωσίας, όπως αυτές απεικονίζονται σε μια πολυδημοσιευμένη στον ημερήσιο τύπο σχετική φωτογραφία που τείνει να γίνει σύμβολο της βάρβαρης από τους Τούρκους κατοχής και του εποικισμού της Κύπρου.

ΤΑΧΙΣΤΟΝ ΝΟΥΣ· ΔΙΑ ΠΑΝΤΟΣ ΓΑΡ ΤΡΕΧΕΙ

*Τρεῖς βυθισμένες θάλασσες σκευρώνουν
τὸ παρελθὸν καὶ τὸ μέλλον μου. Εὐτυχῶς
οὐδεὶς μπορεῖ νὰ πειράξει τὸ αἰμόφυρτο
παρόν μου ὅμως ἀναμφιβόλως τὸ τρις*

ἑξαμαρτεῖν οὐκ ἀνδρὸς σοφοῦ. ΟΝΤΩΣ!

*Τριχυμίες ξεβράζουν συντρίμια στὶς
ἀκτὲς τῶν ὄνειρων μου ἐνῶ μιὰ ἡμιπαρά-
λυτη σκιὰ σιγοφιθυρίζει τὴν νεκρώσιμη
ἀκολουθία μου. Καταποντίζομαι ἀπὸ τριχυμία*

ἐν κρανίῳ καὶ τοῦ νοῦ μου... ΑΠΟΝΤΩΣ!

*Τὸ δωρικό σου βλέμμα μὲ ρίχνει σὲ
λάκκο γεμᾶτο φαρμακερὲς ρυτίδες
ἐνῶ πρὸ πολλοῦ ἀπονεκρώθηκε
τὸ ἀναγεννησιακό σου μεϊδιάμα. Καὶ ὅμως... δύο δωράκια*

ἀρκοῦν γιὰ νὰ σὲ ἀγοράσω... ΕΚΟΝΤΩΣ!

ΑΝΔΡΕΑΣ ΜΑΚΡΙΑΗΣ

ΠΟΙΗΣΗ

Μιά σύναξη γινόταν
στ' ὄνομά σου.
Σὲ εἶδα νὰ φεύγεις τρέχοντας,
σ' ἀλλόφρονα κατάσταση.
«Δὲν εἶμ' ἐγώ, δὲν εἶμ' ἐγώ», ἀγανακτοῦσες.
«Μετάλλαξη ὀνομάτων», γέλασα.
Σύνηθες φαινόμενο,
καθημερινή ἱστορία.
Ποίηση = παραποίηση,
ἀκόμη καὶ ἐκποίηση.
Λέξεις πὺ διαγράφουν
μεταμοντέρνους κύκλους
γύρω ἀπὸ τ' ἀ-σήμαντο.

ΑΝΔΡΕΑΝΗ ΗΛΙΟΦΩΤΟΥ

ΧΑΝΟΥΜΕ ΤΟ ΔΑΣΟΣ

Κατατροχόμαστε
με τόσο πάθος
ν' αποδείξουμε τὸ δίκαιό μας
τὸ προσωπικὸ
μὲ τὸ τί καὶ μὲ τὸ πῶς.

Χανόμαστε σὲ λαβυρίνθους
τοῦ νοῶς
κι ἀποστερούμαστε
τὸ Φῶς
παταγωδῶς
πὺ δίνει ἄλλες διαστάσεις
τῶν πραγμάτων.

Καὶ μένουμεν ἐκτὸς
τῶν ὀραμάτων.

ΒΕΡΑ ΚΟΡΦΙΩΤΗ

ΧΑΜΑΜ

Τὸ δικό μου Χαμὰμ εἶναι πίσω ἀπὸ τὸ Χαμὰμ
τοῦ Ὁμεριᾶ τζαμί.

Τὸ δικό μου Χαμὰμ εἶναι ἓνα περιστύλιο
μὲ φοινικόδεντρα, ποὺ σκεπάζει
ἓνα ἄντρο μισοσκότεινο,
γιὰ νὰ κρύβουμε τὴ συνάντησή μας.

Θὰ γυρνῶ συχνὰ σ' ἐκείνη τὴ γωνιὰ
τὴ σκοτεινὴ, τυλιγμένη στὸν καπνὸ.
Θὰ γυρνῶ ἐκεῖ ὅπου ἐσύ, ἴσως,
δὲν θὰ θέλεις πιά νὰ μὲ συναντήσεις.
Γιατὶ ὅλα θὰ ἔχουν ἀλλάξει,
ἢ γειτονιὰ θὰ ἔναι διαφορετικὴ,
τὰ μέτρα χαμένα.
Ἦ ἀπλὰ γιατί, ἴσως,
τὰ τριάντα ἐκεῖνα λεπτὰ δὲν ἦταν γιὰ σένα,
ὅπως γιὰ μένα, τριάντα χρόνια.

Ἦ ἀνάμνηση ὅμως θὰ ἔναι πιὸ γλυκειά,
γιὰ κείνο ποὺ θὰ μποροῦσε νὰ ἔχε συμβεῖ,
μὰ δὲν συνέβη.

Καὶ τώρα, θ' ἀπλώσω τὸ βλέμμα μου,
γιὰ νὰ αἰχμαλωτίσω ξανὰ τὴ γεύση τῶν χειλιῶν σου
κι ἐκεῖνα τὰ γεωμετρικὰ σχήματα, ποὺ συναντῶ
στὶς λουτροφόρους ἐνὸς μουσείου.

Massimo Carnelos
(μετ. Γ. Χατζηρωστῆς)

ΤΑ ΕΛΛΗΝΙΚΑ ΝΗΣΙΑ

Στην Ανδρεανή Ηλιοφώτου¹

Τα νησιά του Αιγαίου, θρύψαλα
μυριόχρωμης σπασμένης απ' τον Ήλιο
τζαμαρίας του ανάκτορου Τιτάνων,
που επί δυναστείας Κρόνου
σκόρπισαν στη ζαφειρένια Θάλασσα.

Πολύχρωμο, ανατολικά της Κρήτης,
προφανώς το μεγαλύτερο γυαλί,
πετάχτηκε μακριά από το Αιγαίο
στη Μεσόγειο... και ανεφάνη ερωτική
της Κύπρου η μεγαλόνησος!²

Νοέμβρης 2010

ΤΑΚΗΣ ΣΚΑΝΑΤΟΒΙΤΣ

1. Περίφημη Κυπρία ποιήτρια, που ζει στη Λευκωσία.

2. Πατρίδα του παππού μου Παναγιώτη Μιχαηλίδη, πατέρα της μητέρας μου· και του προπάππου μου, παππού της, Ηλία, που τ' όνομά του πήρε, μετά τέσσερις γενιές, το δεύτερο παιδί μου.

ΑΠΑΞΙΩΣΗ

Στους ομοεθνείς μας Κυπρίους Αγωνιστές που άφησαν
Στίγμα Αθάνατο στο Διάβα των Αιώνων

Αυτοί που κόκκινους τους Αιώνες έβαψαν
και σύλησαν πάνω σε Ύλη και Πνεύμα
Αντρειωμένων

Αυτούς τους ξέχασε ο Χρόνος

Καθώς οι Αιώνες τους ξέβρασαν βαθιά
Σε περιδίνηση Αβύσσων

Κι η Μνήμη τούς έθαψε σε χώρα Λησμοσύνης
Εκεί που τ' ανύπαρκτα άηχα γυρίζουν
Στριφογυρίζουν και τρών' τα σωθικά τους
Καμιά Άβυσσος και κανένας Αιώνας
Δεν θα τους αναστήσει στον απάνω κόσμο...

Έτσι μίλησαν οι Καιροί!

Αθήνα 20 Νοεμβρίου 2010

ΣΩΚΡΑΤΗΣ ΓΕΡ. ΜΕΛΙΣΣΑΡΑΤΟΣ

ΓΝΩΘΙ Σ' ΑΥΤΟΝ

Λόγος παράπλευρος στο «Γνώθι σ' αυτόν» της Ανδρεανής Ηλιοφώτου,
«Πνευματική Κύπρος», τεύχος 426

Πού να τον βρω
Αυτό ζητώ να μου πουν
Σοφοί, προφήτες, ποιητές, ιεροφάντες
Και θα σ' τον συγυρίσω εγώ
Τον μπαγάσα.

Φωνή βοώντος εν τη ερήμω
Οι πάντες με αγνοούν
Στρέφουν το πρόσωπό τους απ' εμού
Και με περιγελούν τσιρίζοντας

«Χι, χι, χι, χι!
Εσύ, εσύ, μοναχός σου εσύ τον εαυτό σου να βρεις
Και στο σκαμνί να τον θέσεις
Βίος ανεξέταστος ου βιωτός
Δεν το ξέρεις;»

Υπό το άγρουπνο βλέμμα των τότε
Στρέφω χιλίων κηρίων και βάλε
Υπερμεγέθη φανόν
Εξονυχιστικά εξετάζοντας χιλιοστό προς χιλιοστό
Τα εντός και εκτός μου.

Άδικος κόπος!
Σα μαύρη τρύπα
Των χιλίων κηρίων και βάλε
Του φανού μου το φως απορροφά
Και μ' αφήνει στο σκότος ο άφαντος
Έρμαιον
Της ακαταστασίας ακατανόμαστων παθών

Και αλληλόδερτων επιθυμιών
Το ανεξέλεγκτον χάος.

«Ω, τι ντροπήηη!
Ιδού, ιδού τις ει!»
Τσιρίζουν και πάλι περιγελώντας με
Οι ιεροφάντες, οι ποιητές, οι προφήτες, οι σοφοί
Εντέλλοντάς με μια τάξη επιτέλους να βάλω.

Δύο παραδουλεύτρες ξακουστές
 Αμέσως επιτάσσω
 (Λογική την κράζανε τη μια την άλληνε Αγάπη)
 Με ρητήν εντολήν εντός μου πια
 Πάση θυσία τάξη να βάλουν.

Αλλ' όσο κι αν προσπαθούν
 (και βεβαιώ καλοπροαιρέτως και αόκνως προσπαθούν)
 Εις μάτην!

Το έργο των πάντα προσωρινό κι ατελέσφορο μένει
 Κι από καιρού εις καιρόν του εσωτάτου μου χάους
 Η Ορμή
 Βρυκολακιάζει και γεννάει Νταχάους!

Ως ερημίτης και πάλι εκ νέου βοώ
 Το στίγμα δώσ' μου, ω σοφέ, ιεροφάντη, προφήτη, ποιητή
 Να τον βρω
 Και θα σ' τον συγυρίσω εγώ
 Τον μπαγάσα.

Αλλά και πάλιν εις μάτην τόσους αιώνες φωνάζω
 Της φωνής μου μονάχα ακούω την ηχώ
 Πού να τον βρωω... Τον βρωω... Τον βρω!

ΘΕΟΧΑΡΗΣ ΑΡΙΣΤΟΔΗΜΟΥ

ΣΚΕΨΗ

Πυκνό, πικρό
 Βαρύγδουπα τα βήματα
 Στου μυαλού το δάσος φύλλωμα χρυσό
 Μια παπαρούνα στο χορό των νυμφών τρέχει
 Φράχτες με ψηλά καρφιά
 Σημαδεμένοι ουρανοί
 Μυστικά, Κουφάλες, Σπηλιές
 Ασκητές της χλόης
 Άσυλο στη σκέψη μου!

ΜΑΡΙΝΟΣ Α. ΣΤΥΛΙΑΝΟΥ

ΣΤΟΥΣ ΔΑΣΚΑΛΟΥΣ ΠΟΥ ΑΦΗΝΟΥΝ ΤΗΝ ΕΔΡΑ

Ποια βαθυστόχαστα λόγια
να 'ναι άραγε τόσο μεγάλα
να μπορέσουν να χωρέσουν ένα θερμό ευχαριστώ.
Ποιες βαρύγδουπες λέξεις
άραγε μπορούν, να σηκώσουν ένα τέτοιο βάρος
να πουν, όσα αξίζουν σε σας
χωρίς να φανούν λίγα και φτωχά..

Δεν υπάρχουν λόγια.
Δεν υπάρχουν λέξεις
να πουν το ευχαριστώ και το ευγνωμονώ
σε σας, που στη ζωή σας έλαχε να φυλάτε Θερμοπύλες.
Εσάς, που για τριάντα πέντε τόσα χρόνια,
σας εμπιστεύονταν ψυχούλες παιδικές
και τις σμιλέψατε με τόση μαστοριά.
Με την αγάπη σας, κτίσατε ζωές.
Με την υπομονή σας, φτιάξατε χαρακτήρες.

Σε σας έπεσε ο κλήρος, ν' απαλύνετε
τον πόνο της προσφυγιάς μικρών παιδιών.
Να επουλώσετε τις πληγές του ξεριζωμού
που μάτωναν τις τρυφερές τους καρδιές
και να στήσετε ξανά, μια πατρίδα πληγωμένη.

Τα καταφέρατε.
Φτάσατε στην κορφή με άδολο αγώνα.
Κρατήσατε τον όρκο του στρατιώτη.
Δεν προδώσατε ιδανικά
Φανήκατε άξιοι του ονόματος που σας δώσανε
και που θα σας συντροφεύει μια ζωή:
ΔΑΣΚΑΛΟΙ, του νου και της ψυχής.

Ποια λόγια, ποιες λέξεις
ταιριάζουν άραγε εδώ
που να μπορούν να πουν:
ΔΑΣΚΑΛΟΙ, ΣΑΣ ΕΥΧΑΡΙΣΤΩ.

ΔΙΑΜΑΝΤΩ ΕΥΡΗΠΙΔΟΥ ΚΑΤΣΟΥΝΩΤΟΥ

ΟΙ ΤΟΥΛΙΠΕΣ

Ως εμεγαλύνθη τα έργα Σου Κύριε

Στο ξενοδοχείο Έσσερ, στην Κολωνία
σε μαύρη ανθοδόχη
άσπρες τουλίπες με κόκκινες
και πρασινάδα.

Φύλλα που η χλωροφύλλη
τα γέμισε ελπίδα.

Έντονο φως, παρατηρώ,
διαπερνά το άσπρο
φωτίζοντας
διαπερνά το κόκκινο.

Ομορφιά απaráμιλλη,
που ο ήλιος πρωτομάστορας
μες τις ακτίνες του την πλάθει

Κολωνία 07.03.1992

ΓΙΩΡΓΟΣ ΠΕΤΟΥΣΗΣ

Η ΕΚΘΛΙΨΗ ΜΙΑΣ ΧΩΡΑΣ

Πάνω στο μοιραίο ολοκαύτωμα
χορεύει μια ασπίδα γεμάτη εφιάλτες.
Η ακένωτη πηγή του Σύμπαντος
μας γνέφει με μυστικά σύμβολα.

Σαν ιερό γλύφانو εμείς,
κωπηλατούμε ανάπλωρα
στη χώρα της φαντασίας.
Το αδιάβατο βιβλίο της άμμου
κρυφομιλά με άλλη διάσταση.

Λάτρεις των ανέμων
και των αντιθέσεων,
προ των πυλών,
με σχισμένη γλώσσα
μοιράζουμε οφθαλμαπάτες
και ανασοπληγές
κι ιχνηλατούμε αθόρυβα
την αυτοκαταστροφή...

ΣΤΑΥΡΟΥΛΑ ΚΑΤΕΛΑΝΟΥ

ΞΕΣΠΑΣΜΑ

Αν κάποτε θελήσει ο Ύψιστος των ποιητών
να καταλάβω μια έδρα στο σχολείο των ουρανών
την Κύπρο θα διδάξω
σε γλώσσα παπανθρώπινη
στα ελληνικά.

Θα δείξω με το λόγο πώς προβάλλει η αυγή στην Κύπρο,
πόσοι κορυδαλλοί και παπαρούνες την υμνούνε,
ο ήλιος της πώς οδοιπορεί με φως ακέραιο, ζωντανό
και βάφει τούτη τη γωνία του Θεού με χίλια χρώματα·
ακόμα θα μιλήσω για τη δύση της που υμνεί τον άνθρωπο
με ειρηνικό άνεμο απ' τα δυτικά της περιγιάλια
μετά την ευπροσήγορη βραδυά με τα κοχύλια τ' άστρα της
στον διάπλοτο ουρανό, που αποκοιμούνται
δεν ξέρω σίγουρα σε ποιες γαμήλιες αγκαλιές
όταν σχεδιάζει ευτυχισμένα σχήματα παντού της Κύπρου το φεγγάρι
θα περιγράψω.

Σε φροντιστήριο θα διδάξω
τα βρεφικά της χρόνια, δείχνοντας τις πέτρες,
πιο ύστερα τ' αρχαγγελικά καράβια των Ελλήνων
που δώσανε καινούριο νόημα στο νησί,
τα παλληκάρια του Χριστού που γέμισαν τον τόπο
με αχτίνες νοητές,
το τι θα πει σκλαβιά κι ας έλαμπε ο ήλιος
μες στον ελεύθερο ουρανό·
ως χτες ακόμα θα τους πω πώς έλαμπε η ελευθερία
μια παναγία ελευθερώτρια,
πως ήρθαν δίσεκτοι καιροί από δρόμους ξενικούς
μ' ένα καταστραμμένο χρόνο
και χάσανε το πρόσωπο και τ' όνομά τους
τα μάρμαρα κι οι μνήμες κι οι γωνίες...
σαν άγγελοι πεσμένοι στο πηγάδι.

Μια μέρα θα ξεχάσω πια το πρόγραμμα
και το βιβλίο της ύλης,
θα καταβώ απ' την έδρα κι ας μ' επιτηρεί
ο πανεπόπτης,
έξω απ' τα δόντια θα μιλήσω, θα παρεκτραπώ:
αν θα 'ναι σκλάβα η Κύπρος, τρώγοντας Ειρήνη,
Κύριε της ποίησης, εγκαταλείπω κάθε ιδέα

με παναθρώπινες φτερούγες, που κοιμίζουν
 τους ανυπότακτους ρυθμούς.
 «Παίδες Ελλήνων, χρέος σας μόνο η Ελευθερία».
 Και θα γυρίσω στην αγκάλη των παλιών μου μαθητών
 της πρώτης τάξης μαθητής του Παγκυπρίου Γυμνασίου
 ν' αρχίσω πετροβόλημα
 στον κάθε της δυνάστη
 εκεί στη Λευκωσία με το μαθητικό σκουφί της,
 στη Λευκωσία με το κοντό φουστάνι της
 και τα μαλλιά τ' αχτένιστα, την πάντα νέα.

ΚΥΠΡΟΣ ΧΡΥΣΑΝΘΗΣ

ΟΙ ΠΛΑΝΗΤΕΣ

Κάθε πλανήτης
 κι' ένα στάδιο τής ζωής μας
 καθώς τὸ εἶδε ἕνας σοφός·
 μικροὶ γεμάτοι κίνηση
 ἀνήσυχτοι σὰν τὸν Ἑρμῆ
 περνοῦμε στὸ ναὸ τῆς Ἀφροδίτης·
 εἶναι τῶν ἐρώτων ἡ ἐποχή,
 τῆς ἡδονῆς, τῆς σαρκικῆς ἀπόλαυσης·
 μὰ στὴν πορεία πρὸς τὸν Οὐρανοῦ
 κόκκινος, αἰμοσταγῆς
 μᾶς περιμένει ὁ Ἄρης·
 κι' ὁ χρόνος μᾶς βαραίνει·
 κι' ἀπ' ὅπου ἄρχει βασιλιᾶς ὁ Δίας
 φθάνουμε στὸ γηραιὸ τὸν Κρόνο·
 κι' ὀδεύοντας τοῦ Πλούτωνα τὰ μέρη
 περνώντας τὸ σκοτάδι, τὸ κενό, τὸ ψῆχος
 ὁ Ποσειδῶνας καρτερᾷ
 μέσα στὶς θάλασσές του νὰ μᾶς περιπλανήσει·
 μὰ πέρα πέρα ἡ γαλήνη
 μεσ' τῆ μαρμαρυγῆ τῶν ἄστρον
 ἀναμένει
 ὅσους γλυτῶσαν ἀπὸ τῆ φοβερῆ ὀργῆ του.

ΝΙΚΟΣ ΖΑΝΟΠΟΥΛΟΣ

(Απὸ τὴν ἀνέκδοτη συλλογὴ «Νυκτερινά»)

ΔΙΗΓΗΜΑ

ΣΥΝΑΠΙΑΝΤΗΜΑ

Παρά τη μεγάλη του κούραση και παρά το γεγονός ότι τον πονούσε ολόκληρό του το σώμα, εκείνος προχώρησε. Ήταν πια ηλικιωμένος. Τρόμαξε στη σκέψη. Ηλικιωμένος! Αλήθεια, πότε πρόλαβε ο χρόνος! Αυτός ο πανδαμάτωρ, ο αιώνιος κυρίαρχος του παιγνιδιού, ο παντοτινός νικητής...

– Ο παντοτινός νικητής; Αυτό το τελευταίο, ας μου επιτρέψει να του το αμφισβητήσω, ο κύριος πανδαμάτωρ. Έκανε τη σκέψη φωναχτά.

Τα γόνατά του τον πονούσαν φριχτά και τα πόδια του είχαν μουδιάσει. Δε βρήκε στασίδι στην εκκλησία και στην ηλικία του δεν άντεχε πια την ορθοστασία. Όμως κρατήθηκε. Ακουμπούσε μια από δω μια από κει και κρατήθηκε. Όσπου έφτασε η στιγμή για την επιμνημόσυνη δέηση «υπέρ αναπαύσεως της ψυχής των υπέρ πίστεως και πατρίδος αγωνισαμένων και πεσόντων». Έπειτα, ακούστηκε το «Αιωνία η μνήμη. Αιωνία αυτών η μνήμη».

– Αιωνία η μνήμη, είπε κι αυτός μαζί με τους άλλους.

Βγαίνοντας από την εκκλησία, κάθισε στο πεζούλι. Έμεινε εκεί για λίγο, να ανακάμψει. Δεν είχε δυνάμεις να προχωρήσει μέχρι εκεί που μοίραζαν τα κόλλυβα. Κρατούσε το κομμάτι από το αντίδωρο και μασούσε με δυσκολία. Ας είναι. Αιωνία τους η μνήμη. Επιστράτευσε όσες δυνάμεις του είχαν απομείνει και περπάτησε μέχρι το αμάξι του. Με πολλή ανακούφιση, σχεδόν με αγαλλίαση, άνοιξε την πόρτα του οδηγού και κάθισε στο τιμόνι. Ύστερα από δύο αποτυχημένες προσπάθειες, η μηχανή πήρε τελικά μπρος. Το σαραβαλάκι του είχε κι αυτό τα χρονάκια του και του δυσκόλευε τη ζωή. Ωστόσο, ποτέ μα ποτέ δεν του πέρασε από το μυαλό να το αποχωριστεί. Αν το αποχωριζόταν, θα πέθαινε. «Μαζί θα πεθάνουμε», σκεφτόταν συχνά. Μ' εκείνο το αμάξι είχε διανύσει το μεγαλύτερο μέρος της διαδρομής, το μεγαλύτερο κομμάτι της ζωής του. Στα δύσκολα και στα εύκολα, μαζί. Στις χαρές και στις λύπες, πάλι μαζί. Τέλος πάντων.

Βρέθηκε να τρέχει στη μεγάλη Λεωφόρο, τη Λεωφόρο Γρίβα Διγενή στη Λευκωσία. Σίγουρα, το αμάξι του δεν τον πήγαινε στο σπίτι του. Μά, ποιος κρατούσε το τιμόνι, επιτέλους. Το μυαλό; Η καρδιά;

Το σαραβαλάκι διέσχισε τη Λεωφόρο, πέρασε τον οδικό κόμβο και έστριψε αριστερά. Ανέβηκε αγκομαχώντας την ανηφόρα και σταμάτησε μπροστά στο Στρατιωτικό Κοιμητήριο Μακεδονίτισσας, το γνωστό ως «Τύμβος της Μακεδονίτισσας». Δε θυμάται τη διαδρομή. Ούτε πότε κατέβηκε από το σαραβαλάκι.

Συνειδητοποίησε πως ανέβαινε τα σκαλιά που οδηγούσαν στο μνημείο, μόνο όταν ένωσε τα γόνατά του να λυγίζουν. Σταμάτησε. Ήταν περίπου στη

μέση της κλίμακας. Στάθηκε και κοίταξε το μνημείο. Ουρά αεροπλάνου. Έτσι έμοιαζε το λιτό λευκό μάρμαρο, που γυάλιζε στον ήλιο. Του είχαν πει πως ο καλλιτέχνης έτσι το ήθελε να μοιάζει. Για να θυμίζει το γεγονός, για να θυμίζει το αεροπλάνο που ήτανε θαμμένο από κάτω: το αεροπλάνο «Νοράτλας», το «Νίκη 4» που μετέφερε από τη Σούδα της Κρήτης τους καταδρομείς, τα παλικάρια από την Ελλάδα που εθελούσια πέταγαν προς την Κύπρο με ένα και μοναδικό σκοπό: Να μην αφήσουν τον Τούρκο Ατίλα να πάρει το νησί.

Η επιχείρηση «Νίκη» άρχισε τη νύχτα της 21ης Ιουλίου 1974. Τα αεροσκάφη που θα μετέφεραν την Α' Μοίρα των Ελλήνων καταδρομέων απογειώθηκαν από τη Σούδα. Προορισμός: Αεροδρόμιο Λευκωσίας. Οι οδηγίες ρητές: Ύψος πτήσης: 500 πόδια πάνω από τη θάλασσα. Απόλυτη σιγή ασυρμάτου. Όλα τα φώτα πλεύσεως σβηστά. Να φθάσουν στον προορισμό τους, τις πρώτες ώρες της 22ας Ιουλίου, χωρίς να γίνουν αντιληπτά από τον εισβολέα, σκοπός που οι επιδέξιοι κυβερνήτες κατάφεραν να επιτύχουν. Ωστόσο, οι φίλιες δυνάμεις που επάνδρωναν τα υψώματα Μακεδονίτισσας δεν ενημερώθηκαν για την άφιξη των Ελλήνων αεροσκαφών. Το φοβερό λάθος! Και ο τραγικός απολογισμός: Η κατάρριψη του «Νίκη 4» και ο θάνατος όλων των γενναίων πολεμιστών που επέβαιναν σ' αυτό, πλην ενός!

Το βλέμμα του σταματά στην επιτύμβια πλάκα, όπου βρίσκονται αναγραμμένα τα ονόματα των παλικαριών. Έπειτα χαμηλώνει, κατευθύνεται κάτω στη βάση του μνημείου. Τα γόνατα λυγίζουν. Γονατίζει μπροστά στο μεγαλύτερο του θανάτου τους. «Απ' τα κόκαλα βγαλμένη των Ελλήνων τα ιερά», σιγοψιθυρίζει.

Κατέβηκε την κλίμακα. Τώρα βρισκόταν στο τελευταίο σκαλί. Τα βήματά του τον οδήγησαν εκεί που τον έπαιρναν κάθε φορά που επισκεπτόταν το χώρο. Προτού φύγει, ήθελε να σταθεί για λίγο και να χαιρετήσει ένα δικό του παλικάρι. Στάθηκε μπροστά στον τάφο. Το βλέμμα του κατευθύνθηκε στο σταυρό με τη φωτογραφία. Και έπειτα στην επιτύμβια πλάκα: Ανθυπίαρχος Δημήτριος Σταύρου. Έπεσε 16.8.1974.

Η μορφή του παλικαριού ξαναζωντανεύει. Ήταν κάποτε καθηγητής του Δημήτρη στο Παγκύπριο Γυμνάσιο. Εκείνο τον έφηβο τον είχε πάντα στην καρδιά του. Κι αυτό δεν ήταν τυχαίο, γιατί οι πολλές αρετές του τον έκαναν να ξεχωρίζει ανάμεσα στους συμμαθητές του. Ο μαθητής με το λαμπερό βλέμμα και το ζεστό χαμόγελο. Ο έφηβος με το λαμπρό μυαλό μα και το ξεχωριστό ήθος. Ο νέος με την ελληνική ψυχή, το ακαταμάχητο σθένος και το αποφασιστικό βλέμμα. Και το σπουδαιότερο όλων. Συνδύαζε την ευφυΐα με την αρετή της ταπεινοφροσύνης, πράγμα τόσο σπάνιο, μια πραγματική κατάρτηση.

Η μνήμη ανακαλεί τα γεγονότα. Εκείνος, παλαιός αγωνιστής του '55-'59 και αργότερα καθηγητής φιλόλογος. Δίδασκε Αρχαία Ελληνικά και Ιστορία.

Μιλούσε αδιάκοπα στους μαθητές του για την αξία που λέγεται πατρίδα και για το ιδεώδες της ελευθερίας. Τους έλεγε για το Μαραθώνα και τις Θερμοπύλες, τους έλεγε για το '21 και για το Έπος του '40 και για το κυπριακό έπος του 1955-59. Τους μάθαινε τι θα πει Έλληνας και τι σημαίνει Ελλάδα. Έγραφε στον πίνακα το «Η ταν ή επί τας» των Σπαρτιατών και από τον Αισχύλο το «Ίτε, παίδες Ελλήνων ίτε, ελευθερούτε πατρίδα...» και από το Θουκυδίδη «Το εύδαιμον το ελεύθερον» και από τον Πλάτωνα το «Μητρός τε και πατρός και των άλλων προγόνων απάντων τιμιώτερον εστίν η πατρίς».

Ο Δημήτρης τον άκουγε πάντα με προσοχή και με βαθιά συγκίνηση. Με δέος. Όταν κάποτε τον ρώτησε τι σκόπευε να κάνει μετά την αποφοίτησή του, εκείνος απάντησε πως ήθελε να σπουδάσει γιατρός και να προσφέρει τις υπηρεσίες του στο συνάνθρωπο. Αυτό τον ξένισε κάπως. Οι μαθητές που ήθελαν να γίνουν γιατροί, επέλεγαν τον κλάδο των Θετικών Επιστημών στο σχολείο. Μα εκείνος επέλεξε το Κλασσικό, δηλαδή τον κλάδο των Θεωρητικών Επιστημών και των Κλασικών Γραμμάτων.

– Θέλω να μάθω καλύτερα την ελληνική ιστορία και τη γλώσσα μας, του είπε απαντώντας σε σχετική ερώτησή του.

Και όταν προκηρύχτηκε ο διαγωνισμός στη μνήμη του ηρωομάρτυρα του '55 Κυριάκου Μάτση, ο Δημήτρης πήρε το βραβείο. Αλλά και στην αποφοίτηση απέσπασε το Βραβείο για την Ιστορία, ανάμεσα στα τόσα άλλα που επάξια κέρδισε.

Ήταν δύσκολο να εισαχθεί κανείς στην Ιατρική όντας απόφοιτος του Κλασσικού κλάδου.

– Θα τα καταφέρω και από το Κλασσικό, κύριε, του είπε πάλι όταν εκείνος επέμενε.

Και ο Δημήτρης τα κατάφερε. Κέρδισε υποτροφία και, αφού εκπλήρωσε τη θητεία του στην Εθνική Φρουρά, μπήκε στην Ιατρική Σχολή του Πανεπιστημίου Αθηνών. Έμαθε πως και εκεί ξεχώρισε με τις επιδόσεις αλλά και με το ήθος του. Νεαρός, τριτοετής φοιτητής της Ιατρικής, ήρθε το καλοκαίρι του 1974 στην Κύπρο για τις θερινές διακοπές. Μαζί όμως ήρθε και το κάλεσμα της πατρίδας. Τουρκική εισβολή στο νησί! Γενική Επιστράτευση!

«Καλούνται όλοι οι στρατεύσιμοι να παρουσιαστούν στις μονάδες τους», ανάγγελλε το ραδιόφωνο. Έτσι, ο νεαρός φοιτητής έβγαλε τη λευκή ποδιά της Ιατρικής και φόρεσε την τιμημένη στολή του Έφεδρου Ανθυπολοχαγού των Τεθωρακισμένων, τη στολή του Ανθυπίλαρχου.

Μετά τα γεγονότα της εισβολής, έμαθε πως ο Δημήτρης ήταν αγνοούμενος. Χάθηκε στη θρυλική μάχη στο ύψωμα «Γρηγορίου». Μια μάχη, που η έκβασή της θα έκρινε πολλά και που θα σηματοδοτούσε το αποτέλεσμα της άνισης αναμέτρησης με τον Τούρκο εισβολέα. Έφιαξε και βρήκε τ' όνομά του στον κατάλογο των 1619 αγνοουμένων του '74.

Είκοσι οχτώ χρόνια μετά, είδε πρωτοσέλιδη τη φωτογραφία του στην εφημερίδα κάτω από τον τίτλο: «Το ρολοί σταμάτησε στις 12.50». Και τον υπότιτλο: «Κηδεύεται αύριο νεαρός ανθυπολοχαγός που σκοτώθηκε το 1974». Έπειτα διάβασε και την είδηση: «Ανάμεσα στους αγνοούμενους οι οποίοι αναγνωρίστηκαν με τη μέθοδο του DNA περιλαμβάνεται και ένας από τους άριστους αποφοίτους του Παγκυπρίου Γυμνασίου, ο οποίος τη σχολική χρονιά που αποφοίτησε σάρωσε τα βραβεία. Πρόκειται για τον Έφεδρο Ανθυπίλαρχο Δημήτρη Σταύρου ο οποίος πολέμησε και έπεσε μαχόμενος στις μάχες του Αεροδρομίου Λευκωσίας, σε ηλικία 22 ετών». Και λίγο παρακάτω: «Ο Δημήτρης σκοτώθηκε στις 16 Αυγούστου 1974 από βλήματα όλμου, 50 λεπτά μετά την κήρυξη της εκκελίρας».

Δεν μπορούσε να πιστέψει πως το παλικάρι ήταν νεκρό. Κι όμως, για 28 ολόκληρα χρόνια ο Δημήτρης ήταν θαμμένος στο Κοιμητήριο Λακατάμιας σε κοινό τάφο μαζί με άλλους γενναίους συμπολεμιστές του. Χωρίς τις δάφνες της τιμής που τους άξιζαν. Εκεί. Ξεχασμένοι. Αφημένοι στη δίνη του χρόνου και στο σαρωτικό της πέρασμα. Ένωσε οργή, αγανάκτηση. Εντελώς αυθόρμητα, ψιθύρισε τους στίχους του Ανδρέα Κάλβου.

Ω γνήσια της Ελλάδος/τέκνα. Ψυχαί που επέσατε/εις τον αγώνα ανδρείως/τάγμα εκλεκτών Ηρώων,/καύχημα νέον.

Σας άρπαξεν η τύχη/την νικητήριον δάφνην/και από μυρτιάν σας έπλεξεν/και πένθιμον κυπάρισσον/στέφανον άλλον.

Αλλ' αν τις αποθάνει/διά την πατρίδα, η μύρτος/είναι φύλλον ατίμητον/και καλά τα κλαδιά/της κυπαρίσσου.

Την επομένη μέρα πήγε στην κηδεία. Τυχαία, συνάντησε εκεί ένα συμπολεμιστή του παλικαριού. Τα έμαθε όλα από πρώτο χέρι.

– Ήμουν μαζί με τον Ανθυπίλαρχο Δημήτρη Σταύρου κατά τη διάρκεια της τουρκικής εισβολής, για δυο περίπου βδομάδες, στην περιοχή «Κολοκάση» παρά το ύψωμα «Γρηγορίου», κοντά στο Αεροδρόμιο Λευκωσίας. Πολεμήσαμε πλάι στα παιδιά της ΕΛΔΥΚ, στις επικές μάχες του '74. Ο Δημήτρης ήταν ο μόνος αξιωματικός του 212 Τάγματος Επιστράτευσης, που θυμάμαι να πολεμά με την ομάδα των απλών στρατιωτών όπου ανήκα κι εγώ. Μου έκανε εντύπωση η αγάπη και η στοργή με την οποία περιέβαλλε τους στρατιώτες του. Με εντυπωσίασε, ακόμα, η σεμνότητα και η ταπεινοφροσύνη του. Παρόλο που ήταν αξιωματικός, μας έκανε και το μεταφορέα. Μας έφερνε νερό να ξεδιψάσουμε, κουβαλούσε πολεμοφόδια για μας τους απλούς στρατιώτες. Εντύπωση μου έκανε, επίσης, το θάρρος του. Μας εμφύχωνε, μας έδινε κουράγιο και συνάμα, μ' ένα μοναδικό τρόπο, μας προστάτευε. Εκείνος πολεμούσε πάντα στην πρώτη γραμμή. Μας έδινε συμβουλές και οδηγίες πώς να πολεμούμε. Εγώ ήμουν του Πυροβολικού. Δεν ήξερα πώς να αντιμετωπίσω τον εχθρό από κοντινή απόσταση. Ήταν και άλλοι σαν κι εμένα. «Ο

Ανθυπίλαρχος Δημήτρης Σταύρου μας έκαμε ταχύρρυθμη εκπαίδευση», είπαμε όλοι. Και έτσι ήταν. Μέσα σε ελάχιστο χρόνο, μας δίδαξε τόσα πολλά. Όλοι παραδεχτήκαμε πως μας έκανε τέλειους πολεμιστές. Εάν δεν τον είχαμε κοντά μας, πολλοί από μας σήμερα θα ήταν νεκροί. Δεν μπορώ να πιστέψω πως εμείς σωθήκαμε κι εκείνος σκοτώθηκε.

Κάτι άλλο που δεν θα ξεχάσω ποτέ ήταν πως δεν άφηνε εκείνους που ήταν παντρεμένοι και είχαν οικογένειες να πολεμήσουν στην πρώτη γραμμή.

«Εσείς έχετε οικογένειες. Να μείνετε πίσω», τους έλεγε. «Εμείς οι ανύπαντροι θα πολεμήσουμε μπροστά». Και πήγαινε πάντα στην πρώτη γραμμή.

Σταμάτησε για λίγο να πάρει ανάσα. Και συνέχισε.

– Στη διάρκεια της δεύτερης φάσης της τουρκικής εισβολής, μάθαμε και γνωρίζαμε πολύ καλά πως στην περιοχή που πολεμούσαμε, στις προκεχωρημένες θέσεις του υψώματος «Γρηγορίου», θα γινόταν μεγάλο μακελειό, πως οι Τούρκοι θα μας έβαλλαν από παντού, πως θα ήταν πραγματική κόλαση. Κάποιοι είπαν να πάμε πίσω στις μονάδες μας. Όμως, ο Ανθυπίλαρχος Δημήτρης Σταύρου είπε: «Αν φύγετε, θα αφήσετε τους Τούρκους να προελάσουν ανενόχλητοι. Εδώ πρέπει να μείνουμε και να πολεμήσουμε. Πρέπει να σώσουμε τη Λευκωσία. Εγώ θα μείνω εδώ και θα τους αντιμετωπίσω».

Έμεινε και τους αντιμετώπισε γενναία. Μείναμε και πολεμήσαμε. Η Λευκωσία σώθηκε. Χάθηκε μέσα στους καπνούς της μάχης και δεν τον ξανάδα από τότε. Αυτά του είπε.

Έφερε όλα ετούτα στη μνήμη του πάλι. Κοίταξε και τους διπλανούς τάφους. Δίπλα από το Δημήτρη θαμμένα άλλα δύο παλικάρια. Ο Μιχάλης και ο Δώρος. Έπειτα σήκωσε το βλέμμα και ατένισε τις εκατοντάδες σταυρούς και τις επιτύμβιες πλάκες. Ξανακοίταξε και το μνημείο. Έπειτα πάλι τους τάφους. Εκατέρωθεν του μνημείου, μια σειρά από μαρμάρινες πλάκες. Χαραγμένα επάνω λόγια ηρωομαρτύρων της ΕΟΚΑ: του Γρηγόρη Αυξεντίου, του Κυριάκου Μάτση, των τεσσάρων του Λιοπετρίου, των παιδιών της αγχόνης. Χωρίς να το θέλει, πρόβαλε μπροστά του η εικόνα ενός άλλου μνημείου εκείνου της Ελευθερίας, που στήθηκε στην μνήμη του Αγώνα της ΕΟΚΑ 1955-1959. Η βάση του παριστάνει μια φυλακή με σιδερένια πύλη. Μέσα, στο βάθος κλεισμένος και φυλακισμένος ο κυπριακός λαός. Μορφές σκυθρωπές με χαραγμένα επάνω τους τα σημάδια της πολύχρονης δοκιμασίας. Κορμιά λυγισμένα από τη δοκιμασία τόσων χρόνων σκλαβιάς. Η πύλη της φυλακής μισάνοιχτη. Από εκεί εξέρχονται οι φυλακισμένοι. Εκατέρωθεν της πύλης δύο μικρές κλίμακες. Κάποιες φιγούρες στα σκαλοπάτια, φαίνεται να προχωρούν προς το φως της λευτεριάς. Είναι οι εκπρόσωποι του κυπριακού λαού: Οι αγρότες, οι αστοί, ο κλήρος, τα γυναικόπαιδα... Τα κορμιά εδώ, πιο στητά, το κεφάλι ψηλά και τα χέρια σηκωμένα προς τον ουρανό δοξάζουν το Θεό. Πάνω ακριβώς από την πύλη της φυλακής δύο παλικάρια, αγωνιστές του '55,

τραβούν με τα μυώδη δυνατά χέρια τους τις αλυσίδες της σκλαβιάς και σηκώνουν τα σίδηρα της φυλακής. Ωστόσο, η πύλη παραμένει μισάνοιχτη. Το μήνυμα στέλνεται ξεκάθαρο: Ο σκοπός του αγώνα του '55-59 δεν ολοκληρώθηκε. Οι Άγγλοι έφυγαν αλλά η ένωση με την Ελλάδα δεν έγινε. Στο πιο ψηλό σημείο του μνημείου, στέκεται μεγαλόπρεπα Εκείνη. Η Ελευθερία! Ντυμένη με ένα λιτό αρχαίο ελληνικό ένδυμα. Το κεφάλι της έχει μια ελαφρά κλίση προς τα κάτω, έτσι που το βλέμμα της να αγκαλιάζει με στοργή το βασανισμένο και συνάμα περήφανο κυπριακό λαό, που αγωνίστηκε με αυτοθυσία για να την κατακτήσει. Με τον πήχυ του αριστερού της χεριού σηκώνει με απaráμιλλη χάρη το χιτώνα της, ενώ το δεξί χέρι υπερυψωμένο δείχνει τον ουράνιο θόλο. Η Ελευθερία των Ελλήνων της Κύπρου. Χωρίς ρομφαία. Έτσι την έφτιαξε ο καλλιτέχνης, αφού έτσι αγωνίστηκε τότε ο ελληνικός λαός της Κύπρου για να την κατακτήσει. Χωρίς σπαθιά και όπλα. Μόνο με την δύναμη της ψυχής, την ατσαλένια θέληση και τη βαθιά πίστη στο Θεό.

Λίγο πιο κάτω, παρά το μνημείο, η μαρμάρινη πλάκα με την επιγραφή που λέει:

«Τόδε της Ελευθερίας μνημείον...

...εις μνημόσυνον των υπέρ ελευθερίας αγώνων του Κυπριακού Ελληνισμού και δη και εις τιμήν των αγωνισαμένων κατά τον απελευθερωτικόν αγώνα 1955-1959 αλλά και προς υπόμνησιν του χρέους των επερχομένων γενεών όπως εσαεί μάχωνται...»

Δύο μνημεία. Δύο σελίδες της νεότερης κυπριακής ιστορίας. Δύο μνημεία αγώνων του κυπριακού ελληνισμού, που στήθηκαν για να θυμίζουν στις νεότερες και στις επερχόμενες γενιές αλλά και σ' όλους μας, τις ζωές που χάθηκαν για να πραγματοποιηθεί το κυπριακό όραμα. Το όραμα της ελευθερίας, που κληροδότησαν στους Κυπρίους οι Έλληνες πρόγονοί τους. Αυτοί οι δύο ιεροί χώροι κρατούν ζωντανή την ιστορική μνήμη και αιώνια τη μνήμη των ηρωομαρτύρων της λευτεριάς.

«Ας μου επιτρέψει λοιπόν ο χρόνος να του αμφισβητήσω την ιδιότητά του πανδαμάτορα», σκέφτηκε. «Έτσι ακριβώς είναι, όπως το λέει κι ο ποιητής», είπε πάλι στον εαυτό του και φιθύρισε τους στίχους του Κάλβου.

Αλλ' ότε πλησιάσει/την γην όπου σας έχει/θέλει αλλάξει τον δρόμον του/ο Χρόνος, το θαυμάσιον/χώρα σεβάζων.

ΡΟΥΛΑ ΙΩΑΝΝΙΔΟΥ ΣΤΑΥΡΟΥ

Α' Βραβείο Διηγήματος στο 2ο Πανελλήνιο Λογοτεχνικό Διαγωνισμό (2010) που προκήρυξε ο Ελληνικός Πολιτιστικός Όμιλος Κυπρίων Ελλάδος.

ΜΕΛΕΤΕΣ

ΜΙΑΜΕ ΓΙΑ ΛΟΓΟΤΕΧΝΙΑ

Μιλήσαμε και σ' άλλες περιστάσεις για την απουσία αντικειμενικής λογοτεχνικής κριτικής στην Κύπρο, αλλά και γενικά στον ελληνικό χώρο.

Η απουσία αντικειμενικής λογοτεχνικής κριτικής όμως, είναι πιστεύουμε επί μέρους στοιχείο ενός ευρύτερου προβλήματος: της κρίσης που διέρχεται ή λογοτεχνία ως τομέας πολιτισμού, αφού όλες οι κρίσεις (οικονομική, περιβαλλοντική κτλ.) συνθέτουν τη μία και πρωταρχική: τη δεινή κρίση του ανθρώπου ως πνευματικού υποκειμένου και δημιουργού πολιτισμού.

Μ' αυτό το σκεπτικό μπορούμε να πούμε πως διέρχεται κρίση και η λογοτεχνία. Και γίνεται εμφανέστατη η κρίση αυτή στο ύλικό της τέχνης του λόγου, τη γλώσσα. Τη γλώσσα που δεν είναι κάτι άψυχο, αλλά ζωντανό, ανθρωπογενές, εξελισσόμενο. Η γλώσσα είναι πρώτιστος και μέγιστος παράγων πολιτισμού, βάση της ταυτότητας και της φυσιογνωμίας κάθε λαού κι αποτελεί την κορυφαία πολιτισμική εκδήλωση ενός Έθνους, γιατί μ' αυτή εκφράζει το πνευματικό του επίπεδο και την ιδιομορφία του. Γλώσσα και πολιτισμός συναυξάνονται κι αλληλοδιαμορφώνονται. Ίδιαίτερα, όταν πρόκειται για μιὰ τόσο μακρόβια γλώσσα όπως η ελληνική που έχει να επιδείξει, όχι ένα, αλλά σειρά πολιτισμών.

Η ελληνική γλώσσα όμως δεν αντιστέκεται όσο θα έπρεπε στο σύγχρονο γλωσσικό και πολιτισμικό ιμπεριαλισμό. Έμφανες σύμπτωμα παρακμής, ή φθορά των λέξεων που προκύπτει από την εξάρθρωση της αλληλοαναφοράς λέξης – νοήματος – όντος και που τη ζούμε σήμερα σε ποικίλες μορφές: ως αίσθηση του κενού – μεταμφιεσμένου λόγου, ως μετάλλαξη της σημασίας των λέξεων, ως φλυαρία, ασυναρτησία και συμβατική συρρίκνωση της γλώσσας που άλλοι αποκαλούν λεξιπενία κι άλλοι αλεξία.

Πιστεύουμε ακόμα πως η λογοτεχνία στον ελληνικό χώρο δέχεται καιρία πλήγματα από την κυριαρχία του κερδίου Έρμη και την κομματικοποίηση της Δημοκρατίας: Τα λογοτεχνικά προϊόντα κινούνται μέσα στο πνεύμα της αφθονίας μιᾶς ισοπεδωτικής βιομηχανικής παραγωγής που με σκληρό ανταγωνισμό επιδιώκει τη μέγιστη κατανάλωση – κι εδώ εμπλέκεται η λογοτεχνική κριτική, ή αυθεντία κι η διαφήμιση – με αποκλειστικό στόχο το κέρδος: το κέρδος σε χρήμα, προβολή και κάλυψη μιᾶς κενής δοξομανίας.

Η κομματικοποίηση στην Κύπρο έχει ξεπεράσει κάθε όριο: από το ποδόσφαιρο ως την παιδεία και τη φιλανθρωπία, το κόμμα εντέλλεται. Μέσα στο κόμμα συνηχεί βέβαια η ιδεολογία, ή ιδεοληψία, ή ομάδα, ή κλίμα κι' άλλα μικρόβια που διαβρώνουν τη Δημοκρατία.

Έχουμε λοιπόν, λογοτέχνες έλληνοκεντρικούς, συντηρητικούς, έθνικιστές και ξεπερασμένους και λογοτέχνες προοδευτικούς, μοντέρνους και λαοκρά-

τες. Έτσι ἐξηγείται πῶς ὀνόματα ὅπως ὁ Χρυσάνθης, ὁ Κώστας Μιχαηλίδης ἢ ὁ Κυριάκος Πλησῆς μὲν μόλις καὶ μετὰ βίας ἀναφέρονται.

«Σ' ἓνα κόσμο μονότροπης προόδου, καθὼς παρατηρεῖ ὁ Κώστας Χατζηαντωνίου, χωρὶς κανένα ἀξιοθετικὸ συνεκτικὸ δεσμό, χωρὶς καμιά κοινὴ παραδοχὴ καὶ πίστη στὸ κοινωνικὸ, ὑπερατομικὸ ἀγαθὸ, ἢ ἀλήθεια ἔχει ταυτιστεῖ μὲ τὴν ὑποκειμενικότητα».

Αὐτὴ τὴν ὑποκειμενικότητα ἐκφράζει κι ἡ αἰσθητικὴ τοῦ μεταμοντερνισμού μὲ τὴν ἔλλειψη κανονιστικοῦ κέντρου, τὸ ἀποσπασματικὸ, τὴν ἀσυνέχεια τοῦ χρόνου καὶ τοῦ ὕφους ποὺ ἀποδίδουν ἓνα ἀνάρθρωτο σύνολο, ἓνα συγκεχυμένο ἀμάλαγμα.

Χωρὶς ἀντικειμενικότητα ὅμως δὲν συγκροτεῖται ἀλήθεια καὶ πνευματικὴ ζωὴ, ἐκβάλλουμε στὸ Πιραντελικὸ «ἔτσι εἶναι, ἂν ἔτσι νομίζετε».

Μ' αὐτὰ τὰ δεδομένα ἡ λογοτεχνικὴ κριτικὴ γίνεται κάτι πολὺ-πολὺ δύσκολο.

Ὡστόσο ὁ Ἕλληνας λογοτέχνης, ἂν θεωρεῖ τὸν ἑαυτό του πνευματικὸ ἄνθρωπο, ὀφείλει νὰ διακρίνει τί εἶναι καλὸ καὶ τί κακὸ καὶ νὰ θέσει τίς δυνάμεις καὶ τὸ ταλέντο του στὴν ὑπηρεσία τοῦ ἀγαθοῦ «χωρὶς παραχώρηση στοὺς μεταμοντέρνους πειρασμοὺς τοῦ σχετικισμοῦ ποὺ ἀποσυνθέτουν τὴν ἐπιστημονικὴ συνέπεια καὶ διαχέουν τὴν εὐτέλεια». Ἄλλωστε τὸν ἀκολουθεῖ ἡ παράδοση αἰῶνων καὶ χιλιετιῶν ἀπὸ τὸν Ὅμηρο καὶ τὸ Θουκυδίδη ὡς τὸ Ρωμανὸ τὸ Μελωδὸ καὶ τὸν Σεφέρη.

ΑΝΔΡΕΑΝΗ ΗΛΙΟΦΩΤΟΥ

ΑΠΟΔΗΜΙΑ

*Ἡ ἰκεσία των ἀπλωμένων χειρῶν καθηλώνεται
στις αιχηρῆς λόγχες
των φραγμῶν τῆς ἐπικοινωνίας
παλινδρομήσεις ἐπώδυνες εἰσβάλλουν
χωρὶς ἐλπίδα ὑπέρβασης
ὅσο μικραίνει ὁ χρόνος
οἱ μέριμνες ἀλλοτριώνουν τίς θύμησες
καὶ ξεθωριάζουν τὰ αἰσθήματα
ἡ ἐγκατάλειψη ἐρποντας καταβροχθίζει
τὴν ὑπομονή
κι ὅλα παίρνουν τέλος με τοὺς γερανοὺς
ποὺ ἀποδημοῦν τὸ ἠλιοβασίλεμα.*

ΓΙΑΝΝΗΣ ΒΕΛΑΖΗΣ

Η ΝΑΥΜΑΧΙΑ ΣΤΟ ΝΑΒΑΡΙΝΟ

Για τη ναυμαχία στο Ναβαρίνο το μόνο που ξέρουμε οι περισσότεροι από εμάς, είναι πως αυτή σήμανε τη λήξη της επανάστασης του 1821 και τίποτε περισσότερο. Επειδή αυτή συνέβαλε πολύ στην ίδρυση του νεώτερου ελληνικού κράτους και επειδή αυτή η συμβολή της είναι μοναδική και αξεπέραστη από οποιονδήποτε άλλο μετέπειτα γεγονός θα προσπαθήσω να την περιγράψω μια και στις 20 του Οκτώβρη έχουμε την επέτειο του μεγαλειώδους αυτού γεγονότος.

Προτού αρχίσω, θα πρέπει να τονίσω πως εμείς οι νεώτεροι Έλληνες θάπρεπε τους τρεις ναύαρχους, τον Άγγλο Κόδρικτων, το Γάλλο Δεριγνύ και το Ρώσο Χεύδεν να τους κάνουμε μνημόσυνο κάθε φορά που γιορτάζουμε την εθνική μας επέτειο στις 25 του Μάρτη. Οι αρχαίοι ημών πρόγονοι είπαν και έγραψαν πολλά σοφά λόγια τα οποία ανακαλούμε στη μνήμη μας κατά την κατάλληλη περίπτωση. Στην περίπτωση της επανάστασης του 1821 και της ναυμαχίας στο Ναβαρίνο ισχύει το «προς γαρ το τελευταίον εκβάν έκαστον των πριν υπαρξάντων κρίνεται» δηλαδή σε ελεύθερη μετάφραση, το κάθε γεγονός αξιολογείται ανάλογα με το τελικό αποτέλεσμά του. Έτσι ακριβώς και η επανάσταση του 1821 θα μπορούσε να μην έχει κάποιο καλό αποτέλεσμα αν δεν είχε γίνει η ναυμαχία στο Ναβαρίνο. Είναι πολλά τα σενάρια για την τελική έκβαση της επανάστασης, αν δεν είχε συμβεί η καταστροφή του τουρκοαιγυπτιακού στόλου στο Ναβαρίνο. Πιθανόν να ελευθερωνόταν μόνο ο Μοριάς, και αυτός να ήταν φόρου υποτελής στο Σουλτάνο, ή πιθανόν να ελευθερώνονταν ο Μοριάς, η Αττική και μερικά νησιά του Αργοσαρωνικού και αυτά υπό την προστασία της Αγγλίας ή της Ρωσίας. Η ναυμαχία του Ναβαρίνου και τα επακόλουθά της έκαναν ώστε να ελευθερωθούν η Πελοπόννησος, η Στερεά και όλα τα νησιά του Αιγαίου, με εξαίρεση αυτά που βρίσκονταν κοντά στα μικρασιατικά παράλια και η Κρήτη, χωρίς οποιαδήποτε δέσμευση ή υποχρέωση του ελληνικού κράτους. Για μια μικρή περιγραφή της κατάστασης στην Ελλάδα και τη θέση της Ευρώπης σε σχέση με την επανάσταση πάντοτε καταφεύγω στο εξαιρετο βιβλίο του Σάμουελ Χάου. Ο Χάου ήταν Αμερικάνος (ΗΠΑ) γιατρός που ήλθε στην Ελλάδα και πήρε μέρος στην επανάσταση, γύρισε πίσω στην Αμερική από όπου και επέστρεψε πίσω στην επαναστατημένη Ελλάδα φέρνοντας χρηματική και άλλη βοήθεια. Στο εξαιρετο βιβλίο του «Σκιαγραφία της Ελληνικής Επανάστασης» (σελ. 490, εκδόσεις Εκάτη, Αθήνα 1997) γράφει πολλά τα οποία είναι άγνωστα στο ευρύ κοινό. Ανάμεσα στα άλλα γράφει για τα δάνεια και ποιοι και πώς τα έφαγαν και κακίζει διάφορους Αμερικανούς επιχειρηματίες ή βιομηχάνους οι οποίοι σε συνεργασία με κάποιους Έλληνες, έβγαζαν χρήματα από τις σάρκες της αιμάσσουσας Ελλάδας. Μερικές φορές τον διακρίνει προκατάληψη υπέρ κάποιων αγωνιστών ή πολιτικών και εναντίον κάποιων άλλων. Παρόλα αυτά το βιβλίο του αποτελεί έναν ύμνο για τους αγωνιστές του 1821 και στην Ελλά-

δα, η οποία σαν άλλος φοίνικας αναγεννιέται μέσα από τις στάχτες του. Ιδού πώς περιγράφει ο Χάου την κατάσταση στην Ελλάδα λίγο πριν την ναυμαχία στο Ναβαρίνο.

Έχουμε φτάσει στην πιο σκοτεινή περίοδο της Νεότερης Ελλάδας. Στην εποχή που οι Έλληνες ήταν κυριολεκτικά διαλυμένοι και εξουθενωμένοι. Το εμπόριο είχε σταματήσει επτά ολόκληρα χρόνια. Τα καράβια ήταν απογυμνωμένα από τα ξάρτια τους και τα σάπια σχοινιά έπεφταν στο κατάστρωμά τους. Οι έμποροι λογάριαζαν το λιγιστό κέρδος τους, για να δουν αν τους έφτανε για να φύγουν. Οι ναύτες είχαν γίνει πειρατές και επέδραμαν όπου έβρισκαν ευκαιρία. Οι στρατιώτες λαφυραγωγούσαν ανεμπόδιστα. Οι χωρικοί περιπλανιόνταν άστεγοι στα βουνά, απ' όπου έβλεπαν χέρσους και καμένους τους κάμπους, τα άλλοτε εύφορα χωράφια τους.... Οι Έλληνες έσβηναν πιο πολύ από τη δική τους αδυναμία παρά από τα πλήγματα των Τούρκων.

Όσα θα γράψω παρακάτω δεν είναι τίποτε άλλο από μια περίληψη του τελευταίου κεφαλαίου του βιβλίου του Χάου. Δυστυχώς ο χώρος εδώ δεν επιτρέπει την αναδημοσίευση του τελευταίου αυτού κεφαλαίου. Η περιγραφή είναι πολύ ζωντανή και οι εικόνες εξαιρετικές.

Στις 6 Ιουλίου του 1827 οι υπουργοί εξωτερικών της Βρετανίας, της Γαλλίας και της Ρωσίας υπόγραψαν συνθήκη για την ειρήνη και τη διευθέτηση της ελληνικής υπόθεσης. Αυτή η συνθήκη βρισκόταν σε πλήρη αντίθεση με τις προηγούμενες αποφάσεις των Μεγάλων Δυνάμεων οι οποίες μέχρι τότε είχαν ακολουθήσει την ακατανόμαστη πολιτική που σήμαινε «Οι Έλληνες είναι ανυπότακτοι υπήκοοι της Πύλης, ας την αφήσουμε να τους υποτάξει αν μπορεί.»

Αποτέλεσμα της συνθήκης της 6ης Ιουλίου 1827 ήταν η ναυμαχία στο Ναυαρίνο, η οποία έδωσε το τελειωτικό κτύπημα στην εκστρατεία του Ιμπραήμ στην Ελλάδα.

Ο τουρκοαιγυπτιακός στόλος ήταν αραγμένος στον κόλπο του Ναβαρίνου. Αυτός περιελάμβανε 70 πολεμικά σκάφη, τρία πλοία μάχης, πέντε των 54 κανονιών, 15 φρεγάτες, 25 κορβέτες και 2 μπρίκια. Τα άλλα ήσαν μικρά σκάφη και 40 μεταγωγικά και 6 πυρπολικά. Στις 20 του Οκτώβρη οι ενωμένοι στόλοι της Βρετανίας, Γαλλίας και Ρωσίας μπήκαν στο λιμάνι του Ναβαρίνου με σκοπό να υποχρεώσουν, χωρίς αιματοχυσία, τον Ιμπραήμ να σεβαστεί την υπόσχεσή του για διακοπή των επιθέσεών του στις ελληνικές θέσεις. Ο στόλος αποτελούνταν από 29 καράβια, δέκα πολεμικά, δέκα φρεγάτες, 4 μπρίκια και μερικές σκούνες.

Την είσοδο του ευρωπαϊκού στόλου στο λιμάνι ερμήνευσαν οι Τουρκοαιγύπτιοι σαν πρόκληση για ναυμαχία και άρχισαν να ετοιμάζονται για άμυνα μόλις πήραν διαταγή από τον ναύαρχο Μουαρέμ Μπέη. Μια βάρκα του ευρωπαϊκού στόλου που στάλθηκε προς ένα τούρκικο πλοίο για να το παρακα-

λέσει να μετακινηθεί, πυροβολήθηκε και μερικοί από τους άντρες της σκοτώθηκαν. Από αυτό το επεισόδιο άρχισε μια μικρή ανταλλαγή πυρών όμως ο Κόδρικτων ξαναέστειλε άλλη βάρκα με διαγγελέα για να πει στον Αιγύπτιο ναύαρχο πως δεν ήθελε πόλεμο. Όμως και πάλιν η βάρκα κτυπήθηκε και όλα τα πλοία του τουρκοαιγυπτιακού στόλου άρχισαν να βάλλουν κατά των ευρωπαϊκών πλοίων. Έτσι γενικεύτηκε η σύρραξη. Η ναυμαχία που άρχισε στις 3 το απόγευμα τέλειωσε στις 7 και έληξε όπως κάθε αγώνας όπου ο ένας διαθέτει μεγαλύτερη δύναμη και τυφλή μανία, αλλά ο άλλος ψυχραιμία, πειθαρχία και πολεμική τέχνη. Η καταστροφή του τουρκοαιγυπτιακού στόλου ήταν πλήρης. Γράφει ο Χάου:

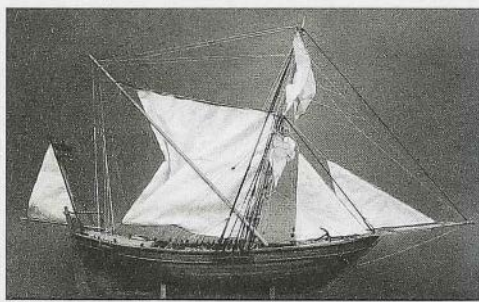
Τα νέα έφθασαν στ' ανακτοβούλια της Ευρώπης και προκάλεσαν έκπληξη και μεταμέλεια. Έφθασαν μέχρι το Σουλτάνο, που τον κατέθλιψαν και τον εξουθένωσαν κυριολεκτικά. Στο πρώτο ξέσπασμά του σ' όλη τη αυτοκρατορία ζητούσε να πνίξει τους άπιστους στο αίμα. Αλλά οι ενθουσιασμοί σταμάτησαν από αδυναμία. Η εποχή που η Τουρκία μπορούσε ν' αντιμετωπίσει μια ευρωπαϊκή δύναμη είχε περάσει ανεπιστρεπτί. Αλλά για την Ελλάδα, για την βασανισμένη Ελλάδα, τα νέα έφεραν την αναστολή του θανάτου της. Η χαρά και η αγαλλίαση γέμισαν κάθε καρδιά κι ο ενθουσιασμός κάθε στόμα...

Ολόκληρη η οθωμανική στρατιά έχασε το ηθικό της ύστερα από τη ναυμαχία. Τώρα η Ελλάδα είχε χαλυβωθεί και μόνη της θα εξακολουθούσε και θα έφθανε στο αίσιο τέλος, παρόλο που η ευρωπαϊκή ανάμιξη μπορούσε να θεωρηθεί ότι τελείωσε.

Ελπίζω πως έχω μπορέσει να διαφωτίσω τους αναγνώστες μου για τη σημασία της ναυμαχίας στο Ναβαρίνο και για την τεράστια επίδραση που είχε στα πράγματα των επαναστατημένων Έλλήνων.

(Με αφορμή το επεισόδιο αυτών των πυροβολισμών έχει γράψει ένα θαυμάσιο διήγημα ο Ηλίας Βενέζης).

ΓΛΑΥΚΟΣ ΑΝΤΩΝΙΑΔΗΣ

Η ΓΕΝΕΣΗ ΚΑΙ Η ΕΞΕΛΙΞΗ ΤΗΣ ΤΡΑΓΩΔΙΑΣ

ΟΡΙΣΜΕΝΕΣ ΠΡΩΤΕΣ ΑΠΟΨΕΙΣ

Υπάρχει ένα βεβαρημένο ιστορικό, όσον αφορά στην καταγωγή της τραγωδίας, –κατ' επέκτασιν δε και της κωμωδίας. Αν επτά πόλεις διεκδικούσαν τον Όμηρο στην αρχαία Ελλάδα, στον νεότερο κόσμο εκατοντάδες –ίσως– μελετητών, ερίζουν για την προέλευση του σπέρματος μίας αρχέγονης «πράξεως», η οποία θα απέβαινε σύντομα σε «τελεία» και έτσι θα παρέμενε ανά τους αιώνες στα πεπραγμένα του παγκοσμίου Θεάτρου.

Αυτήν την ποιητική και συνάμα ερμηνευτική τέχνη, την οποίαν ο John Milton, καταμεσής του 17ου αιώνα, αποκαλεί «εξαισία [να] περιδιαβαίνει θριαμβευτικά», πολλοί την γνώρισαν, πολλοί την αγάπησαν και πολλοί την μελέτησαν, χωρίς όμως, μέχρι και τις ημέρες μας, να μπορεί κάποιος –και ελλείψει αυθεντικών στοιχείων – να αποφανθεί περί της καταγωγής, τόσο της λέξεως, όσο και της διαμόρφωσής της. Και αν η τραγωδία διηγείται τη ζωή και τα πάθη (συμβάντα και πόθους), Θεών και Ανθρώπων, οπωσδήποτε η αρχέγονη ύλη της, δεν ήταν αυτή, ή παρόμοια.

Ο Lucien Goldmann, είναι αυτός ο οποίος θα καθορίσει την τραγωδία ως «ένα θέαμα υπό τη νόμιμη επίβλεψη μίας θεότητας», και το πλείστον των διατριβόντων, θέλει να πιστεύει πως όλα ξεκίνησαν από την λατρεία ενός Θεού και τους προς τιμήν του ύμνους. Άλλοι, εισδύοντες στο βαθύτερο μέρος του χρόνου, φτάνουν ως και τους αρχέγονους πρωτόγονους πολιτισμούς, όπου την θέση των Θεών κατείχαν φυσικά φαινόμενα και αντικείμενα, όπως ο ήλιος, η σελήνη, οι άνεμοι, οι ποταμοί, κ.ά., έτσι, ώστε να τους προσωποποιούν μέσα από την δική τους, ανθρώπινη, υπόσταση, κρυπτόμενοι –από σεβασμό,– πίσω από μάσκες, τις οποίες θα βρούμε στη συνέχεια σε τοτεμικά σύμβολα και πολύ αργότερα σαν προσωπεία των ερμηνευτών τραγωδίας και κωμωδίας, στο ελληνικό θέατρο. Οι ίδιοι αυτοί μελετητές, θα αποδώσουν την καταγωγή της τραγωδίας στους ύμνους και τους εξορκισμούς αυτών των Θεών, τους οποίους πρέπει να διατηρούν συνεχώς εξευμενισμένους, αλαλάζοντες γύρω από έναν προστατευτικό κύκλο χαραγμένο στο έδαφος, ή γύρω από το αναπαριστούν τον Θεό πρόσωπο, ή τον βωμό, –όπου αυτός υπήρχε.

Στην Αττική, όπου οι μέχρι σήμερα μαρτυρίες θέλουν να έχει εμφανισθεί, το πρώτον, η τραγωδία κι εκεί να έχει διαμορφωθεί ως τον τελευταίο βαθμό εξέλιξής της, ο Θεός, ο οποίος κατ' αποκλειστικότητα την διεκδικεί, είναι ο Διόνυσος, ένας Θεός ο οποίος φαίνεται να έρχεται από την μακρινή Ανατολή, εντελώς διαφορετικός από τους μέχρι τότε γνωστούς και αποδεκτούς του Ολύμπου, ο οποίος δεν αρέσκεται να κατοικεί το ίδιο με τους άλλους όρος (Όλυμπο), αλλά περιπλανάται επί των πεδιάδων και των αγρών, γονιμοποιώντας την άμπελον, μέσα από την επεξεργασία των καρπών της οποίας, προ-

σφέρει στους κοινούς θνητούς και πιστούς του τη μέθη και τη λησμοσύνη από τα προβλήματα τα οποία εσαεί τους απασχολούν.

Κατά την άφιξή του στις ελληνικές πόλεις, ο Θεός αυτός, είχε συνοδούς του έναν ολόκληρο θίασο από Σατύρους και Σιλινούς, οι οποίοι αρέσκονται στην τρυφή και παραδίδονται σε όργια, προκειμένου να ευχαριστήσουν εαυτούς και αλλήλους. Ανθρωπόμορφα κτήνη, οι ακόλουθοι του Θεού, εκμαύλιζαν τους ανθρώπους, οι οποίοι τους παραδίδονταν (ένεκα μέθης) άνευ όρων και ξεφάντωναν μαζί τους, επιδιδόμενοι σε βωμολοχίες και όργια, τόσο με τις Βάκχες, οι οποίες ακολουθούσαν τον Θεό, όσο και με άλλους ακολούθους του, όπως οι Πάνες⁽¹⁾, και κοινοί θνητοί. Οι ακόλουθοι δε του Διονύσου, οι οποίοι όπως και εκείνος, στεφάνωναν τα μέτωπά τους με κλάδους αμπέλου, είχαν κέρατα, πρησμένες κοιλιές, τριχωτά πόδια με οπλές αλόγου, ήσαν ερωτομανείς και έφεραν θύρσους –ένα κοντάρι, το οποίο στο επάνω μέρος του ήταν τυλιγμένο με φύλλα κισσού και είχε σχήμα ανδρικού μορίου.

Πίσω από τα φαινομενικά θρυλούμενα, υπήρχε φυσικά ο πραγματικός μύθος, της επιστροφής του ανθρώπου στην φύση. Ο Ιωάννης Συκουτρής μάλιστα, σημειώνει συγκεκριμένα: «*Η τραγωδία, εσχετίζετο με την διονυσιακή λατρεία που απέσπασε με πρωτόγονο ορμήν τους ανθρώπους από την συμβατικότητα της ζωής των πόλεων, δια να τους ξαναφέρει προς την μητέρα Φύσιν, να τους χαρίση την μέθη του κρασιού, της χαράς του υπαίθρου, όλων των χυμών της ζωής...*».

«Ανακαλύπτοντας» τον νέο Θεό, και τις απολαύσεις τις οποίες τους έταξε, οι κάτοικοι της Αττικής θεωρούσαν υποχρέωσή τους να τον τιμούν, ιδιαίτερα δε κατά την εποχή του τρύγου, όπου οι περισσότεροι Αθηναίοι εξέδραμον στα Μεσόγεια, τοποθεσία αγροτική, στην οποία είχαν τα αμπέλια τους για να τρυγήσουν. Εκεί, κατά το χρονικό διάστημα κατά το οποίο έμεναν, πέρα από την εργασία, υμνούσαν τον Θεό, του προσέφεραν θυσίες και κυρίως με τράγους, οι οποίοι φαίνεται να συνδέονταν με αυτόν, αφού και οι ακόλουθοί του ήσαν τραγοπόδαροι. Τα δε δέρματα των τράγων, προφανώς τα έραβαν και μέσα στους ασκούς, τους οποίους κατ' αυτόν τον τρόπον δημιουργούσαν, εναποθήκευαν τον οίνον, τον οποίον κατασκεύαζαν επί τόπου. Επιστρέφοντας δε εις το κλεινόν άστυ, με αρκετών ημερών πορεία, –αφού εβάδιζαν πεζοπορούντες–, μεταφέροντες μάλιστα επί κάρων τους ασκούς με τον οίνο και τα καλάθια με τα σταφύλια, πέραν των ύμνων τους οποίους ανέπεμπον προς τον Θεό Διόνυσο, αντάλασσαν μεταξύ τους σκωπτικούς στίχους, από την επανάληψη των οποίων –είναι πολλοί αυτοί, οι οποίοι το υποστηρίζουν– ξεκίνησε η «κωμωδία», της οποίας αναμφισβήτητα σαν λέξης, το δεύτερο συνθετικό εκφράζει την ωδή, ενώ το πρώτο καταδεικνύει την «έξοδο» – και αναμφισβήτητα όλα αυτά συνέβαιναν κατά την έξοδο των πολιτών από την πόλη της Παλλάδος. Η ίδια η λέξη «κώμος», άλλωστε, δηλοί την «διονυσιακή πομπή».

Κατά διαστήματα, οι οδοιπόροι σταματούσαν να ξεκουραστούν και ιδιαίτερα τα βράδια για να κατασκηνώσουν κάπου πρόχειρα και να κοιμηθούν. Εκεί, φαίνεται, είχαν συνήθειο να κατεβάζουν μερικούς ασκούς από τα αμάξια, να πίνουν κρασί, να χοροπηδούν επί των ασκών του τράγου⁽²⁾ και διασκεδάζοντες να υμνούν τον Διόνυσο. Από πολλούς δε τεκμαίρεται, ως εκ τούτου, ότι ο ορισμός «τραγωδία», ξεκίνησε από την σύνθεση της εκφράσεως «ωδή επί τράγου».

Στην συνέχεια, θα πρέπει να λάβουμε υπόψιν, ότι η μεγαλύτερη εορτή προς τιμήν του Διονύσου ήσαν τα *Ανθεστήρια*, πριν όμως από αυτά υπήρχαν τα *Λήνια* προς τιμήν του Ληναίου Διονύσου και σε ανάμνηση του πρώτου ληνού, όπως ονομάζονταν το πατητήρι των σταφυλιών. Στη συνοικία των Λιμνών, στα νότια της Ακροπόλεως, βρισκονταν ο Ναός του Ληναίου και μετά τις τελετές εκεί, οι πιστοί συμμετείχαν σε ένα συμπόσιο το οποίο προσέφερε η Πολιτεία και όπου μετά την απόλυτη κρασοκατάλυξη κινούσαν για την καρδιά της πόλης, χορεύοντας, πειράζοντας ο ένας τον άλλον, μεταμφιεσμένοι σε Πάνες, Σατύρους και Σιληνούς και εξυμνούσαν τον Θεό. Άλλοι βιάδιζαν με τα πόδια και άλλοι επάνω σε άμαξες, από όπου εικάζεται ότι προέρχεται και η έκφραση «τα εξ αμάξης», ανταλλάσσοντες πειράγματα και βωμολοχίες.

Όμως, ποιος μπορεί μετά βεβαιότητας να καθορίσει την ετυμολογία των προσδιορισμών και την καταγωγή των πράξεων, όταν ακόμη και ο Αριστοτέλης, πολύ πιο κοντά στη γένεση και των δύο, δεν προσδιορίζει επακριβώς στην «*Ποιητική*» του την προϊστορία της τραγωδίας και της κωμωδίας; Ούτε δε, μέχρι σήμερα υπάρχουν κάποια περισσότερα στοιχεία, τα οποία να έχουν έρθει στο φως και να μας έχουν διαφωτίσει περαιτέρω.

Άποψη πολλών ερευνητών είναι, πως κύριο ρόλο στην καταγωγή της τραγωδίας και της κωμωδίας διαδραμάτισε ο *διθύραμβος*, ο οποίος περιελάμβανε βακχικά χορικά τραγούδια, άλλοτε λυπηρά και άλλοτε χαρούμενα, ανάλογα με τις εποχές, κατά τις οποίες οι πιστοί τα απέδιδαν στον Θεό τους. Ταυτίζοντάς τον, δηλαδή με τη ζωή (όταν αναπτύσσεται η άμπελος) την Άνοιξη, και με τον θάνατο (όταν το κλήμα ξεραίνεται) τον Χειμώνα, το άσμα μεταβάλλονταν από εύθυμο σε θλιβερό και τανάπαλιν. Ο καθηγητής Murray, υποστηρίζει ότι «η μεν τραγωδία προήλθε από το τεχνικό και επαγγελματικό χορικό άσμα, η δε κωμωδία από τις χυδαιολογίες των αγροτικών εορτών στις αρχές του καλοκαιριού και του τρυγητού».

Άλλοι πάλι, όπως ο M. Croiset, ή ο Albin Lesky, συνδέουν απόλυτα την προέλευση της τραγωδίας με τις ιεροτελεστίες, τις αφιερωμένες στον Διόνυσο, ενώ κάποιοι άλλοι, προχωρούν ενδότερα και υποστηρίζουν την καταγωγή της, μέσα από τα ίδια τα *Ιερά Μυστήρια* τα αποδιδόμενα στον Βάκχο, όπως για παράδειγμα πράττουν και οι Ernst Howald, George Thomson, H. Webster, κ.ά., και όπου μία επανάληψη θα παρατηρήσουμε και μετά Χριστόν στα

«Μυστήρια» των Χριστιανικών Εκκλησιών, δρωμένων γύρω από την ζωή του Χριστού και των Αγίων.

Όμως, οι θεωρίες δεν σταματούν εδώ. Η φιλόσοφος Jane Harrison, μέσα από τις δικές της έρευνες, προσανατολίστηκε στο γεγονός, η τραγωδία να αποτελεί αρχικά το σύνολο τελετών, αφιερωμένων όχι στον Θεό Διόνυσο, αλλά στον Θεό Ενιαυτό. Με την σειρά του, ο άγγλος ελληνιστής W. Ridgeway εκφράζει την πεποίθησή του, ότι η τραγωδία έλκει την καταγωγή της από τους επιτάφιους θρήνους επί των μνημάτων των ηρώων. Ο γερμανός ελληνιστής Walker, πίστευε ότι το αρχαίο ελληνικό σατιρικό δράμα ήταν ένα πεζοποιημένο έπος και επάνω σε αυτό στηρίζονταν η τραγωδία.

Τέλος, ο Φρειδερίκος Νίτσε, μια μεγάλη φυσιογνωμία της ευρωπαϊκής διανόησης, προσπάθησε να αποδείξει σε ένα ολόκληρο βιβλίο του με τίτλο «*Η γέννηση της τραγωδίας*», πως αυτή διέπονταν από το πνεύμα της μουσικής, καθώς ο ίδιος ήταν επηρεασμένος από το μουσικό δράμα του Βάγκνερ, αποδίδοντας μάλιστα μέρος της καταγωγής, πέραν του Διονύσου και στον μουσηγέτη Απόλλωνα. Ο νεαρός τότε γερμανός φιλόλογος Wilamowitz, απάντησε στον Νίτσε με ένα φυλλάδιο υπό τον τίτλο «*Φιλολογία του Μέλλοντος*» και απέδειξε στην γερμανική φιλοσοφική κοινότητα πως οι θεωρίες του ήταν αβάσιμες.

Όμως, ο Διόνυσος, είχε κάποια σχέση με τον Απόλλωνα όπως είναι γνωστό και μάλιστα κατακτητική όταν είχε πάρει από τα χέρια του Θεού της Μουσικής και της Πρόρρησης το Μαντείο των Δελφών. Να αποτολμήσουμε, λοιπόν, χωρίς να θεωρηθεί θέσφατον, ότι, ίσως ο διθύραμβος προς τιμήν του Διονύσου –ο οποίος ακόμη και στην πρωτογονική ιερατική μορφή του «πατούσε» επάνω στον τροχαϊκό τετράμετρο, εφάλλετο, δηλαδή– στηρίζονταν υπό μέλους, το οποίο απέδιδε φωνητικά ο λαός εν χορώ (χορός στο αρχαίο δράμα).

Ας προσθέσουμε εδώ, πως σύμφωνα με τον Πλάτωνα –έστω κι αν την πληροφορία μας δίνει με κάποιο δισταγμό– ο διθύραμβος παρά τοις αρχαίοις, ήταν η αναπαράσταση της γέννησης του Θεού Διονύσου, ενώ ο Γιάννης Κορδάτος υποστηρίζει ότι περιελάμβανε την γέννηση, τα πάθη και τον θάνατο του Ζαγρέως, παρά το γεγονός ότι άλλες αρχαίες πηγές αναφέρουν πως ο τροχαϊκός τετράμετρος επένδυε ενθουσιώδη τραγούδια.

Ο Αριστοτέλης, συμπληρώνει ότι ο διθύραμβος, εμπειρείχε και την μίμηση των όσων αναφέρονταν, μέσα στις αφηγήσεις, ή υμνωδίες του. Άρα, λοιπόν, θα μπορούσαμε, μέσω των ρηθέντων, να προβούμε εύκολα στην διαπίστωση πως αυτή η μιμητική θέση, ήταν η απαρχή της τραγωδίας, αν τελικά είχαμε περισσότερα στοιχεία και λιγότερες αντιφάσεις από τους σύγχρονους ερευνητές.

Εν πάση περιπτώσει, και λαμβάνοντας υπ' όψιν τα μέχρι τούδε δεδομένα, δυνάμεθα να προχωρήσουμε ευχερέστερα στον προσδιορισμό της εξέλι-

ξης της δομής της αρχαίας ελληνικής τραγωδίας-κωμωδίας, έστω και αν παρεκκλίνουμε στα σημεία.

Εν αρχή, λοιπόν, ην ο χορός, ο οποίος θα μπορούσε να κατείχε και θέση αποκριτική, καθώς αρχικά θα απαντούσε στον Εξάρχοντα, όπως ακριβώς συμβαίνει σήμερα –και ανέκαθεν– στις εκκλησίες, όπου ο Ιερέας τελεί την θεία λειτουργία και αποκρίνονται οι ψάλτες, –όπου άλλωστε, η θρησκευτική τελετουργία, ελάχιστα έχει αλλάξει κατά το τυπικόν της στο πέρασμα του χρόνου. Φαίνεται δε, πως τόσο οι αναπαριστώμενοι διθύραμβοι, αρχικά, ως και τα σκωπτικά επί των καθημερινών γεγονότων – όταν δεν υπήρχε λόγος να τιμηθεί ο Θεός εν πορεία, όσο και στην συνέχεια κάποια άλλα δρώμενα, τα οποία θα έπρεπε να αναγγελθούν στους πολίτες-θεατές– θα ελάμβαναν χώρα σε κάποια πλαγιά των λόφων, τους οποίους διέθετε το άστυ, και όπου ο απαγγέλλων θα εστέκετο όρθιος, ώστε να τον θεάται το κοινό και κατά περίπτωση να του απαντά (επωδός).

Πάντα κατά προσέγγιση της πορείας εξέλιξης, –ώσπου να υπάρξουν ιστορικές μαρτυρίες –, σύντομα τον «ρήτορα», πλαισίωσε ο ως εξ επί τούτου χορός, ο οποίος στην μεν κωμωδία παρίστανε μέρος του Θιάσου του Διονύσου, στην δε τραγωδία, η οποία είχε αρχίσει να λαμβάνει σοβαρότερη μορφή, διατηρούσε συμβουλευτική θέση. Κι εδώ, θα πρέπει να σημειωθεί η υπόθεση, κατά την οποίαν ο Εξάρχων, ο οποίος κατόπιν μετατρέπεται σε υποκριτή, να είναι ο αρχικός Ιερέας του Διονύσου, ο οποίος απευθύνεται στο χριστεπώνυμο πλήθος.

Ο Θέσπις, τραγικός δραματουργός από την Αιγηΐδα φυλή του Δήμου Ικαρίας των Αθηνών, εικάζεται ότι ήταν ο πρώτος, ο οποίος αντικατέστησε τον μονωδό των χορών, ο οποίος παρευρίσκονταν στις εορτές του Διονύσου, με τον «ένα» υποκριτή, αυτόν, ο οποίος από μια δεδομένη στιγμή κι εντεύθεν μπορούσε να υποδύεται διάφορα πρόσωπα, αλλάζοντας μάσκες. Το 536 π.Χ., ο Θέσπις, κατάρτισε θίασο με φορητή σκηνή, την οποία φόρτωνε επάνω σε μία άμαξα και περιόδευε σε όλους τους Δήμους της Αττικής. Επινόησε ακόμη το «προσωπείο», το οποίο αρχικά κατασκευάζονταν από απλό ύφασμα, και το βάψιμο των υποκριτών, ενώ στα διαδραματιζόμενα, εισήγαγε τον πρόλογο και την έξοδο ή «ρήσιν».

Αρχής γενομένης, να ξεφύγει ο διθύραμβος από την ιεροτελεστία και τους ασκολιασμούς, η διαμόρφωση της τέχνης, αλλά και της τεχνικής του Θεάτρου, ήταν πλέον δεδομένη. Τα δύο προϋπάρχοντα εν γενέσει είδη, ήτοι της κωμωδίας και της τραγωδίας, ήσαν ελεύθερα να ακολουθήσουν το καθένα τον εξελικτικό δρόμο του, αλλά εν πάση περιπτώσει, στενά συνδεδεμένα σαν έκφραση.

Εξ αρχής και στην συνέχεια, με την πρόσθεση δευτέρου (από Αισχύλο), τρίτου (από Σοφοκλή) και άλλων υποκριτών⁽³⁾, από μηχανής Θεών, κατασκευές σκηνών, παρόδων, θυμελών, κ.ά., η βαρύτητα δόθηκε πλέον σε αυτά

καθ' εαυτά τα συγγραφικά δημιουργήματα, τα οποία, φαίνεται, να έχαιραν μεγίστης εκτιμήσεως, αφού και αγώνες γι' αυτά ελάμβαναν χώρα, σαν ολυμπιάδες του πνεύματος, όπου κάθε συγγραφέας μπορούσε να μετέχει με τρεις τραγωδίες και μία κωμωδία, ενώ θεωρούντο παραλλήλως και σαν βάσεις εκπαιδεύσεως των νέων. Υπήρξε δε –από κάποια στιγμή και έπειτα– υποχρεωτική δια νόμου η χορηγία των παραστάσεων από εύπορους Αθηναίους –αργότερα δε επεξετάθη και σε όλη την Ελλάδα.

Σύμφωνα με τον Αριστοτέλη, η τραγωδία αντιμετωπίζει την εξιστόρηση καθημερινών γεγονότων. Στην πραγματικότητα, και κατά την εποχή της ακμής της –αυτήν, την οποία σύμφωνα με τα στοιχεία μας, θεωρούμε ακμή της– η τραγωδία, ασχολείται με ήρωες της ανθρώπινης ζωής, πρόσωπα κυρίως ηρωικά, ή Γενάρχες, Βασιλείς και Άρχοντες, οι οποίοι «πάσχουν» ένεκα πολλών και διαφόρων συμπτώσεων και τους οποίους καταδιώκουν Θεοί και Ερινύες, ή σώζουν κυριολεκτικά την τελευταία στιγμή από μηχανής Θεοί. Και για τον Αριστοτέλη, είναι αυτή, η οποία διαθέτει «περισσότερο φιλολογικό και σοβαρό χαρακτήρα από την ιστορία», την ίδια.

Αντίθετα, ο Πλάτων, βρίσκει την τραγωδία κάθε άλλο παρά «πραγματιστική», απόμακρη της φιλοσοφίας, πέρα από κάθε υπαρκτή Ιδέα, και την αντιλαμβάνεται να γεννά στον θεατή πολλά και επικίνδυνα πάθη. Κι ο Αριστοτέλης επιστρέφοντας, πρεσβεύει πως η τραγωδία επιφέρει την κάθαρση, γιατί με τα συναισθήματα οίκτου και φόβου, τα οποία ενίοτε προκαλεί, προτρέπει στη λύτρωση και την αναθεώρηση αυτών των συναισθημάτων.

Είναι μεγάλη η απώλεια της έλλειψης περισσότερων στοιχείων για την γένεση και σταδιακή εξέλιξη της τραγωδίας –και της κωμωδίας παράπλευρα– ενώ τα κείμενα τα οποία βρέθηκαν καλύπτουν περιορισμένο χρονικό διάστημα και περιορισμένα πρόσωπα συγγραφέων.

Εντύπωση πάντως προκαλεί ότι η τραγωδία, σαν θεατρικός λόγος, δεν έπαψε να συγκινεί ακόμη και μέχρι τις ημέρες μας τον άνθρωπο, ο οποίος από τη μία πλευρά αρέσκεται να παρακολουθεί τα πάθη ανθρώπων τε και Θεών, έτσι όπως τα απέδωσαν συγγραφικά οι αρχαίοι έλληνες τραγωδοί, από την άλλη δε, και κατά το κύλισμα του χρόνου, συνεχίζει να παράγει τραγωδίες μέσα από νεότερους συγγραφείς, όπως ο Σαίξπηρ, ο Κορνέϊγ, ο Ρακίνας, ο Κλωντέλ και άλλοι, οι οποίοι είτε βασιζονται και αναπαράγουν παλαιότερους μύθους, είτε δημιουργούν νεότερους, ενώ μεταγενέστεροί τους, προσπαθούν να παραγάγουν εξ ιδίων τραγικά γεγονότα, προσαρμοσμένα στο θέατρο.

Δυστυχώς, κατά τις ημέρες μας, η αρχαία τραγωδία, καθώς και τα παράγωγά της, αποτελούν ένα σχεδόν αποξεχασμένο υλικό γραμματείας, όμως το γεγονός αυτό, είναι αποτέλεσμα ενός άλλου, τραγικότερου γεγονότος, σύμφωνα με το οποίο οργανωμένα κέντρα αποσταθεροποίησης της πνευματικότητας των κατοίκων του πλανήτη, προβάλλουν με ζήλο απαξιωτικές πο-

λιτιστικές καρικατούρες, με απώτερο σκοπό την σύνθλιψη και τον αφανισμό κάθε πνευματικού παράγοντα. Έτσι, η τραγωδία, γνωρίζει σήμερα μία οπισθοδρομική στασιμότητα, η οποία ευχόμεθα να είναι περαστική και το νέο, μελλοντικό απαύγασμα του πνεύματος, να δώσει και νέα ώθηση στην εξέλιξη της τραγωδίας.

ΝΤΙΝΟΣ Σ. ΚΟΥΜΠΑΤΗΣ

ΠΑΡΑΠΟΜΠΕΣ

1. «Πάνες» στην Σπάρτη ονόμαζαν τους ίδιους τους Σατύρους.
2. Η πράξη αυτή, ονομάζονταν «ασκολιασμός».
3. Ως φαίνεται ονομάζετο «αποκριτής», ένεκα του ότι αποκρίνονταν στα ερωτήματα, τις αμφιβολίες και τα κελεύσματα του χορού, ο οποίος εκπροσωπούσε τον λαό.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

- Αλανρτάις Νίκολ «*Η Παγκόσμια Ιστορία του Θεάτρου*»
 Adrian Poole “*Tragedy, a Very Short Introduction*”.
 Παναγή Λεκατσά «*Η καταγωγή των θεσμών, των εθίμων και των δοξασιών*».
 Albin Lesky «*Η Ελληνική Τραγωδία*».
 Γιάννη Κορδάτου «*Η αρχαία τραγωδία και κωμωδία*».
 Jane Harrison “*On the ritual forms preserved in Greek Tragedy*”.
 Fr. Nietzsche “*Η γέννηση της τραγωδίας*”.

ΤΟΥ ΕΥΦΡΑΤΗ

*Δεν σε άγγιξαν οι αμμοθύελλες του Ευφράτη
 οι «έξυπνες» βόμβες
 το βαλς του θανάτου.*

*Δεν άκουσες
 το ρέκβιεμ
 για επερχόμενη συν-τέλεια.
 Συ στην εντέλεια
 προσωποποίηση φιλαρέσκειας
 συνεχίζεις να σκορπάς αφθονία υπο-σχέσεων
 να συλλέξεις αποδοχές
 στο κομπολόι της ξεγνοιασιάς
 Η ζωή σου μία Νίκη
 Μόνο που κανένας δε θα υπάρξει
 να χειροκροτήσει.*

ΜΑΚΗΣ ΑΠΟΣΤΟΛΑΤΟΣ

ΜΝΗΜΕΙΑΚΗ ΕΚΔΟΣΗ ΓΙΑ ΤΟΝ ΜΕΓΑΛΟ ΣΚΗΝΟΘΕΤΗ

ΜΙΧΑΛΗΣ ΚΑΚΟΓΙΑΝΝΗΣ - ΚΙΝΗΜΑΤΟΓΡΑΦΟΣ

Ο σκηνοθέτης Μιχάλης Κακογιάννης γεννήθηκε στη Λεμεσό της Κύπρου το 1923 και πολιτογραφήθηκε Έλληνας του κόσμου. Ανήσυχη προσωπικότητα από τα νιάτα του παρουσίαζε καλλιτεχνικές τάσεις λανθάνουσας μορφής οι οποίες αργότερα φούντωσαν και κάλυψαν την ενεργητικότητά του, αναδεικνύοντάς τον ως έναν από τους μεγαλύτερους σκηνοθέτες.

Η οικογένειά του τον προόριζε για δικηγόρο, ο ίδιος ενστερνίστηκε προς στιγμήν την γονεϊκή επιθυμία, σπούδασε νομικά στο Λονδίνο, αλλά γρήγορα εγκατέλειψε την φιλοδοξία αυτή, όταν για λόγους βιοποριστικούς μπλέχτηκε με το Β.Β.С. και τον κόσμο της τέχνης. Ο αποκλεισμός του στο Λονδίνο στην περίοδο του πολέμου και η ανάγκη να εργαστεί, απέκλεισε το ενδεχόμενο επιστροφής του στην Κύπρο για δικηγορία. Έτσι τον απορόφησε η καλλιτεχνική δημιουργία που τον κατέστησε γνωστό σ' ολόκληρο τον κόσμο, τόσο για τις σπουδαίες ταινίες που δημιούργησε, όσο και για τις σκηνοθεσίες του στα θεατρικά έργα.

Βγαίνοντας στη σύνταξη στα ογδόντα τέσσερα χρόνια του, ο Κακογιάννης έκανε μια καινούργια αρχή, δημιουργώντας το «Ίδρυμα Μιχάλης Κακογιάννης» στην οδό Πειραιώς, όταν αγόρασε ένα μεγάλο οικοπέδο από την Εθνική Τράπεζα, που πάνω του όρθωσε ένα σύγχρονο Πολιτιστικό Πολυχώρο, ποικίλων πνευματικών και καλλιτεχνικών χρήσεων. Το ίδρυμα αυτό δεν έχει τον χαρακτήρα Μαυσωλείου αλλά αποτελεί έναν δυναμικό χώρο πολιτισμικής έκφρασης.

Στα πλαίσια της λειτουργίας αυτής αλλά και της παράλληλης ανάδειξης του έργου του ιδρυτή, το Ίδρυμα κυκλοφόρησε ένα μνημειακό τόμο, μεγάλων διαστάσεων όπου παρουσιάζονται όλα τα κινηματογραφικά έργα του σκηνοθέτη με πλουσιώτατο φωτογραφικό υλικό από το Αρχείο του Κακογιάννη και συμπυκνωμένο σχολιασμό των έργων. Ένα πανόραμα των οραματισμών και των καλλιτεχνικών πραγματώσεων του Κακογιάννη που με την νεορεαλιστική οπτική που διέθετε διαμόρφωσε την καινούργια κινηματογραφική αισθητική που αποδέσμευσε τον κινηματογράφο από τη φάρσα και το μελό.

Το μεγαλειώδες αυτό Λεύκωμα φέρει τον τίτλο: «Μιχάλης Κακογιάννης - Κινηματογράφος» (Εκδοτική Επιμέλεια ΜΙΑΗΤΟΣ, Αθήνα 2010, σ.σ. 402).

Η έκδοση προλογίζεται με σύντομα αλλά μεστά σημειώματα από τους Μίκη Θεοδωράκη, Άγγελο Δεληβοριά, Κάτια Δανδουλάκη, Γιώργο Γεωργή, Γ. Μπαμπινιώτη, Μιχάλη Πιερή, Ανδρούλα Βασιλείου και τον Πρόεσβη της Κυπριακής Δημοκρατίας Ιωσήφ Ιωσήφ.

Ο Μιχάλης Κακογιάννης έχτισε μόνος του την καριέρα του, διατηρώντας

πάντα την αυτονομία του, μη εντασσόμενος σε ασφυκτικούς αισθητικούς και και κοσμικούς κλοιούς, ως το βαθμό που αρνήθηκε να ενταχθεί στα κυκλώματα του Χόλυγουντ.

Η αφορμή που κατέβηκε στην Ελλάδα ήταν η γνωριμία του με τον Τάκη Χόρν και την Έλλη Λαμπέτη και η ευκαιρία που του δόθηκε να γυρίσει το 1954 την ταινία «Κυριακάτικο Ξύπνημα», με συμπρωταγωνιστές τον Γιώργο Παππά, την Τασώ Καβαδία και την Σαπφώ Νοταρά. Με την ταινία αυτή ο Κακογιάννης σηματοδοτεί την νέα εποχή για την Ελληνική έβδομη τέχνη, βγάζοντας τον Ελληνικό κινηματογράφο από το τέλμα της προχειρότητας και της άκομψης φάρσας. Ενδελεχής αφήγηση, λεπτή ψυχολογική προσέγγιση και μαζί με το ρυθμό και την τεχνική, αποτελούν τα προτερήματα της ταινίας. Η ταινία εκείνη τοποθέτησε την Ελλάδα στον διεθνή ορίζοντα.

Ακολούθησε η «Στέλλα», το 1955, σε σενάριο και σκηνοθεσία του Κακογιάννη από έργο του Ιάκωβου Καμπανέλη «Η Στέλλα με τα κόκκινα γάντια». Στην ταινία αυτή αποδείχθηκε το πληθωρικό ταλέντο της Μελίνας Μερκούρη και του Γιώργου Φούντα, που τους πλαισίωναν εκλεκτοί ηθοποιοί του Ελληνικού θεάτρου και κινηματογράφου. Με αυτό το έργο ο σκηνοθέτης παρουσιάζει την ανυποχώρητη και ανυπότακτη γυναίκα που θέλει να ζει ελεύθερη, όπως αυτή θέλει, χωρίς να υποτάσσεται σε δεσμευτικά κοινωνικά σχήματα. Αυτήν την ελευθερία που την πλήρωσε με τη ζωή της στην αγκαλιά του εραστή της. Στο πρόσωπο της Μελίνας ο Κακογιάννης βρήκε την ιδανική ερμηνεύτρια της ηρωίδας που ενσαρκώνει το μύθο της ελευθερίας σύμφωνα με τον οποίο η γυναίκα παίρνει συνειδητά στα χέρια της την ευθύνη της ζωής της. Ήταν το πρώτο ελληνικό φιλμ που συζητήθηκε σοβαρά στο εξωτερικό.

«Το κορίτσι με τα μαύρα» του 1956 με τους Λαμπέτη, Χορν, Φούντα, Ελένη Ζαφειρίου, Νότη Περγιάλη και άλλους πήρε τη Χρυσή σφαίρα στο Φεστιβάλ Καννών. Η ταινία αυτή όπως σωστά χαρακτηρίστηκε ήταν μια ωραία ταινία, φλογερή και μαζί πικρή, υψηλού ύφους, από τα έργα που κάνουν αίσθηση με την ειλικρίνεια και τη λιτότητά τους.

Με το «Τελευταίο Ψέμα» του 1958 ο Κακογιάννης επανήλθε στο Φεστιβάλ Καννών, με την Έλλη Λαμπέτη, Μιχάλη Νικολινάκο, Δημ. Παπαμιχαήλ, Ελένη Ζαφειρίου κ.ά. Η ταινία παίρνει θέση ανάμεσα στα έργα του κινηματογράφου και καθιερώνει τον σκηνοθέτη ως έναν από τους σημαντικότερους καλλιτέχνες της εποχής του. Οι κριτικές τόσο στην Ελλάδα όσο και στο εξωτερικό είναι διθυραμβικές.

Το 1959 γυρίζει την «Ερόϊκα» σε δικό του σενάριο βασισμένο στο μυθιστόρημα του Κοσμά Πολίτη, που είχε πολλές διακρίσεις. Το έργο σχετιζόταν με τα μικρά και μεγάλα δράματα της Εφηβείας.

Το 1961 δημιουργεί το «Χαμένο Κορμί» με ξένους ηθοποιούς και συντελεστές, ενώ το 1962 εμφανίζει την «Ηλέκτρα» με μουσική Μίκη Θεοδωράκη

και την Ειρήνη Παππά, Γιάννη Φέρτη, Αλέκα Κατσέλη, Νότη Περγιάλη στους πρωταγωνιστικούς ρόλους. Εδώ ο Κακογιάννης κάνοντας καταβύθιση στα άδυτα της Τραγωδίας μας έδωσε ένα αριστούργημα. Ο τραγικός λόγος ενσαρκώθηκε με απόλυτη αρμονικότητα στην κινηματογραφική ταινία. Η ερμηνεία της Ειρήνης Παππά που κατέστη η Ηγερία του Μιχάλη Κακογιάννη. Με την «Ηλέκτρα», ο σκηνοθέτης θέλησε να δώσει τα απαύγασμα της Ελληνικότητας. Η σκηνοθεσία του ξαναδίνει σ' αυτήν την ταινία όχι μόνο το μεγαλείο αλλά και τη συναισθηματική της δύναμη.

Ο «Ζορμπάς», του 1963-64, που πήρε τρία βραβεία Όσκαρ και έτυχε και πολλών άλλων διακρίσεων, στηρίχτηκε πάνω στο μυθιστόρημα του Νίκου Καζαντζάκη «Ο βίος και η Πολιτεία του Αλέξη Ζορμπά». Με την εμβληματική μουσική του Μίκη Θεοδωράκη, την απαράμιλλη φωτογραφία του Walter Lasally και την ερμηνεία του Άντονι Κουήν που βασανίστηκε στα χέρια του Κακογιάννη για να δημιουργήσει το επιθυμητό υποκριτικό αποτέλεσμα, την αρχαϊκής ελληνικής ομορφιάς και ερμηνεία της Ειρήνης Παππά, και των λοιπών συντελεστών, έκαναν την ταινία ανάρπαστη σ' ολόκληρο τον κόσμο.

Το 1966-67 γύρισε μια ακόμη ταινία με πολλούς ξένους συντελεστές και με μουσική του Μίκη Θεοδωράκη. Ήταν το «Όταν τα φάρια βγήκαν στη Στεριά».

Το 1971-72 πραγματοποίησε στο εξωτερικό και πάλι, λόγω δικτατορίας, την δεύτερη ταινία της τριλογίας του αρχαίου δράματος, τις «Τρωάδες» με ξένους ηθοποιούς και με συγκλονιστική μουσική του Μίκη Θεοδωράκη, τότε που οι Έλληνες νικητές της Τροίας, έβαλαν σε κλήρο της Τρωαδίτισσες για να τις μοιραστούν και να τις φέρουν σκλάβες στην Ελλάδα. Ήταν η τραγωδία που ανάγκασε τον Αντρέ Μαλρώ να γράψει: «Υπάρχουν δίκαιοι πόλεμοι, δεν υπάρχουν όμως δίκαιοι στρατοί». Οι «Τρωάδες» του Κακογιάννη είναι ταινία σκληρή, απλή, αληθινή. Ο σκηνοθέτης αξιοποιώντας το λόγο του Ευριπίδη και τη συνακόλουθη δύναμη του κειμένου, στήνει την υπέροχη ομορφιά των εικόνων έτσι σκληρές όπως είναι και βίαιες μέσα στη γύμνια του τοπίου. Είναι η γύμνια της εικόνας, η γύμνια του τραγικού, η γύμνια της βίας και του πεπρωμένου των ανθρώπων, όπως εύστοχα έγραψε στο FIGARO ο μεγάλος συγγραφέας του Θεάτρου Ευγένιος Ιονέσκο. Η βία των στρατιωτών η τραγική μοίρα και ο θρήνος των γυναικών της Τροίας σε μια κινηματογραφική αποθέωση του Μιχάλη Κακογιάννη.

Η Εκάβη, η Ανδρομάχη, η Κασσάνδρα, και οι εκατοντάδες των Τρωαδίτισσών γυναικών με κυρίαρχη την Ελένη που την υποδύθηκε η εκφραστική μορφή της Ειρήνης Παππά.

Η κινηματογραφική τριλογία του αρχαίου δράματος του Μιχάλη Κακογιάννη κλείνει με την «Ιφιγένεια» (1976-77), με φωτογράφο πλέον τον Γιώργο Αρβανίτη, μουσική του Θεοδωράκη, σκηνικά-κουστούμια του Διονύση Φωτόπουλου και ερμηνευτές την Ηγερία του και πάλι Ειρήνη Παππά, την Τατιάνα Παπαμόσχου, τον Κώστα Καζάκο και μια πλειάδα άλλων Ελλήνων ηθοποιών.

Ένα χρόνο πριν την «Ιφιγένεια» γύρισε ως ντοκιμαντέρ την ταινία «Αττίλας '74». Με αφήγηση και μοντάζ δικό του, θέλοντας να προβάλει ευρύτερα το περιεχόμενο της βάνουσης εισβολής του Αττίλα στο νησί του.

«Η Γλυκειά Πατρίδα» (1985-86) ήταν η επόμενη ταινία του Κακογιάννη. Η μουσική επένδυση ήταν του Σταύρου Ξαρχάκου και η πλειονότητα των ηθοποιών ξένοι και μαζί τους και η Ειρήνη Παππά, Κάτια Δανδουλάκη, Γιάννης Βόγλης, Δημ. Πουλικάκος και Μπέττυ Βαλάση. Με την ταινία αυτή ο Κακογιάννης μεταφέρεται από την αρχαία Τραγωδία στο σύγχρονο δράμα. Γυρίζοντας τη «Γλυκειά Πατρίδα» ο σκηνοθέτης εξοφλούσε ένα χρέος που είχε από τον καιρό της Χούντας και της ανελεύθερης πατρίδας. Είναι ένα κινηματογραφικό δοκίμιο για τις συνθήκες του ανθρώπου και για την Ελευθερία.

Το 1992 σκηνοθέτησε την ταινία «Πάνω, κάτω και πλαγίως». Πρόκειται για μια κωμωδία που καταγράφει τη σύγχρονη πραγματικότητα. Σ' αυτήν τα κωμικά πρόσωπα δεν περνάνε καλά, οι θεατές γελάνε μ' αυτά, τα οποία περνούν όλα τα δεινά που περνάει ένας κάτοικος της σύγχρονης Αθήνας. Ο Κακογιάννης όταν έγραφε το σενάριο, όταν επέλεγε τους ηθοποιούς κι όταν σκηνοθετούσε την ταινία αυτή, βρισκόταν σε μεγάλα κέφια. Αλλιώς δεν εξηγείται η φρεσκάδα της, το αβίαστο γέλιο που σκορπά και η ανάλαφρη διάθεση που σε κυριεύει. Ερμηνευτές και πάλι η Ειρήνη Παππά, ο Στράτος Τζώρτζογλου, ο Πάνος Μιχαλόπουλος, η Ελένη Γερασιμίδου και πολλοί άλλοι.

Τελευταία του ταινία «Ο Βυσινόκηπος» σε σενάριο δικό του από το ομώνυμο έργο του Άντον Τσέχωφ, με τη μουσική του Τσαϊκόφσκι και τα σκηνικά και κουστούμια του Διονύση Φωτόπουλου, και με ηθοποιούς ξένους. Ο Κακογιάννης μοιρασμένος μια ζωή ανάμεσα στη σκηνοθεσία θεάτρου και κινηματογράφου, είχε την ικανότητα να εμπνευσθεί από το έργο του Τσέχωφ και να φτιάξει την πιο ενδιαφέρουσα ίσως κινηματογραφική παραγωγή του «Βυσινόκηπου».

Ο Κακογιάννης βρήκε στο έργο αυτό ένα πρόσφορο πεδίο έκφρασης που βασίζεται αφενός στον πηγαίο λυρισμό και αφετέρου στην αντίθεση που μπορεί να συνδέει τον συγγραφέα με τον σκηνοθέτη.

Ο Μιχάλης Κακογιάννης ευαίσθητος στα συναισθήματά του, γνώστης βαθύς του κινηματογραφικού παιχνιδιού και «μάστορας» στην οικοδόμηση μεγάλων έργων, κατόρθωσε να αποτυπώσει στα έργα του την πεμπτουσία της Ελληνικότητας και έβγαλε την Ελλάδα έξω από τα όριά της. Υπήρξε δημιουργός ενός ξεχωριστού έργου που διαμόρφωσε καθοριστικά το πρόσωπο του ελληνικού κινηματογράφου, και ό,τι έκανε το έπραξε με ευφυΐα, τόλμη και τιμιότητα.

Το Ίδρυμα που σύστησε ο ίδιος, πέραν της κοιτίδας πολιτισμού που είναι, θα αξιοποιεί συνεχώς και το έργο του. Η μνημειακή έκδοση που έχω στα χέρια μου αυτό προοιωνίζει.

ΓΙΑΝΝΗΣ ΜΟΥΤΟΓΙΑΝΝΗΣ

ΠΝΕΥΜΑ ΚΑΙ ΖΩΗ

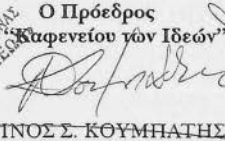
ΤΟ ΚΑΦΕΝΕΙΟ ΤΩΝ ΙΔΕΩΝ

ΟΡΓΑΝΙΣΜΟΣ ΜΗ ΚΕΡΔΟΣΚΟΠΙΚΟΣ
ΓΙΑ ΤΗΝ ΑΝΑΠΤΥΞΗ ΤΟΥ ΠΝΕΥΜΑΤΟΣ ΚΑΙ ΤΗΣ ΤΕΧΝΗΣ

Ο Διεθνής Πολιτιστικός Οργανισμός "Το Καφενείο των Ιδεών" στα πλαίσια του 25ού Πανελληνίου Συμποσίου Ποίησης και Πεζογραφίας, που διεξήχθη στις 30 και 31 Ιανουαρίου 2010 στη Σαλαμίνα, με τη συνεργασία του Δήμου Σαλαμίνας, του Ομίλου UNESCO Πειραιώς και Νήσων, και υπό την αιγίδα του Υπουργείου Πολιτισμού απονέμει

στο Περιοδικό "Πνευματική Κύπρος"

ΒΡΑΒΕΙΟ Ευπρεπούς Πολιτιστικής Παρέμβασης

Ο Πρόεδρος
του "Καφενείου των Ιδεών"

ΝΤΙΝΟΣ Σ. ΚΟΥΜΦΙΑΤΗΣ

Σαλαμίνα, 30 Ιανουαρίου 2010

ΕΚΔΗΛΩΣΗ ΓΙΑ ΤΗΝ ΚΥΠΡΙΑΚΗ ΛΟΓΟΤΕΧΝΙΑ ΣΤΑ ΤΕΛΕΥΤΑΙΑ 50 χρόνια

Στο Σπίτι της Κύπρου, στην Αθήνα

Τη Δευτέρα 7 Φεβρουαρίου 2011, η Εθνική Εταιρεία των Ελλήνων Λογοτεχνών, η Εθνική Εταιρεία Ελλήνων Λογοτεχνών Κύπρου και το Σπίτι της Κύπρου, διοργάνωσαν εκδήλωση για την Κυπριακή Λογοτεχνία στα τελευταία 50 χρόνια.

Ο μορφωτικός σύμβουλος κ. Κώστας Λυμπουρής καλωσόρισε τους παρευρισκόμενους επισημαίνοντας ότι η λογοτεχνία αποκτά ιδιαίτερη αξία όταν απηχεί τα ιστορικά δεδομένα της περιόδου που γράφεται και ξεχωριστό ρόλο όταν γράφεται από τους ανθρώπους που διαδραμάτισαν προσωπικό ρόλο στα ιστορικά γεγονότα.

Ο κ. Βασίλης Βιτσαξής, πρόεδρος της Εθνικής Εταιρείας των Ελλήνων Λογοτεχνών, απηύθυνε θερμό χαιρετισμό εκ μέρους όλων των μελών της Εταιρείας, τονίζοντας ότι οι λογοτέχνες, τόσο στον ελλαδικό όσο και στον κυπριακό χώρο, χρησιμοποίησαν και χρησιμοποιούν το ισχυρό όπλο του έντεχνου λόγου, για να αγωνιστούν κι αυτοί στην κοινή προσπάθεια του απανταχού ελληνισμού για την επικράτηση των ιστορικών δικαίων της πατρίδας, που εκτείνεται, όπως είπε, πέρα από τα συμβατικά πολιτικά σύνορα του αυστηρά ελλαδικού χώρου. Χαιρετισμό, επίσης απηύθυνε η πρόεδρος της Εθνικής Εταιρείας Ελλήνων Λογοτεχνών Κύπρου, κ. Ανδρεανή Ηλιοφώτου, η οποία μεταξύ άλλων είπε ότι, γλώσσα και πολιτισμός συναυξάνονται κι αλληλοδιαμορφώνονται, ιδιαίτερα όταν πρόκειται για μια τόσο μακρόβια γλώσσα, όπως η ελληνική που έχει να επιδείξει όχι έναν αλλά σειρά πολιτισμών.

Στη συνέχεια, η συγγραφέας κ. Λίνα Νικολάου-Γαρυφαλάκη, στην εισαγωγή της για τα 50 χρόνια Κυπριακής Λογοτεχνίας, τόνισε ότι η Ελληνική Κύπρος συμμετέχει στην εξέλιξη της «Ελληνίδας γλώσσας», όπως είπε, με σημαντικότετους σύγχρονους Κύπριους Έλληνες δημιουργούς πεζού και ποιητικού λόγου, με καρπούς του πνεύματος και της ψυχής τους, που είναι γέννημα του αδούλωτου Κυπριακού λαού, του οποίου οι αγώνες για τη λευτεριά του προσυπογράφουν και την Ελληνικότητα της καταγωγής του. Στη συνέχεια αναφέρθηκε σε νεότερους αλλά και σε παλαιότερους δημιουργούς από την Ελλάδα που επισκέφθηκαν την Κύπρο.

Η κ. Κλαίρη Αγγελίδου, πρώην υπουργός Παιδείας και Πολιτισμού της Κύπρου, μίλησε για τη Λογοτεχνία του Έπους του Αγώνα στην ποίηση και την πεζογραφία, ενώ ολοκληρώνοντας είπε ότι ο Αγώνας ενέπνευσε και εμπνέει ακόμη τους λογοτέχνες της Κύπρου και είναι ένα ιστορικό γεγονός που όσο περνά ο καιρός καταξιώνεται στις συνειδήσεις των πνευματικών ανθρώπων, γιατί ήταν ένας αγώνας ήθους, και ένας αγώνας λεβεντιάς.

Ακολούθως η κ. Ανδρεανή Ηλιοφώτου, φιλόλογος, συγγραφέας, στην εισήγησή της με θέμα «Η τραγική τομή του 1974 στην Κυπριακή Λογοτεχνία», μεταξύ άλλων, τόνισε ότι τα ιστορικά γεγονότα καθόρισαν το περιεχόμενο, το ύφος, τον τρόπο και τη μεθοδολογία της κυπριακής γραφής, ποίησης και πεζογραφίας, καθώς της δίνουν μια ιδιαιτερότητα και ένα είδος ταυτότητας.

Η εκδήλωση ολοκληρώθηκε με την εισήγηση της κ. Μόνας Θεοδούλου-Σαββίδου,

φιλόλογου, συγγραφέα, με θέμα «Η ποίηση για την ποίηση από Κύπριους ποιητές», στην οποία έκανε μια εμπεριστατωμένη αναφορά στην ποιητική παραγωγή της Κύπρου, στην οποία οι κύπριοι ποιητές διαλέγονται με την ίδια την ποίηση.

Στην εκδήλωση παρευρέθηκαν πανεπιστημιακοί άνθρωποι των Γραμμάτων και της Τέχνης, ανάμεσα στους οποίους η πανεπιστημιακός Χαρά Μπακονικόλα, οι συγγραφείς Γιάννης Κωβαίος, Ανδρούλα Τουμάζου-Καλογεροπούλου, Μαρία Περαικού-Κοκαράκη, οι καλλιτέχνες Γιώργος Νικολαΐδης, Νίνα Ιακώβου, Αριστείδης Πατσόγλου, ο εκδότης του περιοδικού «Ευθύνη» Κώστας Τσιρόπουλος, ο εκδότης του περιοδικού «Νέα Ευθύνη» Δημήτρης Αγγελής, ο εκδότης του περιοδικού «3η Χιλιετία» Μόσχος Κεφάλας κ.ά.

ΑΝΔΡΕΑΝΗ ΗΛΙΟΦΩΤΟΥ

ΟΙ ΕΚΔΗΛΩΣΕΙΣ ΤΟΥ ΛΥΚΕΙΟΥ ΕΛΛΗΝΙΔΩΝ ΑΜΜΟΧΩ- ΣΤΟΥ-ΚΛΑΔΟΥ ΛΕΥΚΩΣΙΑΣ

Θα ήταν ανεπίτρεπτη παράλειψη να μην αναφερθούμε έστω και ακροθιγώς στις δύο εκδηλώσεις, που πραγματοποίησε κατά τη φετινή περίοδο ο κλάδος Λευκωσίας του Λυκείου Ελληνίδων Αμμοχώστου σε γνωστό ξενοδοχείο της πρωτεύουσας. Αμφότερες οι εορταστικές αυτές εκδηλώσεις ήταν αφιερωμένες, όπως υπαγόρευε το οφειλόμενο χρέος, στο περιώνυμο προσφυγικό μας σωματείο, καθώς και στην αείμνηστη ιδρύτριά του, την πνευματική ιέρεια της Αμμοχώστου Μαρία Π. Ιωάννου, εν όψει της συμπλήρωσης 80 χρόνων από της ιδρύσεώς του.

Οι συμπολίτισσες μας απέδειξαν με την προσέλευσή τους και στις δύο συγκεντρώσεις ότι εξακολουθούν και στην προσφυγιά για πολλά συναπτά έτη να τιμούν το πολυσχιδές και βαρυσήμαντο έργο του Λυκείου με απτόητο το φρόνημα και με αισθήματα άκρατης νοσταλγίας διαδηλώνοντας τη θέλησή τους για επιστροφή στην αγαπημένη μας πόλη. Εκεί όπου τις περιμένουν όχι μόνο τα σπίτια και οι πατρογονικές τους εστίες, αλλά και το καλλιμάραμο μέγαρο του Λυκείου Ελληνίδων εκεί στην άκρη της οδού Δημοκρατίας, που ήταν στ' αλήθεια το απαστράπτον πολύτιμο διαμάντι στην κορόνα της βασιλεύουσας. Για τούτο, στις συναντήσεις μας, που γίνονται πάντα σε κλίμα μυσταγωγικής κατάνυξης και όπου ο νόστος του ομφάλιου λώρου δένει τον κοινό πόνο με τον διακαή μας πόθο όλα τούτα τα δίσεχτα χρόνια του εκτοπισμού μας, νιώθουμε πως αυτό το τέμενος των μουσών μάς ενώνει με τον ακατάλυτο δεσμό της ιδιαίτερης πολιτιστικής μας ταυτότητας. Όσο κι αν στέκει βουβό κι αμίλητο μέσα από τα ερείπια και τα χαλάσματα, που επεσώρευσε ο κατακτητής και ο χρόνος, άλλο τόσο αφουγκραζόμαστε τα μηνύματα των κραδασμών του υψώνοντάς το στ' αλλοτινά βάθρα της μεγαλοπρέπειας και της διαχρονικής πνευματικής του ακτινοβολίας.

Έτσι ακριβώς όπως τα αφουγκραστήκαμε στα πλαίσια των φετινών διοργανώσεων, φέρνοντας στην ολοζώντανη μνήμη τις πλούσιες και ποικιλώνυμες δραστηριότητές του, που άφησαν εποχή με την ανεξίτηλη ποιοτική τους σφραγίδα. Συγκεκριμένα, στις 20 Οκτωβρίου του 2010 στα πλαίσια ενός συγκινητικού αφιερώματος που με αξιοθαύμα-

στο ζήλο επιμελήθηκε η κ. Φρόνη Παπαδοπούλου σε συνεργασία με τον γιο της κ. Φοίβο Παπαδόπουλο, παρουσιάστηκαν εμφαντικές σκηνές και χαρακτηριστικά στιγμιότυπα από παλαιότερα και νεότερα δρώμενα του Λυκείου μας. Σε μια αισθητικώς άρτια καλλιτεχνική εναρμόνιση εικόνας και ήχου αποτυπώθηκαν ξανά στη μνήμη τα έργα και οι ημέρες των εμπνευσμένων εκείνων πρωτοπόρων γυναικών, που έγραψαν μια από τις σημαντικότερες σελίδες στην πολύπτυχη ιστορία της πόλης μας με πρωταγωνίστρια την αείμνηστη Μαρία Π. Ιωάννου. Η μαγνητοσκοπημένη προβολή διανθίστηκε με σχετικές απαγγελίες και στο μουσικό μέρος είχαμε την ευκαιρία να ακούσουμε τραγούδια από τον συμπολίτη μας τραγουδιστή κ. Στέλιο Χιώτη. Σημειωτέον ότι το ίδιο απόγευμα σε ραδιοφωνική εκπομπή με συμμετοχή μελών του Λυκείου έγινε ευρεία αναφορά για την πορεία της ογδοντάχρονης προσφοράς του.

Στη δεύτερη εκδήλωση, που πραγματοποιήθηκε στις 19 Ιανουαρίου 2011 για το καθιερωμένο κόψιμο της βασιλόπιττας, μετά την εισαγωγική ομιλία από την πρόεδρο του σωματείου κ. Λούλα Χρυσάνθη, ο καθηγητής του Πανεπιστημίου Κύπρου κ. Πέτρος Παπαπολυβίου αναφέρθηκε με ευσύνοπτη ομιλία του στους κυριότερους σταθμούς της νεότερης ιστορίας της Αμμοχώστου, όπως και σε ιστορικές προσωπικότητες που τη σφράγισαν με το έργο τους είτε συνέδεσαν το όνομά τους μαζί της συμβάλλοντας στην πανελλήνια και ευρύτερη πνευματική της ανάπτυξη.

Μετά την ενδιαφέρουσα αυτή ομιλία ακολούθησε ένα πλούσιο καλλιτεχνικό πρόγραμμα σε απήχηση των πάλαι ποτέ καλλιτεχνικών θεσμών του Λυκείου Ελληνίδων. Το πρόγραμμα περιελάμβανε απαγγελίες, κυπριακούς χορούς και δημοτικά τραγούδια του τόπου μας από το συγκρότημα της ΠΑΣΥΔΥ, καθώς και παλιές νοσταλγικές μελωδίες από τον κ. Βάσο Κωνσταντίνου, συνοδευόμενο από την κόρη του Ιόλη.

Πρέπει να σημειώσουμε ότι τόσο η πρώτη όσο και η δεύτερη εκδήλωση εστέφθησαν με μεγάλη επιτυχία, ενσταλάζοντας γι' ακόμα μια φορά στην ψυχή μας τον περιπόθητο νόστο της επιστροφής στα αγαπημένα χώματα της γενέθλιας γης μας. Και πρέπει να ομολογήσουμε επίσης πως τέτοιες εκδηλώσεις ενδυναμώνουν την πίστη και τη θέλησή μας όχι μόνο για υπομονή και εγκαρτέρηση αλλά και για αμείωτη αγωνιστική δράση. Για τούτο και είναι επάναγκες το Λύκειο Ελληνίδων Αμμοχώστου να ανανεώνει ακμαίες τις δυνάμεις με την εγγραφή καινούργιων μελών συνεχίζοντας με νέα πνοή το παλιό όραμα. Η ευχή όλων μας να γυρίσουμε μια ώρα αρχύτερα κοντά στη θαλασσοφίλητη πόλη μας πρέπει να γίνει επιτέλους πράξη.

ΧΡΥΣΟΘΕΜΙΣ ΧΑΤΖΗΠΑΝΑΓΗ

ΠΑΓΚΥΠΡΙΟ ΓΥΜΝΑΣΙΟ-ΔΙΚΤΥΟ ΑΡΚΑΔΙΑΣ

Εθνική μυσταγωγία συντελέστηκε στις 18 Φεβρουαρίου 2011 στην αίθουσα τελετών του ιστορικού Παγκυπρίου Γυμνασίου. Τύχη αγαθή, ο τηλαυγής φάρος της Ανατολής ανακηρύχθηκε συμβολική έδρα της Διεθνούς Αρκαδικής Εταιρείας και εντάχθηκε στο Διεθνές Δίκτυο «Αρκαδία», ενώ παράλληλα θεσπίστηκε Μαθητικό Αρκαδικό Αριστείο.

Και όλα αυτά, επειδή το Παγκύπριο Γυμνάσιο «τας του αρκαδικού ιδεώδους αξίας αόκνως θεραπεύει και την των του Αγαπήνορος της Κύπρου οικιστού αρκαδικών βλαστών παιδείαν εξόχως προάγει».

Περήφανοι απόφοιτοι, ανάμεσά τους οι αρχαιότεροι Βάσος Λυσσαρίδης και Φώτος Φωτιάδης, και όσοι άλλοι βρέθηκαν εκεί, με συγκίνηση παρακολουθήσαμε την επίδοση των τιμών, στην παρουσία Πολιτείας και Εκκλησίας. Ήταν μια ουσιαστική, αναγκαία σήμερα πράξη, που τιμά την Αρκαδική Εταιρεία και την εδώ επιτροπή της, που προεδρεύεται από τον Λουκή Παπαφιλίππου.

Οι ψυχές των εκπαιδευτικών και αποφοίτων ηρώων του έθνους που διακόνησαν ή γαλουχήθηκαν στο Παγκύπριο Γυμνάσιο ας αναπαύονται γιατί οι αρκαδικοί βλαστοί αυτού του νησιού εξακολουθούμε να «κρατούμε στα στήθια μας της αθηναίας λαμπάδας την άγια φλόγα και με τούτη ζούμε». Μαζί τους κι η ψυχή του ποιητή του ύμνου του Παγκυπρίου Γυμνασίου, του ιδρυτή του περιοδικού μας Κύπρου Χρυσάνθη, για τον οποίο την τιμή δέχθηκε η συνεχιστής του έργου του Λούλλα Χρυσάνθη.

ΜΑΡΟΥΛΑ ΒΙΟΛΑΡΗ - ΙΑΚΩΒΙΔΟΥ

ΤΟ ΒΙΒΛΙΟ

ΒΙΒΛΙΟΚΡΙΤΙΚΟΙ ΠΝΕΥΜΑΤΙΚΗΣ ΚΥΠΡΟΥ ΤΗΣ ΠΡΩΤΗΣ ΠΕΝΗΝΤΑΕΤΙΑΣ

Στον πιο κάτω Αλφαβητικό Κατάλογο περιλαμβάνονται όσοι δημοσίευσαν κριτική βιβλίου στους πενήντα τόμους της *Πνευματικής Κύπρου* (Α'- Ν') από το 1960 ως το 2010

- Όσοι δημοσίευσαν μόνο τις Χρονιές Α'-Κ' κι εμφανίζονται στην εργασία μου «Αποδελτίωση των Βιβλιοκρισιών που δημοσιεύτηκαν στους πρώτους είκοσι τόμους του περιοδικού "Πνευματική Κύπρος" (1960-1980)», Λευκωσία 1980, φέρουν δίπλα από το όνομά τους το **A**
- Όσοι βρίσκονται μόνο στην εργασία μου «Οι Βιβλιοκρισίες που δημοσιεύτηκαν στο περιοδικό *Πνευματική Κύπρος* τις Χρονιές ΚΑ'-Ν' (1980/1981-2010)», Λευκωσία 2010, φέρουν δίπλα από το όνομά τους το **B**
- Όσοι εμφανίζονται και στις δυο εργασίες έχουν δίπλα από το όνομά τους το **AB**

Ανδριώτης, Νικόλαος **A**
 Αντωνιάδης, Γλαύκος **B**
 Απέργης, Παντελής **B**
 Αρβανίτης, Ν. **B**
 Αριστοτέλους, Τάσος **B**
 Βαλέτας, Κώστας **B**
 Βαρβούνης, Μ.Γ. **B**
 Βασιλείου, Αλέκος **B**
 Βασιλείου, Κώστας **A**
 Βράχα, Μαρία **A**
 Βράχας, Φρίξος **AB**
 Cayla, Marie-Claude **B**
 Celentano, Alessandra **B**
 Γεωργής, Γιώργος **B**
 Γεωργιάδης, Πεύκιος **B**
 Chamson, André **B**
 Γεωργιάδου, Πόλα **A**
 Γιαγκουλλής, Κ.Γ. **B**
 Γιάκος, Δημήτρης **AB**
 Γιασεμίδου-Κάτζη, Μαρούλα **B**
 Coanoux, Pierre **B**
 Γλέζος, Πέτρος **A**
 Δαλμάτη, Μαργαρίτα **A**
 Δεδούση, Ασημίνα Π. **B**
 Δεκαβάλλες, Αντώνης **B**
 De Lacretelle, Jacques **B**
 De Ricaumont, Jacques **B**
 Δήμου, Δημήτρης **B**

Δημούλης, Στέργιος **B**
 Didier, Miguel Castillo **A**
 Di Lagopesole, Cristina **B**
 Δόξας, Τάκης **A**
 Δούκαρης, Δημήτρης **B**
 Δρουσιώτης, Πυθαγόρας Ν. **A**
 Ευαγγελίδης, Δημήτριος **AB**
 Ευαγγελίδης, Κωνσταντίνος **B**
 Flores, Angelo **B**
 Friar, Kimon **B**
 Guglielmo, Nicola D. **B**
 Guzzi, Elisabetta **A**
 Ζαδές, Δημοσθένης **AB**
 Ζέλλιου-Μαστοροκώστα, Ερατώ **B**
 Ζήρας, Αλέξης **B**
 Ζιτσαία, Χρυσάνθη **B**
 Ζορμπάς, Απόστολος **B**
 Ηλιόπουλος, Σπύρος **B**
 Ηλιοφώτου, Ανδρεανή **B**
 Θεοδούλου, Δώρος **A**
 Θεοχάρης, Ιωάννης Γ. **AB**
 Θεοχαρίδου, Ιάνθη **AB**
 Θεοχάρους, Θέμις **AB**
 Θωμάς, Ανδρέας Γ. **A**
 Ιακωβίδης, Μίμης **B**
 Iannelli, Michele **AB**
 Ιεροκηπιώτης, Κώστας **B**
 Ιωαννίδης, Γεώργιος Κ. **AB**

- Ιωαννίδης, Κλείτος AB
 Ιωαννίδου-Σταύρου, Ρούλα B
 Ιωαννίδου, Σωτηρούλα Γ. B
 Ιωάννου, Γιάννης B
 Κάκουρου-Χρόνη, Γεωργία B
 Καλλέγιας, Γιώργος B
 Καλογήρου, Αντώνιος Γ. A
 Καλφιώτης, Σταύρος B
 Καμναριδής, Γεώργιος Σ. B
 Καραγιώργης, Ανδρέας AB
 Καραγιώργης, Βάσος A
 Καρθαίου, Ρένα A
 Κατσώνης, Κώστας B
 Κελεσιδου-Γαλανού, Άννα B
 Κιτρομηλίδης, Γιώργος B
 Κληρίδης, Νέαρχος A
 Κόκκινος, Δ. A
 Κοκκινόφτας, Κωστής B
 Κολιός, Χρίστος AB
 Κορέλας, Χρήστος B
 Κορφιώτη, Βέρα B
 Κοτσώνης, Άγγελος B
 Κουγιάλης, Θεοκλής B
 Κούνιος, Ανδρέας B
 Κουμπάρη-Πανοπούλου, Γεωργία B
 Κουρμούλης, Γεώργιος A
 Κουτσάκος, Ιωάννης A
 Κράνης, Δημήτρης X. AB
 Κρασιδιώτης, Νίκος A
 Κυθρεώτης, Ιάκωβος AB
 Κυπριανού, Χρύσανθος Στ. AB
 Κύρρης, Κώστας Π. AB
 Κωνσταντινίδης, Στέφανος A
 Λαδάκη-Φιλίππου, Νίκη AB
 Λαδόμματος, Αντρέας A
 Lagana, Basilio B
 Λαζάρου, Σοφοκλής AB
 Λαμπαδαρίδου-Πόθου, Μαρία B
 Λάμπρου, Γιάννης B
 Lange, Rudolf B
 Λεβάντας, Χρήστος A
 Loi, Franco B
 Λοτταρίδου, Άντρη A
 Λουκάτος, Δημήτριος Σ. A
 Λυκαύγης, Άνθος AB
 Λυσιώτης, Γιώργος AB
 Μακρής, Νίκος B
 Mackridge, Peter A. B
 Μαραθεύτης, Μιχαλάκης AB
 Μαρινάκη, Στέλλα Εμμ. A
 Μαυρής, Χρήστος B
 Μαύρος, Λάζαρος B
 Μαυρουλίδου, Λούλα A
 Μαχλουζαρίδου, Αγάθη B
 Μελιφρονίδου-Κωνσταντίνου, Νάσω B
 Miller, Henry B
 Μισραχή, Ευαγγελία B
 Μιχαηλίδης, Κώστας Π. A
 Μιχαηλίδου, Μαρία B
 Μιχαλόπουλος, Τάκης B
 Μόντης, Κώστας A
 Μόσχος, Ε.Ν. B
 Μπαζιάνας, Νίκος B
 Μπακονικόλα-Γεωργοπούλου, Χαρούλα B
 Μπίστης, Παντελής A
 Μποσινάκης, Δημήτρης Χρ. B
 Μύαρης, Γεώργιος B
 Μυστακίδης, Αντώνης (Μεσεβρινός) A
 Νίκας, Κωνσταντίνος B
 Νικολαΐδης, Ι.Α. B
 Νικολαΐδης, Μελής A
 Νικολαΐδης, Νίκος Σ. A
 Νικορέτζος, Δημήτρης B
 Ξηροτύρης, Ζάχος A
 Ολυμπίου, Κίκα AB
 Ορφανίδης, Νίκος A
 Παναγή-Γσουλλή, Ειρήνη AB
 Παναγιωτοπούλου-Κλήμη, Σοφία A
 Παναγιώτου, Νίκος AB
 Παναγιωτούνης, Πάνος Ν. AB
 Παναγόπουλος, Χρήστος B
 Πανάρετος, Άνθιμος A
 Πανταζόπουλος, Πέτρος Π. B
 Παπαβασιλείου, Ανδρέας Ν. B
 Παπαδάκη-Μαυροειδή, Σοφία A
 Παπαδόπουλλος, Θεόδωρος A
 Παπαθανασόπουλος, Θανάσης B
 Παπακωνσταντίνου, Δ.Κ. B
 Παπαντωνίου, Στέλιος B
 Παπαπολυβίου, Πέτρος B
 Παπαστράτου, Δανάη B
 Παρασκευάς, Παύλος B
 Παράσσος, Παράσχος B
 Παττίχη, Μαρία A

Παττίχης, Παναγώτης Α
 Παυλίδης, Λέων Β
 Παύλου, Σάββας Β
 Πενταράς, Νίκος Β
 Περατικού-Κοκαράκη, Μαρία Β
 Περεντός, Λούης Β
 Περνάρης, Άντης Α
 Πετούσης, Γιώργος Β
 Πετρίδης, Ανδρέας Β
 Πετρόπουλος, Γιώργος Β
 Πετροπούλου, Φωτεινή Α
 Πιερίδου, Αγγελική Γ. Α
 Πιερίδου, Μαίρη Β
 Πισσάς, Μιχαήλ Α
 Πλατής, Ελευθέριος Ν. Α
 Πλησής, Κυριάκος Β
 Πράτσικας, Μανώλης Β
 Priess, Ingrid Β
 Προδρόμου, Γεώργιος Β
 Προυσής, Κώστας Μ. ΑΒ
 Πυλαρινός, Θεοδόσης Β
 Ρηγάτος, Γεράσιμος Β
 Ριζάκης, Κώστας Θ. Β
 Rocco, Italo Β
 Ρώμας, Χρίστος Γ. Β
 Σαββίδου, Χαραλαμπία Β
 Σαρδελής, Κ. Β
 Σεραφείμ, μητροπολίτης Β
 Σιατόπουλος, Δημήτρης Α
 Σινόπουλος, Π.Α. Α
 Σίταρος, Λέαντρος Α
 Σμουρλή, Αγγελική Β
 Σμουρλής, Δημήτρης Γ. Β
 Σοφιανός, Χρυσόστομος Α
 Σοφοκλέους, Μίμης Β

Σπανός, Νίκος Σ. ΑΒ
 Σταθάκης, Βασιλ. Κ. Β
 Σταυρίδης, Φοίβος Β
 Σταύρου, Μαίρη Π. Α
 Στεφάνου, Παντελής Β
 Στρατηγόπουλος, Χρίστος Δ. Β
 Στυλιανού, Πέτρος Β
 Τέντας, Νίκος Β
 Τριανταφύλλου, Κ.Ν. Β
 Τριάρχης, Φώτης Β
 Φουριώτης, Άγγελος Α
 Χαράκης, Κρίστης Β
 Χαραλαμπίδης, Κυριάκος Α
 Χαραλαμπίδης, Χαράλαμπος Β
 Χαρωνίτης, Βασίλης Β
 Χατζηθωμάς, Ανδρέας Β
 Χατζηγιάννου, Κυριάκος Α
 Χατζηκωστή, Χριστούλα Β
 Χατζηκωστής, Γιώργος ΑΒ
 Χατζηπαναγή, Χρυσόθεμις Β
 Χατζηστεφάνου, Κώστας Ε. Α
 Χατζηχαμπής, Άκης Β
 Χατζίνης, Γιάννης Α
 Χρίστη, Καίτη Α
 Χριστιανόπουλος, Ντίνος Α
 Χριστοδουλίδου, Ελένη Β
 Χριστοφίδης, Ανδρέας Α
 Χριστοφίδης, Μύρων Α
 Χρυσάνθης, Κύπρος ΑΒ
 Χρυσός, Στέφανος Α
 Χρυσοχός, Ανδρέας Α
 Χωρεάνθη, Ελένη Β
 Ψιλοΐνης, Χρίστος Φ. Α

ΝΙΚΟΣ ΠΑΝΑΓΙΩΤΟΥ

Γράμματα Μελλοθανάτων, Εκδόσεις Αιγαίον, Λευκωσία 2010.

Από τις «Εκδόσεις Αιγαίον» έχει κυκλοφορήσει τη χρονιά που μας πέρασε ένα λιτό, κομψό βιβλιαράκι, 86 σελίδων με τον τίτλο «Γράμματα Μελλοθανάτων».

Το βιβλίο προλογίζει και σχολιάζει ο αγωνιστής-συγγραφέας Πέτρος Στυλιανού, ενώ την έκδοση επιμελείται ο Β.Ν. Πτωχόπουλος. Σ' αυτό δημοσιεύονται εικοσιεπτά επιστολές: πέντε του Ανδρέα Δημητρίου, δύο του Χαρίλαου Μιχαήλ, τέσσερις του Ανδρέα Ζάκου, επτά του Ιάκωβου Πατάτσου, δύο του Ανδρέα Παναγίδη, τρεις του Μιχαήλ Κουτσόφτα, μία του Στέλιου Μαυρομάτη, δύο του Μιχαλάκη Καραολή και μία του Ευαγόρα Παλληκαρίδη.

Η ανάγνωση του περιεχομένου του προκαλεί συγκλονισμό αλλά και πικρία: συγκλονισμό από το μεγαλείο της ψυχής των επιστολογράφων, πικρία για την προδοσία της ιερής παρακαταθήκης που μας κληροδότησαν.

Προσδιορίζοντας τον σκοπό της έκδοσης προλογικά ο Πέτρος Στυλιανού γράφει: «Η παρούσα έκδοση εντάσσεται στο πλαίσιο της σημαντικής πρωτοβουλίας των «Εκδόσεων Αιγαίου» να προσφέρουν και στη νεότερη γενιά την απαραίτητη υποδομή και τα αναγκαία ιστορικά στοιχεία που συνάπτονται, αφ' ενός, με τους απελευθερωτικούς αγώνες του χεμμαζόμενου λαού μας και αφ' ετέρου, με τη συνεπακόλουθη σφυρηλάτηση του εθνικού μας φρονήματος».

Ενώ ο ίδιος στο εξώφυλλο εντάσσοντας τις επιστολές στη σειρά Κείμενα-Κειμήλια τα χαρακτηρίζει «υπάρχοντα, εσαεί παρόντα», επειδή εκφύονται από τη ρίζα της ελευθερίας που είναι «η πεμπουσία της ανθρώπινης υπόστασης που μας εξασφαλίζει την αιώνια νεότητα και αθανασία». Εμείς μακαρίσαμε τους ήρωες της αγχόνης, αλλά και όλους τους ήρωες του απελευθερωτικού μας αγώνα:

*π' αντάλλαξαν με το θάνατο
τ' όραμα της Λευτεριάς,
δώρο θείου, ζηλευτό, αείζωο.*

Κι αυτό γιατί σ' εκείνους δόθηκε το προνόμιο να διαθέσουν τη ζωή τους στο βωμό ενός μεγάλου, υπέρτατου σκοπού: «ψάλωμε πατριωτικά τραγούδια, ψάλωμε δοκιμασίες του Θεού που μας αξιώνουν να αποθάνωμεν χάριν της ελευθερίας» (σελ.24), γράφει στο φίλο του Άνθο ο Χαρίλαος Μιχαήλ: «Δεν υπάρχει λόγος όμως να λυπηθώ τώρα που πεθαίνω για χάρη ενός υψηλού ιδανικού. Δεν λυπούμαι γιατί θα εκτελεσθώ εν ονόματι της ελευθερίας», γράφει στη μητέρα και τ' αδέρφια του ο Μιχαήλ Κουτσόφτας.

Αντίθετα με μας τους ανάξιους, που γευθήκαμε δοκιμασίες, απογοητεύσεις, συγκρούσεις εμφύλιες, προδοσίες, καιρούς παρακμής κι έσχατης διαφθοράς του Ελληνισμού.

ΑΝΔΡΕΑΝΗ ΗΛΙΟΦΩΤΟΥ

Γιώργου Πετούση, *Τέλος χρόνου, Ποιήματα, Λεμεσός, Κύπρος 2010.*

Νομίζω, έχει άλλωστε ειπωθεί, πως την ποίηση, πέραν από τα εξωτερικά δομικά της στοιχεία, πρέπει να την βλέπομεν ένδοθεν, μπαίνοντας στον ψυχισμό του ποιητή, αν τούτο είναι μπορετό. Και τούτο ισχύει ιδιαίτερα στην ποίηση του Γιώργου Πετούση, στην προκειμένη ποιητική του συλλογή. Βέβαια, ο Γιώργος Πετούσης μάς είναι γνωστός και καταξιωμένος ποιητής. Εδώ, δεν λέγει κυρίως, αλλά «σημαίνει». Παίροντας αφορμή από στίχους του Γ. Σεφέρη, για τ' αηδόνια της πατρίδας του, τις ορεινές Πλάτρες, μεταφέρεται σε σύγχρονα ιστορικά γεγονότα της Κύπρου, τον ηρωισμό των παλληκαριών και συμπλέκει την παλιά με τη νεότερη ελληνική ιστορία. Και για φρονηματισμό σημειώνει το λόγο του ήρωα: «Ου περί χρημάτων τον αγώνα ποιούμεθα αλλά περί αρετής». Απαιτεί ένδοθεν θεώρηση ο ελληνικός λόγος. Λόγος που έχει μέσα του ένα καημό, την κατάντια, τον εφησυχασμό, την καλοπέραση των Ελλήνων μπροστά στην Ιστορία, με σύμβολο τον Πενταδάχτυλο. Προχωρεί σε ποιητικές εξάρσεις, καθώς αναφέρεται στην αλήθεια του ποιητή, πάντα στο κέντρο του Κόσμου, μοναχικός ανάμεσα στο πλήθος και πάντα εκτεθειμένος. Ακόμη, στον μαρασμό

του δέντρου και στην εκδημία του ανθρώπου, λες και μας θυμίζει το Ομηρικό «οί-
ηπερ φύλλων γενεή, τοίηδε και ανδρών».

Τον συγκινεί ο ανθρώπινος πόνος (ο τυφλός βιολιστής) καθώς και η ρευστότητα, η ματαιότητα της ζωής, την άνοιξη που έρχεται, τα γηρατεία που ακολουθούν και την βάσιμη ελπίδα για ανθοφορία και καρποφορία. Αλλά και οι λεπτές επιθυμίες, οι λαχτάρες του ανθρώπου, που συχνά παραμένουν ανεκπλήρωτες. Εκφράζεται συχνά με εικόνες, στις οποίες δίνει πολλές διαστάσεις, καθώς διαβάζουμε: «Τα τρομαγμένα θαλασσοπούλια αποδιωγμένα/μου θύμισαν, έτσι όπως τα έβλεπα/στη σειρά,/κατά-
λευκα αντίσκηνα προσφύγων». Επανέρχεται στον πατριωτικό του καημό, εκφράζον-
τάς τον ως *lite Motiv*. Αυτό το φευγαλέο της ζωής, που φεύγει σαν όνειρο γίνεται βίω-
μα (σκιάς όναρ άνθρωπος) και διαβάζουμε: «και τη ζωή μας, την τόσο όμορφη/που
πέρασε από τα μάτια μας/και γίνεται ατμής ή αστραπόβροντο./ Μια μόνο λάμψη». Θέμα προσφιλές στον ποιητή μας είναι οι φωνές, οι πνευματικές φωνές, τα εσωτερι-
κά μηνύματα, που κάτι θέλουν να του πουν: «Έχω σιωπήσει./Αφρησα μέσα μου μονά-
χα ν' ακούγονται οι φωνές». Όχι όμως κάθε φωνή, αλλ' αυτές που προέρχονται από
την ησυχία, την ερημιά: «Στην άκρα ερημιά/μόνος,/μπορώ ν' ακούω/όλες τις φωνές». Είναι αυτές «που την ησυχία του δάσους/την αδιάκοπη προσευχή/ενός ερημίτη/τις
συγχορδίες των πουλιών» μας ενθυμίζουν. Η μεταφυσική πίστη του ποιητή συχνά γί-
νεται εμφανέστερη, καθώς παρομοιάζει τον εαυτό του με «Εν^α σπουργίτι φοβισμέ-
νο/που θα περιμένει/έξω από τη θύρα του Ελέους». Αναφέρεται σε αγιασμένες ψυ-
χές: «Μόνος στην έρημο./ Για να τον σπλαχνισθεί ο Θεός...» Κι άλλοτε πάλι μιλώντας
γι' αυτές τις ψυχές: «Μύρο αγιαστικό, ευώδες,/για όσους με πόθο επικαλούνται/τη
χάρη τους». Τέτοια άγια ψυχή φέρεται ο πατέρας του, ευγνωμόνας: «Μαζί με την
ευχή σου/τη θέληση,/το πείσμα για ζωή... αλλά και το τραγούδι».

Και πάλιν η νοσταλγία, η ψυχή η παιδική του ποιητή. «Τυγχάνει/έστω κι αν χρό-
νια το κατοκούν άλλοι,/το απόλυτα «δικό μας σπίτι»/των παιδικών και εφηβικών
μας χρόνων,/όλους εκείνος ο δικός μας κόσμος». Νομίζω πως γίνεται φανερό, πως η
δομή της ποίησης του Γιώργου Πετούση, «ένδοθεν θεωμένη», πέραν της αισθητικής
της προσφοράς, διαθέτει μια βαριά πνευματική πανοπλία, τόσο επί φυσικού επιπέ-
δου αλλά και κυρίως επί μεταφυσικής προοπτικής καταγραφόμενης ως επίτευγμα.

ΔΗΜΗΤΡΗΣ ΧΡ. ΜΠΟΣΙΝΑΚΗΣ

Γ. Χατζηκωστή, κεράμιον ύδατος.

Μια συναγωγή αξιόλογων πολυειδών κειμένων, που το καθένα αποκαλύπτει και
το ιστορικό της συγγραφής του στη διάρκεια αρκετών δεκαετιών, κατόρθωσε να συ-
ναρθρώσει το 2004 ο Γιώργος Χατζηκωστής καταγράφοντας τον άθλο μιας επί πλέ-
ον συγγραφικής του δραστηριότητας. Και ήταν πράγματι ευχής έργον που τα άκρως
διαφωτιστικά αυτά κείμενα ήλθαν συναθροισμένα κατά θεματικές ενότητες στο φως
της εκδοτικής δραστηριότητας υπό τον βιβλικό τίτλο *κεράμιον ύδατος*. Όταν, ευστό-
χως ο συγγραφέας με τα ανάλεκτα τούτα των μελετών, ομιλιών στα πλαίσια επετει-
ακών ή άλλων εκδηλώσεων και των διαφόρων κατά καιρούς φιλολογικών δημοσιευ-
μάτων του στον ημερήσιο και περιοδικό τύπο μάς παραπέμπει στο αγιογραφικό:
«ιδού εισελθόντων ύμών εις τήν πόλιν συναντήσει ύμιν άνθρωπος κεράμιον ύδατος
βαστάζων». Και ιδού που δείγματα μιας εύληπτης αριστοτεχνικής γραφής και με το
πλούσιο περιεχόμενο μιας ποικιλώνυμης προβληματικής ευδοκίσαμε να έχουμε συγ-

κεντρωμένα σε τούτο το δοχείο μιας άλλης δαφιλούς πνευματικής αμβροσίας, που ένας άνθρωπος των γραμμάτων μας έρχεται συναντώντας μας να μας το προσφέρει εκ του περισσέματος του νου και της καρδιάς του. Και όχι απλώς είναι ευπρόσδεκτη η εύκαρπη δωρεά αυτής της πνευματικής του συγκομιδής από τους ενδιαφερόμενους μελετητές μέχρι τους απλούς αναγνώστες, αλλά και συνιστά ευεργετήρια συνεισφορά προσωπικής κατάθεσης στα λογοτεχνικά, ιστορικά και εκπαιδευτικά δρώμενα στη διαδρομή των χρόνων και των εποχών. Ωστόσο, για την επεξήγηση του δαυεισμένου τίτλου και ο ίδιος με ποιητική σημειολογία παραθέτει στο σύντομο προλογικό του σημείωμα: «πλάι στις θάλασσες, στις λίμνες, στα ποτάμια, στα ρυάκια του πνευματικού ύδατος, που πρόσφεραν μέσα στην ανθρώπινη ιστορία μεγάλοι ή μικρότεροι δημιουργοί, αποθέτω κι εγώ ένα κεράμιον ύδατος, μια στάμνα, ένα μικρό πήλινο δοχείο πνευματικής προσφοράς».

Στα πέντε μέρη, εκτός από το ολιγοσέλιδο επίμετρο, που απαρτίζουν το βιβλίο, σταχυολογούνται εργασίες γύρω από τη ζωή, την αγωνιστική δράση και το έργο σημαντικών ανθρώπων της Ελληνικής Επανάστασης και της Κυπριακής Εποποιίας, επιφανών προσώπων της λογοτεχνίας, όχι μόνο πανελληνίας εμβέλειας αλλά και παγκόσμιας ακτινοβολίας, καθώς και για μορφές της κυπριακής εκπαίδευσης σε κομβικά σημεία της ιστορικής της ανέλιξης.

Έτσι, διαβάζουμε με ολοένα αυξανόμενο ενδιαφέρον τόσο τις σελίδες των κριτικών λογοτεχνικών αναλύσεων, των εμπεριστατωμένων βιβλιοκρισιών και των διδακτικών προσεγγίσεων σε θέματα λογοτεχνίας όσο και τις σελίδες της ιστορικής μνήμης και της εθνικής αφύπνισης, όπως και των καιρίων βιωματικών παρατηρήσεων του σχετικά με παιδαγωγικά και εκπαιδευτικά ζητήματα. Επισημαίνουμε ακόμα πως παρά την αυτοτέλεια των επί μέρους κειμένων, που σε διάφορες περιπτώσεις επέτελεσαν τον λειτουργικό τους ρόλο σε φιλολογικά μνημόσυνα, έντυπα είτε ραδιοφωνικές εκπομπές, με τον τρόπο που θεματολογικά κατηγοριοποιούνται εδώ εκδιπλώνουν τη νοητή γραμμή της ιστορικής τους συνέχειας και της άρρηκτης νοηματικής συνοχής τους. Πώς δηλαδή στην πρώτη ενότητα, που επιγράφεται *Πρόσωπα και Κείμενα, Ο Έλληνας Παλαμάς* δεν συναντάται με τον ελληνολάτρη Κύπρο Χρυσάνθη και τον φιλέλληνα *Byron* και πώς ο εθνεγερτήριος θούρος πυρσός του *Ρήγα Φεραίου*, ο αντρειωμένος λόγος των Απομνημονευμάτων του Μακρυγιάννη και Ο *Όρκος* του *Γεράσιμου Μαρκορά* δεν ανάβουν την πατριωτική φλόγα της ποιητικής ψυχής του *Ευαγόρα Παλληκαρίδη*; Αλλά και δύο διακεκριμένοι φωτοδότες φάροι της παιδείας μας, ο *Κωνσταντίνος Σπυριδάκης* και ο *Μίχης Κιτρομηλίδης* συναντώνται ψυχογραφικά μέσα από τις επιστολές του πρώτου προς τον δεύτερο αφήνοντας εύγλωττες μαρτυρίες ενός ζωντανού παιδαγωγικού διαλόγου. Αλλά και η Κύπρος μνημειώνεται συνυφασμένη στον συγγραφικό ιστό των μεγαλόπνοων έργων του *Δάντη*, του *Πετράρχη* και του *Βοκκακίου*, συναντώντας τις πνευματικές αναζητήσεις του Χατζηκωστή στις αντίστοιχες μελέτες, που συμπληρώνονται στην πρώτη ενότητα με μια ακόμη αξιοπρόσεκτη αναφορά του για τον μυθιστοριογράφο, τον διηγηματογράφο, τον θεατρικό συγγραφέα και τον παιδαγωγό *Γρηγόριο Ξενόπουλο*.

Στην *Ιστορία-Χρονικό* της δεύτερης ενότητας, όπως εμφανίζεται μέσα από τα οκτώ κείμενα που τη στοιχειοθετούν, το συνδυετικό νήμα ενός φυλετικού ομφάλιου λώρου της ακατάλυτης συνέχειας του Ελληνισμού, εκτυλίσσεται από την *αρχαία Κύπρο του αθλητισμού και των πανελληνιονικών* και εξικνείται μέχρι τον *Απελευθερωτικό Αγώνα (1955)* με ενδιάμεσους σταθμούς τον *τελευταίο βυζαντινό αιώνα*, το *Με-*

σολόγγι και το Αρκάδι, τη Μικρασιατική Ελλάδα με τα τραγικά της πεπρωμένα και τα μεταπολεμικά χρόνια σε συνάρτηση με την έκδοση διδακτικών βιβλίων από το Παγκύπριο Γυμνάσιο και την συστηματική καθιέρωση των Παλαμικών Γιορτών στην Πάφο, σύμφωνα με τα αντίστοιχα κεφάλαια.

Στην τρίτη ενότητα, που προιδέάζεται με ρηξικέλευθες σκέψεις για την κριτική της Λογοτεχνίας, εκτός από ένα κείμενο τεχνοκριτικής για τον Κόσμο της Κύπρου του Αδαμάντιου Διαμαντή, η προσοχή εστιάζεται σε δυο πεζογραφικά έργα: στην Εφταλού του Ηλία Βενέζη με τις Ιστορίες του Αιγαίου που τις διατρέχει με μια ευσύνοπτη κριτική ματιά στοχαστικής περιήγησης και στη στεντόρεια διαμαρτυρία του Δημήτρη Σιατόπουλου, που το δικό του «Κατηγορώ» για την τραγωδία της Κύπρου του 1974 και τον απολογισμό της βαρβαρότητας μέσα από το βιβλίο του Ματωμένη Κύπρος, ο Χατζηκωστής το τονίζει εμφαντικότερα με τον δυναμικό δοκιμαϊκό λόγο μιας διεισδυτικής ανατομίας. Οι υπόλοιπες βιβλιοκρισίες αφορούν σε ποιητικά βιβλία του Κύπρου Χρυσάνθη, του Κυριάκου Πλησή, του Γ. Θ. Βαφόπουλου και του Σοφοκλή Λαζάρου, που αναλύει με τους λεπταίσθητους τόνους μιας βαθιάς φιλοσοφικής διάθεσης αλλά και την επαρκή γραφίδα μιας οξυκόρυφης ευθυκρισίας τεκμηριώνοντας τις αξιολογικές του αποτιμήσεις με την παράθεση ενδεικτικών στίχων.

Εκπαιδευτικά και Από τη Γυμνασιαρχία στο Παγκύπριο Γυμνάσιο τιτλοφορεί τις δυο τελευταίες ενότητες και όπου μέσα από εισηγήσεις, ομιλίες, προσφωνήσεις, λογοδοσίες και αντιφωνήσεις καταγράφονται ξεχωριστά στιγμιότυπα και εκπαιδευτικά δρώμενα, οι παιδαγωγικές απόψεις και οι υπαρξιακοί προβληματισμοί του βαστάζοντος το αστείρευτο κεράμιον ύδατος για την παιδεία του τόπου μας. Ενδεικτικά σημειώνουμε πως ο κώδωνας του κινδύνου που έκρουε από το 1985 σε μια ανακοίνωσή του αντηχεί μέχρι σήμερα ακόμα ισχυρότερος, υπομμνήσκοτας προφητικά τη διαίωνηση του κατ' εξοχήν νευραλγικού προβλήματος μιας πάλαι ποτέ παραπαίουσας εκπαιδευτικής πολιτικής: «Συναρτημένη με την καλλιέργεια της ανθρωπίνης προσωπικότητας, τον ύπατο σκοπό της υπαρέξής μας, είναι και η υποβάθμιση των ανθρωπιστικών μαθημάτων, που οδήγησε σε τέτοια καθίζηση των αξιών, σε τέτοιους προσανατολισμούς και προτεραιότητες στη ζωή των νέων, που θά 'πρεπε να συγκλονίζει όλους μας...». Περισσότερο παρά ποτέ επί των ημερών μας ηχεί επίκαιρος ο λόγος ενός άλλου αποσπάσματος από μια αντιφώνηση του τέλους της εκπαιδευτικής του σταδιοδρομίας: «Το σχολείο είναι εξορισμού χώρος αξιών, οράματος και άσκησης. Οφείλει να συντηρεί και να καλλιεργεί τις παραδεδομένες, κι από το κοινωνικό σύνολο καθολικά αποδεχτές αξίες και να έχει όραμα δημιουργίας, να μην είναι κλειστό και στατικό, αλλά να διαλέγεται με τον χώρο μέσα στον οποίο βρίσκεται και τον χρόνο μέσα στον οποίο λειτουργεί και να ανοίγεται προς την παγκόσμια πραγματικότητα για μια γόνιμη διανοητική». Εξάλλου, η αδιάπτωτη έγνοια του για τους νέους, που τους προσκόμισε για ολόκληρες δεκαετίες σε ένα άλλο δικό του κεράμιον ύδατος το αιώνιο νέκταρ της παιδαγωγικής αγάπης, θα τον κάμει να δηλώσει απερίφραστα σε μια δημοσιογραφική συνέντευξη, που καταχωρίζεται στο τέλος του βιβλίου: «Οι νέοι, σε κάθε εποχή, χρειάζονται ηγέτες αντάξιους των καιρών και των περιστάσεων, οι οποίοι να αξιοποιούν τον δυναμισμό τους κι όχι να τους φαλιδιίζουν την ενεργητικότητα και τις εξάρσεις τους. Είναι ακόμα απαραίτητο να τους προβάλλονται από τους ενήλικες αξίες ζωής και ζωντανά υποδείγματα αρετής στην ευρύτερή της έννοια».

Θελήσαμε να σημειώσουμε μόνο κάποιες ενδεικτικές νύξεις του περιεχομένου των άλλοτε διάσπαρτων κειμένων αλλά προ πολλού συστηματικά συγκεντρωμένων

στο κεράμιον ύδατος του Γιώργου Χατζηκωστή. Ένα ακόμα αξιόλογο βιβλίο διαλεκτικής εμβάθυνσης, που αρθρώνει τον στιβαρό και ρωμαλέο του λόγο εκπέμποντας μηνύματα ευρύτερου αναγνωστικού ενδιαφέροντος σε ένα φάσμα πολυποίκιλων θεμάτων. Εναπόκειται στον αναγνώστη να εγκύψει σ' αυτά, για να δρέψει τους εύχυμους και ώριμους καρπούς τους αποκομίζοντας πολύτιμες γνώσεις και πολλαπλά οφέλη από τον αμητό μιας πολύμοχθης και μακροχρόνιας προσφοράς.

ΧΡΥΣΟΘΕΜΙΣ ΧΑΤΖΗΠΑΝΑΓΗ

Ρούλας Ίωαννίδου - Σταύρου, *Τῆς νήσου Κύπρου κωπηλάται*, εκδόσεις "Literatura et artes", Λευκωσία 2010, σελίδες 48.

Ἡ ὀλικὴ ἐπαναφορὰ τῆς Ρούλας Ίωαννίδου-Σταύρου μᾶς χαρίζει ἕνα ἐξάισιον θεατρικὸν δρώμενον τὸ ὁποῖον ἐπιγράφεται: «Τῆς νήσου Κύπρου κωπηλάται». Ἡ Ρούλα Ίωαννίδου - Σταύρου μέσα ἀπ' αὐτὸ προσεγγίζει τὰς σημαντικωτέρας στιγμὰς τῆς Κυπριακῆς ἱστορίας κατὰ τρόπον ἄμεσον καὶ δραστικὸν χάρις εἰς τοὺς δύο ἀφηγητὰς τοῦ ἔργου ἀλλὰ καὶ χάρις εἰς τὰ παρένθετα ἱστορικὰ ντοκουμέντα, τὰ ὁποῖα μᾶς παρέχουν ἐναργέστατα τὴν εἰκόνα κάθε ἐποχῆς. Ἀπὸ τὴν προϊστορικὴν περίοδον ἕως καὶ τῶν ἡμερῶν μας. Ἐγχείρημα δυσχερέστατον, τὸ ὁποῖον ἡ συγγραφεὺς πραγματοποιεῖ μὲ ἐπιτυχίαν. Γραμμένο τὸ παρὸν θεατρικὸν δρώμενον μὲ καλλιέπειαν καὶ μὲ ἀληθινὸν λυρισμὸν, ὅπως τὰ ποιητικὰ του μέρη φανερώουν, ἐνέχει μίαν πρωτότυπον σύλληψιν καὶ μίαν ἐκπληκτικὴν δύναμιν λόγου. Ὡστόσο ἀξίζει ἀκόμη νὰ σημειωθῇ ἐνταῦθα ἡ ὀρθωτάτη ἐμμονὴ τῆς Ρούλας Ίωαννίδου - Σταύρου εἰς τὴν ἑλληνικὴν διαχρονίαν τῆς Μεγαλονήσου καὶ τὸ πάθος της διὰ τὴν ἐλευθερίαν. Ὑπ' αὐτὴν δὲ τὴν ἀποψιν τὸ ἀνωτέρω ἔργον ἔχει καὶ παιδευτικὸν χαρακτῆρα καθὼς ἡ ἐποχὴ μας εἶναι ἐποχὴ ἐθνικῶν καὶ πολιτικῶν ἐκπτώσεων. Συγχαίρομεν, λοιπὸν, τὴν Ρούλαν Ίωαννίδου - Σταύρου διὰ τὸ ἄξιον παντὸς ἐπαίνου ἔργον της ἀλλὰ καὶ διὰ τὰς ἐδραίας της ἐθνικὰς θέσεις.

ΓΙΩΡΓΟΣ ΠΕΤΡΟΠΟΥΛΟΣ

Νίκου Παναγιώτου, *Επιστολές προς τον Αντώνη Κ. Ιντιάνο (1899-1968)*.

Ένας τόμος εβδομήντα (70) επιστολών, αφιερωμένος σε μια προσωπικότητα, τον Αντώνη Κ. Ιντιάνο (σπουδές, επαγγελματική σταδιοδρομία, διακρίσεις εξαιρετικά αξιόλογες).

Οι επιστολές ανιχνεύουν σε βάθος, όχι μόνο τις σχέσεις αλλά και παρέχουν πειστική εξήγηση για τα γεγονότα που μεσολάβησαν καθ' ὅλη τη διάρκεια της τόσο ενδιαφέρουσας πορείας του.

Πλουσιότατη μέχρι και το 2008 η προσφορά του Ν. Παναγιώτου στον πολιτισμό και με τα αξιόλογα μελετήματά του και με τις ομιλίες του και με τη βιβλιοκριτική του. Πολυμερής νους, ανήσυχος, ερευνητικός με όλα τα γεγονότα της Κύπρου και τα διεθνή να έχουν αντίκτυπο τεράστιο στη σκέψη του, στη ζωή του και τη δημιουργία.

Παρατηρώ από τις απαντήσεις που δίνει στις επιστολές ότι εξηγεί όσο μπορεί καλύτερα αλλά και με επιμονή ιστορικής καθαρά μορφής, τα «πάντα» πάντα με μια δικαιολογημένη προσδοκία προς το καλύτερο.

Όσο για την αντίληψη της πραγματικότητας δεν τραυματίζει το λόγο του, όσο κι αν είναι βαθειά πληγωμένη η ψυχή του. Διατηρεί την Κυπριακή διάλεκτο με τέτοια ζωντάνια, που καταφέρνει να υποτάξει στον αφηγηματικό λόγο τις σκέψεις του χωρίς να προκαλεί απορίες. Ελάχιστες οι παραχωρήσεις και οι συμπίεσεις. Αφήνεται με μια γενναιότητα στη δικαιολόγηση μιας ερχόμενης ενσυνείδητης στάσης απέναντι στα όσα συμβαίνουν. Καμιά αλλοίωση (γεγονότων) που είναι δηλωτική της ζωηρής κίνησης της πολυστροφίας του, παρόλες τις αλληπάλληλες εσωτερικές του συγκρούσεις. Από την επιστολογραφία προσεγγίζεις ευκολότερα τον ψυχισμό και τις δομές της ψυχολογίας και του χαρακτήρα του ερευνητή.

ΕΥΑΓΓΕΛΙΑ ΜΙΣΡΑΧΗ

(Περιοδικό «Σύγχρονη Σκέψη», αρ. φύλλου 80, Νοέμ.-Δεκ. 2010, σ. 6)

Ανδρέα Λαμπριανίδη, *Μαρτυρίες για τον Αγώνα του 1955*.

Άλλο ένα βιβλίο που ήλθε πρόσφατα στο φως και αναφέρεται στον Απελευθερωτικό μας Αγώνα, αποτελεί τον συγγραφικό καρπό του απολογισμού του αείμνηστου αγωνιστή της ΕΟΚΑ Ανδρέα Λαμπριανίδη. Ένα είδος χρονικού ή σύντομων απομνημονευμάτων, όπου δεν προβάλλεται μόνο η δική του συνεισφορά στην ενίσχυση της Οργάνωσης ως στρατολόγου και εμψυχωτή της άλκιμης νεολαίας μας, αλλά ωσαύτως μνημονεύεται το αγωνιστικό παρών και άλλων γενναίων παλικαριών και ηγετικών στελεχών της ως προς τα έργα και τις ημέρες της επιτέλεσης του χρέους τους προς την πατρίδα. Οι βιωματικές μνήμες και οι προσωπικές μαρτυρίες που κατατίθενται εδώ, όπως εμφανίζει και ο τίτλος του έργου, φέρουν τη σφραγίδα ενός ανθρώπου που όχι μόνο έζησε από κοντά τα γεγονότα, αλλά με την έντονη παρουσία της αγωνιστικής του δράσης στην επαρχία της γενέτειράς του συνέβαλε ουσιαστικά με άλλους συναγωνιστές του τόσο στην προετοιμασία της έκρηξης του επαναστατικού ανταρτοποικιακού κινήματος όσο και στον συντονισμό των αρχικών αποφασιστικών βημάτων για την απρόσκοπτη εξελικτική πορεία μιας επιτυχούς έκβασης. Έτσι, μέσα από το στίγμα των δικών του πολυσχιδών εμπειριών και εντυπώσεων, των άμεσων ή έμμεσων προσλήψεων και των υστερογενών συμπερασματικών αποτιμήσεων γύρω από δρώμενα, πρόσωπα και καταστάσεις αποτυπώνει με τη γλαφυρότητα της παραστατικής αφηγηματικής του γραφίδας σημαντικές πτυχές της Ιστορίας του Αγώνα στην Πάφο. Οι καταγραφές ωστόσο αυτές, όπως και οι άλλες γραπτές ή προφορικές μαρτυρίες αγωνιστών, όσο και να συνιστούν αυθεντικά στοιχεία πρωτογενών πηγών, μπορεί να ενέχουν σε κάποιο βαθμό το στοιχείο του υποκειμενισμού, της λανθάνουσας μνήμης ή της ελλιπούς πληροφόρησης. Για τούτο και είναι ευπρόσδεκτες όσο το δυνατό περισσότερες τέτοιες μαρτυρίες, που με κριτήρια ενδελεχούς ιστορικής έρευνας η αλληλοσυμπλήρωση και η διεύρυνση των πληροφοριών, η πολλαπλή διασταύρωση και η επανόρθωση ενδεχομένων επισφαλών ή αμφιλεγόμενων σημείων αποβαίνουν ασφαλώς προς όφελος μιας αντικειμενικής σφαιρικής τεκμηρίωσης. Εξάλλου, ο ίδιος ο συγγραφέας στο τέλος της εισαγωγής του, αν και δηλώνει ότι εμπιστεύεται μετά πάροδο σαράντα χρόνων τη μνήμη και την κρίση του, επικαλείται το μετριοπαθές «όσο είναι δυνατό» εν σχέσει με την ακρίβεια και τη λεπτομέρεια των ιστορικών αληθειών που θα εκθέσει. Σ' ένα άλλο αυτοτελές κείμενο επίσης, που ο επιμελητής της έκδοσης Γεώργιος Χατζηκωστής ενσωματώνει ως επίμετρο στο κύριο μέρος των *Μαρτυριών*, με προφητική διάθεση επισημαίνει: «Δεν γνωρίζω αν τα γρα-

φόμενά μου θα γίνουν σημείον αντιλεγόμενον με θέσεις και αντιπαραθέσεις. Θα είναι ευχής έργον αν συμβεί, θα είναι έναυσμα για προβληματισμό και περίσκεψη, για να βγει ορθή διάγνωση και σωστή γνωμάτευση».

Το βιβλίο, αφιερωμένο στους γονείς και στη σύζυγό του, στους επιζώντες συναγωνιστές του και στους ηρωικώς πεσόντες στο έπος του 1955-59, διαιρείται σε δεκαέξι κεφάλαια, αντίστοιχα της χρονικής αλληλουχίας της παράθεσης των υπό έμφαση γεγονότων εκτός από κάποιες επαναφορές ή σκόπιμες παρεκβάσεις συνειρμικών παραπομπών, που τα επεξηγούν διευκρινιστικά στα πλαίσια των αιτίων και αιτιατών. Ο ευρητηριασμός μιας πλειάδας γνωστών ή άγνωστων προσώπων σε συνάρτηση με τα τοπωνύμια της δράσης τους που παρελαύνουν μέσα από τις 150 σελίδες του μαζί με άλλες βασικές αναφορές συναφών υπομνήσεων, αποτελεί επάναγκες χρηστικό εργαλείο στα χέρια του μελετητή και ελλείπει πίνακα περιεχομένων λόγω μη αναγραφής επί μέρους τίτλων διευκολύνει τον επανεντοπισμό τους από τον απλό αναγνώστη.

Στην αρχή της αφηγηματικής του εξιστόρησης ο Ανδρέας Λαμπριανίδης αναθυμάται με συγκινητική κατάνυξη τη μύησή του στην ΚΑΡΗ (Κύπριοι Αγωνιστές Ριφοκίνδυνοι Ηγέτες), τη στρατιωτική εκπαίδευση και την ενεργή συμμετοχή του στο φοιτητικό κίνημα της Αθήνας με τα συλλαλητήρια και τις μαζικές κινητοποιήσεις για τον προαιώνιο πόθο της Ένωσης, καθώς και ένα αξέχαστο περιστατικό μεταξύ των τόσων άλλων: τους κρυφούς γάμους δύο νέων «Φιλικών», του Νίκου Αγγελίδη και της Κλαίρης Ξενίδου στο σπίτι του φλογερού πατριώτη Γιάννη Ιωαννίδη, με το συγκυριακό ιστορικό οδωνύμιο Σκουφά 12. Κοινές καταγεγραμμένες μνήμες και από τον Πέτρο Στυλιανού σ' ένα πρόσφατο βιβλίο* του, που αναφέρεται ειδικά στους προεπαναστατικούς αγώνες των Κυπρίων φοιτητών.

Μετά τη μυστική κάθοδο του στην Κύπρο με την αποπεράτωση των θεολογικών του σπουδών και την ένταξή του στην ΕΟΚΑ υπό το ψευδώνυμο Αγαπήνωρ τού ανατίθεται η επιστράτευση μελών στην Οργάνωση και η αρχηγία της νεολαίας, η συγκέντρωση πληροφοριών από ενταγμένους αστυνομικούς, όπως και η δημιουργία ομάδων απόκρυψης και τροφοδότησης καταζητουμένων και ανταρτών. Στα τρία πρώτα κεφάλαια παραθέτει ονόματα αγωνιστών, χωρίς να παραλείπει βέβαια και τις αγωνίστριες, που πρωτοστάτησαν στα προπαρασκευαστικά στάδια και κατά τους πρώτους μήνες έναρξης του Αγώνα, μεταξύ των οποίων ο Ευαγόρας Παλληκαρίδης, που ηγήθη μιας επίλεκτης ομάδας νέων σε βομβιστική ενέργεια στα Δικαστήρια Πάφου. Αναφέρεται επίσης στον τομεάρχη Γιαννάκη Δρουσιώτη και στον Νικόλα Αζίνα, στο σπίτι του οποίου φιλοξενήθηκε ο Διγενής τις πρώτες μέρες της άφιξής του στην Κύπρο και ο οποίος του γνώρισε τον Μιχαλάκη Παπαντωνίου, ένα δραστήριο πρωτεργάτη του μεγάλου ξεσηκωμού. Στη συνέχεια ξετυλίγει τις αναμνήσεις του σχετικά με τον διορισμό του στο Γυμνάσιο Πόλης Χρυσοχούς, τις συναντήσεις του με τον στρατολόγο της Οργάνωσης πατέρα Σταύρο Παπαγαθαγγέλου και τον Αρχιεπίσκοπο Μακάριο, αλλά και τη στέρηση της άδειας ασκήσεως επαγγέλματος από τον τότε Άγγλο Διευθυντή της Παιδείας Σλάιτ για τις «παράνομες» αντιβρετανικές δραστηριότητές του στην Αθήνα και στην Κύπρο. Έτσι, έμεινε απερίσπαστος στην εκτέλεση των καθηκόντων του, σύμφωνα με τις οδηγίες του Αρχηγού, μεταφέροντας το μήνυμα της επαναστατικής φλόγας στην ύπαιθρο, όπου οργανωτικός υπεύθυνος ήταν ο αρχιμανδρίτης και διευθυντής της Ιερατικής Σχολής Κύπρου Κωνσταντίνος Λευκωσιάτης. Προτεραιότητα δόθηκε βεβαίως στην οργάνωση της μαθητιώσας νεολαίας από άξιους

εκπαιδευτικούς, μνημένους στον Αγώνα, όπως και στον συντονισμό των μυστικών υπηρεσιών με εχέμυθα και ευυπόληπτα πρόσωπα.

Ο συγγραφέας των *Μαρτυριών* δεν παραλείπει να κάνει λόγο και για την κατάσταση που επικρατούσε στην Μητρόπολη Πάφου, τη μύηση ιερέων με τη βοήθεια του αρχιμανδρίτη Μάξιμου Κουρσουμπά, τη δημιουργία παραομάδων στο όνομα της ΕΟΚΑ και τη φυγή του μητροπολίτη Φώτιου. Ωστόσο τα μοναστήρια και εμπνευσμένοι κληρικοί μαζί με απλούς ανθρώπους του λαού διεδραμάτισαν αποφασιστικό ρόλο στους κρίσιμους εκείνους καιρούς. Ήταν η εποχή έντονων πολιτικών ζυμώσεων γύρω από το Κυπριακό, που κατέληξαν σε ναυάγιο των συνομιλιών μεταξύ Μακαρίου-Χάρτινγκ και έπειτα του υπουργού αποικιών Λέννοξ Μπούντ, με αποτέλεσμα η δόλια αγγλική διπλωματία να χρησιμοποιήσει εις βάρος μας την τουρκική μειονότητα και να ενσπείρει τη διχόνοια του «διαίρει και βασίλευε». Μετά τη δολοφονία ενός Τούρκου λοχία αστυνομικού, πράκτορα των Άγγλων, πλησίον του κινηματογράφου *Τιτάνια*, ακολούθησε ο γνωστός πόλεμος ή η μάχη των σημαίων στα Γυμνάσια και τα Δημοτικά, τα αντίποινα των αποικιοκρατών με το κλείσιμο των Γυμνασίων και η δημιουργία των *κρυφών σχολειών*.

Ακολούθως, γίνεται αναφορά για την ανάγκη ενίσχυσης των αντάρτικων ομάδων στην Πάφο, επί κεφαλής των οποίων θα ετίθετο ο εξαάδελφος του Αρχιεπισκόπου Χαραλάμπους Μούσκος, αν δεν έπεφτε στη γνωστή μάχη στο *Μερσινάκι*. Τονίζεται επίσης η λήψη μέτρων μυστικότητας για την αποφυγή προδοσίας.

Στα τελευταία κεφάλαια του βιβλίου γίνεται λόγος για την εξορία του Μακαρίου, τη στρατιωτική επιχείρηση των Άγγλων στο δάσος Πάφου για τη σύλληψη του Διγενή και τον εντοπισμό των ένοπλων αντάρτικων ομάδων μετά την τοποθέτηση βόμβας στο στρώμα του Χάρτινγκ, τις απάνθρωπες θηριωδίες κατά των κατοίκων των ορεινών περιοχών και την πυρπόληση του δάσους, για να κάψουν ζωντανούς τους αγωνιστές και τον αρχηγό τους. Με τα πλέον ζωηρά χρώματα περιγράφει ο αείμνηστος Λαμπριανίδης τη σύλληψή του και τη μεταφορά του από τον κεντρικό αστυνομικό σταθμό σ' ένα άθλιο αντίσκηνο στο Δασούδι, τις αλλεπάλληλες ταπεινωτικές ανακρίσεις και την επαναφορά στον σταθμό, με τη μεσολάβηση δικηγόρων. Στα κρατητήρια της Πύλας, όπου οδηγήθηκε στη συνέχεια, γνωρίστηκε με άριστα στελέχη της ΕΟΚΑ, καθώς και με μαθητές κρατούμενους που τους βοήθησε στα μαθήματα και στις εξετάσεις. Ωστόσο, δεν περιγράφει την κράτησή του μέχρι το τέλος του Αγώνα στο άλλο στρατόπεδο συγκέντρωσης, της Κοκκινοτριμιθιάς, εφόσον δεν είχε προλάβει να ολοκληρώσει το χειρόγραφο του.

Με την αδρομερή απόδοση των κύριων σημείων των ζωντανών *Μαρτυριών* ενός ακόμα τεθνεώτος γενναίου αγωνιστή της ΕΟΚΑ πιστεύουμε ότι όχι μόνο ζωντανεύουμε την αιώνια μνήμη του, αλλά και δίνουμε το έναυσμα της μελέτης και της κριτικής αποτίμησης ενός επί πλέον βιβλίου, που κατατίθεται στην πλούσια παρακαταθήκη των γραπτών πηγών του Απελευθερωτικού μας Αγώνα. Ευχής έργον να εμπλουτίζεται συνεχώς και από πολλές άλλες υπεύθυνες μαρτυρίες και μνήμες για την πιο τρανή σελίδα της νεότερης επικής Ιστορίας της Κύπρου

ΧΡΥΣΟΘΕΜΙΣ ΧΑΤΖΗΠΑΝΑΓΗ

* Πέτρου Στυλιανού, *Οι Κύπριοι φοιτητές στην Αθήνα και ο Αγώνας του 1955-59*, έκδ. Αιγαίον, Λευκωσία 2010.

Θεόφιλου Κάκουλλου, *Απόηχοι Αρχαίας Σοφίας*, Αποφθέγματα-επιφθέγματα.

Ο Θεόφιλος Κάκουλλος σπούδασε μαθηματικά στο Πανεπιστήμιο της Αθήνας και έκανε Μ.Α. και διδακτοράτο στη Μαθηματική Στατιστική στο πανεπιστήμιο Κολούμπια των Η.Π.Α. Ήταν ο πρώτος διευθυντής της Στατιστικής Υπηρεσίας Κύπρου, έκανε ακαδημαϊκή καριέρα στο πανεπιστήμιο της Μινεσότα, Μινεάπολις, και Νέας Υόρκης. Από το 1968 είναι τακτικός καθηγητής στην έδρα Του Λογισμού των Πιθανοτήτων και Στατιστικής στο Πανεπιστήμιο της Αθήνας.

Από τα μαθητικά και τα φοιτητικά χρόνια ήταν φανερό, για όλους εμάς που τον ξέραμε, πως αυτός θα ξεχώριζε σε ότιδήποτε καταπιανόταν. Πράγματι ο φίλος Κάκουλλος ξεχώρισε από τους πολλούς όχι μόνο στα μαθηματικά παρά και στα φιλολογικά όπως γίνεται φανερό από το τελευταίο βιβλίο του «Απόηχοι Αρχαίας Σοφίας, αποφθέγματα-επιφθέγματα». Στο βιβλίο αυτό φαίνεται ολοκάθαρα η βαθειά γνώση τόσο της Αρχαίας όσο και της Νέας που διακρίνει τον Θεόφιλο. Τα αποφθέγματα που παραθέτει είναι, φυσικά γραμμένα στην Αρχαία, και στη συνέχεια μεταφρασμένα στη Νέα, είτε από επώνυμους μεταφραστές είτε από τον ίδιο. Τα επιφθέγματα είναι δικές του σκέψεις, πάνω στα αποφθέγματα με στόχο τη Νεοελληνική πραγματικότητα, γραμμένα τόσο στην Αρχαία όσο και στη Νέα. Σε αυτά είτε σχολιάζει ειρωνικά τα αποφθέγματα είτε τα συμπληρώνει. Στα σχόλια αυτά γίνονται αντιληπτά δυο πράγματα. Αφενός ο φιλοσοφικός στοχασμός του συγγραφέα και αφετέρου η βαθειά γνώση τόσο της Αρχαίας γλώσσας και γραμματείας όσο και αυτή της Νέας και των διαφορών κακών που τόσο ταλανίζουν την νεοελληνική κοινωνία.

Ιδού ένα εξαιρετο δείγμα της γραφής του Κάκουλλου για την Αθήνα και τους Αθηναίους.

Ω ται λιπαραί και ιοστέφανοι και αοίδιμοι, Ελλάδος έρεισμα, κλειναί Αθήναι, δαμόνιον πτολιεθρον.

Και η μετάφραση από το Μανώλη Τριανταφυλλίδη.

Ω λαμπρή και ιοστεφανωμένη και χιλιотραγουδημένη, προπύργιο της Ελλάδας, Ξακουστή Αθήνα.

Σε αυτά ο Θεόφιλος απαντά:

Ω λιπαραί και σκυρόδετοι και αοίδιμοι, Ελλάδος πρωτεύουσα, κλειναί Αθήναι, δαμόνιον άστν, παραπαιδείας και σοφιστείας έδρα.

Και η μετάφραση:

Ω λαδερή, τσιμεντόδετη και πολυτραγουδημένη, της Ελλάδας πρωτεύουσα, Ξακουστή Αθήνα, πόλη δαιμονική, της παραπαιδείας και της σοφιστείας έδρα.

Τα κείμενα των αποφθεγμάτων στην Αρχαία είναι γραμμένα στο πολυτονικό σύστημα ενώ οι μεταφράσεις στη Νέα στο μονοτονικό. Ρώτησα τον Κάκουλλο γιατί τα έγραψε στο πολυτονικό μια και οι Αρχαίοι έγραφαν σε μεγαλογράμματη γραφή και δεν χρησιμοποιούσαν αυτά τα σημαδάκια (οξεία, βαρεία, περισπωμένη, ψιλή, δασεία, και συνδυασμό αυτών καθώς και την υπογεγραμμένη). Όπως είναι γνωστό τα σημαδάκια που προανέφερα είναι εφεύρεση των αλεξανδρινών γραμματικών στην προσπάθειά τους να μιλήσουν όπως οι Έλληνες του 5ου π.Χ. αιώνα. Είναι επίσης γνωστό πως μέχρι τον 7ο ή και τον 8ο αιώνα όσοι ήξεραν να γράφουν έγραφαν σε μεγαλογράμματη γραφή. Τα μικρά γράμματα άρχισαν να μπαίνουν σταδιακά και σιγά-σιγά

κατά τους αιώνες αυτούς. Η απάντηση του Θεόφιλου ήταν πως συζήτησε το θέμα με φίλους του καθηγητές της Αρχαίας ή και ακαδημαϊκούς οι οποίοι και επέμεναν πως είναι θέμα παράδοσης η χρήση του πολυτονικού συστήματος, όταν γράφουμε Αρχαία κείμενα. Εγώ πιστεύω πως αν ο φίλος Κάκουλλος χρησιμοποιούσε τη μεγαλογράμματη γραφή για τα αρχαία κείμενα θα ήταν πολύ πιο κοντά στην Αρχαία γραμματεία και η προσφορά του στα Νέα Ελληνικά θα ήταν πολύ πιο μεγάλη.

Τα αποφθέγματα-επιφθέγματα δίνονται σε 50 ενότητες κατά αλφαβητική σειρά. Αρχίζει με τα αγαθά, αγαθός και τελειώνει με τα αποφθέγματα-επιφθέγματα για τη ψυχή. Σε κάθε ενότητα υπάρχουν από 5 έως 35 κείμενα.

Θα παραθέσω κάποια αποφθέγματα με τα αντίστοιχα επιφθέγματα μόνο στη μετάφρασή τους γιατί είμαι σχεδόν βέβαιος πως οι περισσότεροι που θα διαβάσουν το κείμενο αυτό θα δυσκολευτούν με το αρχαίο κείμενο όπως ακριβώς δυσκολεύομαι και εγώ.

Αλήθεια δύσκολο είναι οι γυναίκες να βγαίνουν έξω. Η μια φροντίζει τον άντρα της, η άλλη ξυπνά τον δούλο, μια άλλη κοιμίζει το παιδί, άλλη το λούζει και άλλη το ταιίζει.

Και σχολιάζει ο Κάκουλλος στο επίφθεγμα.

Δεν είναι δύσκολη της γυναίκας η έξοδος. Η μια περπατεί με το σκυλί, η άλλη αναθέτει τη φροντίδα των παιδιών στην αλλοδαπή (υπηρέτρια), η άλλη οδηγεί στην αγορά, η άλλη την αράζει στο κομμωτήριο, την καφετέρια ή τη γειτόνισσα.

Στο λήμμα έρωτας-συνουσία (σεξ) υπάρχουν πολλά και ευτράπελα τόσο στα αποφθέγματα όσο και κυρίως στα επιφθέγματα.

Η γυναίκα είναι πιο ασυγκράτητη από τον άνδρα όταν ανάβει από σκέψεις πονηρές.

Και στο επίφθεγμα γράφει.

Τα θηλυκά είναι πιο ασυγκράτητα από τα αρσενικά, μάλιστα όταν βγάλουν τα ρούχα.

Και αλλού:

Τι ζωή, ποιο το ευχάριστο χωρίς τη χρυσή Αφροδίτη;

Και στο επίφθεγμα:

Ωραία ζωή δεν είναι μόνο με έρωτες (με την Αφροδίτη), αλλά και με τη σοφία (τη χρυσή Αθηνά).

Καλύτερα να πέσεις σε κόρακες παρά σε κόλακες, γιατί οι κόρακες τρώνε πτώματα, ενώ οι κόλακες ζωντανούς.

Στο επίφθεγμα γράφει:

Να φοβάσαι κόλακα, όπως τον απατεώνα, και τον κακόβουλο φύλακα, γιατί και οι δυο θα σε βλάψουν.

Στύλοι του σπιτιού είναι τα αρσενικά παιδιά

Και το επίφθεγμα μια και εμείς έχουμε μόνο κόρες.

Στύλοι του σπιτιού μπορεί να είναι όχι μόνο τα αρσενικά παιδιά.

Ο απλός αναγνώστης μένει ενεός μπροστά στην επιμονή, την υπομονή και κυρίως την ευρύτητα και το βάθος των γνώσεων του Θεόφιλου Κάκουλλου. Η ευρύτητα και το βάθος των γνώσεων του φίλου Κάκουλλου όσον αφορά τα Μαθηματικά είναι γνωστές και παραδεκτές από όλους, όμως η ενασχόλησή του με την Αρχαία γραμματεία είναι αποκαλυπτικές ενός μυαλού με παρατηρητικότητα, οξύτητα και απέραντη γνώση του αντικειμένου του.

ΓΛΑΥΚΟΣ ΑΝΤΩΝΙΑΔΗΣ

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ (Συνέχεια)

Ἀνδρέας Μακρίδης: <i>Τάχιστον νοῦς· διὰ παντός γὰρ τρέχει</i>	46
Ἀνδρεανὴ Ἡλιοφώτου: <i>Ποίηση</i>	47
Βέρα Κορφιώτη: <i>Χάνουμε τὸ δάσος</i>	47
Massimo Carnelos: <i>Χαμάμ</i>	48
Τάκης Σκανότοβιτς: <i>Τὰ ἑλληνικὰ νησιά</i>	49
Σωκράτης Γερ. Μελισσαράτος: <i>Ἀπαξίωση</i>	49
Θεοχάρης Ἀριστοδήμου: <i>Γνώθι σ' αὐτόν</i>	50
Μαρίνος Α. Στυλιανοῦ: <i>Σκέψη</i>	51
Διαμάντω Εὐριπίδου Κατσουνωτοῦ: <i>Στοὺς δασκάλους ποὺ ἀφήνουν τὴν ἔδρα</i>	52
Γιώργος Πετούσης: <i>Οἱ τουλίπες</i>	53
Σταυρούλα Κατελάνου: <i>Ἡ ἔκθλιψη μιᾶς χώρας</i>	53
Κύπρος Χρυσάνθης: <i>Ξέσπασμα</i>	54
Νίκος Ζανόπουλος: <i>Οἱ πλανῆτες</i>	55
Ρούλα Ἰωαννίδου Σταύρου: <i>Συναπάντημα</i>	56
Ἀνδρεανὴ Ἡλιοφώτου: <i>Μιλᾶμε γιὰ λογοτεχνία</i>	62
Γιάννης Βελάζης: <i>Ἀποδημία</i>	63
Γλαῦκος Ἀντωνιάδης: <i>Ἡ ναυμαχία στὸ Ναυαρίνο</i>	64
Ντίνος Σ. Κουμπάτης: <i>Ἡ γένεση καὶ ἡ ἐξέλιξη τῆς τραγωδίας</i>	67
Μάκης Ἀποστολάτος: <i>Τοῦ Εὐφράτη</i>	73
Γιάννης Μουγογιάννης: <i>Μιχάλης Κακογιάννης-Κινηματογράφος</i>	74

ΠΝΕΥΜΑ ΚΑΙ ΖΩΗ: Βράβευση τοῦ περιοδικοῦ «Πνευματικὴ Κύπρος» ἀπὸ τὸ «Καφενεῖο τῶν Ἴδεων», Σαλαμίνας - Ἀνδρεανὴ Ἡλιοφώτου: Ἐκδήλωση γιὰ τὴν κυπριακὴ λογοτεχνία στὰ τελευταῖα 50 χρόνια, στὴν Ἀθήνα - Χρυσόθεμης Χατζήπαναγῆ: Οἱ ἐκδηλώσεις τοῦ «Λυκεῖο Ἑλληνίδων Ἀμμοχώστου» - Μαρούλα Βιολάρη, Παγκύπριο Γυμνάσιο - Δίκτυο Ἀρκαδίας - Νίκος Παναγιώτου: Βιβλιοκριτικοὶ «Πνευματικῆς Κύπρου» τῆς πρώτης πενηνταετίας - Ἀνδρεανὴ Ἡλιοφώτου: «Γράμματα Μελλοθανάτων», Δημήτρης Χρ. Μπισσινάκης: Γιώργου Πετούση «Τέλος χρόνου», Χρυσόθεμης Χατζήπαναγῆ: Γ. Χατζηκωστή «κεράμιον ὕδατος», Γιώργου Πετρόπουλος: Ρούλα Ἰωαννίδου Σταύρου «τῆς νήσου Κύπρου κωπηλάται», *Εὐαγγελία Μισραχῆ*: Νίκου Παναγιώτου «Ἐπιστολὲς πρὸς τὸν Ἀντώνη Κ. Ἰντιάνο, Χρυσόθεμης Χατζήπαναγῆ: Ἀνδρέα Λαμπριανίδη, «Μαρτυρίες γιὰ τὸν Ἀγώνα τοῦ 1955», Γλαῦκος Ἀντωνιάδης: Θεόφιλου Κάκουλλου «Ἀπόηχοι ἀρχαίας σοφίας».

Παράρτημα: Νίκος Παναγιώτου: Μισὸς αἰώνας ζωῆς τοῦ περιοδικοῦ «Πνευματικὴ Κύπρος».

ΠΡΟΣΑΡΤΗΜΑ

ΝΙΚΟΣ ΠΑΝΑΓΙΩΤΟΥ

**ΤΡΕΙΣ ΜΕΛΕΤΕΣ
ΓΥΡΩ ΑΠΟ ΤΟ ΠΕΡΙΟΔΙΚΟ
«ΠΝΕΥΜΑΤΙΚΗ ΚΥΠΡΟΣ» (1960-2010)**

ΛΕΥΚΩΣΙΑ 2011

ΕΙΣΑΓΩΓΙΚΟ ΣΗΜΕΙΩΜΑ

Η συμπλήρωση 50 χρόνων ζωής και προσφοράς του περιοδικού *Πνευματική Κύπρος* και το γεγονός ότι η οργανωτική επιτροπή της σχετικής εορταστικής εκδήλωσης ανέθεσε σε μένα την εκφώνηση της κύριας ομιλίας κατά την τελετή, μου έδωσαν το κέντρισμα να μελετήσω σε μεγαλύτερο βάθος και πιο λεπτομερειακά την προσφορά του περιοδικού. Απόρροια της ενασχόλησής μου αυτής υπήρξαν, εκτός από την ομιλία, οι ακόλουθες τρεις μελέτες, που δημοσιεύονται εδώ.

1. Μισός αιώνας ζωής του περιοδικού *Πνευματική Κύπρος*,
2. Οι μεταφράσεις που δημοσιεύτηκαν στο περιοδικό *Πνευματική Κύπρος* τόμοι Α' - Ν' (1960-2010), και
3. Δημιουργοί, των οποίων έργα δημοσιεύτηκαν στην *Πνευματική Κύπρο* (1960-2010).

Συνεργάτης του περιοδικού για πολλά χρόνια και μελετητής της ιστορίας των κυπριακών περιοδικών δεν μπορούσα να μείνω ασυγκίνητος από το γεγονός ότι ένα κυπριακό περιοδικό λογοτεχνίας κι ευρύτερα των Γραμμάτων συμπλήρωνε μισό αιώνα ζωής. Άλλωστε και προηγουμένως είχα δημοσιεύσει σε ανάλογες επετειακές ευκαιρίες κάποιες εργασίες για το περιοδικό. Τις υπενθυμίζω:

- α. «Αποδελτίωση εργασιών για Νεοέλληνες λογοτέχνες (της Κύπρου και του ευρύτερου Ελληνισμού) που δημοσιεύτηκαν στους πρώτους είκοσι τόμους του περιοδικού “Πνευματική Κύπρος” (1960-1980)». Δημοσιεύτηκε στην *Πνευματική Κύπρο*, Χρονιά Κ', αρ. 239-240 (Αύγ.-Σεπτ. 1980), 198-210,
- β. Αποδελτίωση των βιβλιοκρισιών που δημοσιεύτηκαν στους πρώτους είκοσι τόμους του περιοδικού “Πνευματική Κύπρος” (1960-1980). Δημοσιεύτηκε ως Προσάρτημα στην *Πνευματική Κύπρο*, Χρονιά ΚΑ', αρ. 242-243 (Νιόβ. -Δεκ. 1980), σ. 1-29,
- γ. Ένα τέταρτο αιώνα του περιοδικού «Πνευματική Κύπρος». Δημοσιεύτηκε στο περιοδικό «Κυπριακή Βιβλιογραφία», αρ. 3 (Απρ.-Ιούν. 1985), 121-122 και περιλήφθηκε στο βιβλίο μου *Μελετήματα*, Λευκωσία 1986, σ. 30-32, και
- δ. Οι βιβλιοκρισίες που δημοσιεύτηκαν στο περιοδικό *Πνευματική Κύπρος* τις Χρονιές ΚΑ' - Ν' (1980/1981-2010), Λευκωσία 2010.

Με τη δημοσίευση και των τριών πιο πάνω μελετών συμπληρώνεται ο κύκλος των μελετών μου για το περιοδικό. Βέβαια, εξακολουθεί να παραμένει desideratum για τα φιλολογικά μας πράγματα η ευρετηρίαση του περιοδικού, έργο μακρόπνοο και χρονοβόρο και δαπανηρό, που ίσως μόνο από ομάδα να μπορούσε να αναληφθεί στο πλαίσιο φροντιστηρίου ή ερευνητικού προγράμματος επιστημονικού ιδρύματος. Όπως είναι γνωστό, μόνο για τους πρώτους πέντε τόμους του περιοδικού υπάρχει Ευρετήριο, το οποίο οφείλουμε στην εργατικότητα και το μόχθο του φίλου Χρυσάνθου Στ. Κυπριανού. Η ανάληψη από ένα άτομο ενός τέτοιου έργου φαίνεται ότι με τα σημερινά δεδομένα είναι κάτι το ανέφικτο, παρόλο που η όλη σχετική εργασία με τη βοήθεια της τεχνολογίας θα ήταν σίγουρα κατά πολύ ευκολότερη, συγκρινόμενη με τη χειροποίητη διά δελτίων ευρετηρίαση. Μιλάμε για έργο ανέφικτο, κυρίως γιατί το είδος των αφοσιωμένων ακάματων εργατών, που θα μπορούσαν ατομικά να διεκπεραιώσουν μια τέτοια εργασία, καθίσταται οσημέραι σπανιότερο, αν δεν έχει ήδη εξαφανιστεί!

ΜΙΣΟΣ ΑΙΩΝΑΣ ΖΩΗΣ ΤΟΥ ΠΕΡΙΟΔΙΚΟΥ ΠΝΕΥΜΑΤΙΚΗ ΚΥΠΡΟΣ

Στη μελέτη αυτή γίνεται απόπειρα μιας πρώτης αξιολόγησης της πορείας και της προσφοράς του περιοδικού *Πνευματική Κύπρος* στα πολιτιστικά πράγματα του τόπου, με την ευκαιρία της συμπλήρωσης 50 χρόνων από την ίδρυσή του.

Από την αρχή πρέπει να σημειωθεί ότι η μελέτη αυτή στηρίχτηκε κατά πρώτο λόγο στους πενήντα τόμους του περιοδικού, ως βοηθήματα δε χρησιμοποιήθηκαν διάφορα κείμενα του Χρυσάνθη στο περιοδικό υπό τύπο απολογισμών σε διάφορους σταθμούς της πορείας του, όπως: «Η πρώτη συγκέντρωση των συνεργατών της “Πνευματικής Κύπρου”»,¹ «Η ιστορία της “Πνευματικής Κύπρου”»,² «Ο απολογισμός της τρίτης μας χρονιάς»,³ «Ο απολογισμός της τέταρτης μας χρονιάς»,⁴ «Η ιστορία του περιοδικού “Πνευματική Κύπρος”»,⁵ «Αναδρομή στην αρχή της ιστορίας μας»,⁶ «Ένα μικρό πανόραμα των εργασιών της “Πνευματικής Κύπρου”»,⁷ και «Τριάντα χρόνια ζωή»,⁸ καθώς και δυο βιβλιογραφικές του εργασίες για δημοσιεύματα στο περιοδικό για τον αγώνα της ΕΟΚΑ.⁹ Πολύ χρήσιμες ήταν επίσης οι μελέτες του Χρυσάνθου Κυπριανού «Ευρετήριο των πέντε τόμων του περιοδικού “Πνευματική Κύπρος”»,¹⁰ του Γιώργου Χατζηκωστή «Τα εικοσάχρονα του περιοδικού “Πνευματική Κύπρος”»,¹¹ και «Τα πενήντα χρόνια της “Πνευματικής Κύπρου”»,¹² καθώς και του Ανδρέα Χατζηθωμά «Αφιερώματα του περιοδικού “Πνευματική Κύπρος”»,¹³ Τέλος, πρέπει να αναφερθεί ότι και ο γράφων ήδη από το 1980 είχε εκδηλώσει το βιβλιογραφικό ενδιαφέρον του για το περιοδικό με τη δημοσίευση των καταγραφών «Αποδελτίωση εργασιών για Νεοέλληνες λογοτέχνες (της Κύπρου και του ευρύτερου Ελληνισμού) που δημοσιεύτηκαν στους πρώτους είκοσι τόμους του περιοδικού “Πνευματική Κύπρος”»,¹⁴ και «Αποδελτίωση των βιβλιοκρισιών που δημοσιεύτηκαν στους πρώτους είκοσι τόμους του περιοδικού “Πνευματική Κύπρος”»,¹⁵ καθώς και της μελέτης «Ένα τέταρτο αιώνα του περιοδικού “Πνευματική Κύπρος”»,¹⁶ έχει δε έτοιμες προς δημοσίευση τις ακόλουθες εργασίες: «Οι βιβλιοκρισίες που δημοσιεύτηκαν στους τόμους ΚΑ' - Ν' (1980/1981-2010) του περιοδικού *Πνευματική Κύπρος*» και «Οι μεταφράσεις που δημοσιεύτηκαν στο περιοδικό *Πνευματική Κύπρος*, τόμοι Α' - Ν' (1960-2010)».

Η αναφορά μας θα κινηθεί στους ακόλουθους άξονες. Αφού πρώτα δοθούν κάποιες βασικές πληροφορίες γύρω από τη γένεση και την εξέλιξη του περιοδικού, κάποια χαρακτηριστικά για την ταυτότητά του και αναγκαία

ποσοτικά στοιχεία που δίνουν απτή εικόνα για τη συμβολή του στην πνευματική κίνηση και ζωή του τόπου, θα κατατεθούν σκέψεις γύρω από μια σειρά ερωτημάτων, τα οποία θα διατυπωθούν στην κατάλληλη θέση πιο κάτω.

Σε απολογισμό για το πρώτο έτος ζωής του περιοδικού ο Χρυσάνθης περιγράφει τα της ίδρυσής του. Μετά την άρνηση του Νίκου Κρασιδιώτη να παραινωρήσει σε συνεργάτες των Κυπριακών Γραμμάτων το περιοδικό, όπως του ζητήθηκε, ο Χρυσάνθης κι ο Φρίξος Βράχας, που είχαν μιλήσει για την ανάγκη ίδρυσης περιοδικού, ανακοίνωσαν στον αρχιεπίσκοπο Μακάριο και στη συνέχεια στον Κωνσταντίνο Σπυριδάκι τις σκέψεις τους, τις οποίες και οι δυο επιδοκίμασαν. Μετά από τις συναντήσεις αυτές κατέστησαν κοινωνούς των προθέσεων τους τον Κώστα Μόντη, τον Τάκη Φυλακτού και τον Ανδρέα Χριστοφίδη, τους οποίους ο Χρυσάνθης είχε προηγουμένως βολιδοσκοπήσει. Και συνεχίζει ο Χρυσάνθης: «Με μια λιγόλεπτη συνεδρία ξεκινήσαμε το περιοδικό, χωρίς πραχτικά, χωρίς υπογραφές, χωρίς κεφάλαια, αλλά μόνο με τον ενθουσιασμό, πολύ μα πάρα πολύ νεανικό, σα να πρωτοβγαίναμε όλοι στον πνευματικό στίβο».¹⁷

Βέβαια, οι πιο πολλοί από τους πέντε πρωτεργάτες (Κύπρο Χρυσάνθη, Κώστα Μόντη, Φρίξο Βράχα, Τάκη Φυλακτού και Ανδρέα Χριστοφίδη) δεν πρωτοεμφανίζονταν στα πνευματικά πράγματα του τόπου. Δυο μάλιστα απ' αυτούς, ο Χρυσάνθης στα 45 του χρόνια κι ο Μόντης στα 46, είχαν ήδη ένα όνομα στο χώρο, ήταν φτασμένοι λογοτέχνες, κι ανήκαν στο κατεστημένο,¹⁸ σύμφωνα με τα Κυπριακά Χρονικά, το άλλο λογοτεχνικό περιοδικό που κυκλοφόρησε ένα μήνα αργότερα.

Συγκεκριμένα, ο Χρυσάνθης (1915-1998) είχε συνεργαστεί με τα λογοτεχνικά περιοδικά *Κυπριακά Γράμματα* και *Πάφος* και το περιοδικό της Εθναρχίας *Ελληνική Κύπρος*, είχε διευθύνει με τον Νέαρχο Κληρίδη τη *Χαρά των Παιδιών* (1953-1959) και είχε πρωταγωνιστικό ρόλο στο περιοδικό ποικίλης ύλης *Καιροί της Κύπρου*. Επίσης είχε κυκλοφορήσει 33 εκδόσεις: δέκα με ποιήματα,¹⁹ τρεις με πεζά,²⁰ τρεις με θεατρικά,²¹ τρεις με μεταφράσεις²² και δεκατέσσερις με παιδικά.²³

Ο Μόντης (1914-2004), εξάλλου, είχε ιδρύσει (1942) με τους Αχιλλέα Λυμπουρίδη και Φοίβο Μουσουλίδη το πρώτο επαγγελματικό θέατρο, το «Λυρικό», είχε εκδώσει την εφημερίδα *Ελευθέρα Φωνή* (1946-1947) και με τον Μουσουλίδη (1944-1945) το περιοδικό *Το Θέατρο* και είχε παρουσία στα περιοδικά *Κυπριακά Γράμματα* και *Πάφος*, καθώς και αργότερα σημαντικό ρόλο στο περιοδικό *Τάιμς οφ Σάιπρους* (*Καιροί της Κύπρου*). Είχε πραγματοποιήσει έξι εκδόσεις, τέσσερις με ποιήματα²⁴ και δυο με πεζά.²⁵

Ο τρίτος της ομάδας, ο φιλόλογος Φρίξος Βράχας (1919-1993), είχε υπηρετήσει ως καθηγητής στην Κερύνεια και τότε ήταν προσωρινός διευθυντής της Παιδαγωγικής Ακαδημίας. Είχε συνεργαστεί με εφημερίδες και τα περιοδικά *Κυπριακά Γράμματα*, *Πάφο*, *Ελληνική Κύπρος* και *Αγωνιστή*. Το

1945 είχε εκδώσει με τον Γλαύκο Χρίστη μετάφραση του έργου του Γ. Τσάμπερλιν *Επανάστασις ενάντια στην Ελευθερία*.

Ο Τάκης Φυλακτού (1919-2000), 41 ετών τότε, όπως και ο Βράχας, είχε σπουδάσει Ασφαλιστικά στην Αγγλία, είχε δημοσιεύσει ποιήματα σ' εφημερίδες και περιοδικά κι είχε επιδείξει ενδιαφέρον για τη ζωγραφική. Φαίνεται ότι επιλέγηκε, επειδή είχε, εκτός από καλλιτεχνικά ενδιαφέροντα, και γνώσεις στα οικονομικά, γι' αυτό και παρουσιάζεται στα εκδοτικά στοιχεία του περιοδικού ως ταμίας ή οικονομικός διαχειριστής.

Ο Βενιαμίν της ομάδας, ο Ανδρέας Χριστοφίδης (1937-1998), μόλις 23 χρόνων, ήταν καθηγητής Φιλολογίας στο Παγκύπριο Γυμνάσιο, πολλά υποσχόμενος, ο οποίος λειτούργησε κατά κάποιον τρόπο ως ο συνδετικός κρίκος ανάμεσα στους καθιερωμένους και στη νεότερη γενιά.

Όσον αφορά τα στοιχεία της ταυτότητας του περιοδικού, πρέπει να αναφερθεί ότι το όνομα οφείλεται στον Αδαμάντιο Διαμαντή²⁶ η δε φιλοτέχνηση του εξωφύλλου στον Ανδρέα Χρυσόχο.²⁷ Στη ζωή του περιοδικού διακρίνονται βασικά δυο περίοδοι: η πρώτη, που θα μπορούσε να χαρακτηριστεί Χρυσάνθεια, από την ίδρυσή του ως το θάνατο του Χρυσάνθη, που ήταν ο κινητήριος μοχλός, και η δεύτερη, η μετά Χρυσάνθη, που φτάνει ως σήμερα, κατά την οποία η εκδοτική ευθύνη ανήκει στη χήρα του ποιητή. Η πρώτη περίοδος θα μπορούσε, βέβαια, να υποδιαιρεθεί σε υποπεριόδους, με κριτήρια την εμφάνιση, την περιοδικότητα, την εκδοτική ευθύνη, όπως δηλώνεται στα στοιχεία της ταυτότητας του περιοδικού και σε απολογισμούς δράσης, ακόμη και τη δημιουργική συμμετοχή με συνεργασίες στο περιοδικό.

Στα πρώτα δώδεκα τεύχη παρατηρούμε τα ακόλουθα στοιχεία: α. το μέγεθος του περιοδικού είναι 23,5X15,5 εκ., β. το εξώφυλλο έχει χρώμα καφέ και διατηρεί την ίδια διακόσμηση,²⁸ γ. κάτω από τον τίτλο στο εξώφυλλο σημειώνεται ως υπότιτλος «Γράμματα-Τέχνες-Επιστήμες», δ. στην εσωτερική όψη του εξωφύλλου - όπου τα ονόματα της ομάδας, η ταχυδρομική διεύθυνση και η συνδρομή - κάτω από τον τίτλο αναγράφεται «Μηνιαία περιοδική έκδοση», ε. Όσον αφορά τις ευθύνες των μελών της ομάδας ο Χρυσάνθης παρουσιάζεται ως γραμματέας και ο Φυλακτού ως ταμίας και οικονομικός διαχειριστής.

Με το τεύχος 13, που αρχίζει ο δεύτερος χρόνος, επιφέρονται μερικές αλλαγές. Έτσι, α. μεγαλώνει κάπως το μέγεθος, β. στο εξώφυλλο χρησιμοποιήθηκαν διάφορα χρώματα, και από τον αρ. 27 επιλέγεται το άσπρο, που παραμένει ως σήμερα, γ. αλλάζει η διακόσμηση του εξωφύλλου,²⁹ που παραμένει η ίδια ως σήμερα, δ. αφαιρείται ο υπότιτλος «Γράμματα- Τέχνες- Επιστήμες» και τροποποιείται το «Μηνιαία περιοδική έκδοση» σε «Μηνιαίο λογοτεχνικό περιοδικό», που διατηρείται ως τον αρ. 385-387 (1997), το τελευταίο που εκδόθηκε με ευθύνη του Χρυσάνθη, ε. Τα ονόματα όλων των μελών της ομάδας αναγράφονται ως το τεύχος 204 (Σεπτ. 1977), πλην του Μόν-

τη, που απουσιάζει από το 73 ως το 103 (Οκτ. 1966-Απρ. 1969), όπως λείπει από τα τεύχη αυτά και συνεργασία του· στα επόμενα δέκα τεύχη μετά το 205 (Οκτ. 1977) δεν γίνεται αναφορά ονομαστικά στα μέλη ούτε συλλογικά στην ομάδα, ενώ από το 215-216 (Αύγ.-Σεπτ. 1978) ως το 242-243 (Νιόβ.-Δεκ. 1980) σημειώνεται η ένδειξη «Από πνευματική ομάδα». Από τότε κι ως το θάνατο του Χρυσάνθη δεν υπάρχει οποιαδήποτε αναφορά. Το όνομα του Χρυσάνθη παρουσιάζεται με την ιδιότητα του γραμματέα την πρώτη χρονιά, από τη δεύτερη χρονιά ως τον αρ. 149-150 (Γεν.-Φεβρ. 1973) ως γραμματέα κι υπεύθυνου εκδότη κι από τότε ως το τέλος ως υπεύθυνου, υπεύθυνου εκδότη. Μετά το θάνατό του εμφανίζεται ως ιδρυτής, και ως υπεύθυνη εκδότρια η Λούλα Κύπρου Χρυσάνθη, στ. Κάτω από τον τίτλο, στη σελίδα, όπου βρίσκονται οι πληροφορίες για το έτος, τον αριθμό τεύχους και τους μήνες που καλύπτει το τεύχος κι όπου αρχίζουν τα κείμενα του περιοδικού, αναγράφεται από τον αρ. 244 (Γεν. 1981) ως σήμερα η πληροφορία «Το περιοδικό τιμήθηκε από την Ακαδημία Αθηνών», ζ. Όσον αφορά την περιοδικότητα, καθ' όλη τη διάρκεια της πρώτης περιόδου το περιοδικό παρουσιαζόταν ως μηνιαίο, έστω κι αν από ένα σημείο κι ύστερα άρχισαν να εκδίδονται και διπλά τεύχη κι από το 1991 και ύστερα τέσσερα περίπου τεύχη το χρόνο, στην πράξη, δηλαδή, έγινε τριμηνιαίο. Πάντως στη δεύτερη περίοδο, δηλαδή τη μετά Χρυσάνθη, το περιοδικό έγινε τετραμηνιαίο, και τούτο δηλώνεται στα στοιχεία ταυτότητας του περιοδικού, η. Το περιοδικό δεν χρησιμοποιεί τον όρο τόμος, αλλά χρονιά. Η χρονιά άρχιζε τον Οκτώβρη και τέλειωνε τον Σεπτέμβρη του επόμενου έτους. Τούτο ίσχυε από την αρχή (1960) ως την εικοστή δεύτερη χρονιά (1982). Από την εικοστή τρίτη (1983) ως σήμερα οι μήνες που καλύπτονται είναι Γενάρης-Δεκέμβρης, θ. Στα πενήντα χρόνια της ζωής του - από τον Οκτώβρη του 1960 ως το Δεκέμβρη του 2010 - εξέδωσε 426 τεύχη με 13316 σελίδες κατά το πλείστον πυκνοτυπωμένες, χωρίς σ' αυτές να υπολογίζονται άλλες πολλές εκατοντάδες σελίδες των προσαρτημάτων. Ο αριθμός σελίδων κατά τόμο ήταν μεγαλύτερος στην πρώτη περίοδο, κατά μέσο όρο 385, και μικρότερος στη δεύτερη, 222 κατά μέσο όρο.

Μπορεί τα στοιχεία αυτά να φαίνονται σχολαστικισμοί και λεπτομέρειες που σίγουρα κουράζουν, αλλά είναι χρήσιμα, επειδή αναδεικνύουν κάποια ουσιαστικότερα πράγματα.

Για παράδειγμα οι διαφοροποιήσεις, που παρατηρούνται στην εμφάνιση της ομάδας, σίγουρα δεν είναι τυχαίες και είναι βέβαιο ότι κάτι υποδηλώνουν. Φαίνεται ότι τον πρώτο καιρό η ομάδα λειτουργούσε ως συλλογικό όργανο. Για παράδειγμα, στο τεύχος αρ. 7 (Απρ. 1961), 371, καταγράφεται και κατανομή αρμοδιοτήτων: Υπεύθυνος για την ποίηση: Κ. Μόντης - υπεύθυνος για τις μελέτες και δοκίμια: Φρ. Βράχας - υπεύθυνος για το διήγημα και τη νουβέλλα: Α. Χριστοφίδης - υπεύθυνος για τη ζωγραφική: Τ. Φυλακτού - γενικός υπεύθυνος της ύλης: Κ. Χρυσάνθη - διαχείριση: Τ. Φυλακτού. Σιγά σιγά άρχισε να εξατμίζεται ο πρώτος ενθουσιασμός και το βάρος μετατοπιζό-

ταν όλο και πιο πολύ στους ώμους του Χρυσάνθη, που από κάποιο σημείο κι ύστερα έγινε ο μόνος που χειριζόταν τα θέματα του περιοδικού (επιλογή ύλης, διορθώσεις, οικονομικά κ.ά.).

Το γεγονός εξάλλου ότι την πρώτη χρονιά κυκλοφορούν 12 τεύχη με συνολικά 643 σελίδες, ενώ τον εικοστό για παράδειγμα χρόνο κυκλοφορούν δυο μονά και πέντε διπλά τεύχη με συνολικό αριθμό σελίδων 245, φανερώνει σίγουρα δυσκολίες οικονομικές, αλλά ενδεχομένως και άλλες στην προσέλευση κατάλληλου υλικού και στη διεκπεραίωση, αλλά πιθανό και κάποια μείωση του ενδιαφέροντος μεταξύ των συνεργατών, υποστηρικτών, συνδρομητών και χορηγών, ίσως δε και κόπωση. Ας μη μας διαφεύγει και το ιστορικό πλαίσιο, με τις έντονες πολιτικές αντιπαραθέσεις, το πραξικόπημα, η τουρκική εισβολή, η ήττα, η ματαίωση, τα αδιέξοδα.

Καιρός όμως να τεθούν τα ερωτήματα, για τα οποία έγινε αναφορά στην αρχή και να κατατεθούν κάποιες σκέψεις γύρω από αυτά.

1. Ποια η σημασία της έκδοσης περιοδικών γενικά, και ειδικά της *Πνευματικής Κύπρου*;
2. Ποιαν ανάγκη αποσκοπούσε να ικανοποιήσει η ίδρυση του περιοδικού το 1960, αμέσως, δηλαδή, με την εγκαθίδρυση της Κυπριακής Δημοκρατίας και ποιους σκοπούς έθεσε προς υλοποίηση;
3. Υπήρξε συνεπές στην υλοποίηση των στόχων του;
4. Ποια υπήρξε η εν γένει προσφορά του;
5. Ποιες οι προοπτικές για το μέλλον;

Η σημασία των περιοδικών για τη μελέτη της πνευματικής ζωής ενός τόπου είναι αναμφισβήτητα πολύ μεγάλη. Το γεγονός ότι, για να περιοριστούμε στην Κύπρο, περιοδικά εμφανίζονται με την εισαγωγή της τυπογραφίας στο Νησί και εξακολουθούν να κυκλοφορούν και σήμερα, παρά την πρόοδο της τεχνολογίας και την κυριαρχία της εικόνας, μαρτυρεί ότι η ύπαρξή τους εξυπηρετεί κάποιες ανάγκες.

Η δημιουργία των περιοδικών Γραμμάτων και ειδικότερα των λογοτεχνικών, όπως είναι η *Πνευματική Κύπρος*, πηγάζει από την ανάγκη ομάδας ανθρώπων, με ένα μίνιμουμ κοινών προσανατολισμών, να εκφραστούν. Μπορεί με την πάροδο του χρόνου οι προσανατολισμοί αυτοί ή τα ιδεολογικά πιστεύω να ατονούν, καθώς οι ομάδες εμπλουτίζονται με νέα πρόσωπα κι οι καιροί δημιουργούν νέες προκλήσεις, εκείνο όμως που παραμένει είναι η επιδίωξη της ικανοποίησης της ανάγκης για έκφραση. Πέρα από αυτό, το γεγονός ότι συμμετέχουν κάτω από κοινή στέγη πολλά άτομα με ποικιλία μορφών έκφρασης και θεμάτων, προσφέρει τη δυνατότητα αλληλογνωριμίας και διαλόγου μεταξύ τους, αλλά και με το αναγνωστικό τους κοινό.

Τα προγραμματικά κείμενα των περιοδικών, η γραμμή πλεύσης τους, το

είδος των συνεργασιών, οι συνεργάτες, ο τόπος έκδοσης, ακόμη και τα οικονομικά τους βοηθούν να σχηματίσουμε το πνευματικό τοπίο της εποχής.

Επίσης, μέσω των περιοδικών παρακολουθούμε την εξέλιξη των δημιουργών που πρωτοεμφανίζονται στα περιοδικά, προτού εκδώσουν, αν τελικά εκδώσουν, βιβλίο. Ας μη λησμονούμε πως τα περιοδικά χρησιμεύουν ως χώρος προπαρασκευής και πειραματισμού για τους νέους. Πολλοί δημιουργοί θα χάνονταν, αν δεν είχαν στα πρώτα τους βήματα τη φιλόξενη στέγη των περιοδικών. Πιθανό κάποιοι άνθρωποι των Γραμμάτων μας να μην έγραφαν καθόλου, αν δεν υπήρχε η ώθηση, κάποτε πειστική, και η ενθάρρυνση διευθυντών ή υπευθύνων περιοδικών. Πολύ χαρακτηριστική εν προκειμένω είναι η περίπτωση του Κύπρου Χρυσάνθη και του περιοδικού του *Πνευματική Κύπρος*. Πολλοί είναι οι άνθρωποι των Γραμμάτων μας που σήμερα παραδέχονται πως, αν δεν τους ενθάρρυνε, παρότρυνε ή και πίεζε ο Χρυσάνθης, δεν θα ασχολούνταν με το γράψιμο, στο βαθμό τουλάχιστο που το έπραξαν στην πορεία τους.

Παρέχεται η δυνατότητα μέσα από αυτά να σχηματίσουμε μια κάπως πιο σφαιρική εικόνα για δημιουργούς, οι οποίοι δημοσίευσαν κείμενα σε περιοδικά, αλλά ή δεν εξέδωσαν βιβλία ή εξέδωσαν, αλλά δεν περιέλαβαν τα κείμενα αυτά σε βιβλία.

Ακόμη, επειδή το βιβλίο είναι μονιμότερη μορφή εντύπου από το περιοδικό, κάποιοι δημιουργοί δημοσιεύουν κείμενά τους κατά κάποιο τρόπο σε πειραματική μορφή, πρώτα σε περιοδικά, για να αφουγκραστούν τις αντιδράσεις των ομοτέχνων τους και άλλων αναγνωστών και να υποστούν τη βάσανο της κριτικής, προτού τα κείμενα αυτά λάβουν την τελική τους μορφή σε βιβλίο.

Τέλος, σ' αυτά διασώζεται πλήθος πληροφοριών για την πνευματική ζωή, με τις βιβλιοκρισίες, το βιβλιογραφικό δελτίο, τις ειδήσεις, τα χρονικά, την επιθεώρηση τύπου, ακόμη και την αλληλογραφία.

Όλα τα πιο πάνω γνωρίσματα συναντούμε σε μικρότερο ή μεγαλύτερο βαθμό σε κάποια τουλάχιστο στάδια της ζωής της *Πνευματικής Κύπρου*, η οποία ιδρύθηκε αμέσως με την εγκαθίδρυση της Κυπριακής Δημοκρατίας.

Όσον αφορά την απάντηση στο δεύτερο ερώτημα «Ποιαν ανάγκη αποσκοπούσε να ικανοποιήσει η ίδρυση του περιοδικού το 1960 και ποιους σκοπούς έθεσε προς υλοποίηση», νομίζουμε πως αυτή μπορεί να αναζητηθεί σε διάφορα επίπεδα. Σε ένα πρώτο επίπεδο, κάποιοι παλαιότεροι λόγιοι που είχαν συνεργαστεί με το λογοτεχνικό περιοδικό *Κυπριακά Γράμματα*, που είχε κλείσει το 1956, ζητούσαν απλώς κάποιο εκφραστικό όργανο. Τα μόνα περιοδικά που κυκλοφορούσαν κάπως συγγενικά ήταν οι *Καιροί της Κύπρου* (Τάμις οφ Σάιπρους) από το 1957 και η *Νέα Εποχή* από το 1959, τα οποία ήταν ποικίλης ύλης. Σε ένα δεύτερο επίπεδο λειτούργησαν εκείνοι που ένιωθαν ότι έπρεπε να συμβάλουν κατά κάποιο τρόπο στην οικοδόμηση της

νέας Πολιτείας με το ξεκίνημα πρωτοβουλιών που θα αποσκοπούσαν στην αναδημιουργία του τόπου.

Παράλληλα προς τη δημιουργία υποδομής στον τομέα της οικονομίας και της κοινωνικής συνοχής, της εκπαίδευσης, έπρεπε να επιδιωχθεί η άνοδος της παιδείας υπό την ευρύτερη σημασία του όρου, με τη δημιουργία θεσμών και συσπειρώσεων. Βασικό ρόλο ένωσαν ότι έπρεπε να αναλάβουν οι εκπαιδευτικοί, οι άνθρωποι των Γραμμάτων, των Επιστημών και των Τεχνών, που έπρεπε να σπρώξουν τα πράγματα ώστε η Κύπρος να μπει στην τροχιά της πάσης φύσεως ανάπτυξης. Σε ένα τρίτο επίπεδο ήταν οι λίγοι εκείνοι ηγέτες που έθεσαν τη θεωρητική και φιλοσοφική θεμελίωση για το εγχείρημα. Σε όλα τα επίπεδα εκείνο που κυριαρχούσε ήταν ο ενθουσιασμός, ο οραματισμός, η δημιουργική πνοή, η ζωντάνια, η έφεση για προσφορά.

Φυσικά, και τα τρία επίπεδα είχαν σημεία, στα οποία εφάπτονταν και εν πάση περιπτώσει σε καμιά περίπτωση δεν αναιρούσε το ένα το άλλο.

Χαρακτηριστικά, νομίζουμε, για το πώς έβλεπαν την έκδοση είναι όσα γράφει ο αρχιεπίσκοπος Μακάριος στο χαιρετισμό του, ο Φρίξος Βράχας εκ μέρους της ομάδας στο προγραμματικό κείμενο «Με λογισμό και μ' όνειρο», καθώς και στο σημείωμά του ο Κωνσταντίνος Σπυριδάκης, πρόεδρος της Ελληνικής Κοινοτικής Βουλής, που επωμίστηκε την ευθύνη για τα θέματα Παιδείας. Κι οι τρεις προσπαθούσαν να μετουσιώσουν τη γλυκόπικρη γεύση από τη δημιουργία του νέου Κράτους, αλλά και τη μη πραγμάτωση των εθνικών πόθων, σε προσπάθεια οικοδόμησης της νέας Πολιτείας, με υλικά όμως τα οποία θα προέρχονταν από το χώρο της ελληνικής παράδοσης, της ζώσας πνευματικής δημιουργίας του Έθνους, αλλά και των οραματισμών της εθνικής προοπτικής. Με άλλα λόγια είναι έντονη και πανταχού παρούσα η εθνική χροιά.

Ο Μακάριος έβλεπε πως το περιοδικό μπορούσε να εκφράσει τις προσδοκίες κι επιδιώξεις του κυπριακού λαού και να συμβάλει τόσο στην πνευματική εξύψωση και εθνική και ηθική τόνωσή του, όσο και στη ενίσχυση των δεσμών με την Ελλάδα. Ο Σπυριδάκης εξάλλου υποστήριζε πως φιλοδοξία του περιοδικού έπρεπε να είναι η συμβολή στο να γίνει η Κύπρος ένα δεύτερο ελληνικό κέντρο που να ακτινοβολεί τον νεοελληνικό πολιτισμό στη γύρω Ανατολή. Τέλος, ο Βράχας στο γλαφυρό του κείμενο χάραξε τους τρεις άξονες, στους οποίους έπρεπε να κινηθεί το περιοδικό: α. να συγκεντρώσει γύρω του ό,τι πιο ζωντανό υπήρχε στον τόπο, για να εκφράσει τις αγωνίες του λαού και να παρασταθεί στην εν γένει πολιτιστική δημιουργία και την ελληνική και ανθρωπιστική πορεία της κυπριακής πολιτείας που ξανοιγόταν ελεύθερη, β. πέρα από την κωδικοποίηση των όποιων δημιουργικών επιτευγμάτων, να ορθωθεί ως έπαλξη μαχητική, για να δώσει τον πνευματικό αγώνα σε όλους τους τομείς του πολιτισμού και της εθνικής ζωής, γ. να αντιμετωπίσει υγιώς τις σχέσεις με το εθνικό κέντρο, γιατί τούτο ήταν ζήτημα ζωής και θανάτου. Πνευματική απομόνωση της Κύπρου από τον υπόλοιπο Ελληνισμό θα μας καταδίκαζε σε επικίνδυνο ομφαλοσκοπισμό.

Η απάντηση στο ερώτημα αν το περιοδικό υπήρξε συνεπές στην υλοποίηση των στόχων του, είναι σίγουρα καταφατική, όπως τεκμαίρεται από τα περιεχόμενα των τόμων του, ιδιαίτερα των πρώτων χρόνων, και από την όλη δραστηριότητά του, αλλά και από τον τρόπο, με τον οποίο οι πρωταγωνιστές, και κυρίως ο Χρυσάνθης, προσέγγιζαν το θέμα αυτό, καθώς και από τις κρίσεις άλλων, αξιόπιστων ατόμων, αλλά και σημαντικών ιδρυμάτων.

Είναι έκδηλα, μέσα στις σελίδες του περιοδικού, η έγνοια του για τους εθνικούς προσανατολισμούς, ο διάλογος με τον υπόλοιπο Ελληνισμό - όπως εκφράζεται με συνεργασίες Ελλαδιτών και με μελέτες για Ελλαδίτες ανθρώπους των Γραμμάτων - καθώς και το αγκάλιασμα παλιών και νέων δημιουργών, ποικίλων τάσεων και τεχνοτροπιών, χωρίς μονομέρειες και αποκλεισμούς.

Στους απολογισμούς που δημοσιεύτηκαν για τη συμπλήρωση της δεύτερης,³⁰ της τρίτης,³¹ της τέταρτης,³² ένατης,³³ δωδέκατης,³⁴ εικοστής,³⁵ εικοστής πέμπτης³⁶ και τριακοστής χρονιάς,³⁷ στην είσοδο στη δεύτερη δεκαετία,³⁸ στον δέκατο πέμπτο,³⁹ δέκατο ένατο,⁴⁰ στον εικοστό⁴¹ και εικοστό πέμπτο χρόνο,⁴² πέρα από τα στατιστικά δεδομένα (πόσες σελίδες, πόσοι και με τι συνεργάστηκαν, διαγωνισμοί, άλλες δραστηριότητες, συνδρομητές, οικονομικές δυσχέρειες, χορηγίες, ανταπόκριση των άλλων κλπ.) διαφαίνονται τέτοια χαρακτηριστικά της συνέπειας του περιοδικού.

Για παράδειγμα, σε συνάντηση των συνεργατών των πρώτων έξι τευχών του περιοδικού ο γραμματέας Χρυσάνθης δήλωσε: «Τη γραμμή του περιοδικού την έχει εκθέσει το πρώτο άρθρο μας, με τον τίτλο «Με λογισμό και μ' όνειρο». Περιττεύει λοιπόν να ξαναεκθέσουμε τις θέσεις μας. Μόνο ένα πράγμα πρέπει να ξανατονίσουμε: την εμμονή μας στο Ελληνικό Εθνικό μας ιδεώδες, όχι με τη στενή πατριωτική άποψη (που κι αυτή πάλιν έχει την αξία της κι απαιτεί σεβασμό), αλλά με την ευρύτερη σημασία... Μπορεί νάχουμε πια μια οποιουδήποτε βαθμού εθνική αποκατάσταση. Δεν αποκτήσαμε όμως την εθνική αποκατάσταση. Κι ο πνευματικός άνθρωπος δεν μπορεί να το ξεχάσει αυτό, ούτε να δέσει τα χέρια του».⁴³

Στον απολογισμό για τα 20χρονα κατέθεσε: «Έλληνες. Σας παρουσιάζω μian ομαδική εργασία είκοσι χρόνων προς τιμή της Ελληνικής Κύπρου... Έχω την πεποίθηση πως η προσφορά όλων μας στα ελληνικά γράμματα, κι ευρύτερα στο παγκόσμιο πνεύμα, υπήρξε ειλικρινής και ανιδιοτελής. Το σημειώνω με την περηφάνεια ενός που λειτουργεί και δεν επαγγέλλεται. Ας είναι δοξασμένο το όνομα του Έλληνα Θεού».⁴⁴

Και με τη συμπλήρωση τριάντα χρόνων ζώης τόνισε: «Με υψηλά το μέτωπο μπαίνει το περιοδικό Πνευματική Κύπρος στον τριακοστό πρώτο τόμο της εκδοτικής του ζωής. Νοιώθει πως έπραξε το πνευματικό του καθήκον μian ολόκληρη τριακονταετία. Στέρεο στις απόψεις του, με ανοιχτές τις σελίδες του στην πολυμορφία, χωρίς αποκλεισμούς, πάντοτε εξυπηρε-

τικό, θα συνεχίσει τον έντιμο αγωνιστικό του βίο στην επικράτεια του ελληνικού πνεύματος». ⁴⁵

Με τον πιο επίσημο και κατηγορηματικό τρόπο επιβεβαιώνεται η συνέπεια του περιοδικού με την τιμή που η Ακαδημία Αθηνών απένειμε σ' αυτό κατά την πανηγυρική της συνεδρία στις 30 Δεκεμβρίου 1980, όταν το περιοδικό είχε συμπληρώσει είκοσι χρόνια ζωής. Σύμφωνα με το σκεπτικό «Μετά γνώμην της Τάξεως των Γραμμάτων και των Καλών Τεχνών και απόφασιν της Ολομελείας, απονέμεται Έπαινος στο περιοδικό «Πνευματική Κύπρος» που εκδίδεται τακτικά επί μίαν εικοσαετίαν από ομάδα Κυπρίων λογοτεχνών στη Λευκωσία. Η ύλη του περιοδικού παρουσιάζει άλλοτε ποιότητα λόγου και άλλοτε μαχητικότητα, πάντοτε όμως έντονη ελληνικότητα. Πρόκειται για αξιόλογη πνευματική και εθνική προσπάθεια που δε σταμάτησε παρ' όλες τις δύσκολες μέρες που πέρασε ο Κυπριακός λαός». ⁴⁶

Τέλος, στο λήμμα «Πνευματική Κύπρος» του Λεξικού των εκδόσεων Πατάκη για τη Νεοελληνική Λογοτεχνία η Μαρία Αντωνίου-Τίλιου γράφει: «Η Πνευματική Κύπρος είχε έναν εμφανή εθνικό και ελληνοκεντρικό προσανατολισμό. Οι συνεργάτες της, χωρίς να είναι αρνητικοί στα νέα λογοτεχνικά σχήματα, επέλεξαν τη συνέχιση του λογοτεχνικού παρελθόντος της Κύπρου, κινούμενοι κυρίως σε ένα πλαίσιο μορφικής και γλωσσικής συντηρητικότητας με αναφορές στην ιστορική παράδοση. Συνολικά, στη μακρόχρονη πορεία της, η Πνευματική Κύπρος εξέφρασε τις ανησυχίες των πνευματικών ανθρώπων της Κύπρου, αλλά και είχε σημαντική προσφορά στην ελληνική φιλολογία συνολικά, προάγοντας παράλληλα τον διάλογο μεταξύ των δύο πνευματικών χώρων (Ελλάδας και Κύπρου) γύρω από θέματα των γραμμάτων». ⁴⁷

Για να αξιολογήσουμε την προσφορά της Πνευματικής Κύπρου στα πολιτιστικά πράγματα του τόπου, είναι φυσικό ότι πρέπει να βασιστούμε στην ύλη που δημοσιεύτηκε στις 13316 σελίδες των 426 τευχών του, αλλά δεν πρέπει να περιοριστούμε μόνο σ' αυτή, έστω κι αν τα ποσοτικά αυτά μεγέθη είναι από μόνα τους εντυπωσιακά.

Στα τεύχη αυτά χίλιοι περίπου συνεργάτες, Κύπριοι, Ελλαδίτες, αλλά και ξένοι κατέθεσαν την εισφορά τους, άλλοι για μακρότερο κι άλλοι για βραχύτερο χρονικό διάστημα, άλλοι με εντονότερη και πιο συστηματική παρουσία κι άλλοι κάπως σποραδικά. Κάποιοι από τους συνεργάτες είχαν ήδη ευδόκιμη υπηρεσία στα Γράμματα, ενώ άλλοι εδώ πρωτόνοιξαν τα φτερά τους ή εν πάση περιπτώσει εδώ έκαμαν μερικά από τα πρώτα βήματά τους.

Πρέπει εδώ να δηλώσουμε πως, όταν στη συνέχεια θα μιλήσουμε για τη συνεισφορά των συνεργατών, θα χρησιμοποιήσουμε για την αποτύπωσή της τη συμμετοχή σε αριθμό τόμων. Τούτο μπορεί ως ένα βαθμό να είναι παραπλανητικό, γιατί δεν αποδίδει τη συχνότητα ούτε τον όγκο της συνεργασίας.

Μπορεί κάποιος σε ένα τόμο να δημοσίευσε για παράδειγμα ένα μόνο ποίημα, ενώ κάποιος άλλος να έχει σε ένα τόμο δημοσιεύματα σε κάθε τεύχος, στην καταμέτρηση όμως της συμμετοχής, και οι δύο πιστώνονται εξίσου, με ένα τόμο. Χρησιμοποιούμε όμως αυτή την πρακτική, γιατί επί του παρόντος είναι ο μόνος διαθέσιμος τρόπος ποσοτικής μέτρησης. Πιο αξιόπιστη μέτρηση προϋποθέτει ευρετηρίαση, έργο εξαιρετικά χρονοβόρο και κοπιώδες. Τέτοια εργασία έχουμε ως τώρα μόνο για τους πρώτους πέντε τόμους του περιοδικού, κι αυτή έγινε το 1968 από τον Χρυσανθό Κυπριανού.

Μια και μιλούμε για ποσότητα, είναι αναγκαίο να υπογραμμιστεί πως πιθανό οι αριθμοί σε πνευματικά ζητήματα να φαίνονται εκτός θέματος, αφού αυτό που προέχει είναι η ποιότητα, δεν πρέπει όμως να παραγνωρίζεται ότι στην ποσότητα ενυπάρχει και διάσταση ποιοτική.

Αλήθεια, δεν έχει καμιά σημασία ποιοτική αν, για παράδειγμα, σε ένα τόπο εκδίδονται 50 ή 500 βιβλία;

Οι Κύπριοι συνεργάτες του περιοδικού μπορούν για σκοπούς μελέτης να χωριστούν σε διάφορες ομάδες, ανάλογα με την ηλικία, με το πότε υπήρξε η πρώτη συνεργασία τους, δηλαδή σε ποια ηλικία, κι αν υπήρξε συστηματική και για πολλά χρόνια ή όχι.

Από την παλαιά φρουρά των Γραμμάτων μας ο Άντης Περνάρης, που ήταν 57 χρόνων, όταν εμφανίστηκε το περιοδικό, άρχισε τη συνεργασία του από την αρχή και συνέχισε ίσαμε σχεδόν το τέλος της ζωής του. Κείμενά του βρίσκονται σε 17 τόμους. Στον ίδιο αριθμό τόμων βρίσκεται συνεργασία του Δημήτρη Χαμπουλίδη, που επίσης άρχισε τη συνεργασία του από την αρχή του περιοδικού, σε ηλικία 49 χρόνων, αλλά και του Κώστα Προυσή, που όμως άρχισε αργότερα τη συνεργασία του, μόλις το 1971, σε ηλικία 60 χρόνων. Ακολουθεί ο Παύλος Κριναίος με συμμετοχή από την αρχή, στα 57 του χρόνια, αλλά σε 14 τόμους, σε 13 τόμους οι Πυθαγόρας Δρουσιώτης, Νίκος Κραυδιώτης και Κυριάκος Χατζηγιώαννου, που συνεργάστηκαν από την αρχή σε ηλικία 52, 49 και 51 χρόνων αντίστοιχα και ο Χρίστος Κάρμιος σε 12 τόμους, από την αρχή (ήταν τότε 47 χρόνων).

Άλλοι παλαιοί λόγιοι που είχαν συνεργασία από τα πρώτα χρόνια και με κάποια συνέπεια ήταν οι Ηρακλής Αγγελίδης (1897-1987) (σε 7 τόμους) (εμφανίστηκε εδώ σε ηλικία 66 χρόνων), ο Ανδρέας Γεωργιάδης Κυπρολέων (1904-1988) (σε 9 τόμους) (στα 57 του), ο Νέαρχος Κληρίδης (1892-1968) (σε 9 τόμους) (στα 68 του), ο Γεώργιος Μαρκίδης (1882-1970) (σε 11) (στα 78 του χρόνια), ο Μελής Νικολαΐδης (1892-1979) (σε 7 τόμους) (σε ηλικία 71 ετών), ο Άνθιμος Πανάρετος (1895-1981) (σε 8 τόμους) (65 ετών), ο Γιώργος Φιλίππου Πιερίδης (1904-1999) (σε 5) (στα 56), Αγγελική Πιερίδου (1918-1973) (σε 5) (στα 42), Κώστας Πιλαβάκης (1901-1981) (σε 9) (στα 62), Κωνσταντίνος Σπυριδάκης (1903-1976) (σε 9) (στα 57 του χρόνια).

Γεννημένοι τη δεκαετία το 1920, που εμφανίστηκαν στο περιοδικό σε ηλι-

κία οι πιο πολλοί μεταξύ 35 και 40, ήταν οι Μίμης Ιακωβίδης (γενν. 1926) (συμμετέχει σε 28 τόμους) (πρωτοεμφανίστηκε όταν ήταν 38 χρόνων), Γιάννης Κουτσάκος (1925-2010) (σε 8 τόμους) (πρωτοεμφανίστηκε στα 35 του), Ιάκωβος Κυθρεώτης (σε 27 τόμους) (στα 44 του), Μιχαλάκης Μαραθεύτης (γενν. 1926) (σε 21) (στα 34 του), Παντελής Μηχανικός (1926-1979) (σε 5) (στα 34 του), Κώστας Π. Μιχαηλίδης (1928-1998) (σε τόμους 13) (σε ηλικία 35 χρόνων), Γιάννης Παπαδόπουλος (1928-1996) (συμμετοχή σε 17 τόμους) (32 χρόνων) και Κώστας Χατζηστεφάνου (γενν. 1926) (σε 10 τόμους) (στα 34 του).

Συνεργάτες, γεννημένοι την τρίτη δεκαετία, με μεγάλη συνεισφορά, είναι: Κλαίρη Αγγελίδου (γενν. 1932) (συνεργασία σε 14 τόμους) (πρωτοεμφανίστηκε εδώ σε ηλικία 34 χρόνων), Γλαύκος Αντωνιάδης (γενν. 1932) (σε 14 τόμους) (51 χρόνων), Νάγια Αντωνίου-Ρούσου (γενν. 1935) (σε 6 τόμους) (σε ηλικία 31 χρόνων), Κώστας Βασιλείου (γενν. 1939) (σε 8 τόμους) (στα 30 του χρόνια), Μαρούλα Βιολάρη-Ιακωβίδου (γενν. 1937) (σε τόμους 7) (στα 24), Κώστας Γιωργαλλίδης (γενν. 1938) (σε τόμους 17) (στα 25), Ανδρεανή Ηλιοφώτου (γενν. 1935) (σε τόμους 14) (στα 37), Πάνος Ιωαννίδης (γενν. 1935) (σε 6 τόμους) (στα 25), Ειρένα Ιωαννίδου-Αδαμίδου (γενν. 1939) (σε 8 τόμους) (στα 21 της χρόνια), Παντελής Κακολής (γενν. 1933) (σε 6 τόμους) (στα 37), Θεοκλής Κουγιάλης (γενν. 1936) (σε 9 τόμους) (στα 25), Χρυσάνθος Κυπριανού (γενν. 1931) (σε 16 τόμους) (στα 33), Μαρία Κωνσταντίνου-Πυλιώτου (γενν. 1935) (σε 5 τόμους) (στα 25 της), Νίκη Λαδάκη-Φιλίππου (1937-2003) (σε 19 τόμους) (στα 23 της), Σοφοκλής Λαζάρου (γενν. 1932) (σε 12 τόμους) (στα 29), Ιάνθη Λυκούργου-Θεοχαρίδου (γενν. 1938) (σε 22 τόμους) (στα 23), Ανδρούλα Νεοφύτου-Μούζουρου (1937) (σε 7 τόμους) (στα 30), Κίκα Ολυμπίου (γενν. 1939) (σε 18 τόμους) (στα 31), Ειρήνη Παναγή-Τσουλλή (γενν. 1938) (σε 17 τόμους) (στα 22), Γεώργιος Προδρόμου (γενν. 1933) (σε 9 τόμους) (στα 43), Πέτρος Σόφας (γενν. 1933) (σε 9 τόμους) (στα 27), Νίκος Σπανός (1934-1996) (σε 12 τόμους) (στα 27), Φοίβος Σταυρίδης (γενν. 1938) (σε 12 τόμους) (στα 22), Πάτροκλος Σταύρου (γενν. 1933) (σε 11 τόμους) (στα 40) και Γιώργος Χατζηκωστής (γενν. 1936) (σε 38 τόμους) (στα 32 του).

Συνεργάτες που γεννήθηκαν την τέταρτη δεκαετία είναι: Ανδρέας Αντωνιάδης (γενν. 1944) (σε 9 τόμους) (πρώτη εμφάνιση εδώ στα 20 του χρόνια), Χριστούλα Γιαγκουλλή (γενν. 1948) (σε 8 τόμους) (25 χρόνων), Κωνσταντίνος Γιαγκουλλής (γενν. 1943) (10 τόμοι) (27 χρόνων), Κατίνα Γιαννάκη-Παπαστυλιανού (γενν. 1949) (σε 10 τόμους) (44 χρόνων), Θέμις Θεοχάρους (σε 16 τόμους) (πρώτη εμφάνιση γύρω στο 1980), Ανδρέας Θωμάς (1942), (τόμοι 7) (31 χρόνων), Γεώργιος Κ. Ιωαννίδης (γενν. 1944) (σε 14 τόμους) (30 χρόνων), Κλείτος Ιωαννίδης (γενν. 1944) (τόμοι 5) (στα 23), Κώστας Κατσώνης (γενν. 1949) (τόμοι 5) (στα 21), Βέρα Κορφιώτη (γενν. 1940) (σε 12 τόμους) (34 χρόνων), Στέφανος Κωνσταντινίδης (γενν. 1941) (σε 3 τόμους) (21 ετών), Άνθος Λυκαύγης (γενν. 1942) (σε 6 τόμους) (πρωτοεμφανίστηκε στα 19 του), Νίκος Ορφανίδης (γενν. 1949) (τόμοι 4) (στα 26 του), Νίκος Παναγιώτου

(γενν. 1941) (τόμοι 34) (στα 20 του), Σπύρος Παπαγεωργίου (γενν. 1940) (σε 6 τόμους) (στα 21), Μιχάλης Πασιαρδής (γενν. 1941) (8 τόμοι) (στα 25), Γιώργος Πετούσης (γενν. 1943) (σε 17 τόμους) (33 χρόνων), Γιώργος Σφήκας (γενν. 1943) (3 τόμοι) (18 ετών), Σάββας Χαλλούμας (γενν. 1945) (τόμοι 7) (22 χρόνων), Κυριάκος Χαραλαμπίδης (γενν. 1940) (σε 10 τόμους) (στα 26 του) και Χρυσόθεμις Χατζηπαναγή (γενν. 1948) (16 τόμοι) (στα 44).

Τέλος, γεννήθηκαν την πέμπτη δεκαετία οι ακόλουθοι συνεργάτες: Τάσος Αριστοτέλους (γενν. 1955) (τόμοι 13) (στα 27 του χρόνια), Ρούλα Ιωαννίδου-Σταύρου (γενν. 1951) (σε 10 τόμους) (στα 40), Χρήστος Μαυρής (γενν. 1954) (τόμοι 6) (40 χρόνων), Αντώνης Πιλλάς (γενν. 1950) (σε 27 τόμους) (στα 17 του) και Ανδρέας Χατζηθωμάς (1950) (σε 8 τόμους) (35 ετών).

Κάποια ενδιαφέροντα συμπεράσματα θα εξάγονταν, αν η κατάταξη, ιδιαιτέρα των γεννηθέντων τις δεκαετίες του 30, 40 και 50 (που σήμερα είναι μεταξύ 55 και 75 περίπου χρόνων), γινόταν με κριτήρια την ηλικία εμφάνισης στο περιοδικό και την πυκνότητα της συνεργασίας.

Έτσι, θα μπορούσαν να απαρτιστούν οι ακόλουθες ομάδες: α. εκείνοι που εμφανίστηκαν σε ηλικία 25 χρόνων και κάτω και έχουν ταυτόχρονα μεγάλη συμμετοχή (σε πάνω από το ένα τρίτο των τόμων), β. εκείνοι που εμφανίστηκαν σε νεαρή ηλικία χωρίς συχνή συνεργασία, γ. όσοι είχαν πολλές συμμετοχές (κοντά στο ένα τρίτο των τόμων και πάνω), χωρίς όμως να είχαν και πρώιμη εμφάνιση, και δ. όσοι δεν είχαν πρώιμη εμφάνιση ούτε μεγάλη σε όγκο συνεργασία, αλλά αυτή παρουσίαζε κάποια συνέχεια.

Στην πρώτη ομάδα αντιπροσωπεύονται: Κώστας Γιωργαλλίδης, σχεδόν από την αρχή, αλλά με διαλείμματα, η Νίκη Φιλίππου, από την αρχή, αλλά με κάποια διακοπή και ξανά με συνέχεια, η Ιάνθη Θεοχαρίδου, σε όλη την πορεία, η Ειρήνη Τσουλλή, από την αρχή συνεχώς ως το 1980 και μετά σιωπή, ο Νίκος Παναγιώτου, σε όλη την πορεία, και ο Αντώνης Πιλλάς, με συνέχεια.

Στη δεύτερη ομάδα συναντώνται οι Ανδρέας Αντωνιάδης, Μαρούλα Βιολάρη-Ιακωβίδου, Χριστούλα Γιαγκουλλή, Κλείτος Ιωαννίδης, Πάνος Ιωαννίδης, Ειρένα Ιωαννίδου-Αδαμίδου, Κώστας Κατσώνης, Θεοκλής Κουγιάλης, Στέφανος Κωνσταντινίδης, Μαρία Κωνσταντίνου-Πυλιώτου, Άνθος Λυκαύγης, Σπύρος Παπαγεωργίου, Μιχάλης Πασιαρδής, Φοίβος Σταυριδής, Γιώργος Σφήκας και Σάββας Χαλλούμας.

Πολλές συνεργασίες (πάνω από το ένα τρίτο των τόμων) χωρίς πρώιμη εμφάνιση – κι ανήκουν, επομένως στην τρίτη ομάδα – είχαν, όπως φαίνεται από τα στοιχεία πιο πάνω, οι: Χρυσάνθος Κυπριανού, Κίκα Ολυμπίου, Γιώργος Πετούσης και Γιώργος Χατζηκωστής.

Τέλος, με συνεργασία σε τόμους κάτω του ενός τρίτου του συνόλου, αλλά με συνέχεια, εμφανίζονται οι: Ανδρεανή Ηλιοφώτου, Θέμις Θεοχάρους, Γεώργιος Κ. Ιωαννίδης, Νίκος Σπανός και Χρυσόθεμις Χατζηπαναγή.

Υπενθυμίζουμε και τη συμμετοχή των μελών της ομάδας: Φρίξος Βράχας σε 15 τόμους, Κώστας Μόντης σε 30, Τάκης Φυλακτού σε 13, Ανδρέας Χριστοφίδης σε 13. Κείμενα του Χρυσάνθη συνεχίζουν να δημοσιεύονται και μετά το θάνατό του, κι έτσι η παρουσία του βρίσκεται και στους 50 τόμους.

Από τους Ελλαδίτες μεγάλη ήταν η συνεισφορά του Σαράντου Παυλέα από την αρχή και σε 33 τόμους, του Θανάση Παπαθανασόπουλου μετά το 1974 σε 18 τόμους, του Δημήτρη Γιάκου και του Πάνου Παναγιωτούνη από την αρχή, σε 17 τόμους, της Χρυσάνθης Ζιτσαίας σε 16, της Μαρίας Παττίχη και του Γιώργου Πετρόπουλου 15, του Δημήτρη Κράνη σε 14, το Φοίβου Δέλφη σε 12, του Δημήτρη Μποσινάκη, του Ιωάννη Θεοχάρη και του Κώστα Σαρδελή σε 11 τόμους και, τέλος των Κώστα Βαλέτα, Μαργαρίτας Δαλμάτη, Αντώνη Δελώνη, Ιάσονα Ευαγγέλου, του Μάριου-Βύρωνα Ραϊζή και Σεβαστής Χαβιαρά-Καραχάλιου σε 10 τόμους.

Όχι τόσο συχνή, χωρίς να είναι λιγότερο σημαντική, ήταν η συνεργασία των Κρίτωνα Αθανασούλη, Κώστα Ασημακόπουλου, Γ.Θ. Βαφόπουλου, Όλγας Βότση, Δημοσθένη Ζαδέ, Δανάης Παπαστράτου, Ελευθέριου Πλατή, Γεράσιμου Ρηγάτου, Δημήτρη Σιατόπουλου, Νίκου Σπάνια, Βασίλη Χαρωνίτη και Ι.Μ. Χατζηφώτη.

Από του ξένους εντυπωσιακή είναι η παρουσία του Michele Iannelli σε 29 τόμους.

Όσον αφορά τα περιεχόμενα, συνήθως η προσοχή και η μελέτη επικεντρώνονται στη λογοτεχνική δημιουργία και σχεδόν καθόλου στα άλλα, τα τρέχοντα και καθημερινά. Και όμως! Το περιοδικό παρουσιάζει εξαιρετικό ενδιαφέρον για τα κείμενα γύρω από τη μουσική επικαιρότητα, που κάλυψαν οι Λουλού Συμεωνίδου, Ρογήρος Λοϊζίδης, Λέανδρος Σίταρος, Σπύρος Σπυριδάκης, Ανδρέας Παπακυριακού και Μιχάλης Σταυρίδης, το θέατρο, με κριτική από τον Χρυσάνθη και τον Χριστοφίδη, τον κινηματογράφο με κριτική από τον Χριστοφίδη, τα εικαστικά με κάλυψη από τους Στέλιο Βότση, Τάκη Φραγκούδη, Ανδρέα Χρυσόχο, Μάνο Κράλη, Μαρία Πυλιώτου και Ανδρέα Λαδόμματο, ανταποκρίσεις από την Ελλάδα από τον Στέφανο Κωνσταντινίδη και τη Νίκη Λαδάκη Φιλίππου και την ξένη πνευματική ζωή από τον Κώστα Σερέζη. Στήλες, όπως «Κείμενα από Κυπρίους και για Κυπρίους», «Η άποψη των άλλων» και «Από τον Κυπριακό τύπο», προφανώς με φροντίδα του Χρυσάνθη, παρέχουν πλήθος χρήσιμων πληροφοριών για τα καθέκαστα της πολιτιστικής ζωής.

Πολύ αξιόλογη πτυχή της προσφοράς του περιοδικού αποτελούν τα πάνω από 70 αφιερώματα σε πρόσωπα των Γραμμάτων της Κύπρου και του ευρύτερου Ελληνισμού, καθώς και σε γεγονότα και εκφάνσεις της ιστορίας και της πνευματικής δημιουργίας. Ενδεικτικά αναφέρουμε: Στο Γιώργο Σεφέρη, Σίμο Μενάρδο, Ηρακλή Αποστολίδη, Τάκη Παπατσώνη, Κωστή Παλαμά, Γ.Θ. Βαφόπουλο, Αντρέα Καραντώνη, Πέτρο Χάρη, Κωνσταντίνο Τσάτσο,

Τάσο Αθανασιάδη, Παντελή Πρεβελάκη, Νικηφόρο Βρεττάκο, Άντη Περνάρη, Νίκο Κρανιδιώτη, Ξάνθο Λυσιώτη, Κώστα Προυσή, Κύπρο Χρυσάνθη, Κώστα Μόντη, Michele Iannelli. Κι ακόμη στο Θέατρο, στην Εθνική Παλιγγενεσία, Μικρασιατική καταστροφή, Ταξιδιωτική λογοτεχνία, στο Βιβλίο, στην ΕΟΚΑ, στο Παγκύπριο Γυμνάσιο, Διαμαρτυρία για την Τσεχοσλοβακία.

Αξιοσημείωτες είναι ακόμη οι έρευνες του περιοδικού γύρω από θέματα, μεταξύ άλλων, όπως: «Η άμυνα κι η προκοπή του Κυπριακού Ελληνισμού», «Γιατί γράφετε», «Ταξιδιωτική λογοτεχνία» «Έλληνες συγγραφείς βιβλίων για παιδιά».

Θα ήταν σίγουρα πολύ ενδιαφέρον να συγκεντρωθούν στοιχεία για τον αριθμό των διαφόρων λογοτεχνικών και άλλων ειδών που απαρτίζουν την ύλη των 50 χρόνων. Παρόλο που τέτοιες πληροφορίες έδωσε στους κατά καιρούς απολογισμούς του ο Χρυσάνθης και πρόσφατα ο Γιώργος Χατζηκωστής σε μελέτη του για τα 50 χρόνια του περιοδικού, συναφή δε στοιχεία συνάγονται και από τις μελέτες του γράφοντος για τις βιβλιοκρισίες και για τις εργασίες γύρω από Νεοέλληνες λογοτέχνες, καθώς και από τη μελέτη του Ανδρέα Χατζηθωμά για τα αφιερώματα, δεν μπορούν ακόμη να εξαχθούν έγκυρα συμπεράσματα. Τεκμηριωμένη εργασία έγινε από τον Χρυσάνθο Κυπριανού, αλλά μόνο για τους πρώτους πέντε τόμους, με το σχετικό Ευρετήριο.

Αν εξετάσει κανείς τις βιβλιοκρισίες για παράδειγμα, θα διαπιστώσει ότι τα μεγέθη είναι εκπληκτικά. Συνολικά, υπάρχουν 1789 καταγραφές για ισάριθμα περίπου βιβλία από 215 βιβλιοκριτικούς. Από αυτές 753 ή ποσοστό 42% ανήκουν στον Χρυσάνθη, κι αυτές στα 38, βέβαια, από τα 50 χρόνια, αφού πέθανε το 1998. Ακολουθούν ο Γ. Χατζηκωστής με 95, η Κίκα Ολυμπίου με 54, ο Περνάρης με 51 (όλες τα πρώτα 20 χρόνια, αφού πέθανε το 1980), ο Ιάκωβος Κυθρεώτης με 47, ο Ν. Παναγιώτου με 46, ο Κ. Προυσή με 41 (πέθανε το 1993), η Θέμις Θεοχάρους με 39, ο Ανδρέας Χριστοφίδης με 37 (πέθανε το 1998), ο Νίκος Σπανός με 27 (πέθανε το 1996), η Χρυσόθεμις Χατζηπαναγή με 25, η Ανδρεανή Ηλιοφώτου με 24 και ο Γιώργος Πετούσης με 23.

Ένας άλλος τομέας αρκετά σημαντικός στο περιοδικό είναι οι μεταφράσεις τόσο στα ελληνικά (από 91 συνεργάτες) όσο και από τα ελληνικά σε ξένες γλώσσες (από 10). Με τις περισσότερες καταγραφές εμφανίζονται στην πρώτη κατηγορία ο Χρυσάνθης με 124 (από διάφορες φιλολογίες), ο Χατζηκωστής με 58 (σχεδόν αποκλειστικά από την ιταλική), ο Μίμης Ιακωβίδης με 34 (από τη γαλλική), ο Φοίβος Δέλφης με 30 (από την ιταλική), ο Ηρακλής Αγγελίδης με 22 (από αρχαία ελληνικά και λατινικά), ο Νίκος Σπάνιας με 18 (από διάφορες φιλολογίες), ο Κυριάκος Χατζηγιώάννου με 18 (από τα αρχαία ελληνικά), η Ήβη Χριστοδούλου-Ακύλα με 13 (από τη γαλλική) και ο Μάριος Βύρων Ραϊζής με 11 (κυρίως από την αγγλική).

Στη δεύτερη κατηγορία ο Jack Gaist μετέφρασε σχεδόν αποκλειστικά Ελλαδίτες λογοτέχνες στα αγγλικά (17 καταγραφές) και ο Michele Iannelli σχεδόν αποκλειστικά Κυπρίους στα ιταλικά (12 καταγραφές).

Στην προσπάθειά μας να δώσουμε όσο γίνεται πιο πλήρη εικόνα του περιοδικού, δεν επιτρέπεται να παραλείψουμε και κάποιες θέσεις του περιοδικού βαθύτατα ανθρωπιστικές απέναντι σε πολιτικά και άλλα θέματα της εποχής από το διεθνές γίγνεσθαι, που δημοσιεύτηκαν εντός πλαισίου, κάποτε με κεφαλαία στοιχεία, για να δοθεί και η σχετική έμφαση.

Δίνουμε μερικά μόνο παραδείγματα: Τον Δεκέμβρη του 1960 γράφει: «*Η Πνευματική Κύπρος διαμαρτύρεται έντονα για τη χρησιμοποίηση της Κύπρου απ' οποιονδήποτε ως βάσεως ατομικών όπλων για οποιονδήποτε σκοπό*».⁴⁸

Στον αρ. 9 (Ιούν. 1961) δηλώνει: «*Αποτελεί υπόθεση δικαιοσύνης η επιστροφή των Ελγινείων μαρμάρων στη μητέρα χώρα*».⁴⁹ Στο επόμενο τεύχος «*Πληγώνει πολύ την "ανθρωπιά" και ταπεινώνει πολύ την έννοια "άνθρωπος" η Πορτογαλία στην Αγκόλα*».⁵⁰ Λαμβάνει θέση και για τον αγώνα των Αλγερινών: «*Η "Πνευματική Κύπρος" καταδικάζει τα εγκλήματα των Γάλλων Αποικιστών εναντίον των Αλγερινών Πατριωτών κι υψώνει την φωνή της και μ' όλη τη δύναμή της υπερασπίζεται όσους αγωνίζονται για την ελευθερία και τον τερματισμό της αποικιοκρατίας*».⁵¹

Να και στίχοι του Ανδρέα Χριστοφίδη με τίτλο «*Μνήμη Τσεχοσλοβακίας 1968*» για την εισβολή στην Τσεχοσλοβακία: *Δεν έχει η Μόσχα τύψεις για την Πράγα/και στο Λένινγκραντ/δεν ξέρουν ούτε τ' όνομά της*.⁵²

Το μακροβιότερο αυτό λογοτεχνικό περιοδικό της Κύπρου, που συνεχίζει χωρίς διακοπή την έκδοσή του, είχε και πολλές άλλες δραστηριότητες πολύ πέρα από εκείνες ενός συνηθισμένου φιλολογικού/λογοτεχνικού περιοδικού, οι οποίες καθιστούν την εμβέλεια της προσφοράς του πολύ μεγαλύτερη.

Αναφερόμαστε στις διάφορες εκδόσεις, στις συναντήσεις κριτικής, στους διαγωνισμούς και τα συμπόσια, τα οποία αποτελούσαν στην ουσία διαύλους ανατροφοδότησης του περιοδικού, αφού εμπλούτιζαν τα περιεχόμενά του είτε ως ύλη σε τεύχη του ή ως προσαρτήματα.

Στην εκδοτική δραστηριότητα, εντάσσεται η έκδοση 90 τόσων βιβλίων, που κατέστη δυνατή με μερική ή ολική οικονομική ενίσχυση των συγγραφέων ή την παροχή ποικίλων διευκολύνσεων προς αυτούς, καθώς και η έκδοση το 1966-1967 του περιοδικού *Θέματα Κριτικής*, που κυκλοφόρησε τέσσερα τεύχη.

Συναντήσεις κριτικής έγιναν συνολικά τέσσερις, γύρω από το βιβλίο *Για Ελευθερία και Δικαιοσύνη* του πρέσβη Μενέλαου Αλεξανδράκη, τον Πέτρο Χάρη, το κυπριώτικο σκετς και Πρακτικά μέτρα προς περαιτέρω προαγωγή της πνευματικής κινήσεως.

Τα δυο Συμπόσια αφιερώθηκαν στην Κριτική και στη λαογραφία.

Τέλος, έγιναν διαγωνισμοί, με αθλοθέτες τον Ζήνωνα και τη Θεοδώρα Πιερίδη, την αρχιεπισκοπή, την ΟΧΕΝ, την πρεσβεία της Ελλάδας και την Εθνική Εταιρεία Ελλήνων Λογοτεχνών Κύπρου.

Έχουμε την άποψη πως μετά τα όσα έστω και συνοπτικά κατατέθηκαν φάνηκε η σημαντική προσφορά του περιοδικού στα πολιτιστικά πράγματα του τόπου. Αυτό όμως αποτελεί τη μια πλευρά, δηλαδή τον απολογισμό για τα πεπραγμένα. Στις επετείους όμως είθισται να γίνεται λόγος και για το μέλλον, σε αυτή την περίπτωση για τις προοπτικές, αν υπάρχουν, του περιοδικού.

Οι ωραιολογίες εν προκειμένω δεν ωφελούν, αν θέλουμε να αντικρίσουμε κατάματα την αλήθεια. Το περιοδικό δεν έχει πια το δυναμισμό των πρώτων ετών ούτε την ποικιλία της ύλης. Είναι γεγονός αναντίλεκτο πως η ψυχή του περιοδικού ήταν ο Χρυσάνθος, γι' αυτό κι οι αδυναμίες έγιναν ακόμη πιο εμφανείς μετά την αναχώρησή του, γιατί εκείνος, εκτός που από μόνος του κρατούσε πολλές στήλες και σελίδες του περιοδικού, είχε τις διασυνδέσεις κι εδώ και στην Ελλάδα και μπορούσε να κινητοποιήσει ανθρώπους και πόρους. Και μπορούσε με την ενεργητικότητά του να επιληφθεί και όλων των τεχνικών θεμάτων της έκδοσης και κυκλοφορήσής του. Η προσπάθεια που γίνεται μετά το θάνατό του, με την εκδοτική ευθύνη της κυρίας Λούλας Χρυσάνθη και τη συμπαράσταση μερικών φίλων του γιατρού και της όλης προσπάθειας, είναι σίγουρα αξιέπαινη και βρίσκεται μέσα στο πνεύμα που διατυπώθηκε από την επιτροπή εκδόσεως στο κείμενο «Η συνέχεια».⁵³ «*Η Πνευματική Κύπρος θα εξακολουθήσει να είναι ένα περιοδικό για τη λογοτεχνία και τη ζωή του πνεύματος, και θα παρουσιάζει, θα σχολιάζει, θα κρίνει θέματα που αφορούν την κίνηση των ιδεών, τη γλώσσα, την παιδεία, χωρίς προκαταλήψεις και μονομέρειες*».

Για να συνεχίσει όμως με αξιοπρέπεια τη ζωή του το περιοδικό – κι εξακολουθεί να υπάρχει, κατά τη γνώμη μας, χώρος γι' αυτό – χρειάζεται να προστεθεί νέο αίμα, με καινούρια ματιά απέναντι στα πράγματα του τόπου και του Ελληνισμού γενικότερα και όχι μόνο, το δε Κράτος, η Εκκλησία κι άλλοι φορείς, αλλά και χορηγοί από τον ιδιωτικό τομέα, μιμούμενοι παλαιότερα παραδείγματα, να το στηρίξουν όχι μόνο ηθικά, αλλά και έμπρακτα. Τούτο θα είναι, με την ευκαιρία των 50 χρόνων ζωής του περιοδικού, το καλύτερο μνημόσυνο για τους πρωτεργάτες και ταυτόχρονα νέα ελπιδοφόρα αφετηρία για δημιουργία.

ΣΗΜΕΙΩΣΕΙΣ

- ¹ *Πνευματική Κύπρος*, αρ. 6 (Μάρτιος 1961), 301-303
- ² *Ο. π.*, αρ. 13 (Οκτ. 1961), 41-42
- ³ *Ο. π.*, αρ. 37 (Οκτ. 1963), 21-22
- ⁴ *Ο. π.*, αρ. 64 (Οκτ. 1964), 19-20
- ⁵ *Ο. π.*, αρ. 100-101 (Γεν. 1969), 89-95
- ⁶ *Ο. π.*, αρ. 239-240 (Αύγ.-Σεπτ. 1980), 189-192
- ⁷ *Ο. π.*, 193-197
- ⁸ *Ο. π.*, αρ. 359-361 (Οκτ.-Δεκ. 1990), 243
- ⁹ *Ο. π.*, αρ. 239-240 (Αύγ.-Σεπτ. 1980), 211-215 και αρ. 298-300 (Οκτ.-Δεκ. 1985), 183-193
- ¹⁰ *Λευκωσία* 1969
- ¹¹ *Ο. π.*, αρ. 248-250 (Μάης-Ιούλ. 1981), 172-178
- ¹² *Ο. π.*, αρ. 426 (Σεπτ.-Δεκ. 2010), 167-177
- ¹³ *Λευκωσία* 1992. Για τα πέρα του 1992 αφιερώματα είναι χρήσιμος ο Κατάλογος, που ετόιμασε ο ίδιος, *Λογοτεχνικά Περιοδικά της Κύπρου 1960-2010, Αφιερώματα Κυπριακών Περιοδικών 1960-2010, Αφιερώματα Ελλαδικών Περιοδικών για την Κύπρο*, *Λευκωσία* 2010, σ. 32
- ¹⁴ *Πνευματική Κύπρος*, αρ. 239-240 (Αύγ.-Σεπτ. 1980), 198-210
- ¹⁵ *Ο. π.*, αρ. 242-243 (Νιόβ.-Δεκ. 1980), Προσάρτημα, 1-20
- ¹⁶ *Ο. π.*, αρ. 308-309 (Αύγ.-Σεπτ. 1986), 235-237
- ¹⁷ *Ο. π.*, αρ. 13 (Οκτ. 1961), 42
- ¹⁸ Σε κείμενο Γιάννη Κατσούρη, *Πνευματική Κύπρος*, αρ. 388-390 (Γεν.-Δεκ. 1998), 44
- ¹⁹ *Σονέτα* (1942), *Μικρές πατρίδες* (1943), *Επιλύχνια* (1951), *Οι Ωδές των ταπεινών πλασμάτων* (1951), *Αποθεώσεις και χορικά* (1953), *Στέφανος αρετής* (1954), *Συμφωνία στον αέρα της Ενάτης του Μπετόβεν* (1957), *Πρισματικός Οκτώβρης* (1958) και *Παγκυπριονίκες* (1959)
- ²⁰ *Στα δύσκολα χρόνια* (1957), *Μικρές ζωές* (1958) και *Κανάκης ο Κυπριώτης κουρσάρος* (1959)
- ²¹ *Δημώνασσα* (1950), *Θεομαχίες* (1951) και *Εύδημος ο Κύπριος* (1958)
- ²² *Άσμα ασμάτων του Σολομώντα* (1939), *Το πάθος για την Ελλάδα μιας Βενεζουαλής ποιήτριας* (1957) και *Ανθολογία απ' τον Ισπανό Χουάν Ραμόν Χιμένεθ* (1958)
- ²³ *Έντομα, ζώα και πουλιά* (1949) και *Ο πρίγκηπας το ελάφι* (1957) (Ποίηση), *Το κίτρινο χρυσάνθεμο* (1951), *Ιστορίες των λουλουδιών* (1954), *Ιστορίες των πουλιών* (1955), *Δώδεκα μήνες* (1956), *Ιστορίες των Ακριτών* (1956), *Αληθινές ιστορίες* (1956), *Ιστοριούλες* (1956) και *Η Ξανθούλα* (1958) (Πεζά), *Το βασιλόπουλο της Βενετίας* (1949), *Ο πετεινός ο Γούμενος* (1950), *Το Θεατράκι μας* (1953-1957) και *Το μελίτσι* (1953) (Θέατρο)
- ²⁴ *Με μέτρο και χωρίς μέτρο* (1934), *Μinima* (1946), *Τα τραγούδια της ταπεινής ζωής* (1954) και *Στιγμές* (1958)
- ²⁵ *Γκαμήλες κι άλλα διηγήματα* (1939) και *Ταπεινή ζωή* (1944)
- ²⁶ *Πνευματική Κύπρος*, αρ. 13 (Οκτ. 1961), 13 και αρ. 14 (Νιόβ. 1961), 89
- ²⁷ *Ο. π.*, αρ. 1 (Οκτ. 1960), 46
- ²⁸ Βασίζεται σε παραστάσεις νομισμάτων από την Αμαθούντα και την Πάφο της κλασικής περιόδου
- ²⁹ Φιλοτεχνήθηκε από τον Γιώργο Σφήκα και είναι εμπνευσμένη από παραστάσεις αγγείων του ελεύθερου ζωγραφικού ρυθμού του 8^{ου} π.Χ. αιώνα
- ³⁰ *Πνευματική Κύπρος*, αρ. 25 (Οκτ. 1962), 37-38
- ³¹ *Ο. π.*, αρ. 37 (Οκτ. 1963), 21-22
- ³² *Ο. π.*, αρ. 49 (Οκτ. 1964), 19-20
- ³³ *Ο. π.*, αρ. 109-110 (Οκτ.-Νιόβ. 1969), 16-17
- ³⁴ *Ο. π.*, αρ. 145 (Οκτ. 1973), 28

- ³⁵ Ό. π., αρ. 239-240 (Αύγ.-Σεπτ. 1980), 187-188
- ³⁶ Ό. π., αρ. 298-300 (Οκτ.-Δεκ. 1985), 194
- ³⁷ Ό. π., αρ. 359-361 (1990), 243
- ³⁸ Ό. π., αρ. 121 (Οκτ. 1971), 2-3
- ³⁹ Ό. π., αρ. 169 (Οκτ. 1975), 18
- ⁴⁰ Ό. π., αρ. 217-218 (Οκτ.-Νοβ. 1978), 35
- ⁴¹ Ό. π., αρ. 229 (Οκτ. 1979), 36
- ⁴² Ό. π., αρ. 289-292 (Γεν.-Απρ. 1985), 27
- ⁴³ Ό. π., αρ. 6 (Μάρτ. 1961), 301-302
- ⁴⁴ Ό. π., αρ. 248-250 (Μάης- Ιούλ. 1981), 172
- ⁴⁵ Ό. π., αρ. 362 (Ιαν.-Απρ. 1991), 21
- ⁴⁶ Ό. π., αρ. 248-250 (Μάης-Ιούλ. 1981), 172
- ⁴⁷ *Λεξικό Νεοελληνικής Λογοτεχνίας. Πρόσωπα- Έργα- Ρεύματα- Όροι*. Αθήνα, εκδόσεις Πατάκη, 2007, σ. 1823
- ⁴⁸ *Πνευματική Κύπρος*, αρ. 3 (Δεκ. 1960), 145
- ⁴⁹ Ό. π., αρ. 9 (Ιούν. 1961), 468
- ⁵⁰ Ό. π., αρ. 10 (Ιούλ. 1961), 484
- ⁵¹ Ό. π., αρ. 15 (Δεκ. 1961), 131
- ⁵² Ό. π., αρ. 108 (Σεπτ. 1969), 424
- ⁵³ Ό. π., αρ. 388-390 (Γεν.-Δεκ. 1998), 124

ΒΙΒΛΙΟΠΩΛΕΙΟ & ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΜΟΥΦΦΛΟΝ

Διατηρούμε ένα μεγάλο απόθεμα γενικών τίτλων, νέων, εξαντλημένων και σπάνιων. Δημοσιεύουμε επίσης ένα ευρύ φάσμα γενικών και ειδικών τίτλων.

Βιβλία λογοτεχνίας: ποίηση, πεζογραφία, θεατρικά έργα, δοκίμια, βιογραφίες, περιοδικά, επιστολές και ημερολόγια.

Βιβλία κυπριακής λογοτεχνίας στην ελληνική γλώσσα αλλά και σε μετάφραση (αγγλικά, γαλλικά, ρώσικα, ιταλικά, γερμανικά κ.ά.)

www.moufflon.com.cy

www.moufflonpublications.com

ΟΔΟΣ ΣΟΦΟΥΛΗ 3, 1096, ΛΕΥΚΩΣΙΑ
PO Box 22375, 1521 ΛΕΥΚΩΣΙΑ, ΚΥΠΡΟΣ

Τηλ. : +357 22-665155

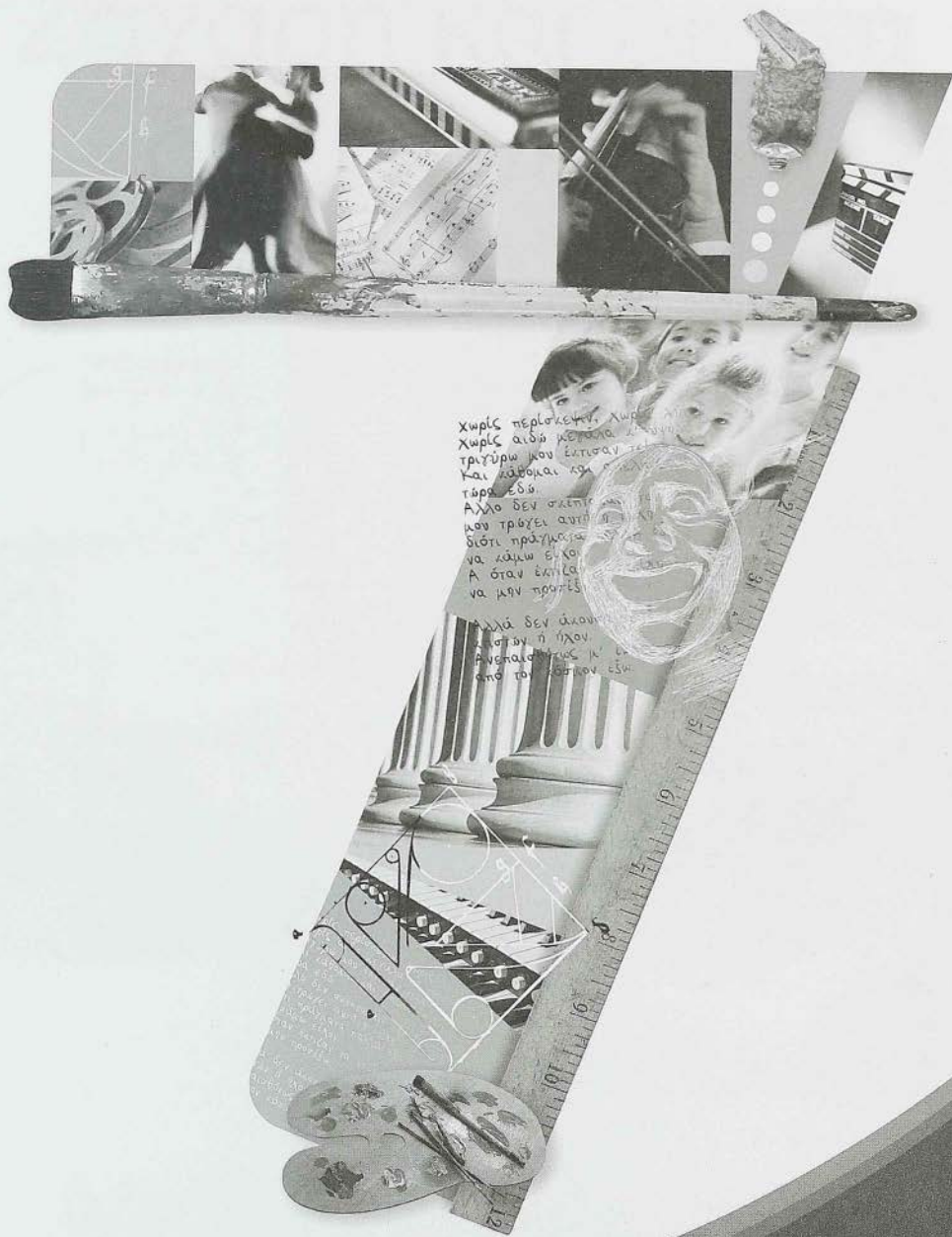
Φαξ : +357 22-668703

bookshop@moufflon.com.cy

publishing@moufflon.com.cy

NESCAFÉ®

Εχνες. Ένας πολιτισμός.

Χωρίς περσέκη, χω
Χωρίς αδιά μερολα
τριτύρω που έπιθαν
και καρούαι αγ
τάρα εδω.
Αλλο δεν σκεπτε
μον τράγει αυτη
διότι πράγματι
να λάμω εικό
Α όταν έπιτα
να μην προτιέ

Αλλά δεν άκου
επιστην η ήχον.
Ανεπαίσθητος κ
από τον κοσμον εσω.

Ο Πολιτισμός είναι στη φύση μας.

Στην Ελληνική Τράπεζα θαυμάζουμε και είμαστε κοντά σε όλες τις μορφές τέχνης. Υποστηρίζουμε κάθε είδος πνευματικής έκφρασης και δημιουργίας του χθές και του σήμερα, που συμβάλλει στη δική μας και στη δική σας πολιτισμική εξέλιξη. Ελληνική Τράπεζα. Γιατί... η εξέλιξη είναι στη φύση μας.

ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΤΡΑΠΕΖΑ
Εξέλιξη είναι στη φύση μας

Ζάχαρη και Δίαιτα δεν πάνε μαζί

ΠΡΟΣΟΧΗ ΕΔΩ

Διατροφικές Πληροφορίες

Θα εμπιστευόσασταν τη δίαιτα σας σε δημητριακά που ισχυρίζονται ότι φροντίζουν τη σιλουέτα σας, ενώ περιέχουν πάνω από 15% ζάχαρη;

Ψάξτε το και θα ανακαλύψετε ότι τα Golden Choice SPECIAL ZERO είναι τα μόνα δημητριακά ολικής αλέσεως με 0% πρόσθετη ζάχαρη και 0% πρόσθετα λιπαρά. Πραγματικά light δημητριακά.

Φανταστείτε και το αύριο μαζί μας

Εδώ και **πενήντα χρόνια** μετουσιώνουμε τη φαντασία σε μέλλον.

Σε σύγχρονες, ποιοτικές, ολοκληρωμένες ηλεκτρονικές υπηρεσίες. Σταθερή και κινητή τηλεφωνία, διαδίκτυο, διαδραστική τηλεόραση...

Ένα τηλέφωνο ήταν η αρχή.

Ένας ολόκληρος κόσμος είναι το σήμερα.

Φανταστείτε και το αύριο μαζί μας!

 cyta

Νιώσε κοντά, φτάσε μακριά